

Coperta: AURELIU IONESCU

D. D. PĂTRĂȘCANU

# OPERE ALESE

Vol. I

Ediție îngrijită și prefată  
de VIORICA FARCAȘIU



JUNIMEA

1971

## PREFAȚĂ

Dimitrie D. Pătrășcanu, al șaselea copil (din cei 7) al agricultorului mazil<sup>1</sup> Dimitrie Pătrășcanu, s-a născut în 8 octombrie 1872<sup>2</sup>, în comuna Tomești, așezată la câțiva kilometri de bariera Tuțora a Iașilor.

Obârșia îndepărtată a tatălui său urca în trecut pînă la epoca lui Ștefan, la străbunul Boldur Vornicul.

Mama sa, Maria Viicol, descindea dintr-o veche familie moldovenească de prin părțile Pietrei. „De la ea — mărturisește scriitorul — am cunoscut farmecul limbii românești, și darul puțin pe care mi l-a hărăzit Dumnezeu, tot de la dînsa l-am moștenit”<sup>3</sup>.

În universul copilăriei, dominat de contactul cu lumea satului, se află rădăcinile compasiunii și interesului pentru țaran — trăsături statornice ale scriitorului Pătrășcanu.

Învățătura în sat, la școala „Vasile Adamache”, se continuă cu clasa a IV-a primară urmată la Iași, la școala din Sărărie, unde se afla unul din cei mai buni învățători ieșeni, Toma Săvescu, fost dascăl al lui Haret. Trecerea la liceul „Academia”, cum i se zicea Liceului Național din Iași, — viața din internatul în care, cu o clasă mai înainte, elevul Nicolae Iorga „uda cu lacrimi amare pîinea statului”<sup>4</sup>,

<sup>1</sup> D. D. Pătrășcanu, *Obârșia mea*, din volumul *În fața națiunii*, București, Steinberg, 1925, p. 60: „Tatăl meu a fost mazil. Pentru acei care cunosc trecutul zbuciumat al țării, acest cuvînt spune multe. Repezile schimbări de domnie cum n-au mai fost la nici un popor se resimțeau și în familiile vechi boierești. O dată cu mazierea voievodului, favoriții, împărțindu-i soarta, se retrăgeau la moșiile lor, unde încetul cu încetul erau uitați de domnitorii următori. Nemai-avînd alte venituri decît acelea scoase dintr-o primitivă economie rurală, averile li se imputîneau, moșiile se îmbucătăteau, împărțindu-se cu timpul între urmași, așa că scoboritorii aceleia care fusese într-o vreme stîlpul unei domnii cădeau la urmă în rîndurile țărănești. Ca o amintire a vechii lor nobleți, sub numele de *mazili* erau trecuți la bir, nu după sistemul colectiv al cîslei, ci individual, după anumită patentă. Prin urmare, condiția de mazil a unei familii arată originile ei îndepărtate”.

<sup>2</sup> *Arhivele statului*, Iași, Registrul stării civile al comunei Tomești, vol. I, p. 52, actul nr. 55.

<sup>3</sup> D. D. Pătrășcanu, *Obârșia mea*, op. cit., p. 60.

<sup>4</sup> N. Iorga, *Pagini alese*, București, Editura pentru Literatură, 1965, p. 54.

i-au lăsat amintirea unor ani de adevărată captivitate. Dezgustul de școală crește treptat și ia forme caracteristice trecerii de la copilărie la adolescență. Dascălii de tipul celor pe care îi țintuiește în muzeul retrospectiv al ororilor didactice din *Amintirile lui Casian* nu-l puteau decît amuza ori îndepărta de școală. Către sfîrșitul cursului gimnazial, elevul Pătrășcanu părăsea tot mai des orele de „clasă”, pentru a hoinări în tovărășia prietenilor pe ulițele Iașului, spre Copou, spre Tătărașii cei bătrîni, ori spre șesul Cîricului, și de la această vîrstă farmecul unic al orașului îi pătrunde în suflet ca o licoare fermecată, care i-a vrăjit pe toți cei ce au degustat-o.

Primele încercări literare sînt versuri eminesciene. *Coliba unchiului Tom* îi sugerează chiar ideea de a alcătui el însuși povești care să facă pe alții să plîngă. *Sufletele moarte* ale lui Gogol sau *Micii noștri Bismarci* de Saltîkov Scedrin exercită o influență hotărîtoare asupra viitorului umorist. În tinerețe „umbla cu Gogol subțioară și se extazia, în fiecare zi, în fața unui album cu chipuri din operele marelui satiric rus, și de cîte ori n-a citit... minumîndu-se și entuziasmîndu-se ca în tînia oară *Amintirile și Moș Nichifor Coțcaru*”<sup>5</sup>.

La cristalizarea vocației sale își va fi adus poate contribuția și profesorul său de română<sup>6</sup>, de care își amintește cu dragoste: „Nu-i vorba, erau și profesori de la care n-aș fi lipsit pentru nimica în lume”<sup>7</sup>. Admirator al lui Caragiale, profesorul Philippide citea în clasă elevilor din *Moftul român* și îl recomanda ca pe cel mai interesant ziar românesc<sup>8</sup>.

Unei copilării și adolescențe tipice, cu isprăvi rămase de pomină, îi urmează o tinerețe a marilor vibrații, a unor frămîntate căutări, a unor pasionate lecturi. Existența sa la acea epocă poartă sigiliul unei intelectualități iluminate de idealuri, dar apăsată de lipsuri și greutăți materiale. În 1893, după ce pierde primul an la Facultatea de drept,<sup>9</sup> din cauza taxelor neachitate<sup>9</sup>, Pătrășcanu se înscrie la Facultatea de litere și filozofie, secția de istorie și filozofie, atras fiind de problemele sociale. „Azi socialismul a căpătat dreptul de existență, găsindu-și rădăcini în însăși alcătuirea patologică a societății actuale, fiind singura măsură pentru transformarea ei”<sup>10</sup>, afirma studentul Pătrăș-

canu în una din lucrările sale de istorie contemporană. Aceste preocupări și interese își găsesc climatul favorabil în mediul Scolii normale superioare — al cărei elev devine în 1893 —, important centru al mișcării socialiste al intelectualilor din Iași.

Iașul studenției lui Pătrășcanu, al anilor 1893 — 1897, este Iașul romantismului generației care călca cu sfințenie pe urmele pașilor lui Eminescu; este Iașul peregrinărilor nocturne în nopțile cu lună pe aleile înverzite ale Copoului, la Rivalet sau la Prăvale Baba sau al popasurilor, în zilele geroase, la Elizeu sau la Bolta rece. „De cîte ori n-am întîrziat în aceste locuri, nu de dragul vinului, pe care nu l-am iubit niciodată, ci pentru farmecul prieteniei, căreia i-am ridicat un altar încă din cea dintîi adolescență și al cărei cult îl voi întreține cît voi zăbovi pe pămînt”<sup>11</sup>.

Alături de G. Ibrăileanu, Raicu Rion, Spridon Popescu, Izabela Andrei (mai tîrziu Sadoveanu), răspunzînd apelului societății *Datoria*, fracțiune socialistă a asociației studențești, se află printre cei care țin cursuri și conferințe în fața muncitorilor și țăranilor din împrejurimile Iașilor<sup>12</sup>.

Tabloul acestui sfîrșit de veac este surprins în *Amintirile lui Casian (Episod din tinerețe)*, al cărui farmec rezidă atît în expresia regretului pentru tinerețea pierdută, și ireversibilitatea timpului, cît și în evocarea Iașului, „personaj principal în *Amintiri*”, cum afirma Ibrăileanu.

Sub influența lui Stere, părăsește mișcarea socialistă, alături de Morțun și Ibrăileanu, cu care rămîne prieten pînă la sfîrșitul vieții, firele existenței lor împletindu-se strîns în canavaua de elanuri romantice, de credințe și dăruiri comune.

Convingerile democratice și ardoarea cu care Pătrășcanu le-a apărut sînt în mare măsură ecouri ale contactului său cu mișcarea socialistă. „Din timpurile acelea ferice, cînd mă socoteam luptător al omenirii și cetățean al universului, am păstrat pînă azi amintirile cele mai frumoase. Din acea vreme ideală am căpătat dragostea de adevăr, iubirea de muncă, înclinarea spre problemele sociale și poate aceea seriozitate în viață pe care alții, care n-au plătit astfel de vamă, o au în mai mică măsură”<sup>13</sup>. Aceleași convingeri îl fac pe Pătrășcanu să întîmpine cu curaj — în presă — edictul de pace al primului stat al proletarilor, considerîndu-l cu o luciditate remarcabilă un eveniment ce despică istoria și ale cărui consecințe „minte cea mai îndrăzneată ori imaginația cea mai bogată n-ar putea să le prevadă”<sup>14</sup>.

Trecînd la liberali (fracțiunea de stînga), Pătrășcanu ajunge deputat în mai multe legislații, în momente critice ale desfășurării istorice. Discursurile rostite în Parlament între iunie și august 1918 sînt

<sup>11</sup> D. D. Pătrășcanu. *Epilog*, în volumul *Domnu Nae*, București, Steinberg, 1924, ed. a II-a, p. 182.

<sup>12</sup> S. Bratu, *Ibrăileanu — omul*, București, Editura Tineretului, 1952, p. 86.

<sup>13</sup> D. D. Pătrășcanu, *În fața națiunii*, București, Steinberg, 1925, p. 250.

<sup>14</sup> D. D. Pătrășcanu, *Vremuri nouă, Lumina*, nr. 140, 21 ianuarie 1918, p. 1.

<sup>5</sup> G. Ibrăileanu, *Schițe și amintiri, Viața românească*, nr. 1, 1 ianuarie 1910, p. 116.

<sup>6</sup> Este vorba de profesorul Al. Philippide. Vezi *Arhivele statului*, Iași, Dosarul Liceului Național nr. 2, 1888, fila 6, lista profesorilor clasei a V-a (în care se afla elev Pătrășcanu în acel an).

<sup>7</sup> D. D. Pătrășcanu, *Din amintirile lui Constantin Casian*, în volumul *Schițe și amintiri*, Editura *Viața românească*, 1922, p. 214.

<sup>8</sup> P. Zarișopol, Al. Philippide, *Adevărul literar și artistic*, nr. 663, 20 august 1933, p. 1.

<sup>9</sup> Actul de paupertate pe care Pătrășcanu îl înaintează facultății arată că tatăl său se angajase guard forestier retribuit cu 108 lei lunar, iar el își procura existența prin predarea de lecții particulare (*Arhivele statului, Iași*, Fond Facultatea de drept, dosar 13).

<sup>10</sup> *Arhivele Statului, Iași*, Fond Facultatea de litere și filozofie, dosar 334, p. 68, Teză la examenul de istorie contemporană a studentului D. D. Pătrășcanu.

revelatoare pentru înțelegerea atitudinii democratice a lui D. D. Pătrășcanu, care desfășoară o activitate rodnică de sprijinire a reformei agrare și a votului universal.

Experiența anilor de deputăție se cristalizează într-o suită de lucrări de reală valoare documentară: *Ce cere publicul de la un deputat* (1908) *Stăruinți* (1908), *Rețetă pentru un discurs parlamentar* (1910), *Candidat fără noroc* (1916).

Deși Pătrășcanu a încercat în cariera sa de profesor nenumărate deziluzii, el rămâne totuși devotat profesiei pentru care a avut o deosebită vocație. Cultura sa, concepția sa ce lumina „evenimentele trecute în succesiunea unui determinism bine articulat, proiectând lumina gândului iscoditor în toate ungherele întunecoase ale istoriei”<sup>15</sup>, fascinau pe elevi. Oprit de a mai profesa după 1920, el găsește noi resurse pentru a servi școala românească și a contribui la dezvoltarea culturii. Ca autor de manuale, Pătrășcanu ocupă un loc deosebit în literatura noastră didactică. Rigurozitatea științifică, conjugată cu puterea de evocare a scriitorului, ilustrația bogată corespundeau concepției sale despre manual: „Manualul meu realizează ceea ce vroiam: să fac din studiul istoriei un obiect interesant și plăcut pentru copii”<sup>16</sup>.

Ceea ce conferă lui Pătrășcanu un loc de frunte printre scriitorii generației sale este însă contribuția adusă la apariția și reparația *Vieții românești*, traiectoria scrisului său mergând paralel cu dezvoltarea publicației care l-a consacrat.

După război, Pătrășcanu sprijină cu devotament cauza revistei ieșene, care își relua apariția în condiții extrem de grele. O corespondență bogată, pe care o poartă cu Ibrăileanu între anii 1920—1923, reliefează contribuția substanțială și complexă a lui Pătrășcanu la reparația *Vieții românești*. În calitate de administrator-delegat literar și mai târziu codirector al editurii și librăriei, Pătrășcanu se zbate să rezolve problemele financiare, să asigure condițiile materiale de tipărire a revistei, de remunerare a colaboratorilor, să procure revistele străine — care parveneau cu greu la acea dată — pentru *Miscellanea* — și să asigure o oarecare independență grupului de la Iași față de finanțarii de la București. La zbucliumul pe care Pătrășcanu îl trăia intens pentru a salva existența revistei — el fiind obligat să efectueze pînă și expedierea corespondenței, din lipsă de personal — se adaugă nesiguranța existenței proprii (reparația revistei coincide cu îndepărtarea sa din învățămînt).

O revistă de prestigiu *Vieții românești*, care grupase în jurul ei pe cei mai de seamă scriitori, nu găsea nici un sprijin din partea statului burghez. „Ați auzit, desigur, de milioanele acordate trupelor de operă și turneurilor artistice, de subsidiile grase furnizate

institutilor de literatură și altor cercuri anodine, de recompensele naționale decernate cutărui Zoil ales pe sprinceană, dar despre această revistă care de 20 de ani duce o viață eroică ați auzit vreodată de vreun sprijin special al vreunui ministru al artelor, al instrucției publice sau al vreunui alt departament?” — declara Pătrășcanu în interviul acordat *Săptămîinii literare*<sup>17</sup>.

Colaborarea, începută încă din 1906, la *Viața românească* cu un articol despre folclor continuă regulat cu schițe caracterizate prin dialogul viu și umorul bonom care surprinde cu îngăduință cele mai diferite aspecte ale vieții, poposind cu predilecție asupra ridicolului situațiilor și tipurilor prinse pe viu, scenic: gest, mișcare, mimică.

Prozele înmănușiate în volumul *Schițe și amintiri* sînt rețipărite la Iași în 1909 în editura *Viața românească*. În consensul general de aprecieri elogioase — ale lui Ibrăileanu, Chendi, Sanielevici — distonează aprecierile nefavorabile emise de *Viața nouă* și *Convorbiri critice*, datorită în mare măsură contradicției de opinii și de poziții ideologice. Volumul reprezintă, de fapt, consacrarea unui scriitor artist. Îi parvine lui Caragiale o dată cu gândurile de prețuire ale lui D. D. Pătrășcanu pentru nuvela *Kir Ianulea*, care fusese trimisă revistei *Viața românească*.

Stabilindu-se în București<sup>18</sup>, Pătrășcanu rămîne credincios *Vieții românești*. Își petrece vacanțele la mănăstirea Neamț, Văratec sau Aqapia unde revista își muta sediul redacțional pe lunile de vară. Aici, în societatea lui Ibrăileanu, a lui C. Hogaș, J. Bart, O. Botez, M. Sadoveanu și mai târziu G. Topîrceanu, retrăiește epoca tinereții ieșene, cu discuții înflăcărâte asupra literaturii, artei, filozofiei. Deși rămîne în continuare colaborator al *Vieții românești*, trimite totuși schițe și povestiri și altor reviste literare: *Luceafărul*, *Flacăra*. Schițele apărute în periodice între 1909—1912 și unele scrieri inedite, cuprinse în volumul *Timothei Mucenicul* (1912), îl consacra oficial prin acordarea Premiului Constantinide al Academiei Române. Delavrancea surprindea în raportul său cele două trăsături esențiale, definitorii: spiritul de observație și umorul cald<sup>19</sup>.

Prestigiul scriitorului se consolidează, și tot mai multe publicații îi cer concursul. Ibrăileanu, după suspendarea ziarului *Momentul*, intenționa să-l editeze cu un profil modificat, cerînd concursul lui Sadoveanu, Pătrășcanu, Topîrceanu<sup>20</sup>. Volumul *Candidat fără noroc* cunoaște un deosebit succes; cele cinci mii de volume ale

<sup>17</sup> D. D. Pătrășcanu, *Despre...*, *Săptămîna literară*, nr. 3, 6 ianuarie 1929, p. 2.

<sup>18</sup> Vezi *Arhivele Statului. Iași*, fond 175, dosar nr. 1, statele de plată ale Liceului internat Iași, septembrie 1908, decembrie 1910 și arhiva Liceului Matei Basarab București, ordinul Ministerului Instrucțiunii nr. 53330, din 29 august 1908 prin care Pătrășcanu se detașa de la Iași la București.

<sup>19</sup> B. Delavrancea, Raport la ședința Academiei din 28 mai 1914; D. D. Pătrășcanu, *Timothei Mucenicul*, publicat în *Analele Academiei*, tom. XXXVI, partea administrativă, 1914, p. 242; publicat și în *Flacăra* nr. 34, 7 iunie 1914, p. 273—275.

<sup>20</sup> C. Ciopraga, G. Topîrceanu, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 187.

<sup>15</sup> Aurel Weiss (fost elev al lui Pătrășcanu, colaborator al revistei *Viața românească*), *Miscellanea. Viața românească*, nr. 12, decembrie 1937, p. 117.

<sup>16</sup> D. D. Pătrășcanu, *O critică și un profesor*, București, Tipografia Providența, 1915, p. 21.

ediției se epuizează în 15 zile. Era momentul ca scrisoarea lui Caragiale — care avusese intuiția precisă a valorii lui Pătrășcanu — să fie cunoscută de un cerc larg de cititori și admiratori<sup>21</sup>.

Anii neutralității și războiului solicită intens atenția scriitorului. Tipurile observate în acea vreme se cristalizează în foiletoanele din ziarul *Lumina*, al lui Stere, la care colaborează Slavici și Topîrceanu. Schițele acestea sînt cuprinse apoi în volumul *Domnu Nae (Scene din vremea ocupației)* care apare în 1921.

În vara anului 1923, Pătrășcanu, la mănăstirea Văratec, scrie cele trei comedii *Între filologi* — șarjă puternică a deformării profesionale —, *Cine răspunde și Actul al șaselea* — satire ale căsniciei burgeze.

În ultimii ani ai activității sale, Pătrășcanu devine un statornic colaborator al *Adevărului literar și artistic* (și publică *Un prînz de gală* în două ediții).

Ultimii ani, Pătrășcanu și-i consacră elaborării și perfecționării manualelor didactice, renunțînd cu totul la activitatea literară. Încețarea scrisului său este semnalată cu regret în epocă. „Aduceți-vă aminte de *Înzăpădiți*, de *Telegramă*, și de *Învingătorul lui Napoleon* și de atîtea altele, a căror recitare nu face decît să crească regretul că domnul Pătrășcanu de cîțiva ani nu mai publică nimic”, afirma Al. Philippide în eseul *O schiță bună*, din *Adevărul literar și artistic* (2 august 1931).

Moare în 4 noiembrie 1937, la cîteva luni după bunul său prieten Ibrăileanu. Pătrășcanu a fost însuflețit de-a lungul vieții de idealuri pe care nu le-a trădat. Chiar în erorile sale a rămas cinstit și dezinteresat, a suportat cu demnitate verdictul istoriei, sufletul lui generos radiînd același optimism, același interes pentru oameni, pentru cultură, pentru școală, pe care, chiar dacă a încetat s-o servească de la catedră, a continuat să o promoveze prin opera sa didactică valo-

<sup>21</sup> I. L. Caragiale, *Scrisoare către D. D. Pătrășcanu*, 16/29 decembrie 1909:

„Prea stimabile domnule Pătrășcanu, atențiunea dumitale m-a măgulit foarte; numai (să mă ierți, te rog) o singură observație am de făcut: îmi spui că dorești să nu regret timpul etc. Îmi pare rău! Dumneata nu știi desigur că eu, deși mult mai în vîrstă decît dl. Ichimescu, nu sînt așa de distrat ca dumnealui, și că astfel, primind frumosul volum, eu mi-am adus aminte îndată de vechile și iubitele mele cunoștințe, și de dl. Vartolomei de la cafînă, și de dl. Constantinescu de la Papadopulos, și de doamna Mavrichi de la Buzău, și de Wellington de la Waterloo, și de toți simpatici eroi care forfotesc în cadrul unde, cu atît dibăcie și subțilitate de potrivită lumină, îi arată și-i pune să joace meșterul artist al minunatelor *Schițe și amintiri*. Acestui artist amabil — inteligentului impresario al atîtor prețioase figuri de comedie umană în costum local românesc, care-mi fac atîta bucurie cu grațiosul lor joc, fantazist — îi trimit, împreună cu mulțumirile mele, cele mai cordiale salutări.

Te rog, domnule Pătrășcanu, să mi le primești cu aceeași dragoste cu care am primit și eu pe ale dumitale trimise pentru *Kir Ianulea*; și, urîndu-ți din suflet și *alle multe nainte!* Îscălesc

Al dumitale cu multă, deosebită stimă, confrate Caragiale.”

roasă. În dezvoltarea culturii noastre, în primul sfert al veacului al XX-lea, a avut un rol deosebit prin contribuția pe care a adus-o la apariția și reapariția *Vieții românești*.

\*

Fixîndu-și lapidar impresiile pe marginea volumului de *Schițe și amintiri* ce-i fusese trimis la Berlin, Caragiale, în scrisoarea de răspuns, îl numea pe Pătrășcanu „inteligent impresario al atîtor figuri de comedie umană în costum local românesc”, îi mărturisea că și recunoscuse eroii printre personajele scriitorului moldovean. „Eu mi-am adus aminte îndată de vechile și iubitele mele cunoștințe” — stabilînd astfel nu numai o judecată de valoare, dar precizînd și descendența prozatorului moldovean.

Opera lui Pătrășcanu ilustrează și ea opinia lui Anatole France cu privire la roportul influență — originalitate — tradiție — inovație. „*Soyons assez sages — afirma criticul francez — pour le reconnaître; nos oeuvres sont loin d'être toutes à nous. Elles croissent en nous, mais leurs racines sont partout dans le sol nourricier*”<sup>22</sup>. „Solul hrănitor” al creației lui Pătrășcanu este circumscris de dualitatea temperamentului său. Caragiale exercită o influență hotărîtoare, manifestată în mînuirea comicului de limbaj, în orizontul social al personajelor aparținînd, de predilecție, populației urbane, în satira moravurilor politice, în verva unor pagini în care anecdota se dizolvă în dialogul cu puternică funcție caracterologică. Reminiscente ale lecturilor din opera lui Gogol transpar în procedeele tehnice, în organizarea compozițională și în dozarea elementelor comice. Filiația sadoveniană a operei sale se recunoaște în dragostea de oameni simpli, în molcomă depănare a narațiunii. Călinescu sublinia fenomenul acestei totale asimilări a izvoarelor în opera lui Pătrășcanu, care „a combinat două moduri artistice cu mare măiestrie, atenuînd sarcasmul lui Caragiale și stingînd culoarea lui Sadoveanu, singurul mod de a nu cădea în pastişă”<sup>23</sup>. Trăsătura esențială rămîne însă bonomia îngăduitoare, comicul naiv, umorul inocenței, o cuceritoare ingenuitate, care îi fixează un loc aparte în contextul literaturii umoristice.

Reținem „cazuri speciale”, ciudate amnezii, sau abdicări de la actul de voință salutar, prinse cu un deosebit spirit de observație și exercitînd o dublă acțiune asupra cititorului, haz pentru întîmplare, compasiune pentru personaj — pendularea de la o stare la alta dînd coloritul specific al umorului său. Situația domnului Ichimescu (*Un caz special*) intrat, dintr-o inexplicabilă slăbiciune, în penibila încurcătură de a susține o conversație cu un interlocutor rămas neidentificat, postura ridiculă a profesorului de istorie Caranfil (*Învingătorul lui Napoleon*), pornit în miez de noapte să se informeze asupra numelui

<sup>22</sup> A. France, *La vie littéraire*, II-ème série. Paris, Ed. Calman Levy, p. 200.

<sup>23</sup> G. Călinescu, *D. D. Pătrășcanu, Adevărul literar și artistic*, nr. 885, 21 noiembrie 1936, p. 6.

învîngătorului lui Napoleon, care întirzie să-i apară în memorie, în ciuda tuturor procedeeleor mnemotehnice folosite, neputința casierului „Societății pentru cultivarea duzilor din România” de a se smulge tiranicei manii igienizante a soției (*Un martir al higienii*), și a profesorului Vartolomei (*Decorația lui Vartolomei*) de a realiza ceva hotărîtor pentru cariera lui, personajul înfăptuind exact contrariul celor plănuite, incapabil să-și pregătească discursul pentru primirea ministrului din cauza unei muște fugărită întreaga noapte — autorul amuzîndu-se de fiecare dată în a descoperi la baza acțiunilor și reacțiilor omenеști cauze cu totul insignifiante, banale chiar, dar cu totul imprevizibile. Comicul de situație, acel „*du mécanique plaquē sur du vivant*” al definiției bergsoniene, este specific acestor compoziții. Evadarea din realitate, datorită plăsmuirilor gasconarde, a profesorului de provincie ratat, Jean Renaud, care prezintă bombastic mizerelle încăperii ale locuinței sale: „*salle à manger*”, „*salle de bain*”, și-și păstrează intactă capacitatea euforică de iluzionare cu toată cruzimea celor din jur, se inserează pe linia aceluiași cazuri amintite. La acestea se adaugă aventura lui Todiriță Naum, o altă ipostază a unui călător căruia îi șade bine cu drumul, dar esențial deosebită de aceea a personajelor lui Brătescu-Voinești, dată fiind neconcordanța întâmplării cu psihologia personajului. Elementul de surpriză este și aici hotărîtor. Pe cînd eroii lui Brătescu-Voinești acționau în direcția temperamentului și psihologiei lor de iremediabili cheflii, Todiriță Naum, înzăpezitul, dezolat de situația de a petrece pentru prima oară revelionul departe de ai săi se găsește foarte curînd în postura ciudată de a urmări cu sufletul înghețat perspectiva dezăpezirii liniei — dorită intens cu cîteva ceasuri mai înainte; savurînd neprevăzutul, refuză pe rînd toate trenurile care l-ar putea duce către cotidianul existenței după care jinduse mai înainte.

Într-o altă categorie se integrează creațiile în care propriile tribulații, experiențele personale sînt povestite cu detașare și aparentă lipsă de atitudine.

Revoltei și amărăciunii resimțite de autor și mărturisite ca atare în scrierile politice, deziluzie pe care a încercat-o cînd a luat contact cu formele goale ale uzanțelor parlamentare, le corespunde în operă o bonomie afectată, instrument *sui-generis* de dezavuare. Rețeta pentru un discurs parlamentar (*Rețetă pentru un discurs parlamentar*), pe care o dă încercatul politician Conu Fanu — sub semnul operei caragialiene: „dacă întreprinderile vin de la adversar, spune-i rar și apăsător: vă rog să aveți puțină răbdare” — reeditează într-o formă nouă indicațiile de scenă date de Caragiale pentru apariția lui Cațavencu la tribună, cu unele substituiri de elemente (paharul de apă e înlocuit cu un capuținer sau grog, iar monocdul decretat „în-dis-pensa-bil” la argumentare, ca și la perorație). Reluînd uneori limbajul și construcția caragialiană a frazei, Pătrășcanu aduce și o modalitate proprie de exprimare a neaderării la moravurile satirizate. Candoarea naivă a proaspătului deputat care se inițiază în arta succesului oratoric, panica ce-l cuprinde la gîndul că nu va putea face față sînt de

un umor suculent, satirizate prin aparenta intenție a scriitorului de a trezi, în locul disprețului, compasiunea. O ironie fină însoțește circumstanța atenuantă pe care autorul o acordă demagogului farsor încîntat de eficacitatea rețetei ce oferă.

Pătrășcanu intenționase să strîngă într-un singur volum toate schițele vizînd satirizarea moravurilor politice. Volumul cu titlul *Politicele* trebuia să apară în editura Viața românească în 1920 și fusese chiar anunțat în cîteva numere succesive ale revistei. Pînă la acea dată se conturase o întreagă suită de politice: întruniri și discursuri electorale, tipuri de alegători și candidați, de profitori din epoca neutralității etc. Realizînd o secțiune transversală a societății unui oraș de provincie în timpul alegerilor, Pătrășcanu surprinde (*Candidat fără noroc*) o mulțime de tipuri sociale, unele vigurose creionate prin fizionomie, gest, atitudine, replici. Înșelarea reciprocă, duplicitatea, prefăcătoria îi legau pe candidați de alegători. Tudorache Dubău, negustor vechi de coloniale și băuturi spirtoase, „lucrează pentru partidul guvernului de față, iar candidatului opoziției îi dă concurs pe ascuns și cu rezervă, căci, ca iubitor de oameni, nu refuză sprijinul nimă-nui. Consumînd vinul oferit de candidatul guvernului, alegătorii ciocnesc pentru reușita în alegeri a opoziției. Este surprinsă cu umor soaita de după alegeri a deputatului asaltat de cererile și pretențiile alegătorilor în numele unor drepturi cîștigate prin palmele primite de la adversarii politici sau prin injuriile azvirlite din devotament politic aceluiași adversari. „Apoi bine, cucoane, cu cem-am ales eu pînă acu? Lui Panțiru și lui Vasile Spînu vād că le-ați făcut. Apoi cine o înjurat pe conu Nicu, cînd trecea pe dinaintea statuii, eu sau ei”? Alegătorul este prins în multiple și variate ipostaze, circumspect înainte de a-și da votul, legat, după alegeri, prin firele unor puternice interese personale de deputatul pe care l-a votat. El nu mai este cetățeanul dezorientat și total dezinteresat, tîrit în luptele politice, fără să știe de ce, creat de Caragiale. El înlocuiește sinceritatea și spontaneitatea cetățeanului turmentat cu o volubilitate exagerată, cu o exprimare deliberat lipsită de precizie. Este „morală hatîrului și a intervenției”<sup>24</sup>, care face obiectul umorului în acest capitol al operei sale, dar este mai ales o anumită optică a alegătorului, determinată de un anumit tip de relații statornicît între aleșii națiunii și între cei ce le-au dat votul. Convingerea alegătorilor în legitimitatea cererilor și caracterul absurd al pretențiilor lor dau substanță nouă comicului, eroii nu sînt abjecți prin natura lor; alegătorii sînt mai ales naivi, ironia scriitorului este îngăduitoare, căci optica lor este, de fapt, reflexul unui climat politic și moral de care ei aproape nu sînt răspunzători. Absolvîndu-i, scriitorul nu-i menajează pe adevărații profitori și răspunzători, șefii politici, agenții electorali. În galeria de solicitori, țăranul se singularizează. O căldură și omenie adînc înțelegătoare pentru soarta lui necăjită fixează atitudinea de totdea-

<sup>24</sup> Vezi Al. Săndulescu, *Prefața la Un prînz de gală*, București, Editura pentru Literatură, 1958. p. 8.

una a scriitorului democrat, mărturisită cu orice prilej<sup>25</sup>. Ironia dispare. „Cucoane... nu mai este chip de trăit... Muncim pînă dăm în bot și — tot degeaba-i. Nu ne alegem cu nimica. Primarul ne fură... Notarul ne fură... Perceptorul ne fură... Jandarmii ne fură... Dările-s multe”. (Ce cere publicul de la un deputat). Ironia îngăduitoare devine incisivă, portretul devine caricatură, comicul naiv face loc comicului de impostură, cînd autorul aduce în scenă pe ofițerii răspunzători de dezastrul de pe front din prima parte a războiului. Suficiența și superficialitatea ofițerilor care-și transferau din garnizoană în bivuac tabieturile și tactalele, epatînd subalternii, la o cafeluță, cu cele mai năstrușnice ipoteze strategice, era o temă de circulație în epocă. Ea solicitase și pe Topîrceanu, care prezentase cu umor tipul corespunzător. În schița cu același titlu (*Strategie*), recenzată chiar de Topîrceanu, șarja puternică vizează inconștiența criminală a celor ce hotărau soarta țării, urmărind propriile interese și profituri. Soarta lui Isac Dudl Kornblum, ajuns peste noapte milionarul Jaques Corneanu, completează figurația socialistă (*Temperament egal*). Dezlegarea misterului îmbogățirii fostului copist este urmărită cu interes, curiozitate și credulitate de către autor (gen eroul lui Pagnol, Topaze). Admițînd că se pot cîștiga *cinstii* dintr-un condei două sute de mii de lei, autorul rămîne totuși ușor derutat de puterea misterioasă a unui oarecare conu Fane. Cvasi-admirația naivă a autorului îl transformă într-un personaj comic, procedeu prin care satira se estompează, fasciculul de lumină mutîndu-se de la erou la autor. Uneori, uimirea naivă, ingenuitatea autorului se exprimă caricatural: „La urma urmei, cum le spui dumneata, mai știi?” — în concordanță perfectă cu tonul familiar cu care personajul discută politica externă și situația internațională. Căci micul-burghez a rămas în noile condiții istorice ale neutralității sau invadării țării de către dușmani același Mitică, flecar, superficial, cu un îngroșat și deformat spirit civic, înclinat spre comentarea evenimentelor grave, legate de soarta țării, fie în fața halbelor de bere, fie în saloanele prețioaselor doamne obsedate de lipsa de curtoazie a ofițerilor ocupanți, fie în fața butoiului cu varză murată din beciurile celor ce și-au asigurat proviziile pentru o îndelungată rezistență... patriotică. Contrastul dintre esență și aparență este formula comicului care stă la baza schițelor de portret din *Scenele din vremea ocupației*. Pur-tînd în buzunar presupuse bucăți de manifest, presimțînd și așteptînd izgonirea ocupanților, domnu Nae se duce totuși să încaseze salariul de odihnă al fiului său — care nu lucrează nicăieri. Răspîndînd zvonul primejdiei iminente „o să murim de foame, dom'le Mitriță”, popa Trăsnea radiază belșugul și prosperitatea, starea de

<sup>25</sup> „Era după răscoala țăranilor din 1907, cînd guvernul liberal făcuse reprimarea nu ca un aspru judecător care pedepsește fără milă, ci ca un chirurg nevoit să facă o operație dureroasă... Așa se spunea atunci... Căci după reprimare trebuiau să aibă loc reforme binefăcătoare... Dar aceste reforme n-au mai venit niciodată. Din acordul partidelor a rezultat pentru țărani neantul. Dar să fim drepti, talpa țării s-a ales cu ceva real: înmulțirea jandarmilor” (*Vino-vașii*, București, Editura ziarului *Lumina*, 1918, p. 133).

alarmă fiind dezmințită de chiverniseala lui de om priceput care își poate procura orice. Popa Trăsnea, ca și părintele Timothei sînt dintre „prieteni scriitorului”. Și acesta sugerează cu îngăduință slăbiciunile lor omenești. Căci dacă via lui Timothei „via Domnului este”, apoi și fasolica „e fruct din Paradis”, mai ales dreașă cu usturoi și oțet și umdelemn, din care părintele „mai are nițel pentru candele”, pe care nu le mai aprinde însă, căci „de unde nu-i, nici Domnul nu cere”. Satira clericală a lui Pătrășcanu, opusă celei necruțătoare a umoristului Damian Stănoiu, este discretă, de blîndă ironie, cu un vocabular din *Scripturi*, prin care și părintele Timothei și Popa Trăsnea își ascund slăbiciunile.

Intr-un alt capitol al operei sale, Pătrășcanu plasează în centrul observației sale căsnicia burgheză. Comicul tolerant pentru bărbat și incisiv-ironic pentru femeie<sup>26</sup> îl distanțează de Caragiale, la care găsim formula inversă: comic cavaleresc-indulgent pentru femeie, în general „damă bună”, incisiv pentru bărbat — ridicol în încrederea nelimitată acordată soției sau cinic în acceptarea tacită a „micilor ei economii”.

O nuanță deosebită a comicului dublat de amărăciune rezultă din contrastul dintre naivitatea plină de resemnare a bărbatului și încăpăținarea și tirania soției. Pătrășcanu fixează cu umor cîteva momente din viața cuplului, creează cadrul: gesturile și mimica deta-liate, replicile tăioase ale soției, la care injuria ține loc de argument, cele conciliante ale soțului. Contrastul dintre armonia aparentă, afișată, și conflictul cu caracter endemic care mocnește în intimitate este substratul comicului de factură clasică. Doamna, care îl ține strîns de braț pe domnul pe stradă — „Am ieșit la plimbare să mai ieie puțin aer și bietul Nicu” — și se depărtează brusc și brutal de el după ce trecătorii se răresc, reprezintă o secvență tipică din filmul căsniciei burgheze.

Schițele lui Pătrășcanu sînt construite, în general, prin izolarea unui moment de viață și amplificarea lui pînă la ultimele consecințe, care dau o tensiune dramatică ce se rezolvă fie prin intrarea în normal (*Un caz special, Învingătorul lui Napoleon, În ghearele tiranului*), fie prin lunecarea în bufonerie și absurd (*Pentru bal, Curcanul*).

Tip vizual, care nu se eliberează de obsesia detaliului înregistrat decît prin încorporarea lui în operă, unde îi acordă rolul de veritabil *primum-movens* al întregii plămîni<sup>27</sup>, Pătrășcanu surprinde amănun-

<sup>26</sup> M. Ralea, „Trei comedii”. Steinberg, București, 1924, *Viața românească*, nr. 6, iunie 1924, p. 432—433.

<sup>27</sup> „... Foarte interesant e motivul care l-a făcut să înjghebeze bucată *Temperament egal*. Odată, pe cînd se întorcea acasă, a zărit pe stradă un biet om îmbrăcat ponosit, care trece ducînd subțioară ceva învîrtit într-o hîrtie. Uitîndu-se mai cu băgare de seamă, a conchis că era o ridiche. Gîndurile pe care i le-a trezit acest modest detașean, cu sărăcăcioasa lui provizie sub braț, au creat minunata bucată din volumul *Un prînz de gală* (Valer Donea, *D. D. Pătrășcanu, literatul și omul, Adevărul literar și artistic*, nr. 774, 6 octombrie 1935, p. 2).

tu caracteristic în gest, costumație, fizionomie, reliefându-l cu blîndă ironie și subtilă malițiozitate. „Neologismul umoristic”, ca o trăsătură specifică a prozei sale, abundă în fixarea, cu lux de amănunte, a toaletelor feminine, lăsînd să se degaje atitudinea ușor persiflantă a autorului față de superficialitatea unei anumite categorii sociale.

Cadrul reprezintă în opera lui Pătrășcanu o prelungire a existenței personajului, mijloc de prefigurare a lui, adoptată fiind uneori formula balzaciană a caracterizării personajelor.

Părintele Niculae (*Candidat fără noroc*) se proiectează pe fundalul căsuței curate, cu geamlîc, așezată în ograda plină de găini, curci și găște, „adăpostul bătrînețelor sale”, cum îi plăcea părintelui să se laude; popa Trăsnea a avut noroc să nimerească biserica lui Dumnezeu... „adică lăcaș cu case temeinice, cu așezări gospodărești și cerdac bătrînesc” — belșugul și prosperitatea, coordonate esențiale ale existenței clericale, fiind astfel subliniate cu bogăție de detalii, spre caracterizarea și satirizarea slăbiciunilor lumesti ale acestei categorii sociale. Acuitatea spiritului de observație fixează uneori gesticulația personajelor, pe care o descompune proiectînd-o, *au relanti*, pe un ecran mărit de cititor, adevărat scenariu care detaliază imaginea pentru a sublinia situația sau trăsătura de caracter vizată. „Doamna, după ce și-a aranjat părul în toate amănunțimile, s-a ridicat deodată, s-a uitat în oglindă de foarte de aproape, apoi mai de departe, întii în față, apoi în profil, în urmă pe la spate, ridicînd în sus o oglindă mică, apoi, iar în față, după care și-a pus pălăria”, în timp ce domnul aștepta resemnat să pornească la plimbare. Doamna Cuparencu, în fața diferitelor cutii, borcănășe, flacoane, periute, „se șterge ușor pe un șervețel de olandă, plecîndu-și obrazul înspre oglindă, își desfăce părul, fluturîndu-l ea pe un stindard, îl parfumează ușor cu dopul flaconului, își alege o cărare etc.”.

Coexistența duioșiei și a umorului — ca o notă specifică — îl depărtează pe Pătrășcanu de satira lui Caragiale — preluată și de umoristul Brăescu —, apropiîndu-l însă de Brătescu-Voinești, pe care el însuși îl considera din aceeași familie. Această coexistență se dezvăluie uneori în fraza care urmează mișcarea de alternare a duioșiei și a umorului. Amplă, evocatoare, înregistrînd ecouri ale emoției scriitorului — „de cîte ori nu venise el aici în dimineți frumoase de vară, cînd albastrul cerului și căldura plăcută a soarelui revărsa asupra lui din cîmpiile verzi, din lanurile de grîu...” (*Înzăpădiți*), ea devine concisă, redusă la replica sugestivă caracteristică atmosferei de după chef, cu ațîțarea spiritelor și nelipsitele aluzii politice ale convivilor orașelului de provincie. „*A la votre, Oprîșene, să-ți văd partidul la putere. — Să te audă Dumnezeu, nene Mincule, că cu hoții iști de liberali...* (*Înzăpădiți*).

Natura, cu totul absentă din opera lui Caragiale, deține uneori un rol important în proza lui Pătrășcanu. Prin integrarea în natură a personajului, Pătrășcanu sugerează unecri — ca și Sadoveanu — ruperea de oameni și societate, formă de protest a ființei umane strivită de orînduieții dușmănoase.

Arhanghelul Mihail, nebunul de la mănăstirea Neamțului, avea dezmierdări de amant pentru florile cîmpului, accente duioase la priveliștea unei gize sau a unui fluture. Între el și natură părea că se statornicise o solidaritate divină, pe cînd vorbele sale incoerente aminteau grele cumpăne prin care trecuse cîndva.

Actualizînd procedee și teme ale teatrului nostru comic de la începuturile sale, Pătrășcanu dezvăluie totodată, prin comedile sale, rezultatul unei atente observații a realității sociale.

Rivalitatea dintre școli și curente filologice, dintre filologii care-și disputau cele mai bizare etimologii sau teorii de explicare a fiziologiei sunetelor este o caracteristică a începutului veacului al XX-lea, care transpare în periodicele epocii<sup>23</sup>. Antenele umoristice ale lui Pătrășcanu le interceptează și le transpune în operă cu o uimitoare fidelitate. În comedia *Între filologi*, șarja lui Pătrășcanu vizează caracterul steril al acestor dispute și tipul social al filologului pedant, uscat, rupt de viață, deformat profesional pînă la caricatură. Profesorul Serafim Holban refuză căsătoria fiicei sale cu tinărul filolog Cireșeanu numai pentru faptul că acesta derivă pe *apuc* din *occupo* și nu din *aucupo* cu metateza *apuco*. Se satirizează pe lingă efectul nociv al deformării profesionale și slugărnicia discipolilor care copiază pe maistru pînă și în ticurile lui verbale. Construită pe principiul comedii clasice al contrastului dintre personajele ridicole și cele cu bunul simț, comedia abundă în comicul bufoneriei.

În comedia *Cine răspunde?* Pătrășcanu introduce în scenă pe un Chrysale al literaturii noastre „în costum local românesc”, pe Tache Constantinescu, victimă nefericită a femeilor, a pretențiilor lor de intelectualitate, țintă a disprețului lor. Și în această comedie comicul buf este predominant. Comedia *Actul al șaselea* rămîne cu totul originală, joc al fanteziei scriitorului, satiră ingenioasă a căsniciei burgheze, prezentată ca teatru al unor ostilități surde și ireductibile. Romeo și Julieta, eroii din care marele dramaturg insular făcuse simbolul iubirii dăinuind dincolo de moarte, ilustrează în comedia lui Pătrășcanu „prozismul inevitabil la care duc cele mai romantice îndrăgostiri”<sup>29</sup>.

Dînd un sfîrșit burghez pasiunii care stăpînea pe cei doi amanți ai teatrului shakespearian, fantezia autorului îi unește prin căsătorie, depișîndu-i din lumea ideală în convenție și ipocrizie.

Eroul shakespearian împărtășește prietenului aforisme ale marilor dezamăgiri în iubire. Dacă Romeo nu s-ar consola „cu frumoasa Rozalina, către care se hotărăște să-și conducă barca obosită a amorului redeșteptat, silînd pe demonul său să se strîmbe de rîs”, ușoara și fermecătoarea comedie ar fi gata să lungească spre dramă.

<sup>23</sup> Vezi S. Pascu, *Răspuns domnului O. Densusianu, Viața românească*, nr. 1, ianuarie 1910, p. 109.

<sup>29</sup> M. Ralea, *„Trei comedii”, Viața românească*, nr. 6, iunie 1924, p. 432.



Opera lui Pătrășcanu palpită de viață. Cu un umor cuceritor, scriitorul ne oferă un document uman și social elocvent pentru epoca sa. Umorul lui Pătrășcanu cuprinde o ironie tandră care nu distruge viața, ci o sporește. Îndemnându-ne să rîdem în fața întâmplărilor și a micilor evenimente surprinse cu un deosebit spirit de observație în viața cotidiană, Pătrășcanu ne însuflă credința că răul nu stă în natura lucrurilor, și că reliefindu-l cu ironie și umor îi putem reduce dimensiunile sau anula efectele. Succesul de librărie pe care Pătrășcanu l-a avut în viață, rapiditatea cu care se epuizau edițiile operelor sale, într-o vreme în care criza cărții apărea ca aspect endemic al societății, își are explicația în puterea sa de comunicativitate, izvorînd din dragostea profundă de oameni. La intersecția direcțiilor principale ale literaturii noastre, Pătrășcanu rămîne un scriitor original, realizînd, pe lângă unele creații cu o funcție pur documentară, opere viabile prin dimensiunea lor artistică nestrîbită de trecerea timpului.

VIORICA FARCAȘIU

#### NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ediția de față reprezintă o culegere din creația scriitorului D. D. Pătrășcanu. Volumul întii însumează o primă parte a schițelor, nujelilor și povestirilor, orînduite după criteriul cronologic, ținîndu-se seama de data primei apariții în publicațiile periodice sau volume. Excepție s-a făcut în cazul Amintirilor lui Constantin Casian, grupîndu-se la un loc alături de partea întii (Copilăria), cît și partea a doua (Un episod din tinereță), publicată la un interval de doi ani.

Ca texte de bază am utilizat ultimele ediții tipărite în timpul vieții scriitorului (cu excepția evocării Aducîndu-mi aminte, apărută în revista *Viața românească*, 1913):

Schițe și amintiri, ediția a II-a, București, *Viața românească*, 1922, 339 p.;  
Timothei mucenicul, ediția a III-a, București, *Viața românească*, 1922, 235 p.;  
Candidat fără noroc și alte povestiri folositoare, ediția a III-a, București, *Viața românească*, 1922, 188 p.;

Un prînz de gală, ediția a II-a, București, Editura națională Ciornei: 1929, 246 p.

În volumul al doilea au fost inserate celelalte proze ale scriitorului precum și cele trei piese de teatru apărute în volumul *Trei comedii*, București, Editura Steinberg, 1924, 204 p.

O ultimă secțiune conține cîteva scrisori ale lui D. D. Pătrășcanu adresate unor personalități culturale din țara noastră, inedite sau publicate, din fondurile de manuscrise ale Bibliotecii Academiei și ale Bibliotecii centrale universitare „M. Eminescu” din Iași.

La transcrierea textelor s-a ținut seama de particularitățile de limbă ale scriitorului și ale epocii, aplicîndu-se normele ortografice în vigoare. S-au păstrat alternanțele lingvistice ca: flecăie — flăcău, lacrămi — lacrimi, încunjurat — înconjurat, pînă — până, întii — întăi etc. S-au respectat și transcris întocmai forme regionale de tipul: bătrîneță, tinereță, sară, samă, căpătăi, călcăi. Formele de genitiv al substantivelor feminine au fost păstrate, cu alternanța lor. Am evitat să modificăm forme de limbă ca: umere, mînice, sprînceni, măgherîni.

Greșelile de tipar s-au corectat în mod tacit.

La finele ediției se află un capitol de note cu datele esențiale istorico-literare și o bibliografie a creației lui D. D. Pătrășcanu, precum și indicațiile referințelor despre opera scriitorului moldovean.

V. F.

**PROZĂ**  
**Nuvele, schițe, povestiri**

## DIN AMINTIRILE LUI CONSTANTIN CASIAN

Din vârsta copilăriei mele — începutul prietenului nostru Casian — mi-a rămas pînă astăzi acea atmosferă de bielsug și mulțămire care într-o vreme era prin gospodăriile moldovenești. Îmi aduc bine aminte cînd, la zile mari, mama se scula pînă în ziuă, plină de griji pentru rostul ei de gospodină; iar cînd la sărbătorile Crăciunului și ale Anului nou tata deschidea larg porțile tuturor celor care se îndreptau spre pragul nostru; cînd stăpîni și slugi simțeau că sînt în sărbătoare; cînd primăvara, flăcării gătiți cu pălării împodobite cu cordele și pene de păn aduceau în Săptămîna Paștilor mielul viu și gras, umblînd cu vălăritul, eu mă simțeam fericit, așa cum se simte un copil viou și sănătos în vîrsta aceea în care pricepe atît de bine farmecul sărbătorilor!

Argații din ogradă și vezeteii erau prietenii mei cei mai buni. Mai ales pe unul, Neculai Vîntu, multă vreme nu l-am uitat! Nimeni nu se pricepea ca dînsul să-mi facă triste din curpăn de bostan, moriști de șindrila și muzici fel de fel din trestie, sau cară din vîrfuri de strujăni, la care înjugam boi făcuți din lutul de pe malul iazului, pe care Neculai știa să-i ardă în foc așa de bine, ca să nu le strice forma! Cine putea prinde mai bine decît dînsul, cu covata ori cu lațul, vrăbiile gureșe, pițigoii cei ciudoși ori prigorii cu glas jalnic? Cine împușca uliul, atunci cînd în roate mari se apropia de păsările spăriate, sau cioarele, cînd se strîngeau iarna cu sutele?

Pentru asta, dacă vacanțele așteptam să mă duc la țară ca să văd pe mama, pe tata și pe ceilalți ai casei, n-aș putea spune dacă nu așteptam cu mai multă nerăbdare să văd pe Neculai Vîntu. De aceea, cînd mă căutai, mă găseai în grajd, uitîndu-mă la Neculai și minunîndu-mă cum de nu se teme cînd la secelat se pleca pe sub pîntecul cailor, sau cînd umbla pe dinapoia lor; ori ședeam lîngă dînsul și ascultam cîntecul lui din drîmbă, pe cînd caii așezați între stămoagele lor ronțăiau finul, întorcîndu-și capetele din cînd în cînd și uitîndu-se la noi.

— Neculai, ziceam eu, nu mergi cu caii la apă?

— Azi nu beu caii apă.

— De ce, Neculai? întrebam cu grijă.

— Fiindcă-i miercuri și miercurea nu beu apă. Dar dacă mi-i aduce de sus oleacă de tutun de la boier, apoi... oi vedea eu.

Într-o fugă mă repezeam în casă, unde stăteam foarte cuminte, cu ochii țintă la tabacherea tatei, pe care el de obicei o ținea pe masă. Apoi, după ce înșfăcam, când îmi venea bine, cite-o mină, mă duceam într-un suflet la Neculai, care mă lua lângă dînsul pe patul lui din grajd, unde mă simțeam așa de bine!

Iar cînd venea vremea, Neculai, apucîndu-mă de un picior, mă ajuta să mă sui pe calul cel murg, care avea umblet, iar el se arunca pe pîrul celui roib și, ținînd de căpăstru și pe surul de călărie al tatei, ne scoboram devale, ca doi prietîni:

— Neculai, cînd mergem să mai împușcăm vrun bîtlan?

— Cînd n-a fi boierul acasă.

— Halice mai ai?

— Fac eu zburături dintr-un ceaur.

Hotărît, din toți ai casei, pe Neculai îl iubeam cel mai tare!

Dar și cînd mă întreceam cîteodată cu gluma și-i puneam pe furîș o bucată prea mare de gheață în sîn, de sărea ca mușcat de șarpe, în rîsetele celor de față, atunci Neculai se minia și, repezîndu-se după mine, mă prindea în brațe și ținîndu-mă strîns spunea bucătăritei:

— Jupîneasă Mărie, ia dă-mi cuțitul cel mare, că de-acu îi fac felul.

Și mă amenința cu o operație al cărei înțeles multă vreme nu l-am cunoscut.

Iar cînd la urmă Neculai Vîntu a fugit, după ce a furat mai multe lucruri, între altele și burduful de la trăsură, eu mă uitam cu ciudă la tata și la mama, care-l încărcau cu tot felul de ponoase, iar noaptea plîngeam ca după moartea celui mai bun prietin...

Cum am isprăvit clasele primare, tata, care trăgea nădejde să mă facă om mare, m-a dat la „Academie”, cum numea el liceul din Iași și cum îl mai numeau și alții. Patru ani am fost intern; patru ani am gustat din amărăciunea acestui fel de închisoare, unde n-am auzit o vorbă bună din partea nimănui, unde n-am primit un sfat de la nimeni, unde n-am cunoscut o îngrijire caldă și omenească, și unde totul se făcea numai de formă. Și de aceea, cînd veneam cîteodată sărbătoarea acasă, unde începuse acuma să se simtă lipsa și nevoia, o jale care-mi sfîșia inima mă cuprîndea ori de cîte ori venea vremea să mă întorc înapoi. De multe ori, cînd sărutam mîna mamei la plecare, mama simțea o lacrimă caldă căzînd pe mîna ei, măcar că eu mă stăpîneam din toate puterile mele; și, dacă nu mi-ar fi fost rușine, aș fi plîns cu șapte rînduri de lacrimi...

— De ce plîngi, Costică? îmi spunea mama, sărutîndu-mă pe frunte. Caută de-nvață bine și te poartă cum se cade, căci tu vezi cum îi merge lui tată-tău.

Mie îmi venea să mă bocesc cu glas. însă mă rușinam tare de mama. Dar iarna mai ales, răceala vremii de afară, trecătorii grăbiți, cîte un cerșitor tremurînd în zdrențele lui, dughenile cu ferestrele

luminate frumos, totul mă făcea ca, atunci cînd băteam în poarta internatului pentru a-mi deschide, mai întii să-mi șterg ochii înroșiți de plîns și de lacrimi...

În curînd clopotul suna, vestind *repetitorul*, cînd vrun pedagog plictisit venea să ne deie gust de învățatură...

În internat eram foarte neastîmpărat, și porecla de „Varga lui Dumnezeu” pe care mi-o dădeau cei de acasă o meritam cu prisosință aici. Odată în-am suit chiar sus pe „Arcul Academiei”, care astăzi nu mai este, de unde am admirat, pînă m-au simțit, poziția Iașului dinspre asfințitul soarelui. De învățat însă învățam bine, mai cu samă în cei dintâi ani, dar profesorii și aici aveau de spus cîte ceva de rău cînd venea cineva de la mine. Din pricina asta nu-mi plăcea de loc să vie ai mei pe la școală, și cu deosebire tata, Dumnezeu să-l ierte!

Tata de altmîntrelea dădea rar pe la școală. Uneori, în recreație, pe cînd ne vînzoleam prin ograda externatului, unul din băieți mă striga și-mi arăta cu degetul spre poarta liceului. Tata venea cu pasul lui domol, iar eu mă desprindeam din grupul unde mă hîrjoneam, ieșindu-i întru întîmpinare, și rușinîndu-mă, nemernicul de mine, pentru că era prost îmbrăcat. După ce-i sărutam mîna, se îndrepta spre cancelarie, iar eu așteptam prin apropiere, uitîndu-mă la cei care se strîngeau în jurul meu. Vedeam pe tata cum își scotea pălăria cînd ajungea la ușă, cum își așeza pîrul și musteața și își scutura ceva închipuit de pe haine, apoi intra cu smerenie. Prin ușa deschisă și prin fumul de țigară dinăuntru zăream o clipă mutrele cunoscute ale profesorilor. Într-un tîrziu el ieșea, acru și posomorît, și-mi zicea cu obidă:

— Ai să rămîi *ripitent*, iară tovarășii mei se îngrămădeau măsărîndu-l din cap pînă-n picioare.

După plecarea tatei, rămîneam foarte trist, rezemat de vrun părete, pe cînd diavolii de băieți săreau într-un picior în jurul meu, și băgîndu-mi degetele în ochi, îmi strigau:

— Ri-pi-tent, ri-pi-tent!

Îmi venea să mă reped și să-i înhăț de cînepa dracului, mai ales pe unul care găsisese și o melodie pe cuvintele „Casianu ripitentul”, pe care o cînta bătînd tactul cu degetul.

După ce clasele se isprăveau, un zgomot infernal se auzea prin tot rîndul de jos, unde erau elevii din clasele mai mici, iar în foiala și dezordinea care se producea se auzeau totdeauna miște vorbe sacramentale:

— Interna sus, formic acasă, dimnizei și mama voastră!

Era neamțul Felix, pedelul liceului, care apărea de pe undeva cu un smoc de chei în mînă și care în chipul acesta trimetea în fiecare zi pe interni sus și pe externi (furnici?) acasă.

Ori de cîte ori venea tata pe la școală, restul zilei nu-mi mai tihnea. Iar noaptea, în răceala și-n întunericul dormitorului, eu mă gîndeam la dînsul, la munca lui cea grea, fără folos aproape, la mama, pe care de cîteva ori o văzusem plîngînd, la surorile mele, la casa de la țară, la poarta cu hulubărie, la cînele Tărbizon... la atîtea și atîtea lucruri vechi și cunoscute, și lacrimile îmi curgeau șiroaie și amare,

uându-mi căpătăiul. Și pe când sforăituri ușoare se auzeau aproape din toate paturile, eu mă întorceam pe o parte și pe alta, în timp ce cîntecul vreunei minavete ori șuierăturile sergenților de noapte ajungeau triste-triste pîn' la mine!

Internatul nu l-am ținut decît pînă la sfîrșitul clasei a patra, cînd l-am pierdut, fără să fiu păgubaș...

Mare lucru a fost în viața mea de copil teatrul cu plăcerile lui.

Cînd eram mic, mă luase tata la grădina „Tivoli”, din dosul bisericii Banu din Iași, unde juca o trupă de actori. Mi-aduc aminte impresia puternică pe care mi-a făcut-o atunci *Doctorul fără voie* a lui Molière și hazul meu nespus. Ceva mai tirziu, am auzit că un actor vestit, Manolescu, cu trupa lui, a sosit la Iași ca să deie mai multe reprezentații în grădină. Cum am aflat acest lucru, nu mă gîndeam decît la teatru și la actori... și multe sări am stat în stradă pînă la sfîrșitul reprezentației, la porțile aceluia local, unde oamenii erau atît de fericiți! Auzeam din cînd în cînd cîte un actor răcnind, ori glasul ascuțit al unei acrițe, sau deodată nu se mai auzea nimic, după care un rîset zgomotos, urmat de aplauze furtunoase, de bravo, venea pîn' la mine. Eu mă frăsuïam pe-afară, înălțîndu-mă în vîrfurile degetelor, ori mă uitam zădarnic printre scîndurile gardului. Ce n-aș fi dat să fiu și eu înăuntru!

Într-o zi de vacanție — isprăvisem clasa a treia — venind prin tîrg, văzui anunțat pentru ziua următoare *Doi sergenți*. Odată auzisem pe unul din ai casei spunînd că la această dramă toată lumea plînge. O mare dorință se născu atunci în mine ca s-o văd și eu vrodată. Și iată că acuma era să se joace. Cetii afișul întreg de la început pînă la sfîrșit, cu distribuția rolurilor, începutul reprezentației, prețurile, chiar și locul unde se tipărise anunțul avînd și el ceva din farmecul reprezentației. Dar sara ne-am întors acasă, la țară, căci vara ne mutam cu toții acolo. Noaptea, pot zice, n-am închis ochii, căci m-am gîndit și m-am întrebant neconștient, ce fel de sergenți să fie aceia? A doua zi nu mi-am găsit astîmpăr, și cînd îmi închipuïam că n-am să văd pe cei *Doi sergenți*, un fel de leșin mă cuprîndea. Știam bine că dacă voi spune celor de-acasă cum stă lucrul, chestiunea era compromisă.

Mă dusei totuși la mama.

— Mamă, te rog, spune tatei să-mi deie un franc.

— Ce-ai să faci tu c-un franc? zise mama cu un ton ca și cum i-aș fi cerut o sută.

— Îmi trebuie... te rog!

— Du-te și-i spune lui tată-tău să-ți deie, zise mama rîzînd.

De tata mă temeam și aveam o sfială așa de mare, nu numai eu, dar și ceilalți frați și surori ale mele, încît niciodată nu vorbeam cu dînsul din pornirea noastră, orice trebuință am fi avut. Și cu toate că el nu ne-a dojenit măcar o dată în viața lui, totuși, în fața sa, nici unul din noi nu îndrăznea să vorbească tare, lucru care-l supăra de multe ori. Căci tata, om rece și veșnic năcăjit, avînd o casă de copii și mergîndu-i rău de la un timp trebile moșiei, se închisese într-o lume de

afaceri, de conturi și socoteli, în care noi ceilalți ocupam un loc foarte puțîn.

Iar mama își bătea joc de mine cînd mă trimetea la dînsul. Să ti știut însă că-n viața mea nu m-aș fi dus la teatru, și tot nu m-aș fi putut hotărî să-i spun dorința mea...

Atunci am făcut și eu un pas îndrăzneț. De pe la o vreme, ani șters-o frumușel de-acasă, pe jos, pîn' la Iași, și fiindcă satul nostru este vro jumătate de poștă departe de oraș, cam pe la asfințitul soarelui am ajuns în tîrg. De la barieră m-am dus întins la grădină, pe care am găsit-o închisă, fiind încă devreme. Apoi deodată văzui un om înăuntru, venit nu știu de unde, așezînd mesele și inspectînd felinarele. Pe urmă, încetul cu încetul, au început să vie și actorii, pe care-i cunoșteam după fețele lor rase și zbîrcite. Fiecare din ei era pentru mine un personaj extraordinar. În sfîrșit, casa se deschise, și un om cu musteți așeză înaintea lui niște caietele colorate. „Biletele”... gîndii eu, și o săgeată îmi trecu prin inimă.

Publicul începu să vie. Cîte o cucoană groasă, în mijlocul unei familii, se legăna pînă la intrare, dispărînd apoi în grădină; cîte un domn, care, după ce stătea un moment cu capul la deschizătura casei, trecea înăuntru cu hîrtiuța colorată în mînă; cîte o păreche, care se oprea, domnul pentru bilete, doamna pentru a-și potrivi pălăria. Și pe cînd toți acești fericiți intrau în grădină, eu umblam forfota de colo pînă colo, gîndindu-mă ce să fac ca să pătrund înăuntru...

„La urma urmei, voi rămîne afară, și tot voi auzi cîte ceva”... gîndii eu deznădăiduit.

Dar nemulțămît de soluție, îmi veni în minte: „Dacă m-aș ruca să mă lese înăuntru?” Și, pe cînd înaintam luîndu-mi inima în dinți, iată că din grădină iese unul și se îndreaptă cătră cei care stăteau ca și mine înaintea porții:

— Măi, care din voi vreau să facă pe soldații? întrebă el uitîndu-se la noi.

— Eu, domnule, vă rog!...

Și mă băgam mereu în sufletul lui.

Domnul acela m-a ales pe mine, a mai ales încă patru, și cu toții am intrat înăuntru.

„Voi vedea pe Manolescu, poate voi și vorbi cu dînsul”, mă gîndeam, în culmea fericirii, pe cînd străbăteam mai pe de lături grădina. Cînd m-am suit pe scenă, am văzut un actor înalt, foarte frumos, îmbrăcat cu niște pantaloni roșii.

— Unde ai găsit stărpiturile acestea, zise el, și mă măsură pe mine mai ales din cap pînă-n picioare, oprindu-și privirile la ciubota mea, care de atîta drum se rupsesse de-al binelea.

Apoi se adresă celui care ne recrutase:

— Haide, du-te și-i îmbracă.

Am aflat că acela era Manolescu...

Ne îmbrăcărăm cu niște haine colorate de cît, ne înfășurărăm picioarele cu niște tureci de mușama, ne dădură niște săbii de tinichea, ne puseră niște musteți de lînă, iar mie și o barbă neagră, după care ne-au învățat ce trebuie să facem...

Poate aș fi plîns și eu în cursul reprezentației, dacă în momentele cele mai tragice n-aș fi fost pe scenă, cu sabia scoasă, dar cu gîndul că toată lumea din grădină se uită la ciubota mea ruptă. Această ciubotă m-a chinuit toată sara!

După ce s-a isprăvit reprezentația, pe la ceasurile unu din noapte, mă pregătii să mă-ntorc acasă, la țară, căci în oraș n-aveam unde să dorm. De aceea, de la teatru o luai de-a dreptul spre barieră. De la un loc, pe șosea, m-a pălit un somn, și, tăind drumul, m-am culcat suș poalele unui deal, iar cînd m-am trezit, soarele era sus și drumul umbra de mult...

Cum mergeam pe șosea, de la o vreme am băgat de samă că oamenii se uitau curios, întorcîndu-și capetele după mine; ba o țărăncuță dintr-un grup, rizînd ca de-o năzdrăvănie, își făcu cruce bătîndu-se apoi cu mîna peste gură.

Cînd am intrat pe poartă, acasă, iaca și mama:

— Ce-ai pățit, mă întrebă ea cu spaimă, ca și cînd ar fi văzut un lucru supranatural. Unde ai fost?

— Nicăiri, am răspuns, și instinctiv am dus mîna la față.

— Ce ai, bre? zise mama dîndu-se mai aproape de mine.

Fușii în casă la oglindă...

Aici, întăi m-am spăriet îngrozitor, căci nu m-am priceput ce pot fi acele mînjituri negre și scorțoase de pe obrajii mei, pe sub nas și pe toată barba, ca niște răni și tăieturi; apoi îmi veniră în minte toți oamenii pe care i-am întîlnit pe drum și în sfîrșit mi-am amintit de barba și de mustețile de la teatru!

Nemaiavînd încotro, m-am spevedit mamei, care mi-a spus numai atîta: „Ei, las' tu, c-a da el tată-tău cu ochii de tine!”

De atunci teatrul nu mi-a mai ieșit din cap, iar într-o bună zi îmi veni în minte: „Dacă aș face și eu o piesă de teatru?” După ce m-am gîndit cîtva timp, am găsit și subiectul: *Popii din zilele noastre*, comedie în 3 acte. De îndată ce m-am hotărît să devin autor dramatic, o schimbare radicală s-a făcut în mine. Cei de acasă nu se pricepeau ce înseamnă plimbările acelea în lungul și-n latul ogrăzii, făcînd schime și vorbind singur, încît mama cu adevărat intrase la grijă:

— Eu nu știu, frate, ce are băiatul ista de-o bucată de vreme... spunea tatei, și-i istorisea cele ce observase la mine.

— Nu cumva calcă-n străchini? întrebă tata.

— Ce, Doamne iartă-mă, de pe-acu?

Ascultam convorbirea lor cu... milă.

Iar după ce m-am apucat să scriu, furișîndu-mă de cei de-acasă ca și cum aș fi făcut o faptă rea, și cînd, cîteodată, sara rîdeam singur cu hohot, mama, spărietă, deschidea repede ușa:

— Bre, tu ai să-ți ieși din minți, ce ai de rizi singur, ca nebunii?

Eu zîbeam de ignoranța mamei...

Pînă la sfîrșitul vacanței am terminat comedia, ba încă am făcut și o dramă într-un act, și amîndouă trebuiau să fie jucate de... Manolescu, căci le făcusem anume pentru dînsul.

După ce le-am scris frumos și le-am dedicat la doi amici, m-am dus la cea mai mare tipografie din Iași ca să le tipăresc. I-am spus stăpînului că am făcut două piese de teatru, că aș voi să le tipăresc, iar cîștigul din vînzare să-l împărțim pe jumătate, el și cu mine. Dar negustorul, zîmbind puțin, mi-a tăiat scurt apa de la moară, spunîndu-mi curat că nu face astfel de negustorie și m-a minat aiurea. Eu n-am înțeles de ce se leapădă el de-o afacere așa de bună și m-am dus la altul:

— Am niște piese de teatru și aș vrea să le tipăresc.

— Cine le-a făcut? mă întrebă unul de-acolo.

— Eu, cine?!

— Bravo! Și ai parale?

— Nu... Vrau să le tipăresc fără parale, iar cîștigul să-l împărțim pe din două.

— Foarte bine, zise el, făcînd din ochi unuia, ia să vedem operele!...

Și, după ce se uită prin ele, mă întrebă rizînd:

— Și pe urmă ce vrei să faci cu dînele?

— Să le joace Manolescu, am răspuns eu fudul.

— Așa da, zise el, veselindu-se de-al binelea. Apoi, uite ce-i, băiețele: dă-le întăi să le joace și după asta le tipărim.

Dar mie nu-mi convenea de loc, căci voiam să le dau tipărite gata lui Manolescu. Apoi semnul acela din ochi nu-mi prea plăcuse; de aceea m-am dus la alt tipograf, care m-a îndreptat la o librărie, lucru ce n-am înțeles, căci doar voiam să le tipăresc, nu să le vînd. Am colindat apoi toți tipograful luîndu-i de-a rîndul, ducîndu-mă chiar și la cei care confecționau numai bilete de vizită, renunțînd în cele din urmă și la jumătatea mea de cîștig, dar degeaba! De aceea m-am hotărît să le trimet lui Manolescu netipărite...

În vremea asta trecusem în clasa a patra și școala se începuse. Într-o sîmbătă sara, pe cînd aduceam pe mama de la o prietină a ei, pe la unsprezece ceasuri din noapte, pe o hudîță dosnică, unde nu se vedea nici țipenie de om, eu mă gîndeam cu plăcere la ziua aceea mult așteptată. Vedeam teatrul plin și publicul rizînd cu hohote, întrebînd care mai de care cine-i acela care făcuse piesele: auzeam aplauzele, care nu mai conteneau, vedeam și cîțiva profesori, apoi: „Bravo! bravo! Autorul! Autorul!” Și cum mergeam tăcut, alături de mama, îmi scot pălăria din cap și fac deodată un compliment adînc.

— Da' ce ai, bre? îmi zise mama spărietă.

Nu i-am spus că mulțameam publicului, ci, rușinîndu-mă, am îngăimat ceva neînțeles.

Dacă au ajuns sau nu operele mele în mîna lui Manolescu, nu știu, dar vă asigur că le-am încredințat unui actor să i le deie. Peste vro cîteva săptămîni, actorul mi le-a înapoiat spunîndu-mi să le mai dreg cînd voi fi mare și, aflînd cît de mult îmi place teatrul, mi-a dat voie

să vin întotdeauna la reprezentație. Dar fiindcă sala „Pastia”, unde se juca, era prea mică, mă învoi să stau între culise. Eram acum extern, în clasa a cincea, așa că în anul acela numai de teatru m-am ținut. De învățat, nici vorbă! Când să înveți, dacă ziua eram ocupat în vederea sării, iar sările, pînă după miezul nopții, mă veseleam cum puțin s-au veselit vreodată? Nu-i vorbă, îmi luam eu cărțile în buzunar pentru ca să cetesc între acte: dar parcă era un făcut, acest lucru nu se întâmpla niciodată.

Mama, care ședea cu noi în tîrg, nu mai știa ce să facă, căci eu aproape nu stăteam sările pe acasă.

Într-o zi, povestii unui coleg cum mă duc la teatru, cum mă lasă înăuntru și celelalte.

— Știi, ce, hai desară cu mine, i-am zis în cele din urmă.

— N-oi păți ceva? mă întrebă el.

— Dacă ești cu mine, n-ai nici o grijă.

— Nu, nu merg, mi-i frică, zise el, după ce se gîndi puțin.

— Nu fi prost, haide, bre Motăș, se joacă *Regina Margot*, și Manolescu are rol comic.

Și m-am ținut de dînsul atîta, încît, în cele din urmă, ademenit, cu toate că era un băiet serios și așezat, a primit.

Mama, cătră sară, numaidecît a simțit că am de gînd să pornesc de-acasă. De aceea, după masă mi-a spus:

— În astă sară ai să stai acasă să-ți înveți pe mine.

— N-am nimica de învățat, și-apoi am treabă în tîrg...

— Ți-oi da eu o treabă de nu-i putea s-o duci! Haide, ia-ți cartea!

Am deschis o carte și m-am prefăcut că cetesc, apoi, după cîtva timp, am anunțat:

— Știu lecția. De-acuma mă duc.

Mama îmi spuse atunci să merg întai cu dînsa și cu soră-mea în oraș. Am plecat, cu gîndul să ne întorcem cît mai iute, ca apoi să-mi caut de treabă. Dar, cînd am ajuns pe-aproape de casă, la întoarcere, sora mea mi-a înșfăcat căciula din cap și, dînd-o mamei, îmi spuse:

— De-acu, du-te la teatru!

Ce să fac? Multă vreme n-aveam de pierdut, căci Motăș mă aștepta în colț, la „Traian”. O luai în halul acesta pe stradă, măcar că era un pui de ger, iar de la noi pînă la teatru, o bucată bună. Trecătorii se uitau pe drum la mine ca la un om scăpat din balamuc, văzîndu-mă în luna lui dechemvrie, cu capul gol la plimbare. L-am găsit pe amicul meu, care mă aștepta la locul știut și căruia nu-i venea să creadă ochilor cînd m-a văzut cu urechile roșii, apreciînd în același timp sacrificiul ce-l făcusem pentru dînsul.

Am intrat pe din dos, printr-un coridor lung, conducînd pe Motăș parcă ar fi fost acasă la mine; am scoborit niște scări, am suit altele și am ajuns pe scenă...

Un actor, îmbrăcat pentru joc, stătea jos, alături de-o actriță tinerică, și-i spunea nu știu ce, iar în răstimpuri îi săruta mina. Ei își căutară însă de treabă, fără să ne bage pe noi în samă.

— Stai aici, i-am zis lui Motăș, și i-am arătat un loc între culise. Motăș își scoase căciula din cap, se viri acolo unde-i arătasem și începu să se uite împrejur. Eu mă învîrteam de colo pînă acolo dîndu-mi aere de amfitrion. În vremea asta, iată că vine actorul Evolschi, spaima băieților cu contramarce și a celor care intrau cu pleasca, cunoscut pentru brutalitatea și violența lui, și a cărui răutate se vedea numai uitîndu-te la dînsul.

Dînd cu ochii de Motăș, se opri brusc, ca și cum ar fi descoperit un lucru grozav, monstruos:

— Ce cauți acolo?

Motăș făcu un semn, arătînd adică că-i cu mine.

— Ce face?! zise el strîmbîndu-și fața și făcîndu-se că nu pricepe.

— Am venit cu dînsul, răspunse Motăș și iarăși mă arătă.

Evolschi se întoarce repede și dă cu ochii și de mine:

— Dar tu?

Cei doi actori se uitau acuma la noi și rideau. Eu îi spusei numele protectorului meu:

— Așa? făcu Evolschi rînjindu-se ca și cum adică acuma s-a dumerit el bine; apoi, fără nici o tranziție, răcni strașnic făcînd ș-un gest pentru bătaie: Afară, spurcăciunilor!

Bietul Motăș, aninîndu-se printre culise, o rupse la fugă prin coridorul cel lung, urmat de mine, care veneam mai încet și nu mai puteam de rușine.

\*

În liceu aveam doi prietini, de care am fost aproape nedespărțit. Unul mic la stat și bătrîn de ani — de prin clasa a treia fusese scutit de armată — cu fața mică, boțită și spărietă, cu fruntea totdeauna increțită, uitîndu-se mereu pe sus, de parcă se temea că nu-i cadă ceva în cap, foarte prost la învățătură, dar altmintrelea camarad bun și iubit de toată clasa pentru caracterul și ghidușiile lui. Îl chema Gheorghe Săvoiu; noi, pentru strălucitele lui calități intelectuale, îi ziceam *Ghiță Bocîncă*.

Celălalt, cu mutra gravă și urîță, cu un picior oleacă strîmb, purta ochelari, iar paltonul, totdeauna între umere. Cum ieșeau profesorii din clasă, îl și vedeai cu țigara în gură. Părea un original — cam caraghioz spuneau unii — dar eu întotdeauna protestam. Avea aplicație la învățătură, era însă și mare meșter în ale *copiatului*. Îi zicea Ilie Andreescu; noi îl porecleam *Spancioc*.

Eu, totdeauna vesel, crezînd că tot ce zboară se mănîncă, aș fi putut să-nvăț bine, și cele patru coroane pe care tata le-a strîns multă vreme în „odaia mare”, deasupra oglinzii, erau o dovadă; dar, vorba profesorilor, „eram lenes”. Între noi nu era nici o asemănare, și cu toate acestea n-a fost prietenie mai vestită pe timpurile acele în liceu.

Săvoiu nu pricepea nimica ce învăța. Adeseaori, eu, care-i eram un fel de mentor, stăteam ceasuri întregi ca să-i explic ceva foarte simplu, pe care la urmă Săvoiu înțelegea pentru scurtă vreme.

— Nu așa, Săvoiu, *ita e ita și omega, omega*; ce le încurci pe amîndouă?

— Vra să zică... vra să zică... — și mă apuca de mină, — stăi... vra să zică... și spunea apoi lucrul pe dos.

— Nu așa, Săvoiu, invers!

Săvoiu se gîdea adînc pentru a întoarce lucrul, plimbîndu-se prin odaie și fluturînd din mini. Apoi deodată mă întreba:

— Măi Casiene, ce zici, oare să m-asculte astăzi?

— Dă, bre Săvoiu, de unde să știu eu?

Atunci Săvoiu, renunțînd pentru moment să mai întoarcă lucrul *invers*, făcea calculul probabilităților, dacă îl va asculta sau nu, după care la urmă, liniștit, renunța definitiv.

Dar și mie, cele de mai multe ori, îmi era lehamite, și-l lăsam în plata Domnului cu grecească cu tot.

Multe din răspunsurile lui erau vestite:

— Ia spune, ce prozator mare cunoști d-ta pe vremea lui August? îl întreba profesorul de latinește.

Săvoiu se făcea c-a uitat, în vreme ce cu urechea trăgea spre bancă, apoi răspundea din toată inima:

— Schopenhauer.

Clasa clocotea: cițiva, prin fund, miorlăiau ori behăiau de entuziasm, iar profesorul își ștergea lacrimile cu batista, pe cînd Săvoiu, furios, se uita urît la cel care-i *sufłase*.

Tustrei hoinăream adeseori pe ulițele Iașului, în oarele de clas.

— Măi Spancio, astăzi eu sînt Achile cel iute de picioare, tu stai la *Codiță*? întrebam pe Andreescu.

— Nu stau.

— Nici la *Căteaua*?

— Nici.

— Atunci, *allons!*<sup>1</sup>

Și-i făceam semn și lui Săvoiu, care știa de ce-i vorba. Apoi, punîndu-mi cărțile în buzunar, dădeam cîteva bezele amicilor rămași și o porneam întăi repegior, pînă ieșeam din calea profesorilor, apoi o luam rara-rara pe cele uliți ale Iașului, cătără grădina de la Copou ori spre *Rondul* cel frumos de mai departe. Aici, tablele vechi, mîncate de rugină, cu litere șterse și de demult, „Pentru călăreți”, „Pentru pietoni”, mă făceau totdeauna să mă întreb: unde mai sînt *călăreții*, unde sînt *pietonii*? Iar în mintea mea vedeam Iașul de altădată, cînd pe ulițele lui se îndreptau cătără acest loc de verdeață boieri călări pe cai plini de foc, care-și mușcau zăbalele înspumate. Și pe cînd aleea călăreților răsuna de glume, rîset și viață, căleștile de Viena și cupelele cele mîndre așteptau alături sosirea pietonilor. Astăzi, mă întreb ca și atunci: „Unde sînt călăreții, unde sînt pietonii!”.

<sup>1</sup> Haidem! (fr.)

Sau, dacă aveam mai multă vreme de pierdut, o luam în direcție opusă, spre Tătărășii cei bătrîni și, pe la Pojărnicia-Mică, apucam cătără șesul Ciricului, de unde se văd satele din apropiere. După ce dădeam cîte o raită pe la casa apelor lui Moruzi, de păream niște ingineri care o căutam pe unde-i stricată, ne odihneam pe iarba verde, vorbind de ale noastre. Înspre nord, biserica din Aroneanu, de pe dealul unde este înălțată, mă umplea totdeauna de o melancolie tainică, pe cînd spre răsărit, încolo, peste dealul Ciricului, vedeam drumul pe unde vara ne duceam la moșie, căci de la Valea lui Chiriță șesurile se întind cît vezi cu ochiul pe toată lungimea Branăștei.

— De ce-ai întîrziat așa de mult? mă întreba mama, cînd ajungeam acasă.

— Ne-a explicat d-l Brînză...

— Ce atîta explicație, că s-a răcit mîncarea...

Iar eu, la vorbele mamei, mă mustram în gînd pentru păcătoșenia mea și-mi făgăduiam să mă fac un băiet bun, eminent chiar, de la zi-ntîi a lunii viitoare.

Dar mai la urma urmei, de ce-aș fi stat la clas, chiar așa delolaltă? Nu-i vorbă, aveam ce să văd...

Unul din profesorii noștri, o figură de orangutan, cum se așeza pe scaun, începea să ridice brațele în sus, ca și cum ar fi amenințat pe un dușman închipuit; apoi, ținîndu-se c-o mîină de pîntec, de credea că are vro suferință ascunsă, deodată fața i se zbircea, ochii i se închideau, vocea i se acoperea, și profesorul plîngea cu glas și cu amar. Dar profesorul nici nu plîngea, nici n-avea nimic, ci... *ne explica*...

Un altul intra în clasă scoțîndu-și pălăria înaltă cu un gest larg, făcîndu-ne un compliment adînc, după care începea să vorbească așa de încet, că, de erai la un pas, abia îl auzai. Se părea că are numai secrete cu elevii.

— Tradu din Virgil, îi șopti odată unui ghiduș pe care îl scosese la lecție, scărpinîndu-se, cum avea el obiceiul, cu creionul după ureche.

— Nu știu din Virgil, îi răspunse la ureche cel întrebat, ca și cum i-ar fi descoperit o mare taină.

— Afară! țipă profesorul.

În asemenea cazuri răcnea prea tare.

Dar filozoful Ianuș Popus Fleacus? Ne explica mereu. Ce? Nu-mai unul Dumnezeu știa...

Un altul era nebun sadea și, nu după multă vreme, a fost interogat într-o casă de sănătate.

Dar cel care ne învăța într-o *singură* lecție „oricare sintaxă?”.

Nebun eram eu deci să stau să mă canonesc, întrebînd într-una cît mai este pîn' la sunare, mai ales cînd primăvara îmi aducea acea neliniște plăcută și cînd gîndurile mele începeau să hălăduiască cine știe pe unde? Nu-i vorbă, erau și profesori de la care n-aș fi lipsit



pentru nimica-n lume, doar numai așa, câteodată, cum era profesorul de română, Dumnezeu să-i deie sănătate, ori cel de grecește, Dumnezeu să-l odihnească!

De la acești doi multe lucruri frumoase am învățat, pe care și astăzi le țin minte. Parcă-l văd și acuma pe profesorul de limba greacă, cum, câteodată, în focul explicației, se oprea încurcat, neștiind oarecum ce să facă. Musteața lui se zborșea atunci ca un vrăbțoi mâniat și, încrețindu-și sprincenile tufoase, el lua o hotărâre: „Ei, la dracul, domnilor, sînteți de-acuma bărbați”, ne spunea el totdeauna în astfel de împrejurare, după care aflam cum Joe, schimbat în lebădă, dezmierea pe Leda, sau pățania Venerii, cînd a prins-o bărbatul său cu Marte, sau alte lucruri cerești de-alde-acestea. Noi, *bărbații*, ascultam uitîndu-ne în ochii profesorului, iar pe sub bănci ne trăgeam picioare semnificative, ori ne dădeam ghionturi cînd ajungea lucrul la *adică*, pe cînd Săvoiu, de la locul lui, întorcea capul serios spre mine, făcînd apoi niște strîmbături pline de înțeles la adresa lui Marte și a Venerii, căci aceste treburi le pricepea bine și Ghiță Bocîncă...

Însă acel care-i întrecea pe toți era profesorul de științele naturale. Multe feste i-am jucat acestuia! Asculta cu cartea, dar dacă îl luai cu gura pe dinainte, puteai să-i torni tot felul de bazaconii, căci le lua drept știință bună. Eu eram vestit în liceu pentru treaba asta. Adesea-ori, la examene, veneau elevii de prin alte clase, pentru ca să fie față cînd îmi va veni rîndul meu; iar eu atunci, încurajat, răspundeam așa, încît faima mea creștea și mai mult:

— Care sînt mușchii membrelor superioare?

— Scagerac, Kategat, Sundul, Beltul Mare și Beltul Mic, îi spuneam dintr-o răsufare, de parcă se băteau calicii la gura mea.

Odată, după ce-i îndrugasem tot felul de cai verzi pe păreți relativ la cutremurele de pămînt, uitîndu-mă țintă în ochii lui, el, neștiind ce să mai spuie, căci pierduse rîndul, trase la întîmplare cu coada ochiului un început de frază din carte, după care mă întrebă:

— Ce se întîmplă din cînd în cînd?

— Din cînd în cînd se întîmplă că pămîntul se învîrte împrejurul soarelui, și... dă-i, dă-i alte poliloghii, umblîndu-mi gura ca o fofelniță. Mă alegeam totdeauna cu nota 8, 9 — nu știu pentru ce nu mi-a pus niciodată 10 — note pe care, de almintrelea, nu le căpăta nimeni din cei care spuneau lecția cum se cade; căci acest profesor era foarte scump la apreciat: 5, 6 erau punctele lui obișnuite. Doar numai unuia ca mine, a cărui știință sărea în ochi, dacă-i punea el vro notă mai mare...

La fosile eram însă la largul meu. Autorii latini și grecești, scriitori pe care-i cunoșteam din literatură, titlurile cărților, unele nume ale prietiniilor mei deveneau toate fosile...

Acest profesor avea însă o idee foarte bună despre dînsul. Cînd se deschidea vorba de geologie totdeauna declara că el e *geolog*, și încă un geolog cunoscut și la Viena. Dar și noi știu că-i veneam de hac:

— Domnule, dar Dostoievski este mare geolog?

El ne făcea un semn cu mîna, ca pentru nici prea-prea, nici foarte-foarte și răspundea:

— Sînt alții și mai mari...

Acest profesor ne-a învățat în tot liceul științele naturale...

Din toate obiectele, matematicile mi-au fost dușmanul cel mai mare, iar profesorii respectivi pot spune c-au fost călăii mei. Mai ales pe unul din ei, un om bolnav, n-am să-l uit nici mort. Și dacă am oroare de matematici, apoi lui se datorește în cea mai mare parte. Obiectul acesta mă făcea să tremur tot anul, iar aproape de examen îmi blestemam și ziua în care m-am născut. Frica asta însă nu mă făcea de loc ca să învăț. Și de aceea am ieșit din liceu fără să știu nimic, mai ales la algebră, unde n-am avut niciodată cea mai mică idee...

Odată, la o teză, acest profesor ne propuse mai multe subiecte, împărțind clasa în patru grupe.

Eu nu știam nici s-o urnesc și eram dezolat.

— Măi Ozias, știi? Întreb eu pe vecinul din stînga.

Ozias îmi făcu un semn desperat, iar mai tîrziu îmi spuse:

— Pe a ta o știu.

— Și eu știu pe a ta — am zis — nebănuind ce are să iasă de aici, ci numai așa pentru a-mi alunga gîndurile negre pe care mi le sugera foaia cea albă.

— Hai să facem schimb, îmi spuse Ozias încetișor tupilîndu-se după spețele celui din față.

Eu, de cuvînt, căci oricît de proastă mi-ar fi făcut-o el, tot mai bună decît la mine ar fi ieșit. Și binișor ne schimbarăm hîrtiile, fără ca să ne vadă profesorul cu ochii lui de Argus. Teza era din algebră, cu aplicație de logaritmi.

Ozias era liniștit acuma, căci teza lui încăpuse pe mîni bune. Așa gîndea el. Eu nu mai puteam de bucurie la rîndul meu.

„Ce dracu să fac acu?” mă întrebam, mai ales că Ozias mă spiona și-mi făcea semn cu piciorul să scriu. Ca să-l bucur pe bietul Ozias, începui să fac la litere de la începutul alfabetului, cînd cu plus, cînd cu minus, căci așa văzusem că scriau unii la tabelă. Mai aruncam pe ici, colo și cîte un radical, iar din cînd în cînd mă uitam în tabla de logaritmi, pe care acuma o vedeam mai bine pentru întîia oară...

Teza lui Ozias creștea văzînd cu ochii, a mea mergea mai greu...

În vremea asta Bocîncă tîlhăroiul, cu cartea pe genunchi, tremura și copia; dar pentru a nu-l găsi profesorul negustor cu oca mică, un rînd scria, unul sărea...

Cînd profesorul ne-a adus tezele, eu am căpătat nota 4 „cu indulgență”, iar bietul Ozias, pe lîngă 1 la studiu și 1 la conduită, cît pe ce să fie dat și afară din școală; căci cu toate că el spunea într-una că n-a știut teza și că a făcut-o astfel crezînd că-i bine, profesorul susținea morțiș că a vrut să-și bată joc de el „făcînd o asemenea măgărie”.

Dar purtările mele au ajuns pân' la tata, cu care începusem să mă stric de-o bucată de vreme. Mai întâi el n-a putut să-mi ierte că n-am mai ieșit premiant apoi cînd am pierdut internatul, iar acum auzise că nu stau nopțile acasă și ziua nu dau pe la școală...

Apoi tata, care ne predica nouă totdeauna ordinea și regula, nu se împăca cu dezordinea și neglijența mea. Mai ales se supăra că la fiecare început de an îmi cumpăra cîte-un teanc de cărți, iar la sfîrșitul lui aduceam din ele cîteva foi sau uneori nici atîta. De aceea, cînd am trecut în clasa a cincea, tata, după ce, ca de obicei, mi-a cumpărat manualele trebuincioase, mi le-a trecut pe toate, după dictarea mea, pe o listă, însemnînd pe coperta lor numerele corespunzătoare. De la această măsură aștepta el cele mai bune rezultate; dar în curînd cărțile mele parcă intraseră în pămînt: pe unele le pierdusem, pe altele le dăruisem, cîteva fură schimbate în arginți pentru micile mele nevoi, iar lista tatei o uitasem aproape.

Dar cînd a venit vremea să mă duc în vacanție acasă, mi-a apărut înainte și catastihul tatei. Pe cînd mă gîndeam cum să ies din încurcătură, îmi veni în minte *biblioteca* noastră. Într-o odaie de la țară era un dulap de sticlă, cu rafturi, în care mama își ținea paharele, chiselele și alte obiecte similare, iar în rafturile de jos era o mulțime de cărți, cele mai multe netrebnice, pe care noi copiii le luasem ca premii „pentru silința la învățatură și bună purtare”. Mai jos erau cărțile bisericești, pe care la zile mari, împărătești, tata le cetea cîntîndu-le încetîșor.

Pentru asta dulapul era numit *biblioteca*.

Cum am ajuns acasă, m-am furișat în odaie și am înșfăcat un braț de cărți pe care le-am însemnat cu numerele 1, 2, 3... pînă la 13, cum le aveam la începutul anului.

Tata m-a întrebat ca de obicei:

— Ai trecut în altă clasă?

— Am trecut corigent. (Tata nu știa ce-i asta).

— Premiant n-ai fost?

— N-am fost.

— Da *ripitent* n-ai rămas?

— N-am rămas.

— Unde ți-s cărțile? Adă-le încoace...

Eu, fudul, chipurile, mă înfățișai cu un vraf de volume, dar cu inima cît un purice. Tata a descuiat un săltar și a scos izvodul, apoi își puse ochelarii și începu:

— Număru unu: Lez... Leza...

— *Les aventures de Télémaque*, completei eu, și-mi aruncai ochii pe numărul 1 al meu: Dumnezeu mare, *Gramatica română* de Strajan! Apoi, întinzînd cartea, ca să i se vadă numărul, am zis tare:

— *Les aventures de Télémaque* sau *Gramatica română* de Strajan.

— Asta-i? mă întrebă tata luînd-o în mînă.

— Da, pe românește *Aventures de Télémaque* însamnă gramatica română, și iaca, nu-i gramatica română?

Tata o îndepărtă pînă la distanța prezbiției lui și ceti tare și răspicat: „*Gramatica limbii române* de Me Străjan”, apoi o puse deoparte, după ce se mai uită pe dos și pe față încă o dată, în care timp eu vînzoleam cărțile pentru numărul 2.

— Numărul doi, urmă tata, *Gramatica greacă*...

„Haiti, aici m-am dus!” gîndii eu, căci tata știa grecește, și eu trebuia să-i întind pentru numărul 2, un volum din operele lui Ureche. Tatăl meu ceti cu glas: *Opere complete*, apoi îl deschise pe la mijloc:

— Nu-i scrisă pe grecește?

— Nu, o traducem noi în grecește... Tata puse volumul peste cel dintîi.

— Numărul trei, *Istoria*...

— *Istoria*... economiei cîmpului, am spus eu căpătînd puțin curaj, și-i întinsei pentru *Istoria antică* o cărticică scurtă și groasă, scrisă cu chirilice nouă.

Tatăl meu ceti:

— *Manual de economia cîmpului*... apoi, uitîndu-se la mine pe sub ochelari: Da' ce, voi învățați și de ale cîmpului?

— Cum nu?!

— Ei, și știi tu ceva aici?

— Se poate să nu știu?! am zis eu cu aerul unui agronom jignit în cunoștințele lui.

Tata, drept răspuns, scoase din buze un sunet onomatopeic...

De la... *Economia cîmpului* înainte, tata mi-a cerut numai numerele, fără titluri, așa că ușor i-am trecut drept Herodot *Convențiile* lui Mitilineu, în locul lui *Anabasis* niște poezii, și așa pînă la ultima carte, după care m-a trimis să le pun în bibliotecă. Și astfel am scăpat cu obraz curat, și toată ziua aceea am fost vesel nu pentru că l-am înșelat pe bietul tata, care în năcazurile lui ce știa el de aventurile lui Telemac, ci pentru că l-am scutit de-o nouă supărare.

Vara asta mama a stat în oraș, iar eu, pretextînd că trebuie să mă prepar la matematici (mama știa că rămăsesem corigent, dar nu spusese tatei), venii și eu la Iași. Nu însă dorul de învățatură mă adusese aici, ci o drăcie mare de tot, care mi-a ieșit apoi pe nas, căci am rămas repetent, și asta numai din pricina lui Aurelian Nemțanu. Veți vedea îndată intrucît a fost el vinovat...

Aurelian Nemțanu era un coleg de clasă, ceva mai mare de vîrstă, de prin Botoșani ori Dorohoi, cu o figură bălană, spălăcită, cu niște tîuleie la musteți de un galben pucios, cu părul capului asemenea, în totul un chip ce părea că ieșise de soare. El avea un mers ridicul, puțin cam săltăreț, pentru care era poreclit *șapul*. Școlar nu rău, trecea regulat clasele, ba își ținea și internatul, unde era bursier. Ei bine, pe acesta, Spancioc, Săvoiu și cu mine l-am înnebunit pînă într-atîta, încît ajunsese să creadă cu tot dinadinsul că în curînd va fi țarul Rusiei!

Inceputul istoriei pe care o voi povesti și care multora le va părea poate o fantezie romantică l-a făcut Ghiță Bocîncă, și încă într-un chip foarte nevinovat...

Într-o zi el a venit la Nemțanu și, pentru a rîde oleacă, i-a spus că cunoaște o fată care s-a amoretat de dînsul. Săvoiu a glumit, cu gîndul că un asemenea lucru nu s-ar putea întîmpla față cu un... Adonis așa de... spălăcit. Dar Nemțanu avea, se vede, altă părere de figură lui, căci el a crezut, s-a interesat de aproape și a cerut mai multe amănunte. Peste vro două zile, Săvoiu a venit iarăși și i-a spus într-un noroc că mai știe încă o fată care de asemenea nu poate dormi din pricina lui; în sfîrșit, după cîtva timp, văzînd că treaba merge bine, tot Săvoiu i-a anunțat că și vecina sa — o domnișoară pe care noi toți o cunoșteam, ba unii chiar suspinam după dînsa — este de mult lulea după Nemțanu. Domnișoara asta avea un nume cam științific: îi zicea *Valența*. Fiindcă Nemțanu nu-l slăbea acuma de loc pe Săvoiu, văzînd Bocîncă că i s-au prins toate minciunile, într-o bună zi i-a adus și o scrisorică din partea Valenței, scrisoare făcută cu meșteșug, în care domnișoara își arăta în termeni cuviincioși toată dragostea ei către Nemțanu. Scrisoarea era ticluită de Bocîncă, care, deși încurca la grecește pe *ita* cu *omega*, dar la de-alde aste se pricepea mehenghiul! Nemțanu a luat hîrtia, cu bătaie de inimă, a ascuns-o, apoi, într-un loc retras, a cetit-o cu atenție încordată. Noi, puși în curent, rîdeam de Nemțanu, dar și de Săvoiu, care găsise și el pe unul de care să-și bată joc...

Făcîndu-ne că nu știm nimica, într-o zi Spancioc i-a spus lui Nemțanu că de-o bucată de vreme nu știe ce schimbare vede într-însul, dară că pe zi ce merge se face mai frumos. Atunci, plin de mirare, am declarat că *tocmai* acest lucru îl băgasem și eu de samă și așteptam numai momentul să i-l spun. Nemțanu ne-a mărturisit că au mai remarcat-o și alții, iar pe urmă ne-a povestit întreaga istorie cu Valența, arătîndu-ne ca dovadă scrisoarea și adăugînd că nu știe ce are el așa de atrăgător că se amorezează toate fetele de dînsul. El însă nu se mira de loc, ci dorea hoțomanul să mai afle și de la noi cîte ceva despre frumuseța lui. Atunci eu m-am uitat cu atenție prefăcută la mutra lui caraghioază, pentru a descoperi adică unde-i stă farmecul, și i-am spus abia ținîndu-mă de rîs că părul — „acest păr de aur” — cred eu că-i toată pricina. Nemțanu a scos repede o oglindă din buzunar și, uitîndu-se la mustețile lui, mi-a dat toată dreptatea.

— Și mersul, bre, mersul tău cel frumos, zise tîlharul de Bocîncă. Iar Nemțanu, pentru a ne spune și noi părerea asupra acestui amănunt, a străbătut de la un capăt la altul odaia, sărînd ceva mai tare de cum îi era obiceiul.

De unde până acuma n-aveam aproape nici o legătură cu dînsul, din acest moment Nemțanu a devenit nedespărțit de noi. Toate acestea se întîmplau cu cîteva luni mai înainte de isprăvirea clasei a cincea...

Domnișoara Valența i-a mai trimis și alte scrisori, tot prin Săvoiu, dar și Nemțanu își spunea focul prin niște epistole lungi pe care le dădea lui Bocîncă, mijlocitorul acestei dragoste. Și, lucru curios: pînă la urmă Nemțanu n-a văzut niciodată pe Valența, nici n-a știut dacă într-adevăr era frumoasă ori urîță.

Nemțanu nu se gîndea acuma decît la dragostea lui, dar și Valența se vede că ținea mult la Nemțanu, căci într-o scrisoare i-a declarat pe față că alt bărbat afară de dînsul nu va lua niciodată, iar dacă el o va refuza, se va duce la mănăstire. Atunci Nemțanu, om practic, a început să se intereseze dacă Valența are ceva parale.

— Cum, nu știi că are proprietăți întinse în Rusia? (Familia ei era de origine rusească). De asta să n-ai nici o grijă, are case și o moșie, apoi este moștenitoarea unui unchi foarte bogat — și Bocîncă îi înșiră niște bogății mari, mari de tot, toate prin Rusia.

Nemțanu se mira ce berechet dăduse peste dînsul, căci de atunci mai în fiecare zi, Bocîncă îi aducea la cunoștință, în mod amănunțit, proprietățile mari ale Valenței: moșii prin Basarabia, mine prin Urali, păduri prin Siberia...

Dar lucrurile n-au rămas numai la Valența. În curînd o epidemie se născu printre fetele și femeile din Iași, al cărei microb era... Aurelian Nemțanu. Acest lucru i-a fost adus la cunoștință nu numai de noi, ci chiar de Valența, care într-o scrisoare îi spunea rituos că „dacă mă vei trăda, mă voi ucide”. Nemțanu ar fi putut foarte bine să ne întrebe de unde-l cunoșc pe dînsul cucoanele din Iași, căci el ieșea foarte rar din internat, dar lui nu-i trecea prin cap una ca asta...

Într-o zi, Bocîncă, afectînd o mare taină, ne-a luat pe amîndoi de-o parte și pe Nemțanu în mijloc și ne-a spus că domnișoara Valența se înrudește cu un mare duce rusec, care o va lăsa moștenitoarea unei averi colosale și că „deocamdată atîta pot să-ți spun, iar de vei crîcni o vorbă cuiiva, toată afacerea-i pierdută”.

— Ce-s nebun, răspunse Nemțanu, să-mi vreau răul meu? Ce rîzi, bre? se adresă el lui Spancioc, care nu mai putea să se ție de rîs, și eu asemenea.

— Mare noroc a dat peste tine, îi zise Spancioc. Cum nu dă și peste noi așa plească! mai adăugă el.

— Ce, sînt așa de frumos? ne întrebă el.

— Grozav, măi!... Fața și mersul tău... ia mergi oleacă să vedem...

Și Nemțanu pășea „frumos” de la un capăt la altul al odăii, iar noi ne tăvăleam de veselie...

A doua zi Bocîncă ne-a strîns din nou grămadă pe tustrei și ne-a întrebat prefăcîndu-se tare emoționat:

— Măi, oare să-i spun?

— Spune-i, bre, i-am zis noi, neștiind ce are să iasă de aici.

Atunci Bocîncă i-a anunțat scurt că Valența a fost lăsată moștenitoarea tronului rusec și prin urmare Nemțanu Aurelian va deveni țarul tuturor *Rusiilor!*

Din acest moment Nemțanu a început să se pregătească pentru greaua sarcină care era să-i vie. Adeseori medita adînc la problemele împărăției, la greutățile administrației, la chipul cum va împărți bunătați amicilor și în special nouă, care era să fim niște personaje considerabile în Rusia. Ba odată l-am găsit trîndindu-se să cetească pe *Carol XII* a lui Voltaire, care pe atunci se traducea în liceu și, pentru ca imperiul rusesc să tragă cît mai mult folos din această lectură, un dicționar francezo-român îi stătea deschis dinainte...

Între acestea, anul s-a sfîrșit, Nemțanu a trecut clasa mai bine decît oricînd, Bocîncă a rămas repetent cum îi era obiceiul, iar Spancioc și cu mine, corigenți la matematici. Vacanția mare Nemțanu a petrecut-o la o rudă din Iași, iar eu, după ce am stat o săptămînă la țară, am venit în oraș, căci eram așteptat cu nerăbdare...

Vara asta a fost pentru noi un delir, o nebunie!

Faima de frumuseța lui Nemțanu trecuse acuma din România, ajunsese tocma la Viena, unde pe atunci era la ordinea zilei tragedia din Meyerling. Noi ne-am mirat foarte mult — de față fiind și Nemțanu — cînd Spancioc a venit cu o scrisoare, adresată lui de către Maria Veczera — Nemțanu nu se interesa de tragedii și drame — prin care-l ruga pe Spancioc ca să-i puie la dispoziție odaia lui pentru un *rendez-vous*<sup>2</sup> cu Nemțanu, pe care-l iubea la nebunie!

Nemțanu nu s-a dat în lături, dar noi i-am adus aminte de scrisoarea Valenței, cea cu „trădarea”, și Maria Veczera a fost refuzată scurt prin cîteva rînduri bine simțite ale lui Nemțanu...

În curînd ne-au venit în minte alte drăcii...

Noi știam că Valența este în vorbă cu unul Mihailescu, pe care de asemenea Nemțanu nu-l văzuse niciodată, nici nu l-a văzut, cred, pînă astăzi, deși a jucat un rol așa de grozav în viața lui.

Din momentul ce moștenirea tronului rusesc se hotărîse să treacă asupra lui Nemțanu, au început și neplăcerile, care astăzi sînt legate, vai, de capetele încoronate! Anume, nihilistii începură să lucreze în direcția asta, iar Săvoiu, de acuma înainte o dată cu scrisorile Valenței, îi aducea la cunoștință și mersul uneltirilor conjurațiilor, între care Mihailescu era primul. I-l descriesem lui Nemțanu ca pe un om înalt, puternic, cu glas grozav, și mai aflasem că-și comandase de la Paris, anume pentru Nemțanu, o mașină infernală, cu care era de ajuns numai să-l zărească, pentru ca să-l facă harcea-parcea. De acuma înainte acest nume deveni pentru bietul Nemțanu o adevărată panică!

Cum mergeam odată toți patru pe stradă, vorbind de împărăție, nihilști etc., unul din noi a strigat spăriet:

— Nemțanule, Mihailescu!

Nemțanu, pierzîndu-și cumpătul, își ridică repede gulerul de la surtuc (pentru a induce în eroare pe nihilist), se uită spăimîntat la dreapta și la stînga unde ar putea să se ascundă și, ca o săgeată, fugi printr-un gang în ograda unei modiste...

<sup>2</sup> Intîlnire (fr.).

Noi leșinarăm de rîs în stradă. După o bucată de vreme, Andreescu s-a dus și l-a scos de după niște lemne, unde, săracul, se băgase, pe cînd stăpîna lor se uita de pe geam îngrijată, neștiind cu ce intenții s-a ascuns Nemțanu acolo.

— S-a dus? ne întrebă el galbăn ca ceara.

— S-a dus dracului...

— Avea mașina?

— O ținea sub surtuc.

Aici Nemțanu a tras o sudalmă tuturor nihilștilor, de s-a cutremurat cerul.

Altădată, într-o dimineață, pe cînd ne plimbam prin dreptul Mitropoliei, unul dintre noi iar a strigat:

„Mihailescu!”

Nemțanu, neștiind de unde vine primejdia, amandea la gardul cel înalt al bisericii, cătărîndu-se să-l sară și, ajungînd sus, unde cît pe ce să se spargă în țepușele de fier, după sări jos, risipindu-se în ograda catedralei, tocmai cînd portarul ieșise și se uita neștiind ce poate să fie una ca asta. Lui Nemțanu însă îi sfîrșiau călcîiele către porțița de din dos a Mitropoliei, de unde, ocolind Seminarul „Veniamin”, ne ieși înainte pe la Sf. Gheorghe Lozonschi, galbăn și trăgîndu-și sufletul, întrebîndu-ne încotro a plecat...

De atunci, pe unde nu l-am băgat pe bietul Nemțanu! Prin cîte ogrăzi străine, prin cîte magazii și dugheni n-a intrat el! Ba o dată, în graba lui, s-a refugiat într-un loc nu tocmai curat din „Otelul România”, unde, de spaimă, s-a închis, nenorocitul, pe dinăuntru...

Nemțanu, de frică, aproape nu mai ieșea acum pe stradă. Noi începurăm să ne îngrijim, și de aceea Valența i-a anunțat printr-o scrisoare că în curînd îi va veni din Rusia o gardă secretă ca să-l păzească...

Nemțanu și-a mai venit puțin în fire, dar pe stradă tot nu ieșea.

— Măi Nemțanu, i-am spus eu într-o zi, adică pentru ce nu-l condamni tu la moarte pe Mihailescu?

Nemțanu căzu pe gînduri:

— Se poate oare?

— De ce să nu se poată? îi răspunse Spancioc, care, rupîndu-i o filă dintr-un caiet, i-o puse dinainte.

Mihailescu fu condamnat la moarte.

— Cum s-o iscălesc? întrebă împăratul.

— Nemțanu I, îi răspunse Spancioc.

Condamnarea fu semnată.

Lui Mihailescu deci i se infundase: mai rămînea ca sentința să fie executată, lucru care era să aibă loc cînd va sosi garda din Rusia...

Dar garda nu mai sosea, căci nihilistii îi ațîneau calea, dar în schimb i-a sosit „din Petersburg”, cu *stampila poștei din Iași*, o... „posvolenie”.

Nemțanu, emoționat, ne-a chemat și ne-a arătat ce i-a sosit din Petersburg — căci așa era în capul hîrtiei.

— Asta-i posvolenia de care-mi vorbea Valența, îmi spuse, chipurile, mie.

Și-i explicarăm apoi lui Nemțanu că, pînă la sosirea gărzii, documentul îi va sluji de apărare, căci va fi de ajuns să-l arate vreunui sergent sau comisar, pentru ca toți să i se închine pînă la pămînt.

Această posvolenie am lucrat-o două zile cu cerneală roșie, violetă și albastră, și ne-a fost foarte greu pînă am găsit cele 12 peceti care le avea pe dînsa. Deși noi, pentru toată siguranța, le pusesem cam în ușor, totuși, dacă Nemțanu s-ar fi uitat cu puțină atenție la dînsese, ar fi cetit lămurit pe una din ele: „Administrația moșiei Tomеști, județul Iași”. Dar Nemțanu nu-și bătea capul cu astfel de fleacuri...

Intr-o sară, prin apropierea noului an școlar, ne-am dus la gară, Nemțanu, Spancioc și cu mine, căci Săvoiu lipsea. Eu mă gîndeam la corigența care se apropia și pe care o presimțeam sinistă. Probabil că și Spancioc era preocupat de același lucru, căci amîndoi eram tăcuți. Nemțanu medita, firește, la împărăția lui. Auzind teama noastră, ne-a liniștit, asigurîndu-ne că, chiar dacă vom rămîne repetenți, nu înșamnă nimic față cu situația formidabilă care ne așteaptă în Rusia, lucru care ne-a înveselit într-adevăr puțin.

— Ai posvolenia cu tine? întreb eu pe Nemțanu.

Nemțanu se bătu foarte fudul cu mîna peste buzunar.

La gară, lume puțină. Pe peron era o doamnă cam în vîrstă, însoțită de o domnișoară. Amîndouă se plimbau tăcute de la un capăt la altul al peronului, așteptînd sosirea trenului. Ce-mi veni mie?

— Nemțanule, Valența!

Nemțanu s-a făcut galbăn ca turta de ceară, apoi roș pînă după urechi, s-a desprins din mijlocul nostru, pentru a ieși în evidență, și a început să se plimbe la deal și la vale ca un nebun furios, trecînd într-una pe lîngă cele două doamne care la început nu l-au băgat în samă...

— Să nu cumva să vorbești ceva cu dînsa, știi ce poți păți... i-am spus noi.

— Am posvolenia la mine, răspunse Nemțanu.

— N-are a face... Tu nu vezi că-i *incognito*?

Nemțanu rămase pe gînduri la auzul acestui cuvînt. Noi ne teameam să nu iasă vrun bucluc. În cele din urmă, el ne făcu un gest asigurător, și începu iar să se plimbe.

Și el a continuat să se frăsuiască astfel, mergînd cît ce putea mai frumos, pe cînd noi, pe o bancă, ne țineam cu mînile de pîntec, mai ales că cele două dame începuse să-l bage în samă și se uitau la dînsul chiar ca la un nebun...

După ce s-a zbuclumiat așa o bucată de vreme, Nemțanu a venit la noi și, plin de emoție, ne-a spus în treacăt... „o scrisoare”. Noi n-am înțeles ce voiește să zică, dar cînd s-a întors ne-a explicat că Valența, trecînd pe lîngă dînsul, i-a șoptit cuvîntul „scrisoare”.

Noi, să leșinăm, nu alta!...

— Asta înșamnă că mine îți va trimite o scrisorică, îi tălmăcim noi.

— Dacă-i așa, haidem acasă, zic eu.

Pe drum, Nemțanu era transportat.

— Ai auzit bine, Nemțene, că Valența a spus că-ți trimete o scrisoare?

— Cum te-aud pe tine acu. Ce dracu rizi așa? Se vede c-ați înnebunit amîndoi...

De o bucată de vreme ajunsesem să ne tăvălim chiar înaintea lui, fără să-i dăm nimica de bănuț, explicîndu-i motivul prin tot felul de prostii, în care timp el se plimba sărînd, parcă călca pe gumă și trăgîndu-și musteața „de aur”.

În noaptea aceea am dormit tustrei la Spancioc, căci n-am voit să-l lăsăm singur pe Nemțanu. Ne-am culcat toți într-o odaie. Cum a adormit împăratul și a început să sforăiască, visîndu-se desigur prin meleagurile Rusiei, eu, care-i spusese planul meu lui Spancioc, m-am sculat binișor și m-am îmbrăcat prin întuneric, apoi am ieșit tiptil din casă, și repede m-am dus la Bocîncă...

Era trecut de miezul nopții, și numai cu mare greutate am putut să intru la dînsul, căci Bocîncă ședea la un călugăr de la Mitropolie, care avea obiceiul de se baricada noaptea. Dar pînă nu l-am trezit nu m-am lăsat. I-am spus cum stă chestiunea și i-am dat în grijă ca a doua zi, pînă-n ziuă, să fie cu scrisoarea la noi. Bocîncă a și aprins lampa și s-a pus pe lucru. Apoi tot cu aceleași măsuri am venit și m-am culcat, fără să simtă Nemțanu.

Dimineața, dormeam cu toții, cînd Bocîncă a intrat în odaie:

— Da'ce, bre Nemțanu, te-ai întîlnit asară cu Valența?

— De unde știi? Ai văzut-o?

— Ce-am văzut-o?! că a venit pînă-n ziuă de m-a sculat și mi-a dat scrisoarea... care ți-a făgăduit-o asară...

— Ai scrisoarea?

— Se-nțelege c-o am, căci din pricina ta acuma nici să dorm n-am parte, dar cred că-i ține și tu odată în samă...

Și Bocîncă scoase scrisoarea din buzunar...

— Lasă, măi Săvoiu, că în curînd n-are să-ți pară ție rău de toate acestea, zise Nemțanu. (Într-adevăr, în viitoarea formațiune ministerială rusească, un loc era să fie al lui Bocîncă).

Și pe cînd Nemțanu, sculat pe jumătate, cetea cu o atenție încordată declarațiile de dragoste ale lui Bocîncă, care rîdea cu hohot, în gura mare, fără nici o pază, noi, pe subt oghealuri, cît pe ce să ne îmbolnăvim!...

Bietul Nemțanu pierduse cu desăvîrșire simțul realului. El credea acuma orice, fără nici un control. Dacă i-ar fi spus cineva că împărăteasa Chinei s-a amoretat de dînsul, el i-ar fi scris repede o scrisoare și i-ar fi încredințat-o lui Bocîncă ca să i-o transmită...

Mă gîndesc, cum de nu s-a găsit cineva tot timpul cît a ținut nebunia asta să-i deschidă ochii? Cine ar fi avut însă cruzimea să stingă acest incendiu de fericire care-l cuprinsese pe sărmanul Nem-

țanu! Dimpotrivă, prietenii noștri, care cunoșteau întâmplarea, aruncau și ei din când în când câte o mână de paie în vâlvătaia Nemțanului...

În curînd, aproape toți colegii noștri știau istoria lui Nemțanu, ba și cei din alte clase, care se uitau la el ca la un... împărat, și lucrurile au ajuns pînă la o rudă a lui, căreia Nemțanu îi destăinuise la urma urmei norocul ce dăduse peste dînsul, iar de aici... a aflat îndată și direcțiunea liceului...

Toată mărirea lui Nemțanu s-a prăbușit dintr-o dată! Tot ceea ce clădisem cu atîta trudă fu distrus fără milă, iar pe Nemțanu au trebuit să-l retragă din liceu o bucată de vreme, căci i se făceau adevărate manifestații, măcar că acum nu mai era împărat. Noi, un moment, am fost amenințați să fim dați afară din școală, dar la urmă nu ni s-a găsit mare vină. După ce Nemțanu s-a întors, peste vro lună, două, n-a mai vorbit cu noi niciodată, ba pe mine m-a și bătut într-o noapte, dar a isprăvit liceul cu bine, a făcut universitatea în mod serios, și-a completat studiile în străinătate, iar astăzi îndeplinește o funcțiune onorabilă într-unul din orașele noastre.

\*

Pentru mine, istoria aceasta a avut ca urmare pierderea unui an, căci la corijare nu numai că n-am știut nimica, dar la întrebările profesorului îmi veneau în minte năzdrăvăniile lui Nemțanu. Profesorul, văzînd că n-am deschis măcar cartea, mi-a declarat atunci cu părere de rău: „Domnule Casian, sînt nevoit să te las repetent”. Într-adevăr, ce ar fi putut face el dacă nu răspunsesem nimic nici atunci cînd îmi dăduse voie să-mi aleg eu chestiunea. Toți ceilalți au trecut, numai eu fui declarat repetent. Cel puțin Bocîncă rămăsese de-a dreptul la iunie, lucru cu care era deprins de-altmîntrelea, iar Andreescu, care se vede că mai cetise cîte ceva, fu promovat în clasa a șasea.

Acasă, toți mă așteptau cu nerăbdare. Cum am ajuns, mama m-a întrebat:

— Ei, ce-ai făcut? Ai știut?

— M-a ascultat ce-i mai greu, răspunsei eu, m-a încurcat chiar de la început și nu m-a lăsat să spun, măcar că știam foarte bine... Are ciudă...

— Ai rămas repetent? mă întrebă mama spăimîntată.

— N-a trecut nici unul, toți au rămas... are ciudă pe noi... și mai ales pe mine...

— Trăsni-l-ar Dumnezeu și n-ar mai ajunge! zise mama plină de năduh.

Toată ziua aceea fui tratat ca o victimă a profesorului. Pentru mine, premiantul de altădată, a fost într-adevăr o mare lovitură, de care, nu-i vorba, m-am mîngîiat iute, cu toate că un moment mă gîndisem să mă... sinucid...

Am rămas numai cu Bocîncă.

\*

Cîtăva vreme am dus-o greu, pînă m-am deprins cu noii mei colegi, dar după ce mi-am făcut chiar vro doi prietini din ei, lucrurile s-au mai îndreptat. Eram de data asta un elev bun și-mi făcusem cele mai frumoase făgăduinți.

Dar într-o zi mă apucă dorul de vechii mei amici, și fugind de la muzică, m-am dus în clasa a șasea, care avea franceza, căci profesorul Șuțu nu cunoștea elevii.

Cînd am intrat înăuntru, mi s-a făcut o mică manifestație de simpatie, chemîndu-mă care de care să stau lîngă dînsul. M-am așezat însă între Spancioc și unul Manolescu, un elev bun și serios.

Cum a intrat profesorul, am și început să ne veselim cu Spancioc și, cînd era cheful mai mare, Șuțu, după obiceiul lui, a strigat:

— Vous<sup>3</sup>, de colo, ce-am întrebat?

Lui Spancioc îi pieri deodată veselia și, ridicîndu-se, căci pe dînsul îl ochise, băgă nasul în carte, muncindu-se să găsească ce întrebare, pe cînd eu mă strîmbam la dînsul rîzînd de mutra lui, ascunzîndu-mă în dosul unuia.

Spancioc căpătă nota unu.

— Celălalt, spuse profesorul.

Celălalt eram eu. La una ca asta nu mă așteptam de loc. Mă ridicai înșfăcînd cartea lui Manolescu, dar el o ținu bine cu amîndouă mîinile, dîndu-se mai deoparte, pentru a se vedea lămurit că n-are nici un amestec cu mine, așa că m-am sculat fără carte.

Îi venise și lui Spancioc rîndul să ridă.

— Ce-am întrebat? zise profesorul.

De întrebat întrebare el ceva, dar numai Dumnezeu știa ce, măcar că unul de la spatele meu încerca zadarnic să mă scoată din încurcătură.

— Cum te cheamă? întrebă Șuțu cu condeiul gata.

Aici îmi apăru toată starea mea critică, pe care pînă acum, nu știu pentru ce, n-o prevăzusem.

Ce să fac? Să-i spun numele meu, degeaba l-ar fi căutat; să-i spun că sînt din clasa a cincea și să-i cîrlesc vro minciună, care să îndreptățească prezența mea într-o clasă străină... nu-mi venea la socoteală. În situația asta desperată, o lașitate păcătoasă mă cuprinse și, mai mult fără voie, îmi ieși din gură: „Manolescu Gheorghe”.

Manolescu sări în sus, voind să protesteze...

— Mă rog ție, Manolescule, nu mă nenoroci, mă dau afară, îi zic eu, și l-am apucat cu amîndouă mîinile de poalele surtucului.

— Măi dobitocule, nu-mi iese media, spuse furios Manolescu, și voi să se ridice din nou.

Eu, cu vai-nevoie, îl pun jos, dar el, lua-l-ar dracu, trîgîndu-mi cît ce poate un picior pe sub bancă, se ridică și spuse că el e Manolescu.

<sup>3</sup> Dumneata (fr.)

— Dar pe dînsul cum îl cheamă? întrebă Şuţu.

— Casian.

Cîţiva bufniră de ris.

Profesorul căută în catalog de sus pînă jos, dar nu găsi pe Casian şi, fără să mai aştepte îndreptările lui Manolescu, răcneste furios:

— Voi vreţi să vă bateţi joc de mine?... Amîndoi la carceră.

Mă ridic în grabă şi pornesc din acest loc blestemat, urmat de bietul Manolescu, care, văzînd ce dădăna dăduse peste dînsul din senin şi ştiînd pe Şuţu hapsîn, renunţase la explicaţii. Dar în urma noastră lucrurile s-au lămurit pe deplin, hotărîndu-se darea mea în conferinţă, şi pîn' la una-alta au chemat pe tata la şcoală.

De dat afară nu m-au dat, dar nici moale nu mi-a fost, mai ales că numai venirea tatei la şcoală era o pedeapsă destul de mare pentru mine.

La sfîrşitul anului am trecut în clasa a şasea, dar Andreescu a rămas el repetent data asta, aşa că ne-am intrunit iarăşi tustrei laolaltă. Nici nu i-ar fi stat bine lui Spancioc să meargă singur înainte...

\*

Dar încetul cu încetul venea ziua răfuielii din urmă, cînd trebuia să ne dăm samă ce pricopsală făcusem în liceu. Bacalaureatul se apropia. Spaima pe care am tras-o atunci şi morţilor voi spune-o! Cu învăţătura din liceu mă duceam sigur la pieire, dacă vro minune dumnezeiască n-ar fi intervenit, cum s-a şi întîmplat. Cu vro săptămînă înainte de a se începe examenul, am început să tremur, şi nici mîncarea nu-mi mai tihnea; dar să învăţ ceva, nimic!

După ce am isprăvit lucrările scrise, ziua umblam lela, noaptea, chipurile, ceteam.

Stăteam la un loc cu Spancioc:

— Măi Andreescu, ia fă o cafea, că nu ştiu ce am... mi-i somn al dracului!

Spancioc, de cuvînt.

Mă apucam apoi să învăţ la fizică. Dar ce să înveţi, cînd nu ştii nimic, iar a doua zi trebuia să dai ochii cu profesorul? Mă uitam prin carte, mă opream la cîte-o figură şi mă minunam ce poate fi aceea, pînă cînd o oboseală mare mă cuprîndea, iar genele mai-mai mi se lipeau una de alta.

— Măi Andreescu, mai ai cafea?

Dar parcă beam ceai de mac, aşa somn mă toropea. Cum să dormi însă cînd a doua zi aveai un examen ca acela? Luam şi eu cu îndîrjire o hotărîre eroică, frecîndu-mă cu miinile pe la ochi şi... deschideam cartea. Dar cînd mă uitam la grosimea ei, o panică mă apuca, căci vedeam bine cum stă lucrul...

— Bre Andreescu, tu ştii ceva?

— N-am idee.

— Ce-ai să faci atunci?

— Ştiu şi eu?

Şi Spancioc, posomorît, scotea tabacherea...

— Să mai facem cîte-o cafea, zic eu, căci nu mai pot de oboseală.

— Las-o dracului, că nici nu mai am, şi-apoi tot degeaba-i; eu mă duc să mă culc... uite, se face ziuă.

Şi pe cînd Andreescu se odihnea cum se cade în aşternut, eu am adormit fără să ştiu cu capul pe masă, iar cînd m-am trezit spăriet, era ziuă mare afară...

La fizică n-am răspuns nimica, şi Spancioc cam tot atita

La matematici însă a fost ziua teribilă, căci aici eram într-adevăr de-o ignoranţă... enciclopedică.

Cînd am intrat în sala de examinare, mi s-a făcut negru înaintea ochilor

— Domnul Casian Constantin, a strigat profesorul.

Deşi „liber-cugetător”, dar la auzul numelui meu, mi-a venit să-mi fac cruce, însă m-am reţinut fiindu-mi ruşine. Am ieşit din bancă auzindu-mi bătăile inimii.

— Să se împartă o dreaptă în media şi extrema raţiune, îmi spuse profesorul.

Măi auzisem eu de chestia asta şi ştiam că-i din algebră. Întăi mă gîndii să trag o linie pe tabelă, dar îndată îmi veni în minte că în algebră vorba *dreaptă* cine ştie ce poate însemna şi mă fac de ris chiar de la început. Totuşi, am încercat să fac o linie trăgînd cu coada ochiului la profesor, gata s-o şterg repede; văzînd însă că nu se scandalizează, i-am pus la capete literele A B. Apoi, tare:

— Fie o dreaptă A B...

„Ce dracu să spun! mă gîndii eu. Ce poate să însemne *media* şi *extrema raţiune*? Cum nu ştiu măcar cît de cît? Ah! de ce n-am învăţat tot timpul anului, aşa mi se cade acuma, ba încă şi mai rău! Desigur c-am căzut, căci cum poate să mă treacă dacă n-am idee. Ce are să zică tata? Am să mă-mpuşc.”

— Ce stai atita, domnule? îmi zise profesorul.

— Fie dreapta A B... Pentru a o împărţi în...

Aici o teamă mă apucă să nu spun vro prostie, căci uitasem întrebarea...

— Nu ştii, zise profesorul. Să vie şi domnul Săvoiu...

Domnul Săvoiu s-a ridicat mai spăriet decît oricînd şi s-a apropiat de tabelă, ca unul care ar merge la spînzurătoare. Apoi mi-a luat creta şi buretele din mînă.

— Spune d-ta, i-a zis examinatorul, arătîndu-i spre desenul meu.

Bocîncă a şters de cîteva ori tabela într-un loc curat, apoi, cu ochii ţintă la linia trasă de mine, spuse:

— Luăm aceasta şi zicem...

Şi pe urmă tăcu.

Profesorul a înţeles că nu-i nici o speranţă să-i împărţim noi *dreapta*, aşa cum voia el, de aceea mi-a dat altă chestiune. Iar mi-a luat creta şi buretele din mînă *domnul Săvoiu*, după care îndată

au trecut iarăși la mine și, neștiind ce să fac cu ele, am șters și eu tabela de câteva ori...

Cițiva candidați din bănci se băteau peste gură.

Profesorul, scandalizat de atîta ignoranță, înțelegînd, se vede, cu cine are a face, a spus furios și plin de înțeles lui Săvoiu:

— Ia scrie, domnule, un monom.

Dar și Bocîncă, cît era de prost, a simțit însă că acu-i acu, și luîndu-și o mutră de om bolnav a zis:

— Domnule, vă rog să mă lăsați pe mine, căci nu mi-i tocmai bine.

Și voind să-și șteargă nădușala care-l trecuse, se tămînji cu buretele pe obraz, cum avea el obiceiul în asemenea momente...

Profesorul, ori că l-a crezut, ori că i-a fost milă de mutra roșie și plină de cretă a bietului Ghiță, ne-a amînat pe amîndoi, mirîndu-se tare de știința noastră...

A doua zi, printre alții care au știut, am scăpat și eu. Ce-am răspuns și cum voi fi răspuns, habar n-am avut niciodată!

Bacalaureatul totuși l-am trecut, spre marea mea mirare, căci s-a găsit un profesor care s-a minunat într-adevăr de cunoștințele mele la câteva obiecte din partea literară și a stăruit și la cei care mă trîntiseră la partea științifică, de mi-au dat notele trebuincioase. A trecut și Spancioc. La Bocîncă nimeni n-a descoperit nimica, așa că el a căzut.

Cînd ni s-a dat rezultatul și m-am văzut și eu pe lista celor fericiți, am crezut că-mnebunesc de bucurie, iar lui Spancioc nu-i venea să creadă ochilor că-i trecut și el acolo. Bocîncă era trist.

\*

Dar bacalaureatul trebuia sărbătorit printr-un chef, așa cerea obiceiul pămîntului. Noi însă pe atunci nu știam ce-s chefurile, și apoi nici parale nu prea aveam. Totuși, am făcut noi ce-am făcut de-am strîns vreo doi lei și ceva, și, cu această sumă formidabilă, am pornit spre cofetăria lui Donat, care, pe lîngă lucrurile dulci, avea și băuturi spirtoase.

Rezultatul ni s-a dat după masă, pe la vro 8 ceasuri sara, așa că îndată ne-am și dus la locul de petrecere.

Dar ce să facem aici? Un moment am fost încurcați...

— Să ne deie cîte-o țuică, am comandat eu venindu-mi din întîmplare în minte băutura asta.

Băui țuica fără nici un gust, mîncai și două masline, apoi am cerut prăjituri, pe care le-am mîncat mai cu plăcere. Dar prăjiturile erau pentru celelalte zile, nu pentru o zi mare ca asta; de aceea am spus să ne mai deie un rînd de țuici, pe care ni l-a servit tot cu fructele Athenei...

De data asta am băut țuica chiar cu neplăcere, și tot așa și Spancioc, judecînd după strîmbătura pe care a făcut-o și el o dată cu ultima înghițitură. Dar aducîndu-ne aminte de cele ce scăpasem și

prin cîte trecusem și gîndindu-ne și la bietul Ghiță, unde ne-am întărit odată la chef, iar Spancioc de entuziasm a mai comandat și al treilea rînd...

Cofetarul, de la tejgheaua lui, nu se pricepea de ce ne canonic așa. Văzînd el ce treabă facem, ne-a atras atenția că prăjiturile sînt mai bune cu vin decît cu țuică și masline.

Noi văzurăm atunci cît sîntem de proști...

— Mai avem și de vin? am întrebat pe Andreescu.

Spancioc socoti banii sub masă și mă asigură că avem.

— Două pahare cu vin, am comandat eu rușinat.

Din dugheana lui Donat am ieșit noi cum am ieșit, dar cînd am ajuns acasă, să murim, nu altceva, și eu și Andreescu, așa de rău ne-a fost! Dar încaltea știu că petrecusem bine!...

De atunci au trecut ani mulți. Unde mai sînt colegii noștri? S-a dus copilăria... s-a dus tinereța! În zarea sură a trecutului se afundă tot mai mult și dealurile verzi și podgoriile vesele și codrii umbroși, unde odată am fost așa de fericit! Ei, amicii mei, de Dumbrăvenii cei frumoși m-am înstrăinat pentru totdeauna!

Și Casian sfîrși, suspinînd adînc...



## DIN AMINTIRILE LUI CONSTANTIN CASIAN

Un episod din tinereță

Către sfârșitul unei toamne — sînt acum nouă ani — într-o zi rece și friguroasă, ne întorceam dintr-o călătorie de plăcere patru prietini, uniți prin sentimente vechi și puternice, patru tineri, pe care o fantazie ne dusese în mijlocul lui noiembrie să admirăm Munții Neamțului sub negurile groase. Era într-o după-amiază posomorită. Cerul era întunecat și cioare multe se învîrteau pe sus, cînd ne-am oprit în Bicaz, într-un han pe malul Bistriței, unde trebuia să poposim noaptea. În odaia cea mare a hanului plină de miros de sulfina, un foc bun imprăștia o atmosferă molatică, pe cînd noi, întinși pe divanuri largi, acoperite cu macaturi aspre și colorate, ascultam zgomotul vag al riului, fără griji, fără zbulcium. Eram tineri, eram fericiți!...

Singur numai Casian, în picioare, la fereastră, se uita melancolic la primii fulgi de zăpadă care începuseră să joace prin aer.

— La ce te gîndești, Casian? l-am întrebat eu.

Casian răsuflează adînc și se întoarce spre noi. Era mai mult un suspin.

— Ori de cîte ori începe să ningă pentru întîia oară, răspunse el, am niște sentimente foarte puternice. Sufletul mi se umple atunci de amintirea unor întîmplări prin care am trecut odată... mai de mult... cînd eram și eu în vîrsta, cum spune Musset, în care începusem să cred în dragoste. Dar să le lăsăm mai bine... încheie el cu părere de rău.

— Dimpotrivă, istorisește-ne și nouă, zise Ștefan Trantomir, pentru care orice zi trecută era învăluită într-o poezie dureroasă.

Casian păru că stă pe gînduri, apoi începu:

— Aveam 18 ani. Trecusem cu succes bacalaureatul și intrasem în lunile de vară cu sufletul ușurat, cu inima veselă, căci obstacolul care-mi stătuse în cale fusese greu de trecut, aproape mai greu decît puterile mele. Cîteva luni mai înainte, mi se păruse chiar că nu voi ajunge niciodată aici. Acuma eram liniștit. Prin minte îmi umblau lucruri mari, bărbătești, planuri grandioase, și viitorul îmi apărea sub cele mai frumoase culori; dar pentru moment, un rînd de haine negre, o pălărie înaltă, un baston cu mîner frumos alcătuiau un ideal care trebuia să marcheze trecerea mea din vîrsta adolescenței în cea a

bărbăției. Eram student! Cît invidiasem titlul acesta și cu ce sentiment de depărtare mă uitam într-o vreme la fericiții lui stăpînitori! Da, eram și eu student. Mai ales un lucru aveam clar în minte. De acum voi putea să stau de vorbă în toată voia cu domnișoare frumoase, parfumate, la care începusem să rîvnesc ceva mai înainte, neașteptînd consacrarea oficială a universității din Iași. Iată pentru ce chestiunea înbrăcămîntului ocupa un loc atît de însemnat în sufletul meu.

De la tata nu prea așteptam mult. După ce am trecut bacalaureatul, îmi spuse:

— De-acuma, Costică, ești mare, ai intrat și tu în rîndul oamenilor. Te-am învățat și ți-am purtat de grijă. De la mine, multă nădejde să n-ai. Caută singur și ciștigă. Eu, ce-oi putea, ți-oi da.

L-am ascultat, fără să-i răspund ceva, căci nu voiam să-l contrazic în acest moment solemn, deși lucrul mi se părea cu neputință de îndeplinit. Nu vedeam, prin urmare, cum aș fi putut să-mi realizez tinerescul meu ideal.

În asemenea dispoziție sufletească, mă plîmbam într-o zi pe ulițele Iașului cînd, trecînd prin strada Lăpușneanu, pe trotuarul lîngă care magaziiile se înșiră una lîngă alta, acolo unde se desface Strada de Sus, fără să fiu atras de nimic, dintr-o pornire aproape reflexă, am ridicat ochii. Am rămas pironit!... O fată, cu capul aplecat spre stradă, stătea la un geam de la rîndul al doilea. Avea o față așa de albă, cum nu mai văzusem, și doi ochi mari, negri, plini de flacări ascunse, care un moment fură ațintiți înspre mine. Stînjenită însă de atitudinea mea brutală, s-a ridicat de la geam, lăsînd să se vadă o ușoară nemulțămire. „Cine să fie și cum se face că n-am văzut niciodată acest cap frumos, deși am trecut de-atîtea ori pe aici?” m-am întrebat cuprins de o adîncă emoție. Chipul ei alb și privirea ușor încruntată nu-mi ieșeau din minte. M-am întors peste puțin înapoi, geamul era închis. Am trecut iarăși la deal, perdeaua stătea neclintită. În ziua aceea n-am putut s-o mai văd, cu toate stăruințele mele.

A doua zi am aflat că acolo stă d-șoara Luiza Albertini, care atunci terminase școala, că dăduse bacalaureatul împreună cu mine, că stă cu mama ei, văduvă, și cu o soră, tot așa de frumoasă ca și dinsa. Și cel care-mi da lămuririle, un coleg de școală, se minuna că nu văzusem pînă acum pe aceste două fete, cunoscute ca foarte frumoase...

Peste cîteva zile, stăpînit de chipul ei, în momentul cînd treceam pe lîngă „Otelul Traian”, gîndindu-mă cum aș putea s-o văd, deodată am tresărit. În fața mea era ea, la braț cu sora sa. Treceau la vale. Luiza, zîmbind, a spus ceva surorii sale, pe cînd eu, surprins și zăpăcit, mă uitam pierdut în urma lor. Era înaltă, subțire și mlădioasă, îmbrăcată într-o rochie cenușie, simplă, care-i scotea și mai mult în evidență gingășia trupului, iar pe spate purta o coadă groasă, la capătul căreia, un nod albastru își îmbina culoarea lui azurie cu negrul som-

bru, într-o armonie minunată. M-am uitat lung după dînsa, avînd impresia că ceva strîns legat cu fericirea mea mă părăsește, și încetîtor mi-am schimbat direcția drumului...

De atunci strada Lăpușneanu a devenit plină de poezie, de nu știu ce farmec misterios, iar casa ei... punctul luminos cătră care se îndrepta întreaga mea existență...

\*

În liceu avusesem mulți prietini, dar Costică Orman, în timpul din urmă, îmi era cel mai de aproape. Era un tînar distins, frumos la înfățișare, de o inteligență vie, cu inima caldă și iubitoare. Contrasta plăcut, deși ciudat, fața lui tînară, cu părul său cărunț, căci n-avea încă 18 ani cînd capul i se acoperise de o pulbere cenușie. Lui i-am vorbit de apariția Luizei, lui m-am destăinuit pentru întîia oară, și din acel moment, Orman a devenit tovarășul și confidentul meu nedespărțit în toată alergarea mea amoroasă.

Sările mai ales le întilneam regulat la plimbare. Ea, cu sora ei la braț, îmbrăcate amîndouă la fel, umblînd într-un pas, mergeau încet înainte, iar mama lor, o femeie scurtă, cu capelă bătrînească legată sub bărbie, cu un cortel negru în mîna, venea mai în urmă; pe cînd noi doi, cu ochii la acel nod albastru, le urmăream la distanță. În răcoarea sării porneau încet spre Copou, oprindu-se uneori pe o bancă, cînd noi treceam serioși înainte. În grădină, de obicei, în sările de vară, numai rari vizitatori se desfată în mijlocul copacilor bătrîni. Acolo am văzut de multe ori pe Luiza, în nopți fermecătoare, într-o liniște nobilă și discretă, fericit și de lumina albă a lunii, și de freamătul ușor al frunzelor. Iar în mijlocul grădinii, monumetul lui Mihai Sturdza, care se înălța ca o fantomă uriașă, devenise un prietin iubit, martur și el al fericirii mele nemăsurate...

Cînd era muzică, veneau regulat. Atunci grădina se umplea de o mulțime imensă, zgomotoasă, tineri spilcuiți, femei gătite anume, din părțile cele mai mărginașe ale orașului, care așteaptă sările aceste cu nerăbdare ca singura petrecere a săptămîinii. Erau și fete tinere, frumoase, care, zglobii, umblau repede în rînduri mari, și rîsul lor voios se auzea de departe. În întreaga mulțime, Luiza era totul. Iar cînd străbătea grădina la braț cu vreo amică, aceasta ieșea imediat din rîndul muritorilor. În cîntecele muzicii găseam un stimulent și-o ușurare, și melodiile toate, toate îmi vorbeau pe urmă de Luiza. De aceea pînă astăzi, cînd aud *Mira*, o *Norma* sau *Stephanie Gavotte*, cavatina din *Lucia de Lammermoor* sau *Dichter und Bauer*<sup>4</sup>, frumoasa *Dunăre albastră* ori valsul *A toi*<sup>5</sup> îmi vine ca o adiere din acea vară de altădată, și sufletul mi-l simt mișcat de farmecul primei mele tinereți...

<sup>4</sup> Poet și țăran (germ.).

<sup>5</sup> Tie (fr.).

Într-o sară, o așteptasem cu nerăbdare. Luiza veni, iar eu, fericit, dezmițdam de mai-nainte timpul cît voi fi aproape de dînsa. Cînd, deodată, picături de ploaie căzură amenințătoare, și un fulger se văzu ca un bici de foc printre frunzele copacilor. Luiza ieși repede, și grădina se goli într-o clipă. Dar n-a trecut mult, nourii se împrăștiară, iar stelele luciră ca și mai-nainte. Eram adînc nenorocit! M-am dus acasă furios pe oameni, pe ploaie, pe întreaga natură! Mi se părea un complot... O zdreanță de nour trecuse *anume* pentru a-mi strica fericirea... Noaptea, pînă tîrziu, n-am putut să mă mîngîi...

Astfel ne petreceam sările. Se făcuse un obicei; mai mult, era un fei de înțelegere tacită pentru ca să fim împreună. Și, cînd împrejurări necunoscute o împiedicau de a urca Dealul Copoului, atunci cu Orman umblam tăcuți încolo și încioace, bătînd de zeci de ori același drum, neliniștiți, așteptînd să apară dintr-un moment în altul. Dar geamul ei închis ne da puțină speranță. Tîrziu de tot ne întorceam acasă, și o tristeță mare, pe care n-o arătam prietinului meu, îmi umplea sufletul...

Nu știu ce simțea Orman pentru Luiza. Prietenia noastră crescuse pînă-ntr-atîta, încît aproape nu mai puteam unul fără altul. Tocmai tîrziu am înțeles că Luiza stăpînea deopotrivă și sufletul lui Orman. Pentru moment, lucrul nu mă preocupa. Dimpotrivă, simțeam o ade-vărată fericire cînd sările vorbeam împreună de Luiza:

— Azi-dimineață am întilnit pe d-șoara Albertini...

— Unde? întrebam nerăbdător.

— Ieșea de la „Babetta“.

— Era singură?

— Da. Avea un pachetel alb, pe care-l ținea în deget.

Aici cădeam în reverie, căci ce putea fi mai frumos decît un pachet în degetul Luizei?

— Pe la cîte ceasuri?

— Pe la zece și jumătate...

— La zece și jumătate?... Unde eram la zece și jumătate?... A mi-aduc aminte. Ce păcat!...

Și, localizînd evenimentul în timp, mi se părea că am suferit o mare nenorocire.

— Cum era îmbrăcată?

— Cu rochia albă de duminica trecută. Niciodată n-am văzut-o mai frumoasă...

Mă plimbam enervat prin casă...

— Ce păcat! Ce păcat!... Te-a văzut?

— Mi se pare... Ai observat cum s-a uitat asară cînd am trecut pe lîngă dînsa?

— Nu... fiindcă eram cît pe ce să mă-mpiedic.

Orman rîdea amintindu-și scena. Apoi mă întreba:

— Oare ce zice mama ei?

— Știu eu?... Ce simpatică bătrînă!

— Am auzit că Luiza a făcut o listă de toți adoratorii ei.

— Sîntem și noi trecuți ?

— În fruntea listei...

Serios?... În fruntea listei... hm!... Cine mai sînt ?

— Nu știu. Se vede că mai sînt și alții...

Și Orman rîdea cu risul lui zgomotos, comunicativ. Vorbeam de Luiza pînă tîrziu, remarcînd toate incidentele zilnice, care aveau un raport cît de departe cu dînsa, pe care le comentam cu minuțiozitate. Și cînd ceasornicul Mitropoliei ne vestea că noaptea e înaintată, ne culcam, stăpîni fiecare pe gîndurile noastre...

Cam peste drum de locuința Luizei era cofetăria „Donat”, de pe trotuarul căreia se vedea bine la geamul ei. O putere nevăzută mă atrăgea neconștient cîtră această dulce instituție, așa că stăteam pe aici o bună parte din zi, ba uneori și din noapte. Dacă mă scoboram dinspre Copou, „Donat” era un popas natural; dacă veneam din josul orașului, de cele mai multe ori aici mi se încheia cărarea. Într-un cuvînt, cu Orman, făcusem din cofetărie cartierul nostru general.

Era într-o duminică, pe la începutul lui august. O zi splendidă se anunțase de dimineață, cum fuseseră multe în vara aceea puțin călduroasă. Cerul era senin, și Iașul întreg era scaldat în lumină. De cum deschisesem ochii, la cele dintăi raze ale soarelui care pătrunseseră în odaie, un dor tainic, un sentiment duios mă copleșise. O visasem noaptea, și imaginile cu contururi nelămurite, născute din gîndurile mele zădarnice, îmi umpluseră sufletul cu farmecul lor dureros. M-am dus la „Donat” și, sub acoperișul de pînză, m-am așezat afară, la o masă. Mai încolo, cîțiva domni stăteau de vorbă liniștit între dînșii. Ce buni, ce blînzi erau oamenii în dimineața acelei duminici de august! Nu gîndeam nimic, priveam geamul ei. Deodată, o mîină mică, albă mișcă perdeaua, apoi capul frumos al Luizei apărură. Ea făcu o ușoară mișcare, dar rămase acolo afectînd un aer indiferent. N-a trecut mult, deschise fereastra și se așeză așa cum am văzut-o întăia oară.

Ei, amicii mei!... Astăzi simt încă soarele din ziua aceea și ochii negri ai Luizei îi am înaintea. Era cel dintăi semn deosebit, prima manifestație de simpatie ce-mi adresa de-a dreptul...

În curînd universitatea trebuia să se deschidă. Noi, care făcusem cursul superior al liceului din Iași împreună, care petrecusem ani frumoși în plăceri și dureri laolaltă; noi toți, pe care viața de școală ne apropiase în prietenii indisolubile, acum trebuia să ne despărțim. Evreii s-au înscris cu grămada la medicină. Tot aici venise și Andreescu, căci o pasiune specială îl împingea cîtră cariera de medic. Orman și cu mine alesesem dreptul; iar Ghiță Săvoiu, asupra căruia comi-

siunea bacalaureatului se exprimase într-un acord unanim, atunci cînd îl respinsese, era hotărît să mai facă o încercare desperată la o nouă sesiune. Pentru moment, cu toate că-și făcuse bilete de vizită „Gheorghe D. Săvoiu, student la Facultatea juridică”, avea să fie numai audient la Universitate.

D-șoara Luiza Albertini se înscrisese la Facultatea de medicină. Cînd mi s-a adus vestea puțin a lipsit ca să nu mă devotez și eu științei lui Hippocrat, pentru a fi mai aproape de dînsa. Dar mi se prezisese de cîtră colegii mei, încă din liceu, un viitor strălucit în cariera advocătească, așa că în cele din urmă am trecut peste pornirea oarbă a inimii în alegerea viitoarei mele cariere.

În ziua de una octomvrie, Universitatea din Iași și-a deschis larg porțile, pentru ca cei doritori să-și satisfacă setea lor de știință. Aula Universității vechi era plină de studenți. Unii, îmbrăcați elegant, cu pălării înalte și cu mănuși colorate, mai toți cu bastoane subțiri, — afară de adepții lui Karl Marx, care aveau adevărate ciomege, — toți cu conștiința clară a noii lor condiții, umblau de colo pînă colo afe-rați, dar fără treabă.

Era o zi frumoasă de octomvrie, una din acele zile cum sînt multe la noi în Moldova, cînd, spre sfîrșitul verii, fumigeii numeroși plutesc domol prin aer, în fire subțiri, strălucitoare, cînd toamna este lungă și uscată. Un soare blajin își trimetea lumina lui caldă, care umplea jumătate din aulă, revărsîndu-se înăuntru pe geamurile mari dinspre ograda Universității. Erau și cîteva studente care se plimbau împreună vorbind cuminte între ele. Pe lîngă păreți, în jîlturile verzi, vechi — probabil din timpul lui Cuza — cîțiva tineri stăteau răsturnați, cu țigările în gură. Dintr-un fotoliu bătrîn, mă uitam și eu fără țintă la studenți și studente, care în plimbarea lor îmi treceau pe dinainte. Lîngă mine, Gorbănescu, adînc nemulțămît de organizația societății capitalisto-burgheze, lucru care se vedea și după îmbrăcăminte, discută chestiunea socială cu un tovarăș „imtonsus<sup>6</sup>, squalidus<sup>7</sup>, hirsutus”, iar pentru vindecarea rănilor ei avea soluția gata. Și părul îi era vilvoi și barba incultă, căci alcătuirea viitoare era încă departe. Amîndoi la un loc formau un tablou sugestiv, o teribilă protestare contra nedreptății întocmirii de astăzi...

Și eu eram un revoltat, dar plete lungi și încîlcite și băț noduros am purtat ceva mai tîrziu. Pentru moment, uitîndu-mă la studente, alte reflecții îmi ocupau mintea. „Ce deosebire de Luiza!” Iar la intrare, pe un scaun, stătea comod moș Alecu, edecul Universității, cu pălăria lui antică, uitîndu-se la această mulțime c-un ochi nepăsător. El văzuse multe rînduri de studenți și era deprins acum cu aerele tîneretii, pe care le admira de vro 25 de ani, de cînd era și el un factor modest al culturii universitare. Cel puțin așa se interpreta căscatul lui cu glas...

<sup>6</sup> Netuns (lat.).

<sup>7</sup> Zbîrlit (lat.).

În vâlnășagul viu al deschiderii cursurilor, în această atmosferă nouă, am trăit și eu intens viața caracteristică a tuturor începuturilor, deși în toată vremea chipul Luizei nu mi-a ieșit nici o clipă din minte. Cu Orman alcătuisem planuri teribile: să ne cultivăm, să ne complectăm cultura clasică, să urmărim întreaga mișcare literară și științifică, să cetim *Capitalul* lui Marx și, mai ales, să nu lipsim niciodată de la cursuri. Să ajungem niște advocați cum nu mai văzuse Iașul încă.

— În liceu ne-am făcut de cap... aici să fim serioși... spuneam lui Orman.

— Numai să te ții de vorbă, îmi răspundea el, condus de-o vagă intuiție contrară.

Și Orman râdea cu râsul lui franc, care imediat mă câștiga.

— Desigur... la universitate vom învăța lucruri pentru care avem aptitudini, nu tot felul de prostii, ca în liceu.

— Așa-i. Eu îmi comand pe Murlon.

— Murlon? Foarte bine (auzeam de dînsul pentru prima oară). Să mi-l dai și mie.

— Dacă ne vom purta bine, în trei ani isprăvim... „Domnul Constantin Casian, licențiat în drept... avocat"... sună frumos.

Vai, nu știam atunci că toate aceste planuri vor rămîne în starea lor virtuală și că știința juridică va fi lipsită de cercetările mele! Căci n-a trecut mult, și cursurile de drept au început să fie din ce în ce mai slab vizitate de mine, în măsura în care creștea frecvența celor de la medicină. Întîia oară, m-am dus acolo, avînd să-i spun ceva lui Andreescu. Ea stătea în banca din față, cu ochii pe o carte, iar cînd am deschis ușa i-a ridicat, și o plăcere vădită i-a strălucit în privire. A doua zi, altă chestiune urgentă m-a făcut iarăși să iau drumul celor de la medicină și pentru că aici aveam mulți prietini, care țineau sincer la mine, peste două zile am avut de regulat ceva și cu unul dintr-înșii. N-a trecut mult, și într-o bună zi, pe cînd dreptul civil era văduv de prezența mea, amicii mei de la cealaltă facultate, care simțiseră cum stă lucrul, mi-au propus să rămîn acolo:

— Știi ce, Casiene?... rămîi ora asta la noi.

— Nu se poate... am răspuns eu scoțînd ceasornicul. Am dreptul civil.

— Lasă dracului dreptul civil... stăi la noi.

— Imposibil. Ce faceți astăzi?

— Celula.

— A!... am exclamat eu, ca și cînd atunci se schimba lucrul.

— Stăi, măi Casian, n-are să-ți pară rău... facem celula... mă încurajă altul.

— E frumoasă chestiunea asta?

— O splendoare. Vină lîngă mine.

Doritor să-mi complectez cunoștințele mele științifice, am rămas și, ca să nu dau de bănuît, m-am așezat într-o bancă, departe de Luiza.

Nu mai rămîne îndoială că celula, ca element primordial de viață, are o însemnătate capitală: lucrul s-a arătat atunci cît mai lămurit; dar că n-am putut lega măcar două idei cît a vorbit profesorul, cred că se înțelege de la sine, amicii mei. În schimb, am observat că Luiza s-a întors înapoi de două ori înspre mine. Dar dacă mintea nu mi s-a îmbogățit cu elementele „celulei”, fiori de fericire mi-au încălzit în schimb inima. Și pentru o privire din ochii ei, adînci ca abisul, aș fi sacrificat întreaga știință omenească.

— Ei, cum ți-a plăcut, Casian? m-a întrebat tare un student, îndată ce-a ieșit profesorul.

— E interesant... am răspuns serios.

— Știi ce? Rămîi și ora doua... e tot așa de interesant...

Am refuzat categoric și am plecat.

Peste două zile, am asistat la cursul de chimie, căci „rolul cholesterinei în organism” este de asemenea o chestiune foarte frumoasă. Am rămas chiar două ore consecutive. N-a trecut mult și fără să fiu înscris, eram unul din cei mai regulați auditori de la Medicină. Anatomia o ascultam în strada Muzelor, într-o clădire specială; de-acolo studenții porneau în grupuri mari la fizică, care se ținea la universitatea veche. Mă duceam și eu. Cursul de chimie avea loc înspre Copou — la chimie eram punctual — iar zoologia, într-un local pe lîngă Sf. Dumitru-Balș, unde veneau și cei de la științele naturale, așa că trei facultăți erau reprezentate. Fiindcă teoria alterna cu practica, cunoșteam și eu toate laboratoarele. La disecție fusese mai greu, căci la început mă impresionaseră urît acei oameni morți, ciopărțiți de studenți pe mese de marmură. Dar cu ce nu se deprinde omul în viață? În curînd aceste cadavre îmi deveniră niște adevărați prietini, și lîngă unul din ele am vorbit pentru întîia oară cu Luiza. Unde se duceau studenții, mă duceam și eu, iar prezența mea era considerată ca ceva foarte natural și obișnuit. Dimpotrivă, mi se remarcă absența.

— Azi n-a venit d-l Casian, spunea prosectorul cînd lipseam de la disecție.

— Trebuie să vie... răspundea vrun student în chipul cel mai firesc.

Nu treceau nici cinci minute, ușa se deschidea, iar eu îmi făceam apariția. Cum intram, îmi scoteam paltonul, pe care-l puneam în cuier, cădeam bună ziua prosectorului și mîna cîtorva prieteni mai intimi, apoi mă plimbam de la o masă la alta cu aerul unui supraveghetor al lucrărilor. Cînd vreun student descoperea ceva „frumos” sau remarcabil, sau cînd piesa anatomică ieșea de sub scalpel ireproșabilă, atunci mă chemau și, arătîndu-mi-o, îmi dădeau explicații, pe care le ascultam cu ochii la Luiza. În chipul acesta ceasurile treceau în tovărășia cea mai plăcută, iar sala de disecție se schimbase într-un loc plin de poezie. Pe la masa ei nu mă duceam, ci stăteam cît mai departe. Numai cîteodată mă apropiam ca din întîmplare, dar mă depărtam iute, căci pe acolo nu-mi era de fel îndămină...

— De ce nu vorbești cu dînsa? mă întrebau studenții.

— Pentru ce?

Și, răspunzînd astfel, afectam o mare indiferență.

— Tare ești prost! Ea de-abia așteaptă...

— De unde știi?

— Nu se vede?

— Cred că te înșeli...

— Știi ce? hai să te recomand eu.

— Ești nebun?

Și un fel de spaimă mă apuca.

Voi înțelegeți însă că dorința nu-mi lipsea. Mi se părea însă un lucru așa de mare, încît îmi apărea imposibil. Mă deprinsesem cu situația de vizitator dezinteresat, fericit că mă simțeam aproape, că pot s-o văd și mai ales să ne întîlnim privirile unul cu altul...

\*

Dar într-o zi îmi luai inima în dinți și mă apropiai de dînsa mai tare ca de obicei. M-am oprit lîngă masă, emoționat. Îmbrăcată în costumul ei albastru de disecție, încinsă cu un colan de aceeași culoare, care arăta cît de subțire-i, cu părul strîns într-un coc de-o arhitectonică admirabilă, albă și gingașă ca o floare, ea ținea mîna unui cadavru și, absorbită, mînuia bisturiul cu o grație și delicatete desăvîrșită. Niciodată nu stătusem atît de aproape. Îi auzeam răsufierea. Ea ridică genele lungi, și ochii săi negri, pătrunzători se ațintiră o clipă asupra mea. Băgai de seamă că mîna îi tremura: se vedea bine după scalpелul care vibra. Și eu tremuram. Înghițeam necoțenit un nod, care imediat venea la loc. Așa am stat un timp, fără să spun nimic, pe cînd ea își îndoise parcă atenția la lucru. Într-un tîrziu, a ridicat din nou ochii, iar eu am întrebato atunci:

— Disecați, domnișoară?

Luiza s-a înroșit și, înghițind nervos, mi-a răspuns cu glasul mișcat:

— Da.

Urmă o pauză...

— Nu vă face rău?

— A, m-am deprins demult...

Și, zicînd acestea, mi s-a părut că cuțitul a străbătut mai adînc decît trebuia. Urmă altă pauză.

— Vă place mult medicina?

— Desigur. Văd că și d-tale îi place... adăugă ea uitîndu-se în jos, cu un zîmbet ușor în colțul gurii.

— După ce vedeți, d-șoară?

— Vii deseori pe aici...

— Am prietini mulți și buni... iată pricina.

— Da?...

— Desigur.

— Se vede că-i iubești mult...

Fața îi era roșie. Mîe mi se uscaseră gîturile, ca și cum aș fi ținut un

discurs kilometric, iar inima parcă voia să-mi spargă pieptul. Luiza lăsă bisturiul și se uită la partea descoperită.

— Din pricina d-tale am stricat bicepsul...

— Serios? Sînt nenorocit!

— A! fii liniștit... nenorocirea nu-i așa de mare.

Și ea rîse cu poftă de mutra mea cu adevărat spăimîntată.

Cițiva studenți ne observau. M-am depărtat de dînsa cu sentimentul că zbor. M-am dus la Andreescu:

— Bravo ție, Casian, îmi spuse el încet. Acuma văd și eu c-ai nimerit-o! Îmi pare rău numai că n-am o oglindă ca să te uiți într-însa...

Eram fericit! Cît îl iubeam pe Andreescu în ceasul acela!

Am ieșit împreună cu dînsa, noi doi înainte, iar mai în urmă un grup de studenți care comentau evenimentul. Am întovărășit-o pînă acasă. Cînd am ajuns la bolta pe unde-i era intrarea, și-a luat ziua bună, fără să-mi deie mîna, iar eu am plecat la vale, neștiind unde mă duc, neavînd în minte decît ceasul fericit și buna mea inspirație din sala disecției. Mi se părea că plutesc, că mă înalț din ce în ce în lumi albastre, în lumi aeriene...

Ghiță Săvoiu mă opri:

— Unde alergi așa, bre?

— Știi c-am făcut cunoștință...

— Serios?

— Foarte serios.

— Cînd?

— Astăzi, la disecție...

— Bravo ție, măi Casiene!

Și Ghiță, frecîndu-și mîinile, se bucura ca și cum ar fi cîștigat și el ceva din asta. Alergam. Simțeam o trebuință de a striga la toată lumea, de a face cunoscut tuturor ceea ce aveam în suflet.

— Stăi, bre, ce dracul ai?!?

— Sînt fericit!

Nepuțindu-mă stăpîni, îmbrățișai pe cel care mă oprise.

— Ce ai pățit?

— Am făcut cunoștință cu Luiza...

— Cu d-șoara Albertini?

— Da...

— Felicitările mele!

Era pe la sfîrșitul lui noiembrie. Cădeau primii fulgi. Un strat ușor, alb și moale acoperea strada Lăpușeanu. Era atunci așa, ca acum. De aceea pînă azi, la prima ninsoare care se așterne, o melancolie duioasă mă cuprinde, un sentiment vag și nedeslușit ca un răsunset depărtat îmi umple sufletul de tristeță după ceva pe care simt că l-am pierdut pentru totdeauna...

Casian se opri un moment...

Afară ninsoarea cădea liniștit și Bistrița curgea zgomotos în apropiere.

— Nu e părerea de rău pentru această dragoste — reluă Casian — e ceva mai puternic; este regretul vârstei mele de atunci, al tinereții celei dintii, dispărută fără întoarcere...

\*

A doua zi dimineață m-am sculat pînă-n ziuă.

M-am îmbrăcat cu grijă, mi-am periet hainele, mi-am șters cu atenție pălăria, lucruri care nu prea intrau în obiceiurile mele. M-am uitat în oglindă. Vai! cit am suferit atunci că nu aveam și eu un guler frumos de astrahan care să-mi împodobească paltonul, cum era moda la Universitate. Am pornit apoi de-acasă, pentru ca să-i ies înainte, cînd se va duce la curs...

În colțul străzii Lăpușneanu, cam peste drum de Sfîntul Neculai cel Sărac, m-am oprit și am așteptat. De acolo puteam vedea bine cînd va trece ulița pentru a apuca pe Strada de Sus, căci pe aici era drumul cel mai scurt către Universitate. Am stat vrun ceas și jumătate, întocmai ca un făcător de rele, pîndind cum trebuie să pîndească un asasin victima lui. Cînd vrun trecător se uita din întîmplare la mine îmi părea că se vede motivul așteptării, și atunci îmi luam o înfățișare indiferentă, deși din ochi nu slăbeam punctul însemnat. În sfîrșit, o văzui! Spăimîntat, am rupt-o la fugă la deal, fără să-mi dau samă de oameni. Inima îmi bătea cu putere. Am apucat înspre Copou și mergeam așa, ca și cum cineva m-ar fi gonit din urmă. Tocmai lîngă Școala militară m-am oprit brusc și am răsuflet adînc. „Bine că nu m-a văzut!”. Mă felicitam în gînd, întocmai cum aș fi scăpat de-o mare nenorocire. Mi se părea că încercasem un lucru primejdios...

Ora următoare m-am dus la Universitate. N-am vorbit nimica cu dînsa, iar de la locul ei, Luiza s-a uitat în multe rînduri cu coada ochiului la mine. Am ieșit împreună...

După ce ne-am despărțit, m-am hotărît ca a doua zi dimineața s-o întîlnesc numaidecît. „Ce poate să fie, la urma urmei?”. Și privirile pe care mi le aruncase pe furiș în ziua aceea îmi veniră în ajutor. Noaptea am adormit cu gîndul la asta, iar a doua zi m-am dus tot așa de dimineață în capătul străzii Lăpușneanu. Ninge cu lostopeni mari și anevoie înaintam prin omătul proaspăt. Îmi pregătisem de cu sară și subiectul de vorbă, literatura rusească, care atunci era la modă, și, pentru ca s-o uimesc de cunoștințele mele, trebuia să-i înșir vreo douăzeci de scriitori din cei cu reputație. M-am așezat iarăși la postul meu. Din cînd în cînd, îmi scuturam paltonul de ninsoare, cu ochii țintă spre locul știut. Am așteptat mult, gîndindu-mă cînd la subiectul de discuție și la impresia ce-i voi face, cînd fortificîndu-mă în contra unei vagi tendinți de a o rupe la fugă în momentul deciziv. Deodată tot sîngele mi-a năvălit în inimă, și un resort ascuns vru să mă arunce iar în direcția contrară, dar m-am reținut cu tărie. Ea a trecut ușor strada ale-

gînd locul, iar eu am pornit repede la vale, emoționat, ca și cum m-aș fi dus să comit o crimă și, prin grădina primăriei, i-am ieșit înainte. Mă prefăcui că n-o văd, afectînd surpriza întîlnirii. Luiza s-a făcut roșie ca para focului și a ridicat manșonul la gură. I-am dat bună dimineața...

— Încotro vă duceți?

Ea mi-a răspuns mirată:

— La Universitate...

— Așa de dimineață?

— Sînt opt. Mi se pare c-am întirziat chiar...

— Nu cred...

— Dar d-ta ce cauți pe aici?

— Și eu tot la Universitate mă duc...

— Apoi Universitatea e într-acolo? mă întrebă ea rîzînd.

— A... nu!... Întăi mă duceam pînă într-un loc și... de-acolo la curs. Avem dreptul penal.

Mergeam alături de dînsa. Ninge mereu. Era îmbrăcată cu o jachetă lungă, de culoare închisă, care-i strîngea mijlocul în croiala ei adusă, apoi, răsfrîngîndu-se, cădea în falduri largi, în formă rotundă. La gît, un guler de sconcs îi scotea în relief toată frăgezimea feții, iar pe cap purta o garsonetă, care o prindea de minune, de sub care părul negru, așezat într-o împletitură grațioasă, strălucea de frumuseță. Un bold de cap îi străbătea pieziș pălăria...

Mă uitam la fulgii mari de ninsoare care cădeau topindu-i-se pe față. M-a întrebat c-o ironie drăgălașă:

— Apoi nu te duci unde aveai treabă? Ai să pierzi dreptul penal...

Cînd am ajuns, am intrat împreună. Era ora de fiziologie. Luiza și-a scos mînușile, s-a dezbrăcat de jachetă și bătînd dintr-un picior și-a frecat mîinile una de alta, apoi s-a așezat la locul ei, potrivindu-și rochia cu mișcări pline de nobleță. Era bine dispusă și aerul rece de afară îi îmbujorase chipul. În ziua aceasta am căpătat convingerea că Luiza mă iubește și tot de atunci Facultatea de drept a fost condamnată irevocabil...

\*

De îndată ce am făcut cunoștință cu Luiza, am rupt orice relații cu Orman. Chiar în ziua aceea ne-am întîlnit pe stradă. Cum l-am văzut, mi s-a făcut o lumină: „și el o iubește” și, ostentativ, am trecut pe celălalt trotuar, în uimirea lui, care nu putea înțelege nimica. Cu o zi mai înainte stătusem noaptea pînă tîrziu și vorbisem multe de Luiza, iar acum mă gîndeam cu groază că dintr-un moment într-altul putea face și el cunoștință cu dînsa. La gîndul acesta simțeam o ură feroce pentru fostul meu prieten...

La Universitate Luiza avea și alți adoratori, afară de mine, din pricina cărora sufeream amar. Eram gelos de mulți, dar mai ales îmi amintesc pe unul, Virgil Negrescu, care îmi provocase o mare neli-

niște. N-am văzut niciodată pe Luiza vorbind cu dînsul, n-am observat nici o preferință cit de mică a lui pentru Luiza. Era un student înalt, frumos, cu o mustecioară mică, răsucită cu îngrijire, îmbrăcat totdeauna curat, cu o ușoară nuanță de cochetărie, totdeauna grav. Dar cei care-l cunoșteau de aproape spuneau că nu strălucește tocmai tare prin calitățile lui intelectuale. Nu știu pentru ce, dar îmi închipuiam că la prima vorbă se va îndrăgosti de Luiza, iar chipul lui frumos mă făcea să-l cred irezistibil. Era rivalul meu cel mai primejdios, fără să fie. Ea era veselă, rîdea și vorbea cu colegii, și de multe ori am tresărit cu spaimă în aceste momente, cînd credeam că se întîmplă lucruri foarte amenințătoare...

De cînd mă stricasem cu Orman, simțeam tot mai mult nevoia unui prieten, și pentru asta, de la Orman m-am mutat la Andreescu. Acuma cu dînsul vorbeam sările pînă tîrziu de fața albă cu ochii mari, adînci ca o enigmă, cu gene lungi, care aruncau o umbră sombră, de glasul ei melodios. Mă extaziam înaintea părului ei, pe care adeseori îl purta strîns într-o alcătuire maiestooasă, de mersul ei ușor și undușor cum nu mai mergea nimeni, iar hainele... ah, hainele ei... îmi rămăseseră în minte cu o putere elementară!

Andreescu, spirit rece și pozitiv, care pînă atunci nu cunoscuse niciodată sentimente de natura celor ce mă chinuiau pe mine, rîdea bătîndu-și joc și tăgăduind că lucrurile de mai sus ar fi avut ceva mai deosebit decît ale d-rei Marta Goldenberg, cealaltă studentă de la medicină. Eu mă infuriam sincer, tratîndu-l de imbecil și asigurîndu-l că, grosolan cum e, nu-i în stare să priceapă frumuseța răpitoare a Luizei.

Multe sări am petrecut astfel, căci Andreescu, dintr-o îndărătnicie prietenească, mă combătea rîzînd. Și, cînd în glumele lui trecea citeodată mai departe decît trebuia, atunci, cum stăteam tologit, cu picioarele pe pîreți, deodată saream în sus și, ca un ultim argument, îi aruncam o pernă în cap, lucru care-l făcea să ridă cu poftă, infuriîndu-se numai atunci cînd îi sărea țigara din gură. Iar cînd în nopțile de iarnă era absorbit în studiul său, silindu-se să înțeleagă rostul adînc al tuturor elementelor pe care avea să le stăpînească în viitoarea lui carieră, eu, întins pe pat, cu fața în sus, cu minile sub cap, stăteam gînditor, trecînd în revizie pe toți rivalii mei reali și imaginari, și numai cite un suspin, pe care nu-l puteam înăbuși, trăda toată starea mea sufletească...

Așa stăteam noi într-o sară, cînd Andreescu lăasă cartea deoparte pentru a-și face o țigară:

— Păcat că n-ai fost azi la anatomie... Luiza era foarte frumoasă... Avea niște ochi...

Și Andreescu clătină din cap cu admirație.

— Nu-mi mai aduce aminte, am strigat sărînd în picioare, m-a reținut un imbecil... Spune-mi, te rog... cum era?

— Cînd s-a dezbrăcat, i-am văzut botina. Halal de tine!...

— Ah! Andreescule... nu fi porc!

— Te înțeleg, bre Casian... fără glumă...

— Ce folos? am zis eu trist.

— Nu vezi cîți se uită la dînsa?

— Dar ea?

— Știu și eu?...

— De ce n-o întreb?

— Cum se poate?... Ce vorbești prostii?

— Du-te la dînsa acasă...

— Pentru nimic în lume!...

Și lucrul era astfel. Dar în oarele de odihnă sau în insomniile mele — ah! unde mai sînt frumoasele mele insomnii de atunci! — de multe ori am dezmiertat acest gînd ademenitor. De cite ori nu mă vedeam în odăița ei, pe care imaginația mea fierbinte mi-o arăta ca pe un cuib de fericire, și acolo, la picioare, îi puneam întrebarea pe care de atitea ori Andreescu mă sfătuisese s-o fac... Dar era un vis ce nu credeam că s-ar putea realiza vreodată...

La Donat mă duceam în fiecare zi. Era iarnă, însă, și gerul acoperea de multe ori geamul cu florile lui cristaline. Atunci, în mijlocul acelor figuri de gheață, făceam cite un rotocol pe care-l întrețineam cu grijă aburindu-l într-una. Iar prin ochiul format astfel îmi apăreau cite puțin ferestrele adorabile ale Luizei...

Într-o zi ne întorceam împreună de la cursul de chimie, iar eu adusesem vorba despre romancierii ruși. Ea cetise puțin. I-am vorbit despre Tolstoi, de geniul și puterea lui colosală de a evoca viața, citînd pe *Ana Karenin* și *Sonata Kreutzer*, despre sentimentele delicate ale lui Turgheniev și groaza pe care o inspiră Dostoievski, oprindu-mă la *Casa morților* și la Nastasia Filipovna din *Idiotul*. I-am lăudat pe Garșin, Scedrin, Pușkin... am insistat asupra lui Gogol și mai ales asupra *Sufletelor moarte*; i-am pomenit de Lermontov, Nekrasov, Gonciarov... de *Ce-i de făcut* a lui Cernișevski și de *Nenorocirea de a avea prea mult spirit* a lui Griboedov. După ce i-am arătat marea originalitate a acestei literaturi, comparînd-o în treacăt cu cea franceză, simțînd bine impresia puternică pe care i-o făcusem, am sfătuit-o să citească *Romanul rus* al lui Melchior de Vogüé, iar la urmă i-am propus să-i împrumut o carte.

Deși îmi plăcea să cetesc, dar pe atunci nu aveam cărți. Andreescu, pe lângă operele lui științifice, avea și citeva de literatură. Am ales *Prima dragoste* a lui Turgheniev. Andreescu avea și alte cărți, dar am preferat un titlu atît de sugestiv. Și dacă Luiza ar fi crezut că pasiunea mea pentru dînsa era flacăra dinții, care acuma izbucnise cu violență, iar romanul lui Turgheniev o indirectă comunicare, lucrul nu mi-ar fi displicut. Dar vouă dator sînt să vă spun, amicii mei, că nu pentru întăia oară eram în această situație anormală. Aveam doisprezece ani cînd Eros și-a aruncat prima lui săgeată în inima mea; iar cauza suferinții de atunci era o fată mai mare decît mine. Și în liceu am suspinat de vreo două ori uitîndu-mă la stelele cerului, dar trebuie să recunosc, cu mult mai puțină inflăcărare. Deși astfel era lucrul, aș fi dorit totuși ca Luiza să fi rămas cel puțin gînditoare la titlul operei lui Turgheniev...

Pe pagina a doua am pus formula: „Din cărțile mele, Constantin Casian”, deși Andreescu a protestat că-i mânjesc cartea; iar sus, pe copertă, am scris ușor cu creionul, abia vizibil, ca un suflu, ca o părere: „Te iubesc!”. Era așa de fin, că trebuia să cauți alte lucruri în cartea lui Turgheniev pentru a descoperi declarația mea...

Am așteptat întoarcerea cărții cu cea mai mare nerăbdare. Când m-am întâlnit cu Luiza, am cercetat plin de neliniște să văd din atitudinea ei dacă descifrase inscripția misterioasă, dar n-am putut înțelege nimic. După câteva zile, am primit volumul înapoi. M-am dus repede acasă, cu bătaie grozavă de inimă, căci pe copertă descoperisem sub cele două cuvinte, două litere, tot așa de ușor, tot așa de fin făcute: L. A. Era un răspuns, un consimțământ, o discretă mărturisire. Am sărutat cartea, am sărutat-o cu pasiune, am strâns-o la piept cu căldură ca pe o ființă scumpă, jucând singur prin odaie într-un fel de frenezie. După aceea m-am retras deoparte și, ca și cum aș fi avut de îndeplinit o afacere considerabilă, am început cu mare tensiune de spirit să răsfoiesc cartea filă de filă. Am cercetat cu încordare pagină cu pagină, rind cu rind și pot spune literă cu literă, uitându-mă când de departe, când foarte de aproape, tresărind zădarnic de multe ori, poate voi mai găsi vro mică inscripție ascunsă undeva. M-am uitat la paginile cele mai semnificative, la dialogurile cele mai caracteristice, doar voi descoperi vro subliniere, un semn cit de mic făcut de mîna Luizei. Dar, vai! nu era nimic, nici inscripție tainică, nici semn misterios, nici floristică presată... și o mare părere de rău îmi distruse fericirea de mai-nainte...

Legăturile mele cu Luiza se întăreau pe fiecare zi. Eram deseori împreună. Cu Andreescu trăiam foarte bine, dar de citva timp observasem o schimbare într-însul, fără să-i înțeleg pricina. Într-o sară el îmi vorbi de deșertăciunea vieții, de moarte... făcând multă filozofie... pomeni pe Hamlet, pe Eminescu... apoi mă întrebă dacă am citit Werther...

— Ce ai, bre?... De-o bucată de vreme nu ești în apele tale...

— N-am nimic.

— Spui minciuni, nu te cred.

Și bănuiala, care începuse să incolțească în mine, se întări. Mă uitai la dînsul: era trist și gînditor. În ochi i se vedea o durere adîncă, iar nasul părea mai ascuțit, ceea ce-i dădea o înfățișare neobișnuită...

— Frumoasă-i Luiza, măi Casiene!

— Cum frumoasă?

Andreescu spuse mai mult pentru dînsul.

— Era rumenă... venise prin frig...

— Ei și? Ce-i cu asta?

— Ai dreptate să fii nebun după dînsa...

— Mai întii nu sînt nebun... i-am răspuns fără prietenie... Apoi, nu te înțeleg... ce dracu?... Tu ești om serios... caută-ți de treabă. Și simții un dezgust mare pentru dînsul.

Andreescu nu-mi răspunse. El băgă în gură o țigară, pe care uită s-o aprindă, care luă și ea o înfățișare melancolică...

Din acel moment o grea neliniște m-a cuprins. Schimbarea lui Andreescu nu-mi convenea de loc. La universitate el nu vorbea însă niciodată cu Luiza, ci numai se uita la dînsa cu ochii plini de pasiune. Dar într-o dimineață, când am intrat la cursul de zoologie, i-am găsit unul lîngă altul. Amîndoi, în picioare, lîngă cuierul de haine, el foarte emoționat, îi spunea ceva, iar ea rîdea. Mi-a pierit orice veselie și, fără să mă uit într-acolo, am trecut înainte. Apoi Andreescu s-a așezat la locul lui, și o mulțămire liniștită i se vedea pe figură, pe cînd eu eram trist, trist, ca și cum mi s-ar fi întîmplat o mare nenorocire...

Andreescu se purta din ce în ce mai rece cu mine. La întrebările mele îmi răspundea cu vădită neplăcere. Era nervos, aproape mă brusca. Eu nu mai aduceam niciodată vorba de Luiza, iar sările, triste acuma, le petreceam amîndoi cufundați în gînduri. Într-o noapte l-am găsit stînd lîngă masă, într-un cot, cu o foaie de hîrtie dinainte. Mă uitai peste umărul său și un fior îmi trecu prin inimă. Pe hîrtie scrisese *Luiza* și, cu privirea fixă, căuta parcă să priceapă tot înțelesul tainic al acestui nume. „Vra să zică, e amoretat... Bun!... Ce să fac?...”

După o bucată de vreme s-a sculat și, lăsînd hîrtia pe masă, fără să-i pese cit de puțin, începu să se plimbe gînditor prin odaie. Ah! ce urît mi s-a părut în acel moment și ce bucurie drăcească m-a cuprins la această constatare!

Andreescu se apropia tot mai mult de Luiza. Adeseori vorbeau la universitate, își schimbau caietele, îi dădea notițele lui, fiind un student bun și priceput, lucru care-mi mărea și mai mult disperarea. Iar cînd voiam să ies împreună cu dînsa, de multe ori el îmi apuca înainte...

Nu știam ce să cred. Că o iubea, nu mai aveam nici o îndoială, și, fiind dragostea lui dintăi, îmi închipuiam cu ce tărie trebuie să-l stăpînească. Dar de Luiza eram foarte mîhnit. Purtarea ei cu Andreescu nu-mi plăcea de loc. „Pentru ce vorbește cu dînsul? Nu vede că mă chinuiește? Ce fel de ființă-i dacă se poartă astfel cu mine? Gînduri negre îmi treceau prin mînte, și numai cînd mă uitam la figura rivalului meu, mă linișteam pentru puțină vreme...”

Gelozia îmi ațîța și mai mult patima pentru Luiza, cum se întîmplă totdeauna cînd dragostea e la început. La Donat veneam în fiecare zi și, deși era iarnă și geamurile înghețate, izbutisem, conform procedeelelor mele, să stabilesc un soi de comunicație cu casa albă de peste drum. Oricine trecea prin dreptul cofetăriei, vedea rotocolul transparent în mijlocul florilor de gheață, prin care un ochi desperat cerca să lupte cu elementele naturii. Era însă foarte puțin pentru dorul



meu nemăsurat după Luiza. Iar Donat înțelegea pentru ce uneori, în plimbări agitate, nu-mi aflam loc prin cofetărie, întocmai ca o fiară într-o cușcă...

Cînd aveam neplăceri, iscate din cauze reale sau numai închipuite, pe care imaginația mea bolnavă mi le punea mereu înainte, atunci o imperioasă trebuință mă făcea să colind străzile și împrejurimile orașului pînă noaptea târziu. De multe ori am stat pironit pe o bancă ceasuri întregi, la *Rondul întii*, gîndindu-mă la un gest sau la o vorbă, care nu-mi mai ieșeau din mînte, căutînd să scot concluzia hotărîtoare. Cînd iarna a trecut și cîmpurile s-au acoperit de verdeață, cutreieram noaptea dealurile noastre, ascultînd cîntecul cucuvaiei în ruînile de la Galata, sau huhurezul cu glas macabru pe zidul Cetățuiei. În vale, Iașu, cu luminile lui palide, își ducea viața nocturnă de oraș liniștit, iar undeva, în sclipirile depărtate, într-o casă pe care nu puteam s-o văd, Luiza dormea desigur în puterea nopții, neștiutoare de suferința și chinul meu mizerabil!

Cînd vremea era protivnică, cînd ploaia sau ninsoarea îmi luau speranța s-o pot vedea, împiedicîndu-mă și de la aceste rătăciri dez-nădăjduite, atunci mă infundam la *Elizeu*, unde singur sau în tovărășia vreunui prietin rătăcit, ascultam orchestra lui Bernstein, făcînd puține consumații și multă melancolie...

\*

Andreescu acasă nu-și mai căuta de ocupațiile lui. Nu-l mai vedeam sara cu cărți groase dinainte. La cursuri se ducea regulat, căci acolo era Luiza. Și explicațiile profesorilor le scotea c-o încordare furioasă. Cu toate că noi aproape nu mai vorbeam, eu stăteam tot la dînsul. Dar asta n-a ținut mult. Într-o sară, pe la sfîrșitul lui ianuarie, cînd crivățul vijăia prin streșinile caselor și viscolul spulbera omătul, aruncîndu-l în ochii trecătorilor, după ce am trecut pe la geamul ei, unde se vedea o lumină veselă, plin de promoroacă și înghețat m-am îndreptat cătră casă. Cînd am intrat înăuntru, focul ardea în sobă și o căldură plăcută mi-a învăluit întreaga ființă. Remarcai o schimbare în odaie, fără să înțeleg ce, dar pe urmă am observat că patul pe care dormeam eu era scos. Pe masă strălucea un revolver nou...

Andreescu s-a sculat de pe scaun și a început să se plimbe cu minile la spate. Un moment s-a oprit, m-a privit cu foarte mult înțeles, apoi, îngîndurat, și-a continuat plimbarea de la un colț la altul al odăii, iar după cîtva timp s-a așezat la locul lui de mai-nainte. Nu știam ce să fac: eram într-o situație echivocă. Mi-am aruncat privirea prin casă și ochii mei s-au oprit la un sîpet de lemn, lîngă ușă, în care Andreescu își ținea albiturile. M-am rezemat de dînsul și m-am gîndit: „Unde să mă duc?”. Afară suiera vîntul și focul în sobă ardea cu putere. Am stat așa cîtva timp, stăpînit de sentimente dureroase, iar

în urmă m-am culcat cum am putut, pe spinarea îndoită a cufărului, de unde, cu un ochi atent, mă uitam neliniștit la Andreescu și la revolverul de pe masă, căci dușmanul meu era posomorît din cale-afară. Apoi, suflînd în lampă, s-a culcat și el pe pat, nedîndu-mi nici o altă atențiune. Și ascultînd cînd viforul de afară, cînd pocniturile lemnelor mistuite de flacări, am adormit într-un tîrziu cu gîndul la Luiza...

Prietenia mea cu Andreescu era sfîrșită. Trăisem ca frații, iar acum iată ce devenisem unul pentru altul! A doua zi mi-am luat o odaie cu chirie și mi-am mutat de la dînsul...

\*

Pasiunea lui Andreescu mă neliniștea grozav, iar el mă preocupa deopotrivă ca și Luiza. Cum doream să știu ce simțea ea pentru dînsul! Adeseori, cînd ne întorceam de la universitate, îi făceam cite-o aluzie, la care îmi da răspunsuri vași, însoțite de zîbete caracteristice, iar de multe ori o vorbă spusă de dînsa la întimplare căpăta pentru mine însemnătatea unui oracol, a unui oracol de nenorocire! Țin mînte că m-a întrebat odată, pe cînd veneam înspre casă:

— De unde ești, domnule Casian?

— Din Dumbrăveni.

— De la țară?

— Da, din județul Iași.

— Andreescu... și el e de la țară?

Această întrebare făcu pe loc să-mi piară toată veselia, lucru pe care l-a observat și ea.

— De ce te-ai posomorît din senin, domnule Casian?

— Vă înșelați.

— Ce ai?

— N-am nimic.

— Haide, fii băiet de treabă și spune-mi.

— Nu... n-am nimic.

După ce ne-am despărțit, întrebarea Luizei mi-a rămas înfiptă în mînte ca un piron înșoșit în foc. „Și el e de la țară”... și el... Vra să zică e clar că-l iubește, altfel ce-ar însemna vorba asta? Dacă n-ar avea un sentiment, și încă puternic, pentru dînsul, nu s-ar fi interesat de Andreescu. Ce-mi pasă mie de unde e d-șoara Goldemberg, de pildă... pe care o cunosc dealmîntrelea foarte bine. Mi-e absolut indiferent... Desigur. Așa e natural... Pe cînd... „și el e de la țară? înșamnă lămurit: „și el pe care-l iubesc, e de la țară?... S-a sfîrșit... chiar cînd e cu mine, ea se gîndește la dînsul. Acuma înțeleg eu multe lucruri... Ah! au dreptate acei care mă sfătuiesc să mă feresc de dînsa...

Aceste raționamente le făceam sara, încrucîșîndu-mi brațele și gesticulînd prin odaie.

Dar dacă de la Luiza nu puteam să aflu direct ce părere avea despre Andreescu, căutam indirect să mă edific asupra acestui punct luînd adevărate interviuri amicilor noștri:

- Cum ți se pare Andreescu ?
- Foarte bun băiet.
- Nu te întreb asta, răspundeam plictisit.
- Dar ce mă întrebi ?
- Ce zici de figura lui ?
- Ce să zic ?
- Adică cum e la față ? E frumos ? E urît ? Cum ți se pare ?
- Cred că de frumusețea lui nu se poate vorbi.
- Serios ? (Nu-mi puteam stăpîni bucuria). N-are ceva respingător în față ?
- Nu... nu găsesc... Cîteodată e cam antipatic.
- Da... da... ai dreptate... e foarte antipatic... mai ales de-o bucată de vreme.
- Dar de ce mă întrebi toate astea ?
- Uite ce-i : Am pus un rămășag și vreau să știu cine-i mai frumos, el sau eu ?
- Nici n-aveți a face unul cu altul.

Întrebările acestea, cu fel de fel de meșteșuguri, le puneam tuturor cunoscuților și, trebuie să recunosc, nici unul din ei nu-l găsea pe dînsul mai frumos decît mine.

Ajunsesem să nu-l mai pot suferi. Cînd îl întîlneam, îmi făcea rău, mai ales cînd Luiza îi permitea s-o întovărășească pînă acasă. Apoi îmi dădeam sama că comunitatea de studii îi asigură un fel de superioritate asupra mea, fiind recunoscut, mai cu samă, ca unul din cei mai buni studenți de la facultate.

Adeseori îi întîlneam venind de la curs. Eu mergeam în urma lor, fără să fiu văzut, urmărindu-i cu privirea plină de ferocitate. Tot ce făcea el mi se părea caraghios și ridicul ; tot ce făcea ea, perfid și înșelător. Uneori treceam înaintea salutîndu-i fără să mă uit, dar remarcam din partea ei o mișcare pentru a mă reține. Mă făceam însă că nu bag de samă și mergeam iute pe lîngă dînșii, împleticindu-mi-se picioarele de emoție. Alteori le ieșeam în față și mă bucuram mai dinainte de efectul pe care eram sigur că-l voi produce asupra lor. Ea își întrerupea vorba brusc și se uita la mine cu o privire mîhnită și muștrătoare, pe cînd Andreescu încrunta un moment din sprincene.

În asemenea ocazii deveneam un Othelo...

Mai întîi mă gîndeam cît sînt de ridicul să iubesc o asemenea creatură, o cochetă fără inimă, fără simțire. Pe urmă făceam jurăminte solemne să rup chiar de a doua zi orice legătură cu dînsa. „Mă voi duce mine încă o dată la curs, pentru ultima oară, ca să-i arăt disprețul meu, și pe urmă, basta !”. Și chipurile lor, umblînd amîndoi pe stradă, el mulțămînt, ea rîzînd, îmi apăreau în linii distincte, și o furie cumplită mă apuca. Dar imediat mă gîndeam că nu-i mare lucru dacă s-au întors împreună, căci ce-a putut să facă dacă Andreescu s-a luat după dînsa. Și plimbările noastre, vorbele ce-mi spunea, mici scene intime și mai ales privirea ei, în care se vedea toată mișcarea sufletului, privirea femeii care te iubeste și simte că-i iubită, mi se înfăți-

șau în minte. O înduioșare mare mă cuprindea, îmi venea să plec îndată, s-o întîlnesc, pentru ca s-o rog să mă ierte... Mă tratam de dobitoc, de egoist, după care iar îmi apărea Andreescu. Atunci mă gîndeam cît îi de urît, și încrederea în mine mă liniștea. „Chiar mine îi voi vorbi Luizei limpede și hotărît. Îi voi spune că o iubesc cum nimeni n-a iubit-o și cum nimeni nu o va iubi vredată, că fără dînsa nu pot trăi nici o clipă și, pentru asta, nu-i cer decît un singur lucru : să nu mai vorbească cu Andreescu. Căci desigur nu-l iubeste și, dacă are nevoie de cursurile profesorilor, i le voi procura eu de la amicul Wassermann, sau de aiurea... și atunci... evident... va rupe orice relații cu dînsul...”.

Aici îl vedeam pe Andreescu părăsit și disprețuit, și o bucurie nestăpînită mă cuprindea cînd mi-l închipuiam în halul acesta.

Mai ales noaptea mă frămîntau asemenea gînduri contradictorii. Tîrziu de tot, cînd orice mișcare înceta în oraș, după ce luam tot felul de rezoluții care mă făceau să sar de cîte zece ori din pat, după ce treceam prin tot felul de sentimente, de la furia și gelozia grozavă pîn' la mila și înduioșarea patetică, adormeam istovit. Și, în visele mele, o vedeam numai pe dînsa.

Cîteodată, în mijlocul nopții, cînd nu puteam să dorm, mă îmbrăcam și porneam spre locuința ei. Strada Lăpușneanu era aproape pus-tie și flăcările gălbii ale felinarelor aruncau numai puțină lumină. Cîte un trecător întîrziat, minat de gerul de afară, se grăbea către casă, scîrțîindu-i omătul sub picioare. Ajungeam la geamul ei și, de pe trotuarul din față, mă uitam cu deznădăjduire. În odaie era întuneric. Acolo era Luiza... „Poate acumă aceeași suferință o chinuiește ca și pe mine... Nu... căci ar fi imposibil să nu simtă prezența mea aici. Cine știe?... Niciodată n-am să aflu. Cum să străbat în adîncul sufletului ei, să-i cunosc dorințele și gîndurile ascunse?... Este cu neputință. Pentru ce o asemenea prăpastie, peste care cu nimica nu se poate rece?... Și conștiința sforțării neputincioase de apropiere între doi oameni, între două lumi cu hotare atît de grozave, îmi apărea ca o lumină mistuitoare...”.

Astfel stăteam ceasuri întregi, cu ochii nemișcați, cu inima strînsă de durere. De cîte ori Orionul cu cîngătoarea lui strălucită nu m-a văzut ca o strajă neclintită înaintea casei sale ! De cîte ori crivățul turbat și viscolul furios nu s-au încercat zădarnic să mă gonească dinaintea ferestrei ei întunecate !

Dacă mi-ar fi apărut atunci, în întunericul nopții, m-aș fi aruncat în genunchi înaintea geamului ei, ca un credincios în fața icoanei lui Dumnezeu. Dar perdeaua nu se mișca, și întunericul rămînea același, trist și mohorit !...

Amorul meu devenise public : toți îl cunoșteau. Știau studenții de la Medicină, unde mă duceam acumă cu o regularitate punctuală, cei de la Drept, care nu mă mai vedeau de loc, și cei de la Științele naturale, cu care audiam împreună cursul de zoologie. Știau profesorii

și servitorii de la Universitate și foștii mei profesori de liceu, care mă întâlneau adesea cu Luiza pe străzile orașului. Știau cei de la cofetăria „Donat”, patroni și ucenici, care priveau lucrul cu totul natural, precum și obișnuinții acestui stabiliment, care mă găseau acolo la orice ceas din zi și din noapte; în sfârșit, marele public, care se uita iarna la acele ochiuri în geamurile înghețate. Iar când unii trecători mă vedeau pe mine, conduși de-o asociație ale cărei elemente de experiență fuseseră cu prisosință repetate, ridicau ochii instinctiv înspre odaia Luizei. Într-un jurnal cotidian, un prieten publicist mi-a făcut silueta, vorbind de firea mea veselă, de temperamentul meu aprins, de setea de ideal, după care aducea vorba de doi ochi negri și de cofetăria lui Donat; iar un poet misoghin, tot dintre amicii mei, mi-a dedicat o scrisoare în versuri, în care vorbea de necredința femeii, de ușurința ei, mă sfătuia să nu am iluzii, îmi recomanda nirvana și sfârșea cu versul celebru al lui Alfred de Vigny:

„Car la femme est un être impur de corps et d'âme”<sup>8</sup>...

Devenisem un fel de erou, un erou al dragostei. La Universitate, între profesorii de la Medicină, eram privit cu simpatie, și poate vi se va părea ciudat când vă voi spune că, fiind odată certat cu Luiza, m-a împăcat cu dînsa profesorul.

Eram la cursul de fizică, în ora de experiență. Profesorul, un om în vîrstă, era foarte iubit din pricina firii lui vesele și glumețe, iar în aceste ceasuri plăcute, o mare familiaritate unea pe studenți cu magistrul.

Profesorul explicase niște fenomene luminoase și întrebă la urmă:

— Ați înțeles, d-șoară Albertini?

— Da, am înțeles, răspunse Luiza.

— E foarte interesant. Dar nu văd pe d-l Casian.

— E aici... spuse un student, și mă arătă într-o bancă din fund, unde mă dusesem pentru ca Luiza să vadă dispoziția mea față de dînsa.

— Tocmai acolo, domnule Casian? Vino mai încoace... mai aproape de banca întâia...

În banca asta stătea Luiza.

— E supărat... zise alt student.

— E supărat? De ce?

— Nu vorbește cu d-șoara Albertini.

— Nu se poate, domnule Casian... trebuie să fii cavalier... nu se poate... haide, împăcați-vă.

Am ieșit din bancă, unde mînia mă așezase, și am venit în față, rămînînd în picioare, căci mai erau și alți auditori lîngă aparatele profesorului. Se făcu camera obscură pentru trebuințele demonstrației. Un întuneric orb luă locul luminii de adineaora, urmat de cîteva mici exclamații, provocate de această tranziție bruscă. Cum eram la doi pași de Luiza, un gînd îmi trecu prin minte, un gînd iute și pătî-

<sup>8</sup> Căci femeia este o ființă impură la trup și la suflet (fr.).

maș: „Dacă i-aș pune mîna pe coadă?”. Am ezitat însă, căci îmi părea o mare îndrăzneală, așa că, în cele din urmă, am renunțat cu multă părere de rău...

Pe lîngă acei care mă priveau cu simpatie, erau cîteva care nu vedeau dragostea mea c-un ochi binevoitor. Între aceștia nu socotesc desigur nici pe Orman, nici pe Andreescu și nici pe cei care mă credeau un rival primejdios.

Mai întîi erau cei de-acasă. Ei aflaseră cum stă lucrul și, după cît înțelesesem, cineva îi pusese în cunoștință amănunțită atît de evenimentele externe, cît și de motivele sufletești care le provocau. Mama îmi spusese odată, cînd veni din Dumbrăveni:

— Am auzit că tu te-ai lăsat de... drept.

— Nu-i adevărat.

— Cum nu-i adevărat, dacă nu mai dai pe acolo?

— Cine ți-a spus?

— Cine mi-a spus, mi-a spus... n-ai tu treabă.

— La universitate n-ai nevoie să te duci la curs. Înveți și acasă.

Aici nu-i ca-n liceu.

— Și adică tu înveți acasă?

— Sigur că-nvăț...

— Dar la Medicină ce cauți?

— La Medicină?...

— Da... da... la Medicină. Ascultă, măi băiete, viră-ți mințile-n cap și nu prăpădi vremea după fleacuri, că te-oi vedea și pe tine mine-poimîne ca pe Frăsinescu...

Frăsinescu era un student bătrîn, care într-o vreme venea pe la noi și sara cînta romanțele la modă, căci făcea curte surorii mele. Iar mama mă punea acuma alături de dînsul.

Pe lîngă cei de-acasă, erau și unii străini care vedeau cu ochi răi pasiunea mea pentru Luiza. Mi-aduc amînte de Gheorghian. Trecuse de prima tinereță, terminase universitatea și acum era avocat. Era un om serios, pentru care aveam multă considerație.

El mă opri odată în stradă:

— Ce mai faci, domnule Casian?

— Bine, domnule Gheorghian.

Simțeam o adevărată plăcere cînd vorbeam cu dînsul.

— Ei, acuma ești la universitate?

— Da, fac dreptul.

— Adică ești înscris la Drept, căci aud că urmezi la Medicină.

— La Medicină?... Da' de unde?! Mă duc așa... cîteodată...

— O iubești tare?

— Îmi pare rău...

— Ascultă, domnule Casian, zise Gheorghian devenind sertos. Cred că ai pierdut anul. Un an e mare lucru în viața unui om... ai să-ți dai samă mai tîrziu. Și apoi, nu vezi, ai ajuns într-un hal că te

știe toată lumea. Gîndește-te serios... ești băiet deștept... are să-ți pară rău.

Mi-am luat repede ziua bună de la dînsul. De atunci mi-a devenit odios. Cînd îl vedeam de departe, mă întorceam iute înapoi, ocolindu-l, sau mă opream la geamul unei magazii, cu spetele întoarse.

Totuși, și fără vorbele lui Gheorghian, simțeam un fel de greutate. Uneori aveam conștiința timpului pierdut, dar atunci îmi apărea puternic, ca ceva ireparabil. Apoi prea ajunseseam să mă știe lumea, vorba lui Gheorghian, lucru care nu-mi era tocmai indiferent. De aceea, ori de cîte ori întîlneam vrun cunoscut la a cărui opinie țineam, mă simțeam totdeauna obligat să aduc vorba despre vro chestiune serioasă pentru a salva cel puțin aparențele. Cunoscuți mulți și prieteni aveam în școala normală superioară, unde mă duceam cîteodată. Într-o duminică, trecînd pe acolo, m-am oprit, căci văzusem în balcon pe Gheorghe Băcăoanu. Acesta era un student serios și cu faimă, un luptător pentru vremuri mai bune, care se ocupa cu literatura și scria la revistele socialiste. El se plimba absorbit de la un capăt la altul al balconului, cu pălăria pe cap și cu bastonul în mînă. L-am întreat:

— Ai cetit drama lui Caragiale?

Băcăoanu se uită la mine, dar nu-mi răspunse.

— E foarte frumoasă... Ai cetit-o?

— N-am cetit-o și nici n-am s-o cetesc... îmi ripostă el cu brutalitate.

M-am simțit jignit și am voit s-o dreg:

— Faci rău, pentru că...

— Domnule, lasă-mă-n pace!... răcni el.

Mă gîndii să-l părăsesc, dar îmi venea greu în asemenea condiții:

— Dar ce ai de ești așa de mînios?...

— Domnule, n-ai să mă lași odată?

Am plecat foarte mîhnit. Ce dracu! mă gîndeam... așa impresie fac acuma în lume? Căci eram sigur că din pricina Luizei, Băcăoanu mă ofensase astfel. O tristeță amară mă cuprinsese și o duioșie dureroasă pentru Luiza îmi învălui sufletul.

Mai tîrziu am aflat adevărata pricină...

Peste drum de școala normală era Institutul Gregorian, unde fete și femei tinere se pregăteau pentru greaua, dar nobila carieră a moșitului. Din balconul școlii se vedea tocmai în sălile de studiu ale viitoarelor moașe, așa că mulți normaliști, folosindu-se de această vecinătate, întrețineau o corespondență foarte interesantă cu ucenicile lui Esculap. Mijlocul era simplu, dar sigur: o pietricică, învăluită în scrisoare, era aruncată printr-o balistică foarte dibace drept la locul interesat. Cînd m-am suit în balcon, Băcăoanu era într-un moment cînd chestiunile sociale îi dăduseră puțin răgaz, și tocmai își exprimase punctul său de vedere asupra artei obstetricale, așteptînd cu nerăbdare pietricica înapoi... iar eu, nenorocitul, tocmai atunci mă găsisem să-i vorbesc literatură!

In vremea asta stăteam în Sărărie, singur, într-o odaie mobilată, cu chirie. Duceam mare lipsă de bani, căci tatăl meu, crezînd că o dată cu bacalaureatul am pus mîna și pe o comoară, se simțea mai puțin obligat față de mine, iar banii de la el îmi veneau cu multă parcimonie. Mai ales plata chiriei mă plictisea grozav în fiecare lună; de aceea începui să mă gîndesc la o slujbă. Gazda mea, cucoana Maria Busuioc, era o damă bătrînă, o pensionară văduvă, care stătea împreună cu fata ei, d-șoara Eleonora, și care, după cît observasem, nu se uita cu ochi indiferenți la mine. Dar sentimentele domnișoarei nu împiedicau pe bătrînă să fie foarte stăruitoare la sfîrșitul fiecărei luni. Silit de împrejurări adverse, uzam și eu atunci de tot felul de trucuri, pe care desigur și voi le cunoașteți din experiență. Cînd intram și vedeam pe madam Busuioc că-mi iese înainte, îmi luam un aer foarte preocupat, ca și cum vro chestiune diplomatică și-ar fi așteptat soluția ei de la mine. Sau, mai înainte de a-mi spune primul cuvînt, îi anunțam cine știe ce știre senzațională, închipuită, care, cîtă vreme își producea efectul, îmi permitea să mă baricadez în odaie. De aici nu ieșeam decît după ce prealabil mă asiguram prin borta cheiei că prin antret nu-i nici un membru al familiei Busuioc. Iar dacă printr-o stăruință caracteristică cucoanelor bătrîne madam Busuioc își lua colțunul și, resemnată, mă aștepta în cerdac, cum interesele mele nu-mi permiteau întîrziere, atunci luam sub braț un teanc mare de cărți, în care potriveam și dicționarul lui Quicherat — pe care nici un anticar nu voise să mi-l cumpere — și cu sarsanaua subsuoară porneam repede, ca și cum nu era lucru de glumit. Ori, pur și simplu, intram și ieșeam pe geam...

Toate aceste lucruri neplăcute eram silit să le fac din pricină că mă aflam și eu, după cum spune un document de un voievod bătrîn, „într-o veșnică împuținare a avuției de monedă”.

În curînd mi s-a oferit o slujbă, pe care am primit-o cu multă bucurie. Nu se prea potrivea cu starea mea sufletească de atunci, era prea prozaică: copist și arhivar la Camera de comerț. Arhivar și amoretzat: ca Rică Ventureanu! Dar trebuie să știți că eu eram un arhivar fără arhivă, căci pe vremea aceea la Camera de comerț din Iași, deși exista postul, nu exista obiectul; iar în ce privește atribuția de copist, chiar dacă aș fi îndeplinit cerințele ei cele mai riguroase, nu m-aș fi surmenat. Iașul, de almintrelea, n-a fost niciodată un oraș comercial. Făcînd abstracție de natura ei puțin poetică, aveam o funcțiune cum îmi trebuia mie; iar pentru serviciile aduse, onor. Camera de comerț îmi furniza regulat o sută cincizeci de lei lunar, fără nici o reținere...

Cum am luat postul de arhivar în primire, cel dintîi lucru pe care l-am făcut mi-am scontat leafa pe trei luni. În sfîrșit, unul din visele mele era să fie realizat! M-am dus la Walter și mi-am comandat un rînd de haine negre și un pardesiu, primăvara fiind aproape. Mi-am ales ultimul jurnal, iar pardesiul, pentru mai multă elegantă, l-am

comandat fără buzunare, particularitate care în curînd l-a făcut celebru printre amicii mei. Picioarele mi le-am supus la o adevărată tortură, în dorința de a părea mai mici, iar pălăria am cumpărat-o de la Delpêche. În sfîrșit, o păreche de mănuși galbene, care plesneau pe mîni, îmi complectă îmbrăcămintea...

Cînd m-am investit pentru întăia oară în acest echipament de mare tinută, m-am simțit fericit! Un singur punct negru îmi întuneca fericirea: botinele mă strîngeau din cale-afară! Cînd călcam, parcă îmi dădeam în ochi și, pentru a nu se observa, învirteam bastonul între degete, cercînd să-mi dau un aer cu totul degajat. Nu știu ce impresie voi fi făcut Luizei, dar știu că eram mîndru și mulțumit! Andreescu, pe lîngă mine, nu mai făcea două parale. Cu hainele lui ponosite și cu cravata mai totdeauna deranjată; cu ciubotele scofilcite și stricate la ștaifuri; cu paltonul pe ceare-l avea din timpuri imemoriale, măcar că-l purta între umere; cu căciula lui de astrahan — e dreptul — dar pe care unchiul său o purtase vro două decenii, nu se putea măsura cu mine, acum în afară de orice concurență...

Și, dacă este adevărat că „*les belles plumes font les beaux oiseaux*”<sup>9</sup>, apoi desigur că în acest cadru calitățile mele fizice ieșeau și mai în evidență, pe cînd Andreescu, după dicton, mai pierdea încă și din puținul ce avea.

Cînd am venit acasă, cucoana Maria mi-a apărut înainte socotind momentul oportun. Nu-i vorbă, trecuse vro două zile peste zi-ntii. Ea își luase chiar aerul pe care i-l cunosteam, ceea ce mă făcu să-i spun vesel și repede:

— Ați auzit, madam Busuioc, că săptămîna viitoare vine regele la Iași?

— Nu... n-am auzit.

— Da, vine.

— I-auzi, Eleonoro, ce spune domnu Casian, că săptămîna viitoare vine regele.

Am intrat în odaie. Dacă nu mă înșel, d-șoara Eleonora cam descoperise trucurile mele...

La Camera de comerț aș fi dus-o foarte bine: un singur lucru îmi sta împotriva. Nu știu, situația mea de atunci, accidentală, ori ceva adînc organic, mă împiedica să fiu un bun funcționar. Șefii mei, contabilul, d-l Pompic, și secretarul, d-l Vasilescu, erau foarte nemulțumiți de mine și mai ales de isprăvile mele. De lucru aveam foarte puțin: cîte-un certificat de proveniență pe care-l eliberam celui interesat sau vro firmă de trecut într-un registru mare, al cărui nume special l-am uitat, cam la atîta se reducea toată activitatea mea. În registru trebuia să scriu cît mai caligrafic, cu litere mari, vizibile, numele negustorului, simplu sau cu comp; iar felul negoțului, strada și numă-

<sup>9</sup> Haina face pe om (fr.).

rul casei, dedesubt, cu litere mai mici. Acest registru era ceva sacrosanct în Camera de comerț. Corecturile de orice natură erau excluse cu desăvîrșire. Nici petele de cerneală sau cele de degete nu erau admise. Eu scriam cît puteam mai frumos numele și pronumele celui care se destinase ocupației negustorești gîndindu-mă la ochii Luizei, iar cînd treceam domiciliul, îmi venea în minte strada Lăpușneanu, cu cofetăria „Donat” și casa albă cu bolta ei misterioasă. Mai intervenea și Andreescu, care și aici îmi încurca socotelile, încît, vai, eu greșeam chiar în condica asta! Iar cînd îmi dădeam samă că negustorul suferise o schimbare nemotivată de nume sau de pronume, sau era băgat într-un comerț la care probabil nu se gîndise niciodată, ori domiciliul îi era strămutat pe străzi — de multe ori imaginare — și cînd, desperat, voiam să dreg lucrul, parcă era un făcut, tocmai atunci condeii își lepăda surplusul de cerneală alături de comerciantul obijduit. În asemenea cazuri nenorocite, pe care eu le regretam cel dintîi, d-l Vasilescu își încrucișa brațele, consternat, rămînînd cu ochii ficși, într-un fel de admirație posomorită, după care, pe tonul cel mai ridicat, urma o întrebare care ajunsesse stereotipă: „Unde ți-s gîndurile?”. Ce puteam să-i răspund? Mă scuzam acuzînd o fatalitate, care mereu se ținea de mine, mai ales de cînd intrasem copist și arhivar la Camera de comerț.

Îmi amintesc de-o catastrofă care s-a întîmplat acestui registru în care eu am jucat rolul principal. Veniseră căldurile și trimisesem pe Gheorghe, servitorul instituției, să-mi aducă o limonadă gazoasă, ca să-mi potolesc sufletul infierbîntat. Tocmai atunci numărul negustorilor crescuse cu unul, iar eu trebuia să-l consacrez. Condica stătea deschisă la pagina unde, alături de alții, avea să-și ieie reședința. Începusem să învîntesc prima literă inițială, cînd Gheorghe îmi prezintă respectuos limonada. Am depus pentru un moment condeii și, după regula obișnuită, am împins dopul. Mizericordie! Sticla a făcut un fel de explozie, împroșcînd paginile deschise, iar lichidul roșu s-a combinat imediat cu cerneala violetă, și amîndouă se revărsară în niște pîrăiașe de o culoare îndoielnică. Cîțiva negustori fură inundați cu totul; domiciliile altora au fost desființate; doi-trei căzură într-un adevărat faliment.

A fost o consternare generală. D-l Vasilescu a rămas un moment paralizat, fără gesturi, fără vorbe, cum se întîmplă în toate nenorocirile mari. D-l Pompic s-a izbit violent cu mîna dreaptă peste obraz, clătînd capul cu deznădejde. Chiar și Gheorghe, în fața acestui dezastru, a rămas prost, cu mîna la gură. A urmat apoi reacțiunea. Tustrei au început să alerge de la o masă la alta și fiecare propunea un remediu. Să se sugă întîi cu hîrtie sugătoare, apoi să se șteargă cu miez de pîne... sau, nu!... mai bine să se șteargă cu guma și d-l Vasilescu să îndrepte binișor literele cu cerneală. Gheorghe propuse să se deie „cu cridă”, iar d-l Pompic avea la cuțitaș o limbă anume pentru ras, pe care, uitîndu-se cu ochi urțiți la mine, o puse la dispo-

ziția domnului Vasilescu. Eu eram gata să primesc totul, chiar și „crida” lui Gheorghe; dar la sfârșit toate s-au dovedit niște paleative.

Nici pînă atunci, nici de atunci încoace nu mi s-a mai întîmplat un asemenea accident, oricîte limonăzi gazoase am destupat. A trebuit să fie o singură sticlă, cu o proprietate diabolică, și să mi se aducă tocmai mie într-un moment atît de solemn. Aveam dreptate să spun că o fatalitate mă urmărește în calitatea mea de copist, căci atunci puțin a lipsit să nu rămîn în disponibilitate...

Mai era ceva care mi se reproșa de superiori, relativ la scrisul meu caligrafic, măcar că aici intențiile mele erau din cele mai bune. E drept că treceam cît mai frumos firmele în registrul sacrosanct, dar, dușman al monotoniei, nu păstram o uniformitate. Uneori scriam numele și pronumele cu litere rotunde, alteori le învîrteam în niște batarde apelpisite, cîteodată goticele răsăreau sub condeiul meu miraculos. Erau și cazuri cînd opera mea caligrafică nu intra în nici una din aceste categorii. Dacă eram bine dispus, literele inițiale ieșeau împodobite în adevărate ornamente, iar cînd firma era în tovărășie, atunci & dinaintea lui Comp, ieșea un arabesc de o inextricabilă frumuseță...

Că aveam dispoziții de caligraf, lucrul era sigur; dar după dese observații ale domnului Vasilescu, trebuie să recunosc că întrebunțam rău resursele cu care eram înzestrat. Noroc că compensam cu atribuția de arhivar, unde n-am primit niciodată o cît de mică observație. Cu toate acestea, mi s-a întîmplat ceva neplăcut și în această calitate.

Era o zi călduroasă. Tustrei funcționarii eram la posturile noastre, dar ca de obicei nu era nimic de lucru. D-l Vasilescu, dezbrăcat de surtuc, cetea o gazetă lungit pe canapeaua de mușama, într-o poziție fericită, deși esteticeste poate lăsa ceva de dorit. D-l Pompic, cu cîteva momente mai înainte, remarcase, purtînd mîna pe bărbie, că n-ar fi rău să se radă, și, fiindcă avea o vizită de făcut în ziua aceea, trimisese pe Gheorghe să-i aducă un bărbier. Eu, culcat în dulapul destinat arhivei, ceteam *La Nouvelle Heloise* a lui Rousseau. Bărbierul sosi, și d-l Pompic, înfășurat într-o prostire, cu obrajii năclăiți de săpun, se rădea cu un sînge rece, ca și cum ar fi fost în cel mai strict exercițiu al funcțiunii. Fiindcă barba domnului Pompic era foarte aspră, zgomotul briciului mă împiedica la cetit. Așteptam să sfîrșească mai degrabă. Tocmai se răsese la un obraz și bărbierul cu pămătuful îi mai adăuga la celălalt niște clăbuci de săpun, cînd deodată ușa se deschise și Christodulo Marcachi, președintele Camerei de comerț, care o dată pe an obișnuia să vie la instituția pe care o administra, apărură gîfînd. El rămase ca trăsnet la vederea acestui tablou. D-l Pompic aruncă cît colo prostirea de după gît și se sculă în picioare cu un obraz înflorit și cu celălalt fără perdanță; d-l Vasilescu sări și el, muncindu-se să se încheie la pantalonii, iar eu aș fi rămas ascuns în dulapul meu de arhivar, nevăzut pentru moment, dacă mișcarea neobișnuită nu mi s-ar fi comunicat fără voie. Am sărit și eu în sus, lovindu-

du-mă cu capul de polița dulapului, ceea ce a fost o nouă surpriză pentru d-l Marcachi. După ce am luat tustrei o poziție respectuoasă, atît cît ne permitea situația fiecăruia, președintele instituției ne-a întreat colectiv:

— Ce vra să zică porcăria asta?

D-l Vasilescu i-a explicat că, pentru moment, nu era nimic de lucru, făcînd o oarecare legătură între cele văzute de d-l președinte cu faptul că „comerțul scade din ce în ce în Iași”. A mai spus că fiind vremea de plecare, a permis să petrecem timpul după cum vom socoti, dar că pe viitor va lua el măsura să nu se mai întîmple asemenea scene regretabile...

Altă neplăcere n-am mai avut în calitatea mea de arhivar...

\*

De cînd intrasem la Camera de comerț, o parte din zi eram ocupat, după cum am văzut, dar diminețile eram liber, așa că nu părăsisem Facultatea de medicină; iar cînd ieșeam mai devreme de la slujbă, mă duceam direct acolo.

Mă simțeam altfel de om acuma, cînd îmi cîștigam singur existența — cu mici neplăceri, ce e dreptul, dar în afară de Camera de comerț ele nu se prea cunoșteau. Oricum, nenorocirile mele profesionale la urechile Luizei n-aveau cum să ajungă.

Andreescu era mai amoretat decît oricînd. Se vedea numai uitîndu-te la dînsul. Ați observat că la unii oameni anumite organe se influențează mai iute și mai caracteristic în unele afecțiuni sufletești, servind ca un fel de termometru al individului, dacă pot să mă exprim astfel. La Andreescu nasul era organul sensibil. În măsura în care pasiunea lui creștea, apendicele acesta i se subția lustruindu-se, iar ochii i se duceau tot mai mult în fundul capului. Avea înfățișarea clasică a amorezatului, și ar fi putut servi ca o ilustrație vie de ravagiile pe care această boală violentă le operează pe figura omenească, pentru ca cei predispuși să scoată o profilaxie salutară. Auzeam de la prietini cît suferă. Cetisem chiar o scrisoare desperată, prin care Andreescu își arăta unui amic starea lui nenorocită și, după cîte îmi amintesc azi, foarte frumoasă, plină de poezie și de simțire delicată, lucruri pe care niciodată nu le-aș fi bănuit la dînsul, om rece, pozitiv și practic.

Eu îmi continuam investigațiile asupra lui cu tăria unei idei fixe, mai ales cînd întîlneam pe vreunul care nu cunoștea relațiile mele cu dînsul:

— L-ai văzut pe Andreescu? întrebam eu. Nu știu ce are de-o bucată de vreme...

— Într-adevăr, parcă-i tot ninge și-i plouă...

— Și tare-i urît.

— Da, dar ce bun băiat e!

— Păcat că-i așa de slut!...

- N-are a face. Pentru un bărbat asta-i fără nici o importanță.
- Te înșeli. Dar ție nu ți se pare că-i urît?
- M-am deprins cu dînsul. Dar mi-aduc aminte impresia care mi-a făcut-o cînd l-am cunoscut întîia oară.
- Spune-mi, te rog, ce impresie?
- Mi s-a părut un monstru.
- Îmi venea să-l sărut, dar rețineam bucuria: „Chiar un monstru, are dreptate”.
- Alții, care cunoșteau starea lui Andreescu, precum și cauza ei, îmi aduceau alte vești la cunoștință:
  - Știi că Andreescu e amoretat foc.
  - Știu, dar nu-mi pasă.
  - Noaptea umblă ca un lunatic...
  - De unde știi?
  - L-am întilnit pe la miezul nopții prin Tătărași.
  - Ce dracu căuta pe-acolo?
  - Venea de la cimitir.
  - Vra să zică, a innebunit...
  - Mi-i frică să nu se împuște. Cum îl cunosc, e în stare s-o facă...
- Eu nu spuneam nimic, dar în gînd — pentru ce n-aș mărturisi-o?
- doream ca lucrul să se întîmple cît mai neîntîrziat...

Numărul adoratorilor Luizei se înmulțea. Orman continua să suspine de la distanță, căci el nu cunoștea pe Luiza și, timid cum era, nici n-avea ocazie să facă cunoștință. Acuma se mai ivise unul cu caracter pronunțat, un student din anul al doilea, Istrati, care se învîrtea într-una prin jurul ei, ba o conducea și acasă. Mai erau vro doi, tot dintre medici, care oftau în tăcere. Dar într-o zi aflasem că și Neculaescu, de de Litere, e amoretat de Luiza. Dacă lucrul ar fi fost adevărat, m-aș fi considerat pierdut. Neculaescu era cel mai frumos bărbat pe care-l văzusem vreodată, prin urmare bătîndu-mă pe această chestie, fără discuție și fără interviuri. Foarte deștept și de spirit, plin de talente, el era floarea studenților din Universitate. Cînd trebuia să ție cineva un discurs care să facă senzație, Neculaescu era cel designat, iar cînd se simțea nevoie de vrun orator, care să fie trimis într-o misiune mai grea, numele lui venea pe buzele tuturor. Cam neglijase cursurile și era considerat ca un student bătrîn. Mi se spusese deci că Neculaescu ar fi iubind pe Luiza, că se ducea acasă la dînsa, că ea era foarte măgulită de pasiunea lui și nu nesimțitoare. Nu știam nimic, dar investigațiile energice și minuțioase pe care le-am făcut în această direcție au fost multămitoare. Fusese într-adevăr ceva, mai de demult, înainte de a o cunoaște eu pe Luiza, așa că zvonul ajunsese exagerat la urechile mele. Mai era încă un lucru care-mi venea în ajutor. Neculaescu avea și un defect care ieșea tocmai din farmecul lui fizic. Era ca un flutur, care zbura de la floare la floare, oprindu-se ici și colo, fără iubire arzătoare

și părăsindu-le fără regrete adînci. Acest amănunt făcea liniștea mea, căci Luiza, uitată pentru o vreme, era uitată de el pentru totdeauna...

Dar să revin la suferințele mele.

Văzînd că numărul acelor care suspinau după Luiza creștea atît de mult, trăind necontentit cu teama de a nu fi învins de vrun concurent care ar fi apărut pe neașteptate, neștiind ce să fac pentru a ieși odată în relief față de toți, am încercat o măsură desperată: i-am scris o scrisoare. Îmi amintesc perfect conținutul:

„Stimată domnișoară,

Sînt unul din colegii d-tale. Am vorbit puțin împreună, așa că aproape nu mă cunoști; dar inspirîndu-mi simpatie, te-am observat de cînd ai venit la Universitate. În tot cazul, nu sînt amoretat de d-ta, o, nu! Dacă vei căuta să afli cine sînt, te vei munci în zadar. Nici nu poți bănuși, te asigur, pe acela care și-a luat permisiunea să-ți scrie.

Ești frumoasă, chiar foarte frumoasă, ai mulți adoratori. Probabil că ești măgulită. Te-ai întrebat însă vreodată ce vreau toți aceștia de la d-ta? Te-ai gîndit că pentru dînsii nu ești decît un pretext de a-și trece vremea, în lipsă de ceva mai bun, un motiv de a-și consuma energia, pe care n-o pot cheltui în ocupații mai inteligente? Știi oare că ochii dulci pe care ți-i fac d-tale se întorc asupra altora îndată ce nu mai ești de față? Poate nu vei crede — natura omenească fiind egoistă și pîrtinitoare — dar nu acesta este scopul scrisorii de față. Dacă am luat condeiul în mînă, este pentru a-ți da un sfat. Păzește-te de acești oameni de la care nu vei avea decît nenorociri. Păzește-te mai ales de Neculaescu, care e un stricat, și de Andreescu, care e o adevărată canalie. După cum la chip e un monstru, tot așa-i și la suflet, căci d-ta știi că fața nu-i decît reflexul material al psihicului.

Între toți adoratorii d-tale, unul singur e o excepție, te iubește sincer: Constantin Casian. E un băiet nobil, în care poți avea toată încrederea. Îl cunosc bine, deși nu sîntem prietini. Ziua și noaptea se gîndește numai la d-ta și ar fi în stare să-și deie și viața pentru d-ta. Sînt oare ceilalți capabili de un astfel de sacrificiu, mai ales scirbosul Andreescu? Încearcă și te vei convinge. Nu înțeleg cum îi permiți hidosului acestuia să te mînjească cu iubirea lui, pe care sînt sigur că n-o are. Cum nu poți să te vezi atunci cînd, alături de dînsul, te întorci de la la Universitate? Ai zice, un satir lîngă o nimfă. Acest lucru, crede-mă, nu l-am înțeles niciodată...

Rîndurile de față le-am scris numai în interesul d-tale. Vei pricepe oare înțelesul lor adînc? Pentru fericirea d-tale, sper că da”.

Scrisoarea era iscălită Nicu Arabu, iar jos avea un post-scriptum:

„Dacă vrei să știi cine e Andreescu, întrebă pe Casian. El îl cunoaște foarte bine, dar nu cred că-ți va spune tot adevărul, Casian fiind un om foarte cum se cade”.

După ce am alcătuit scrisoarea, am cetit-o tare și am rămas foarte multămit de conținutul ei. Eram sigur că-i imposibil să știe de la cine-i vine. Că trebuia să-i facă efect, n-aveam nici o îndoială, și că Andreescu era să fie privit cu alți ochi, aveam toată siguranța...

Astăzi, când îmi aduc aminte, îmi vine să rîd gîndindu-mă pînă la ce naivitate și infamie poate ajunge cineva cînd judecata nu-i liberă...

Ce efect a făcut într-adevăr scrisoarea asupra Luizei n-am știut niciodată, căci ea nu s-a luat de vorbă despre Nicu Arabu, iar eu, bineînțeles, m-am ferit s-o întreb...

\*

Cam pe vremea asta viața fratelui meu, Mihai, a fost în mare primejdie din pricina Luizei. El era bolnav greu de un picior și, cu toată căutarea, nu se îndrepta. Îi trebuia o îngrijire bună, serioasă, și, pentru asta, mama se mutase în Iași, așa că acum stăteam tustrei la un loc. Într-o sară venise doctorul și prescrisese medicamentele trebuincioase. Eu eram în dispozițiile mele rele. Cu două zile mai înainte, întîlnisem pe Luiza la braț cu sora ei, iar alături de ele, un domn pe care nu-l cunoșteam. Era cam între două vîrste, cu musteața neagră, bine îngrijită, corect îmbrăcat, și mergea foarte drept și țațos, sprijinindu-se cu eleganță într-un baston negru, căruia în ritmul mersului îi făcea periodic vînt pînă aproape de umăr. Îl mai văzusem odată ieșind de sub boltă, dar fiindcă nu-l cunoșteam, nu-i dădusem importanță. Acuma mă convinsesem: „Se ducea pentru Luiza. N-am nici o îndoială. Am observat cum se uita la dînsa. Altfel, n-ar fi avut nici un rost să se îmbrace așa de frumos. Poate-i bogat și vrea s-o ieie de soție. Sigur că vrea s-o ieie de soție”. Eram trist și preocupat și, pentru ca să pot face presupunerile mele în tihnă, țineam în mînă o carte deschisă. Mama îmi întrerupse gîndurile:

— Du-te la farmacie și vină repede cu doctoriile.

Mi-am luat pălăria și, după puțin timp, am ajuns sub geamul Luizei. Se întunecase bine, așa că felinarele pe strada Lăpușeanu erau aprinse. La fereastra ei era lumină. De pe trotuarul din față văzui în odaie mișcîndu-se două umbre pe perete, apoi deosebit bine un fum de țigară. Am căutat un loc de unde să pot vedea ce-i înăuntru, dar nu-l găsii nici la dreapta, nici la stînga, nici pieziș, măcar că m-am înălțat în virful picioarelor. Îmi veni o inspirație: să mă urc pe zidul de la „Otelul Glantz”, ceea ce am și făcut. Ținîndu-mă de ostrețele de fier, am izbutit să privesc în odaie. Dumnezeule, era el! Stătea pe un scaun, picior peste picior, fumînd tacticos și istorisind ceva, pe cînd pe alt scaun, în față, Luiza îl asculta seriosă. Un nour de fum îi învăluia pe amîndoi. Pe masă ardea o lampă cu glob alb. La vederea acestui spectacol inima mi se strînsese deodată. Am sărit de pe zid, căci lumea trecea la deal și la vale, dar imediat m-am suit din nou. De astă dată el făcea cu mîna un gest larg, iar Luiza rîdea cu hohot. „Vra să zică rîde? Bun! Acuma te cunosc cine ești!” Și cele mai teribile planuri de răzbunare îmi umblară prin minte. Am sărit jos, prefăcîndu-mă că merg la deal, căci văzusem sergentul de noapte, dar îndată m-am urcat înapoi. Luiza, în acest moment, s-a ridicat de pe scaun și a venit spre geam. Iar am sărit spăimîntat și am luat-o aproape la fugă. După cîtăva vreme m-am întors cu multă precauțiune la punctul de observație. Amîndouă surorile

erau acum înăuntru, iar Luiza spunea ceva cu foarte multă aprindere. „Îl iubește... e sigur!” „Cine să fie oare, mă întrebam furios, și de unde a mai apărut și individul acesta pentru nenorocirea mea? El e înăuntru... lîngă Luiza, și eu aici! Ah! și cum rîdea!”

Sora Luizei trase perdeaua. Nu mai puteam vedea nimic...

M-am hotărît să aștept pînă va ieși, și rămăsei cu ochii la bolta pe unde de atîtea ori văzusem pe Luiza. Într-un tîrziu, un punct de foc umbra pe sub arcadă. Era el, ieșea cu țigara în gură. M-am luat după dînsul urmărindu-l pas cu pas, iar de cîteva ori i-am trecut înainte, pentru ca să-l văd mai bine. „Vine de la Luiza!” Îl uram, dar în același timp lua niște proporții colosale, avînd ceva deosebit de ceilalți oameni. M-am uitat cu atenție la pălăria lui moale, la jacheta bine croită, la bastonul său de abanos. Cînd am ajuns lîngă grădina „Otelului Traian”, am iuțit pasul pentru a-l întrece, apoi m-am întors încet, pentru ca să-l observ în față. El a trecut pe lîngă mine, fără să-mi deie nici o atenție, iar eu mi-am continuat drumul. La „Hala de bere”. Ionică Barbu cînta:

Amici, noaptea e lină...

M-am oprit și am ascultat. Îmi venea să plîng. Eram trist și nenorocit!

Cînd am ajuns sub geamul Luizei, lumina se stînsese... „Poate au ieșit la plimbare”. Am pornit repede înspre Copou, mergînd ca un nebun. Un cunoscut se scobora la vale:

— N-ai întîlnit pe nimeni?

— Nu. D-șoara Albertini nu-i într-acolo.

M-am întors repede și am ajuns iarăși în fața geamului ei. Același întuneric. Am trecut mai departe, înspre „Otelul Traian”. Nimic. Într-un tîrziu am plecat, chinuit de cele mai negre gînduri, de zece ori înduioșindu-mă, de zece ori înfuriat, iar la miezul nopții am intrat acasă. Cînd am dat cu ochii de mama, mi-am adus aminte de doctoriile fratelui meu! Mama mă aștepta indignată:

— Unde-ai fost pînă acum?

— Cum, unde am fost?

— Unde-s doctoriile, măi?

Fiindcă nu aveam ce să spun, m-am uitat furios, ca și cum întrebarea mamei ar fi fost un nonsens, o nebunie.

— Ce-ai făcut doctoriile, bre? repetă ea, abia stăpînindu-se.

— Mîine dimineață sînt gata...

— Cum, mincinosule, vrei să spui că de-asară stai la spițerie?

Îmi era penibil să mai lungesc discuția asupra acestui punct, de aceea am tăcut posomorît, iar mama și-a exprimat ce mai avea de spus printr-un oftat dureros, care mă făcu să-mi văd toată netrebnicia.

În urmă, ea îmi spuse răstit.

— Vină să stropim pe fratele tău.

Doctorul hotărîse să se pulverizeze cu eter piciorul bolnav, pe care fratele meu trebuia să-l ție într-o imobilitate absolută. Mama mi-a dat o luminare aprinsă, iar ea, cu pulverizatorul, a început pomparea...



Eu, cu lumina în mână, mă gândeam : „Cine să fie oare ? Desigur că-l iubește... Mizerabila !... cum ridea ! Nu.. nu... trebuie s-o rup... S-a mîntuit !” Aici am făcut cu mîna un gest irevocabil, așa că eterul din pulverizator a trecut drept prin luminare. Dumnezeu mare ! Mama a țipat îngrozitor : fratele meu întreg era numai o flacăra ! Am zvîrlit lumina și m-am repezit împreună cu mama. Mihai dădea din picioare, și din cel sănătos și din cel bolnav. Am innădușit flăcările cu ogealul și le-am stins repede, după proporția pe care o luaseră. Am răsuflat adînc și eu și mama și ne-am uitat unul la altul galbeni și spărieți. Nu ținuse decît un moment. Aș fi crezut c-a fost un vis urît, dacă un miros de pîrlit, cu o nuanță dulce-acră, n-ar fi rămas în odaie. Mihai mă privea. În ochii lui era o muștrare blajină. Mama îmi spuse după ce-și veni în fire :

— Bine, Costică, ce fel de om ești tu ?

„Iată, Luiza, ce-ai făcut !” am gândit eu.

Noaptea am visat un vis grozav. Casa Luizei luase foc, și în mijlocul flăcărilor, Luiza, îndurerată, cerea ajutor. Voui să mă arunc înăuntru, dar, spre disperarea mea, picioarele îmi erau grele. M-am trezit spăimîntat. O sudoare rece îmi acoperea fruntea.

\*

Trecuse iarna, venise primăvara, și acum era în luna lui mai. Cu cită nerăbdare așteptam duminicile și sărbătorile, căci mă întâlneam regulat cu Luiza, care ieșea singură anume pentru asta. Cine nu ne-a văzut atunci cutreierînd străzile orașului, unul lîngă altul, ea frumoasă, înaltă și subțire, cu mersul grațios, cu rîsul dumnezeiesc, iar eu mîndru și fericit, cum poate fi un tînăr la 19 ani alături de aceea pe care o iubește. Uneori, apucam prin Păcurari, pe lîngă casele birjarilor ruși, unde lipovenci scurte și groase, cu portul lor tipic, stăteau de vorbă înaintea porților înalte și ferecate. Iar cînd ne apărea cumpăna barierii, ne înturnam îndărăt. Sau o luam la deal, la Copou, unde treceam de rondul al treilea, înaintînd uneori aproape de Pester. Ne întorceam pe străzi retrase, pe hudiți dosnice, păzindu-ne de oameni ca de niște ființi rele, care cu prezența lor ar fi profanat dragostea noastră. Ne trezeam deodată, fără să știm, pe uliți neumblate, departe de tot de unde pornisem, simțind și mai mult atunci cît îmi era de dragă ! Iar cînd mă despărțeam de dînsa, după asemenea excursii, totdeauna mă dojeneam de unele gînduri : „Sînt un prost, nu mă iubește decît pe mine”.

Îmi amintesc una din aceste plimbări dumnezeiești, care mi-a lăsat pînă azi o urmă neștersă.

Era într-o duminică, pe la începutul lui iunie. Cum m-am deșteptat de dimineață, am alergat la geam. Pe cer, nici un nor și o lumină orbitoare mă făcu să închid ochii. Așteptam cu nerăbdare să văd pe Luiza, căci ajunsese să nu pot trăi decît în apropiere de dînsa. Cu o sară înainte nu o văzusem, fiindcă vremea fusese a ploaie și nouri negri se rostogoliseră pe cer. Am trecut pe dinaintea casei ei mai mult din

obicei decît mîngîiat de speranță, căci erau de abia opt ceasuri de dimineață. Deodată am tresărit : Luiza, cu părul despletit ! Fața ei gingașă, înconjurată din toate părțile de părul negru, bogat, care cădea în unde mari, lăsa să se vadă un oval alb, o icoană serafică. Am rămas pe loc, hipnotizat, înaintea acestei apariții neașteptate. Inima îmi zvîcnea cu lovitori dureroase. Luiza s-a retras repede zîbind, iar eu, aiurit, m-am întors la „Donat”, avînd în ochi, în minte, în față, chipul ei adorat. Am stat așa, fără să gîndesc nimic. Ziua era minunată...

N-a trecut mult, și Luiza apăru sub boltă. Am sărit înaintea ei. Era puțin cam jenată.

— Ziua de azi n-am s-o uit niciodată.

Ea m-a întrebat mișcată :

— De ce ?

— Pentru că niciodată n-am fost mai fericit...

— Și ce te-a făcut așa de fericit ?

M-am uitat la dînsa dureros. În privirea mea era un răspuns.

— Unde te duceai adineoarea ?

— În capătul străzii, la un prietin.

— Eu mă duc pînă în strada Ștefan cel Mare.

Totdeauna întîlnirile noastre erau motivate astfel. Niciodată nu ne întilneam decît întîmplător, eu ducîndu-mă la un amic, înspre locuința ei, ea la o magazie în direcție opusă...

Am străbătut strada Ștefan cel Mare pînă aproape de Curtea domnească, apoi ne-am întors și am apucat prin Podu-Vechi, de unde, cotînd o hudiță mică, am ieșit în Piața Sfintei Vineri. Aici, bărbați și femei, stăpîni și servitori, care furnică în toate părțile, mai ales sărbătoarea, zgomotul vag, omenesc din năuntru halei, negustori și precupeți care-și strigă produsele lor de vînzare pe toate tonurile, întreaga mulțime cu grijile ei prozaice, meschine, mă făcură să mă gîndesc : „Ce departe sînt eu de dînsii !”

Cînd am ieșit în Beilic, Luiza m-a întrebat :

— Ce biserică e asta ?

— Barnovski.

— N-am auzit pînă acum de dînsa...

— E numele unui domn... Miron Barnovski. N-ați fost niciodată pe aici ?

— Nu, niciodată.

— Pe strada asta sînt multe lucruri vechi. Uite aici a fost un ban turcesc.

— D-ta îmi vorbești de pe cînd turcii...

Și Luiza rîse și se uită în ochii mei. Ah ! nimeni nu ridea ca dînsa...

— Dincoace a fost conacul turcesc, unde trăgeau solii mai însemnați cînd veneau din Țarigrad.

— Dar statuia a cui e ?

— N-o cunoști ?

— Nu. E foarte ciudată..

— A lui Grigore Ghica...

— Cel pe care l-au tăiat turcii ?

— Da. Chiar pe locul ista.

Ne-am oprit un moment lângă cișmeaua din stradă și ne-am uitat la grădina frumos întreținută, în mijlocul căreia se ridica bustul voievodului. Cîțiva apari, care-și așteptau rîndul stînd pe ciuberele lor, admirară pe Luiza. Un soare cald, fără să fie arzător, strălucea în înălțimele albastre...

Am pornit înainte pe lângă biserica Sf. Ioan Zlataust și ne-am scoborît de vale, la pod. Case mici, triste și înghesuite, adevărate magheroniți, adăpostesc aici o samă de negustori săraci, nenorociți, cu prunci murdari și zdrențaroși, o populație evreiască mizerabilă, a cărei singură bogăție sînt copiii. „Ce viață duc oamenii aceștia? Ce plăcere pot avea ei? Pentru ce mai trăiesc pe lume?... Nici unul din ei nu cunoștea pe Luiza...

Cînd ajungi la „Movilă”, locul se lărgeste, și ceva din viața de țară apare. Poate carăle ce se zăresc răslețe prin ogrăzile gospodariilor ciurcheni, poate grădinile cu păpușoi îți aduc amînte...

Luiza îmi spuse:

— Să ne-întorcem de-acuma, ne-am prea depărtat...

— Nu... te rog, domnișoară Albertini. Dacă mai mergem puțin, ieșim la cîmp. Să vezi ce frumos e acolo!...

Luiza nu se împotrivi. Am ieșit pe barieră și, în curînd, ne apărură verdeța cîmpului. Pe aici, cînd eram copil, mă duceam vara la Dumbrăveni, cu tata, în nadișanca noastră veche, sau cu mama, în gabrioleta în care la zile mari ne transportam la vie. Tot pe aici ne era drumul la moșie, unde de atîtea ori, tologit pe iarbă, în cîmpiile pline de soare ale Rusenilor, mă uitam pierdut la albastrul nesfîrșit al cerului! Îmi simțeam sufletul înduioșat și de dragostea Luizei, și de amintirile copilăriei...

Am mers cu Luiza pînă la podul de la Sf. Ioan, unde lângă drum, sub o răchită bătrînă, era o fîntînă cu cumpănă. Acolo ne-am oprit la umbra copacului stingher, iar Luiza s-a așezat pe colacul fîntinii, obosită...

Mi-a arătat picioarele ei, pline de colb:

— Uite în ce stare sînt...

M-am repezit scoțîndu-mi batista, gata să mă arunc în genunchi:

— Lasă-mă, te rog, să le șterg...

— Vai, cum crezi să poți face asemenea lucru...

— Cît ești de rea!

— Așa?

— Desigur... Nu-mi faci nici o plăcere.

— Serios? Dar oare ce cauți eu pe aici?

Am întrebat-o înduioșat:

— Ți-aduci amînte cînd te-am văzut întîi?

— Da. Eram la geam...

— Nu pot să-ți spun ce impresie mi-ai făcut.

— Am simțit. Parcă te văd cum te-ai oprit...

Soarele se înălțase aproape de amiază, dar sub răchită era o răcoare plăcută. Mai departe, șoseaua se vedea albă, tăind perpendicular drumul Sfîntului Ioan: O droșcă mergea spre Iași, lăsînd în urmă un nour albicios, iar toaca roatelor se auzea lămurit, adusă de o boare de vînt; iar în direcție contrară, un car cu boi mergea alene înspre Dumbrăveni. Dincolo de șosea se întindeau dealurile. În depărtare, într-o ceață azurie, vedeam locul Dumbrăvenilor. Eram fericit!

— Vezi, d-șoară Luiză, departe pe șosea un punct alb?

— Unde?

— În capăt... colo departe... lângă dealurile cenușii, nu vezi nimic?

— Ba da... Acuma văd... ceva albicios...

— Acolo-i rateșul din Dumbrăveni.

Și, pentru a-i arăta mai bine, m-am apropiat de dînsa, așa că părul ei îmi atîngea fața. Îi simțeam căldura trupului...

Tăcurăm. Luiza se uita de jur împrejur. Pe șes, la poalele dealurilor, păștea o cireadă de vite, și sunetul domol al tălângii venea pînă la noi.

Luiza zise:

— Mi-e sete. Să vedem, voi putea scoate singură apă?

— Nu cred... dar să încercăm.

Ea scoborî ciutura cu mîinile ei albe și mici, uitîndu-se în sus, măsuriînd apoi îndată cu privirea adîncul fîntinii. Cumpăna scîrții greoi înălțîndu-se, iar ciutura se lăsă în jos cu anevoie. Păru că o scapă. M-am repezit și i-am dat ajutor. Și atunci mîinile noastre se atinseră și mîngîierea moale făcu să mă cutremur. Am scos împreună apă, și Luiza bău puțin, iar pe locul unde și-a atîns buzele am băut și eu din apa rece...

Astăzi acea fîntînă mai este încă, dar răchita a pierit de bătrîneță, rămîinînd numai o scorbură, și cumpăna s-a stricat, iar drumețul însetat își potolește setea scoțînd apă cu cîrligul...

\*

După ce ne-am despărțit, restul zilei l-am petrecut într-o liniște completă. Toată ziua am făcut planuri. „Voi urma regulat la curs, voi da repede licența și voi lua-o de soție. Trebuie să mă duc acasă la dînsa și să vorbesc cu mama ei. Acuma sînt sigur că mă iubește...”

Dar cînd am venit sara la „Donat”, tocmai cînd voiam să intru în cofetărie, Andreescu ieșea de la Luiza...

Iată mi s-a părut că lucrul e cu neputință, însă a trebuit să revin la realitate, deoarece Andreescu ieșise de sub boltă. „Cum a îndrăznit să facă una ca asta? Ce vrea de la mine?” Prin minte îmi fulgeră ideea unei crime, apoi o mîhnire mare mă cuprînsese. Dacă mi s-ar fi anunțat cea mai grozavă nenorocire, nu m-ar fi îndurerat atîta!

Am plecat cu inima strînsă de durere și, fără să știu ce fac, fără să știu unde merg, am pornit la deal. Vremea se stricase. Nouri negri și grei acopereau cerul și tunetul vuia deasupra capului. Picături mari începură să cadă. Mi-am scos pălăria, și ploaia îmi răcori capul înfierbîntat...

Noaptea n-am putut să dorm. M-am gândit iarăși să rup orice legături de dînsa. „Pentru ce am mai cunoscut-o? Ce bine era mai-nainte!” Am închis ochii. Miriști întinse, arse de soare, de unde răsărea pitpalacul prepeliței, îmi apăru în întinderi nesfîrșite. Și icoane vechi, de demult... un cules de vie și strigăt de paidus, Ghiță Săvoiu cu sufletul său curat... toată viața mea îmi apărea în tablouri luminoase... calde... prietenești... picurîndu-mi fiecare în suflet tristeța amintirilor...

Și zăbovind asupra fiecărui crîmpei de viață simțeam vag ceea ce am înțeles mai tîrziu, că „trecutul este singura realitate omenească”.

A doua zi m-am hotărît să mă duc la țară. Mama venise din Dumbrăveni și pleca în aceeași zi. Am trimis o scrisoare domnului Vasilescu, prin care îi anunțam că voi lipsi cîteva zile, fiind bolnav. De mult nu mai fusesem acasă, și drumul acesta prin locuri cunoscute îmi apărea ca o mîngîiere. Dar cînd a venit vremea plecării și trăsura a tras la scară, mi-a părut rău de hotărîrea mea pripită, și un moment am voit chiar să anunț că mă răzgîndisem, dar mi-a fost rușine. M-am suit în trăsura cu sentimentul că jumătate din mine, cea mai bună, rămîne în ogradă. Mama și-a făcut cruce și am pornit. Eram trist și cufundat în gînduri negre. Am întrebat:

— Mergem pe la Sfîntul Ioan?

— Nu! Pe la Țuțora. Avem de făcut cumpărături.

După ce ne-am oprit prin țîrg în două-trei locuri, am apucat pe la Sfîntul Lazăr, înspre barieră, și în curînd am fost pe drumul Țuțorei. „Ce va gîndi Luiza? Va bănuî că știu de Andreescu? Ce mizerabil!”

Ieșirăm pe șosea. Caii se așternuseră la drum. Din cînd în cînd, în trapul lor mărunt, sunetul ascuțit al unei potcoave răsuna din ropotul copitelor. O căldură dulce, plăcută se revărsa de sus, și roiuri de musculițe se țineau de trăsura. Șesul verde de o parte și de alta a șoselei îmi deștepta senzații vechi, cunoscute, iar liniștea cîmpului îmi arunca în suflet un vâl de uitare. Nu mai gîndeam nimic. Cu ochii ficși la un fir de siminoc din pălăria vezeteului, aveam numai sentimentul vag că de Iași mă depărtam tot mai mult...

Mama m-a întrebat:

— Tu ce faci cu dreptul?

— Ce să fac! Nimic... Învăț...

— Băietul lui Iordache Vasiliu dă acuma examen...

— Și eu îl dau la toamnă.

Am tăcut și eu, și mama. Vezeteul îndemna caii din hături, iar de pe șosea se vedea drumul de la Sfîntul Ioan. Cumpăna fîntinii stătea nemîșcată, arătînd cu vîrfurile înspre albastrul cerului, iar răchita, lingă dînsa, ca un tovarăș, părea tristă și abătută. Unde era Luiza? Vezeteul, fără să se întoarcă, întinse biciul în direcția Cristeștilor. Se vedea trenul de Ungheni. „Pentru ce am plecat? Ce fel de om sînt? Poate nici nu l-a primit, și chiar dacă a fost, ce-i cu asta? Păcătos! Ce mai vreau

de la dînsa?... Ah! Cum mi-a mîngîiat fața părul ei cînd i-am simțit suflarea caldă la fîntină! Cum i-am sorbit-o cu sufletul însetat!” Și amintirea plimbării noastre din ziua trecută mă făcu să regret amar pasul meu nechibzuit...

Trenul se apropia, iar trăsura se oprise aproape de rampă, unde o femeie cu fanionul verde își luase poziția reglementară. Vagoanele trecuă repede pe dinaintea noastră, pe cînd vezeteul strîngea hăturile. Trenul se ducea la Iași. „În curînd va fi acolo. La Iași! Ce prostie am făcut c-am plecat!”

Ne-am urmat drumul înainte uitîndu-mă mult spre ruinile de la Hulboca, iar după vrun ceas și mai bine am intrat în Dumbrăveni.

Cînd am ajuns aproape de casă, tristeța mea s-a mărit. Unde erau timpurile cînd de la rateș așteptam cu nerăbdare să văd casa și poarta cu hulubărie și pîrăul de la poartă, cu sălcii bătrîne și strîmbe? Sfîntă copilărie! Caii suiră cu greu delușorul de la pod și trăsura intră în ogradă. Cînd m-am scoborit, un cîine s-a repezit să mă muște, iar un argat făcîndu-se că zvîrle cu o piatră, cîinele a fugit, și de la locul lui, mîriind, se uita cu ochi dușmănoși la mine. Mă simțeam și eu străin. Da! Casa părinților mei, unde mă născusem și unde petrecusem cei mai frumoși ani din viață, cînd, copil zburdalnic, alergam fără griji pe dealurile și văile Dumbrăvenilor, casa unde de-atîtea ori m-am înduioșat pînă la lacrimi, privind tablourile vechi și mobilele de adamască verde, unde fiecare colț, fiecare lucru îmi povesteau istorii de demult, bătrînești, în casa asta acuma mă simțeam străin, și prelungirea în ea îmi devenea apăsătoare!

Tata lipsea de-acasă. Nu știam ce să fac, stingher și amărit, iar vremea părea că stă pe loc. În odăi, aceeași liniște și curățenie, calde și mîngîitoare altădată, reci și mohorîte acuma. Iar florile, zugrăvite pe pereți, la care uneori mă uitam cu sufletul mișcat ceasuri întregi, acuma nu-mi mai spuneau nimic. M-am învîrtit prin ogradă, fără să-mi aflu loc, și am intrat în grajd. Caii se opriră un moment cu finul în gură, apoi cel roib întoarse capul spre mine și ronțăitul porni iarăși. La marșine, era harmasarul sur de călărie.

Sînt doi ani în vara asta de cînd am dormit împreună ca niște buni tovarăși în pădurea de la Poeni, cînd am rătăcit drumul Vasluiului. Și venindu-mi în minte acea noapte, m-am apropiat de cal, mi-am lipit obrazul de capul lui, iar cu minile i-am cuprins gîtul. Și o lacrimă luniindu-mi din ochi, căzu pe fruntea bătrînelui meu prietin, în „cănțierie” era încă tabloul pe care-l făcusem mai de demult, într-un moment de inspirație artistică: o priveliște cu dealuri, pe dinaintea căroră curgea un pîrău, iar o femeie mîna o vacă la adăpat. Mi s-a părut o prostie. Am ieșit trist, iar în gît simțeam o senzație supărătoare. Îmi trecu prin minte să pornesc imediat la Iași, dar îmi dădai sama c-ar fi fost prea bătător la ochi...

M-am dus în grădină și m-am oprit sub părul cel mare, unde vara alergam de la poartă cînd veneam acasă. Nimic din ceea ce simțeam altădată. Pentru ce totul îmi apărea sub altă înfățișare, cînd nimic nu se schimbă? Ce devenise sufletul meu de cînd Luiza îmi apăruse ina-

inte? Și ce trebuință a simțit natura ca la o privire a unui semen al tău să uiți trecut și viitor, să rupi fără părere de rău legături trainice și sfinte, să te desparți de părinți, de prietini, și universul întreg să-l legi de un gest, de un zîmbet, de un tremurat de gene!...

Am pornit încetîșor printre copacii cunoscuți, care, altădată fiecare îmi spunea povestea lui, iar acum îmi arătau toți că sînt departe de Luiza; am trecut pe lîngă tufele de vii, așezate pe coastă, și m-am suit la deal prin fînețe înflorite, mirositoare, de unde se auzea țîriitul cosașului. Am ajuns în virful dealului... În depărtare se vedea Iașul, cu turnurile bisericilor strălucind la lumina soarelui. Acolo era Luiza! Ce face oare în acest moment? Și pironindu-mi gîndul în această întrebare, o suferință chinuitoare, enervantă, conștiința neputinții omenești, a imposibilului, mă obosi. Înspre răsărit, se desfășura o vedere minunată. Șesuri largi, verzi și netede se întindeau pînă dincolo de valea Prutului, iar ochiul se oprea sub dealurile cenușii ale Basarabiei. Am stat multă vreme aici străbătînd cu imaginația distanța pînă la Iași, voind parcă să zbor cătră orașul fericit. Căci acolo era Luiza... acolo era rostul existenței mele...

Într-un tîrziu, m-am coborît încetîșor, în lumina caldă a soarelui de vară, prin fînețele mari, îmbielșugate. Flori mindre, flori de cîmp, răsădite de puterile tainice ale pămîntului și udate de ploile milostive, se înălțau blajin în aerul îmbălsămat. Am făcut un buchet. Pentru cine? Pentru nimeni. Am ocolit tufele de vii și am ieșit lîngă casa vierului. Un glas femeiesc cînta înăuntru:

Bulgăraș de gheață rece,  
Iarna vine, vara trece...  
Și n-am cu cine petrece.

Glasul era jalnic, iar melodia, duioasă, melancolică, făcută desigur de un suflet părăsit, mă făcu să simt și mai mult depărtarea Luizei...

Cînd am ajuns acasă, tata se întorsese. I-a părut bine că m-a văzut și m-a luat în odaie la dînsul. Nu-l văzusem de mult, căci venea rar pe la tîrg, iar eu, și mai rar pe la țară. Îmbătrînise. M-a întrebă ce fac, cum mi se pare la universitate, dacă învățăturile sînt grele și ce anume învăț. I-am spus că vreau să mă fac avocat. Tata m-a aprobat, spunînd că-i bună și advocătura, dar tot mai bine-i profesor.

- Pentru ce? am întrebă eu.
- Profesorul are pensie și cînd ești bătrîn n-ai nevoie să alergi.
- Da... dar avocatul cîștigă mai mult.
- Așa-i... unii cîștigă.. dar și pensia nu-i de lepădat.

Și lucru acesta, care pentru dînsul era așa de bun, mi se părea ceva meschin, străin cu totul de mine și fără nici o legătură cu interesele mele. Tata urmă mai departe, venindu-i probabil vro amintire de cînd eram în liceu:

- Cu profesorii cum te porți?
- Foarte bine.

— Vra să zică, sînt mulțămîți de tine?

— Sigur...

— Premii se dau la universitate?

— Aș!... doar nu sîntem copii!...

— Și tu zici că cunoști legile?

— Le cunosc... dar nu le-am învățat încă pe toate...

Tata se sculă și căută în cuiul în care ținea fel de fel de izvoade și hîrtii, alese una și zise:

— Ia să vedem.

Am întins mîna spre petecul alb, ca și cum ar fi vrut să mă muște, apoi cetii tare:

— „Citațiune. Tribunalul județului Iași, Secția II. D-1 Gheorghe Casian este chemat a se prezenta în pretoriul acestui tribunal în ziua de 9 septembrie curent, în procesul intentat lui Ștefan Văleanu, cunoscînd că la neurmă se va proceda conform legii”.

— Am răsuflat...

— Asta-i o citație, am zis eu fudul, și termenul e la 9 septembrie, la Secția a doua. Apoi, pentru ca să-mi arăt oarecum cunoștințele mele juridice, i-am spus: Trebuie să-ți iei un avocat.

Tata nu dădu nici o atenție sfatului meu, ci îmi spuse:

— Am auzit că ai slujbă.

— Am... la Camera de comerț...

— Și ce faci acolo?

— Scriu.

— Ai de a face cu negustorii?

— Da' de unde! am răspuns eu indignat.

— Și te pricepi bine?

— Cum să nu mă pricep?

În minte îmi veni, printr-o asociație contrară, explozia sticlei de limonadă...

— Dar șefii tăi sînt mulțămîți de tine?

— Sînt foarte mulțămîți.

— Caută și te poartă bine, căci pentru tine te porți. Cu leafa ce faci?

— Îmi cumpăr cărți, plătesc...

— N-o cheltui toată... pune ceva deoparte. Dă... bună-i și advocatura... dar și pensia...

Sara am anunțat că interese urgente mă reclamă la Iași, iar a doua zi dimineața am plecat...

\*

Pe drum m-am gîndit să fac ceva hotărîtor. Să-i spun totul îndată ce voi întîlni-o. Să o aștept anume pentru asta... sau mai bine să mă duc acasă la dînsa. Da! mă voi duce chiar azi... Cursurile s-au isprăvit. Dacă Andreescu a fost, pentru ce nu m-aș duce și eu?

M-am oprit la acest gînd și tot drumul am fost liniștit.

După amiază m-am îmbrăcat cu hainele cele negre, pe care mai întâi le-am șters bucățică cu bucățică. Botinele au căpătat un lustru ireproșabil. M-am tuns, m-am bărbierit și am pornit spre casa ei. Batista am așezat-o în buzunarul de sus, cu colțul afară. Când am ajuns la boltă, am trecut înainte, pentru ca să văd dacă Luiza nu-i la geam. Nu era nimeni, dar ca să nu înțeleagă lumea, am străbătut strada la deal, pân' la cap. De la Sfântul Neculai cel Sărac m-am întors înapoi, dar n-am avut curajul să intru, așa că acum am parcurs o bucată bună în josul străzii, la vale. M-am înturnat iarăși și, când mai era încă pînă la boltă, am rărit pasul, dar când să intru am rupt-o de fugă, căci mi s-a părut că cineva se scoboară pe scări. În capul străzii Lăpușeanu am stat din nou și m-am gândit: „Ce dracu?... să vedem... vra să zică... trebuie să intru. Bine”. Am pornit curajos înspre casa ei, dar când pe aproape, am trecut strada și am intrat la „Donat”. Aici am băut un pahar cu apă rece, căci gîtul îmi era uscat. M-am odihnit puțin pe un scaun. Mi se bătea inima. Donat se uita la mine cu o atenție mai mare ca de obicei. După o bucată de vreme, am luat subit o rezoluție: „Fie ce-a fi!” și, într-un fel de neștire, am pornit direct spre boltă, pentru ca în virtutea inerției să pătrund înăuntru. Dar când tocmai să fac acest pas decisiv, din capătul străzii, de la deal, venea doctorul Mironescu. L-am așteptat și i-am întins mîna cu prietenie. M-a întrebat:

— Unde te duci?

— Nicăiri.

— Bre, dar galant mai ești!

Și Mironescu, fără alt preambul, ridică ochii înspre rîndul al doilea.

Am mers cu dînsul o bucată bună vorbind despre lucruri neînsemnate, apoi ne-am despărțit și am luat iar drumul spre locul de unde pornisem. „Dacă nici data asta nu intru, mă întorc acasă”. Când am luat această hotărîre, mi-a venit în minte privirea lui Donat. „Mi se pare că a văzut totul și m-am făcut de rîs”. Cu gîndul acesta am ajuns iarăși la arcada fatală și, întocmai cum m-aș fi aruncat într-o prăpastie, m-am repezit înăuntru. La capătul gangului am văzut o ușă pe care am deschis-o cu mîna tremurîndă și un rînd de scări în spirală îmi apărură înainte. Un moment m-am oprit ducîndu-mi mîna la inimă, apoi, ținîndu-mă de balustradă, am început să urc scările încet, una cîte una, gata s-o rup de fugă înapoi la cel mai mic zgomot. Am ajuns la rîndul al doilea. În față, aveam un antret cu trei uși înainte: două la capătul din dreapta și alte două la cel din stînga. Voi să stabilesc un plan al locului, punînd în legătură antretul cu geamul de la stradă, dar problema era prea încurcată și cerea mai mult sînge rece decît aveam. Inima mi se bătea cum n-aș fi crezut-o în stare, iar loviturile ei, sacadate, le simțeam în creier. Am ales la întîmplare o ușă și am voit să bat în ea, dar mîna parcă îmi era uscată. „Dumnezeule, de n-ar ieși cineva!” Îmi venea să mă întorc înapoi, dar mă temeam să nu apară tocmai atunci mama sau sora ei. Răsuflai din greu, apoi iar începu să aleg intrările. M-am dus la cea de alături, mi-am scos pălăria, mi-am așezat părul, mi-am netezit mustețile, m-am șters cu batista pe mîni și pe față, mi-am potrivit cravata, mi-am comprimat inima, apoi am bătut foarte

ușor de două ori. Nici un răspuns. „Mulțămesc ție, Doamne!” M-am dus iar la ușa dintăi. „Dacă nu-mi răspunde nici aici, mă scobor încețișor, fără să mă simtă nimeni”. Toc! Toc! Dinăuntru auzii o voce subțirică: „Intră!” Simții casa învîrtindu-se cu mine. Mașinal, am împins canatul și m-am trezit în odaie. Sora Luizei stătea pe canapea și cosea. La vederea mea s-a sculat repede, a aruncat lucrul și, ca și cum ar fi avut în față un făcător de rele, a strigat: „Luizo!” Nemaifiind stăpîn pe evenimentele, le lăsai să se desfășoare în voia lor, resemnat. Ea mi-a oferit un scaun, pe care l-am refuzat c-o energie nejustificată. Mi-aduc aminte c-am îngăimat:

— Aș dori să spun d-șoarei Albertini două cuvinte... numai două cuvinte...

— Vă rog luați loc, sînteți obosit...

— Am venit repede... am puțină treabă...

Dar în acest moment în camera alăturată cineva cînta o melodie, niște pași se apropiau, ușa se deschise, și Luiza, într-un costum de odaie, se ivi fredonînd. Ea s-a spăriet îngrozitor, a închis ușa cu grabă și a dispărut iute înapoi, iar sora ei, zîmbind, și-a cerut voie să treacă alătura. I-am acordat acest lucru sărînd de pe scaun. Am rămas singur, căutînd să-mi dau samă de evenimente. Dincolo se auzeau pași repezi și rîsete înfundate. După cîtăva vreme, ușa s-a deschis din nou și Luiza apărură...

Era îmbrăcată acumia cu fustă meagră, cu bluză albă de mul subțire, transparent, iar în piept avea un nod albastru. Gîtul alb ca marmura, cu conturul amețitor, curmat puțin dinainte printr-o linie rotundă, se înălța ca triumful frumuseții desăvîrșite. Un colan de piele îi scotea în evidență mijlocul fin. Pe spate, coada strălucea ca abanosul, iar la capăt, același nod albastru pe care atîta vreme îl admirasem de la distanță...

Ea mă pofti în altă odaie și porni înainte, zveltă și mlădioasă, atin-gînd abia pămîntul cu mersul ei ușor și ritmic. Trecurăm prin camera alăturată simțînd senzații necunoscute și am intrat în odaia de la stradă, pe care o văzusem de pe zidul „Otelului Glantz”. Când să intru aici, m-am împiedicat de prag, dar m-am uitat cu ciudă la dînsul, ca și cum înadins mi-ar fi întins o cursă. Luiza îmi oferă un scaun lîngă masa rotundă din mijlocul odăii, iar ea se așeză de cealaltă parte.

Era roșie în față și răsuflarea i se făcea cu mișcări pronunțate...

— Treceam pe aici, și am venit să vă văd. Nu știu dacă nu v-am deranjat...

— Dimpotrivă, ai avut bună inspirație...

Și Luiza, spunînd aceste vorbe divine, clătină cu cochetărie din cap. Am simțit că-mi revine curajul:

— Știi că am fost la Dumbrăveni...

— Nu... n-am știut...

— Voiam să rămîn acolo... dar... n-am putut.

Înțelese că se ascunde ceva sub aceste vorbe și-mi spuse cu o ușoară nuanță de mustrare:

— Tocmai acumia ai voit să pleci din Iași?

— De ce ai spus *tocmai acuma*? Te rog răspunde-mi...  
 — Aș dori să știu și eu de ce ai voit să rămii în Dumbrăveni?  
 — De ce?... Din pricina d-voastră.  
 — Din pricina mea?... Curios om ești, domnule Casian!  
 — Nu!... sînt nebun! de bună samă nebun... Ce să fac? Spune-mi ce să fac?  
 Rostind aceste vorbe înflăcărâte, m-am aproiat cu scaunul de dînsa.  
 — Să te cumițești... iată ce să faci...  
 — Domnișoară Albertini, am strigat deodată... vreau să-ți comunic ceva...  
 — Spune, domnule Casian...  
 — Mai întâi, dă-mi voie să te întreb un lucru...  
 — Întreabă ce vrei...  
 — Cînd a fost Andreescu ultima oară la d-voastră?  
 — Andreescu? Dar el n-a fost niciodată la mine...  
 Rămăsei uimit, neștiind ce să cred.  
 — Cum? N-a fost aici duminică, pe la cinci ceasuri?...  
 — Te înșeli. A vrut cineva să ridă de d-ta.  
 — Să rîdă de mine? Pentru ce?...  
 — Știi și eu?... Îți mai repet, Andreescu n-a fost niciodată la noi...  
 — Dar l-am văzut eu, domnișoară Luiză, cînd ieșea de sub boltă...  
 — Poate suferi de halucinații, domnule Casian...  
 Am rămas pe gînduri. Atunci am înțeles că Andreescu luase și el sârmanul o hotărîre desperată, dar, mai puțin norocos decît mine, nu reușise. Luiza mă întrebă:  
 — Crezi că Andreescu n-a fost niciodată aici?  
 Mi-a venit să mă arunc la picioarele ei:  
 — Cred!... Cred!... Nu numai că te cred... dar te...  
 Voisem să spun cuvîntul fatal, dar Luiza mă întrerupse:  
 — Acuma înțeleg de ce voiai să rămii la Dumbrăveni...  
 — Da, din pricina lui. Ce să fac, sînt un nenorocit, un adevărat nenorocit! Dacă ai ști cît am suferit!...  
 Luiza rîse cu poftă, cu capul pe spate, un rîs foarte defavorabil rivalului meu.  
 M-am uitat la gîtul ei. Era de o frumusețe fatală. Brațele rotunde și pline se vedeau tot așa de albe ca și mulul transparent. O tendință irezistibilă, care-mi scăpa de sub stăpînirea simțirilor, îmi da fiorii abisului. M-am aproiat de scaunul ei, și piciorul meu l-a atins fără voie pe al ei, dar l-am retras parcă l-aș fi băgat în jărătic...  
 Ușa se deschise și servitoarea apără cu dulceții...  
 „Ah! Obicei stupid și fără nici o rațiune!”...  
 Am luat dulceață, cu multă stîngăcie, uitîndu-mă urît, fără să vreau, la servitoare, și tocmai după ce am isprăvit mi-a venit în mînte că trebuia să ieie Luiza întâi. M-am întristat și am devenit preocupat.  
 — Te rog, iartă-mi nedelicateța...  
 — Care? Întreabă ea uimită.  
 — Am luat înaintea d-voastră...  
 — A! Nu-i nimic. Mai bine să nu faci altele...

Și ea mă amenință drăgălaș cu degetul ei subțire, cu strălucire de fildeș.

— Madam Albertini ce face?  
 — E dusă la o prietină.  
 — Vei vedea de azi înainte ce fel de om am să fiu... Simt că s-a făcut în mine o mare schimbare...  
 — Numai să nu te înșeli...  
 — Nu... Nu... domnișoară Luiză! Ai alungat tot ce-a fost rău și mizerabil în mine... Mă ierți? Răspunde-mi, te rog, domnișoară Luiză...  
 Ea a rîs de elanurile mele, emoționată, iar eu m-am dat cu scaunul și mai aproape...  
 Pa masă era un volum mare, legat frumos. L-am deschis. Erau operele lui Musset. Luiza mă întrebă:  
 — Cunoști ediția asta?  
 — Nu. N-o cunosc...  
 — E admirabil ilustrată.

Am început să întorc filele ușor, una cîte una, iar Luiza, de la locul ei, se uita cu ochii duși, pe gînduri. Atunci mi-am dat scaunul chiar lîngă dînsa, pentru a-i veni în ajutor. Femei frumoase, cu brațe goale, cu haine vaporoză, alături de tineri cu mișcări înflăcărâte, ținîndu-se îmbrățișați între statui de marmură sau pe margini de ape, începură să defileze pe paginile volumului. Paseri cu ciocul deschis, în ramuri stufoase, și luna luminînd priveliști fermecătoare, apărură în vignete admirabile. Stăteam unul lîngă altul, și căldura trupului ei îmi da vrtejuri amețitoare. Iar filele volumului se întorceau neconținut, mecanic, fără să mai văd ceva, căci mîinile noastre se atingeau în mîngîieri prelungite. Ea se uita atentă și tăcută, dar pieptul i se ridica cu putere și ochii îi străluceau de flacări necunoscute. Și cum stăteam astfel, sfîșiat de fioruri fierbinți care-mi treceau prin inimă, într-o beatitudine ucigătoare, am lăsat pe nesimțite cartea și, nemişcînd ce fac, capul mi s-a lăsat încetișor pe umărul ei și fără voie am sărutat-o pe gît. Ea s-a spăriet și ridicîndu-se, a spus fără mînie: „Domnule Casian!” iar eu, împreunînd mîinile, am șoptit cu glasul stîns: „Te iubesc!”

Luiza s-a sculat după cîteva momente și a trecut în odaia alăturată, iar cînd s-a întors, s-a așezat de cealaltă parte a mesei. Am vorbit de Musset, de pasiunea lui, de femeile pe care le-a iubit... de *Noaptea de dechemvrie*, de *Floare albastră* a lui Eminescu...

La plecare i-am spus:

— Ah! ce bine am făcut c-am venit...  
 — Altădată să nu te mai duci la Dumbrăveni...  
 Și mă amenință iarăși cu degetul ei drăgălaș...  
 — Ți-o jur... acuma ți-o jur! Uite, fă ce vrei din mine...  
 Ea îmi întinse mîna albă și mică. Am apucat-o cu înflăcărare și am ținut-o în mîinile mele. Și cum sta Luiza dreaptă și frumoasă lîngă ușă, am sărutat-o lung și apăsător. Și gura ei era rece...  
 Casian se opri și visător își plecă încet pe masă capul lui frumos. El a stat așa, fără să spuie nimic, iar cînd s-a ridicat, era palid și transfigurat. Ochii îi erau umezi. Noi eram nemişcați...

— Ceea ce a urmat e grozav, continuă el, și dacă am mai trăit, e numai prin jocul neexplicabil al naturii. Iar luna noiembrie, care a văzut prima mea fericire, tot ea a fost marturul durerii mele nemărginite...

De atunci a trecut mult. Dar când toamna este pe sfârșite și primii fulgi de zăpadă încet să se arate, sentimente puternice mă cuprind. Atunci, din fundul unui mormint, care a înghițit pe cea mai frumoasă fată, un glas dușos adie, amestecându-se cu vântul de toamnă. E amintirea Luizei... e glasul tinereții mele prăpădite...

\*

Casian tăcu. Noaptea era înaintată și focul în sobă de mult se stinsese. Am ieșit în cerdac. Afară ninge mereu, iar Bistrița vuia zgometos la cotitură...

## PLIMBARE

Domnul, cu pălăria pe cap și cu bastonul în mână, se plimbă nerăbdător prin oiaie. Doamna, îmbrăcată într-un costum de stradă, pe un scaun, înaintea oglinzii, e foarte ocupată.

Domnul începe să-și piardă răbdarea :

— Mai ai mult ?

— Știi că n-am să ies ca o slugă pe stradă.

— Nu, dar e tirziu...

— Se vede că iar vrei să faci scandal.

— Nici un scandal, dragă, dar aș dori să ne întoarcem mai devreme... știi că am treabă.

— Da, ești grozav de ocupat !

Și, de ciudă, doamna se dădu cu pudră, bine, bine.

— Opt ceasuri de biurou cred că-i de ajuns.

— Acuși nu mai merg, îi răspunde doamna, înnegrind o periută.

Și domnul, văzînd că mai are de așteptat, își scoate pălăria și, lungindu-se pe pat, zice :

— Când îi fi gata, să-mi spui...

— Până nu-i spune o mojie, nu te lași.

Doamna, după ce și-a alcătuit o figură cum se cuvine și s-a aranjat părul în toate amănunțimile, s-a ridicat deodată, s-a uitat în oglindă de foarte de aproape, apoi mai de departe, întâi în față, apoi în profil, în urmă pe la spate, ridicînd în sus o oglindă mică, apoi iar în față, după care și-a pus pălăria. Apoi doamna și-a făcut o mică operație la buze, și deodată domnul crezu că-l strîmbă prin oglindă, dar nu... i se păruse : doamna se uită la dinți, întâi de aproape, apoi mai de departe...

— Haide, îi zice doamna, plină de dispreț.

Domnul se scoală, își pune pălăria, apoi își ia bastonul.

Dar doamna caută ceva : s-a uitat pe după toaletă, a tras un săltar, a deschis un dulap, s-a suit pe un scaun, a umblat într-o cutie, a tras alt săltar, a desfăcut un pat, apoi soneria a zbirniit înfuriată :

— Pachișo, ce mi-ai făcut mânușile de la locul lor ?

— Care mânuși, ducă ? Eu umblu cu mânușile matale ? întrebă Pachișo cam supărată.

— Să nu fii impertinentă!

Și Pachița, pentru a nu fi impertinentă, a răscolit prin pat, a tras un săltar, a umblat prin cutie, s-a suit pe scaun, a deschis dulapul, a tras alt săltar, s-a uitat pe după tualetă, apoi, după această percheziție, a declarat:

— Nu-s, ducă.

— O dată vreau să ies și eu la plimbare, și nici atunci n-am parte, zice duduca aruncând niște ochi grozavi domnului, iar cătră Pachița: Ia caută-le pe sub pat...

— Acolo li-i locul? întreabă domnul.

— Te poftesc să nu fii moji!

Pachița, scurtă și groasă, se bagă bombănind sub pat și, măturând cu mîinile pe jos, strigă de acolo:

— Nu-s, ducă.

Domnul, care își începuse iar plimbarea, trage un săltar de la dulapul de noapte, dar doamna răcneste:

— Ai înnebunit de le cauți acolo?

Pachița iese de sub pat...

Doamna deodată își aduce aminte de ceva, trece repede printr-o odaie, apoi printr-a doua, iar în a treia se duce glonț la masa din mijloc, de unde se întoarce cu un mototol cenușiu.

— Haide, zice doamna, plină de dispreț.

Domnul și doamna pleacă la plimbare. Ies din ogradă, dar la poartă e glod, din pricina ploii ce căzuse mai zilele trecute.

Doamna o ia pe ici, dă pe dincolo, dar nu e chip de trecut fără primejdie, măcar că își ridicase rochia sus, de se vedeau colțunii *à jour*.

— Ia-mă în brațe și mă trece, zice doamna, tot cam furioasă.

Domnul se uită îngrijat de jur împrejur și nevăzînd pe nimeni, o ia în brațe icnind și o debarcă de cealaltă parte trăgîndu-și sufletul.

— Cică-i bărbat... îi mulțamește doamna.

Pornesc înainte.

— Ia ține-mi cortelul.

Domnul ia cortelul...

— Ia ține-mi și rochia.

Domnul apucă rochia de coadă...

Și-n vreme ce doamna merge înainte punîndu-și mînușile, domnul ținînd coada doamnei, pare un anagnost<sup>10</sup> în urma unui vlădică.

De îndată ce au ieșit în stradă, doamna a devenit zîmbitoare, s-a apropiat și a luat brațul domnului, și amîndoi săltînd ușor mergeau la plimbare.

Vremea e într-amurg și luna lui iunie foarte frumoasă...

Dar, cum treceau pe lingă o grădină cu flori, doamna își exprimă o dorință:

— Ia du-te și adă-mi un trandafir.

<sup>10</sup> Anagnost — țircovnic.

Domnul se uită neștiind cum ar putea să-i îndeplinească gustul și, făcînd o mimică expresivă, doamna îl întreabă ținîndu-l de braț:

— Ce, ești chior, nu vezi?

Și-i arată spre trandafirii care săteau lingă bețele lor boite.

— De la madam Petrescu? întreabă domnul mirat, dar nu știu să vîndă, iar de cunoscut... n-o cunosc.

Doamna nu știu cum să-și arăte disprețul pentru atîta prostie.

— Eu te trimet să cumperi?

— Altmintrelea cum?

Și domnul păru cu adevărat încurcat.

— Să te duci să iei.

— Să fur? întreabă cu spaimă domnul.

— Asta se cheamă furat, cînd grădina-i plină de trandafiri?

— Dragă, asta nu-i un rezon, căci și ograda femeii e plină de găini, și nu urmează că...

— D-apoi în mojicii cine te mai întrece!

Și doamna, supărată că n-a putut să-și pună în piept un trandafir de la madam Petrescu, a strîns cam tare brațul domnului, mergînd alături și săltînd ușor. Lumea trece încolo și-ncoace. Doamna are acuma o față zîmbitoare. Domnul, una cam posomorită.

O păreche trece pe lingă dîșii. Domnul își scoate pălăria adînc, iar celălalt răspunde tot asemenea. Doamna se face foc, voind un moment chiar să lese brațul, dar își ia repede de samă.

— Ți-am spus de-atîtea ori — îi scandează doamna — că atunci cînd ești cu mine să aștepti să te salute pe tine întăi. Cînd îi fi singur, n-ai decît să săruți mîna la toată lumea, dar cînd sîntem împreună nu-ți permit să mă insulti. Apoi cu descurajare: Dar ce pot să aștept de la tine, cînd tat-tău și mă-ta au sărutat mîinile toată viața lor!

— Ce te legi de părinți, care nu ți-au făcut nimica și-s morți de-atîta vreme? o apostrofează domnul exasperat.

— Doamne, în ce familie m-am băgat! zice doamna cu deznădejde, ridicînd ochii spre cer și ținînd brațul domnului. Parcă văd și pe sor-ta din Vaslui, ni, ni, ni, ni...

Și doamna contrafăcu pe sora de la Vaslui, pe care parcă o vedea.

— Ce ai cu dînsa? întreabă domnul, care de ciudă se desface un moment de brațul doamnei, supărat fiindcă îi evocase pe sora din Vaslui.

Un domn gros trece printre dîșii, pe-o parte.

— Bine, imbecilule, lași pe toți jîdanii să treacă printre noi? zice doamna, nemaștiind ce să facă de mînie.

— Dragă, domnu Carabăț nu-i jîdan.

Într-adevăr, era domnu Carabăț care trecuse.

Doamna luă iarăși brațul bărbatului, căci lumea trecea la deal și la vale și, după ce s-au lipit unul de altul, au început să salte ușor.

Doamna, într-un tirziu, își exprimă altă dorință:

— Haidem la cofetărie.



Merseră la cofetărie și, după comandă, un băiat le aduce o farfurie cu prăjituri.

Doamna alege una, o mușcă, se strîmbă și o pune jos, alege alta, o mușcă, se strîmbă și o pune jos lângă cealaltă; alege a treia, o mușcă, îi place și o mîncă cu poftă, lingîndu-și buzele de crema albă, rămasă ca un privaz subțire în jurul gurii.

— Ce au prăjiturile estea de le-ai pus la loc? întrebă domnul venindu-i în minte *socoteala*. Păcat de marfa omului... sfîrșește el.

— N-am să mînc toate porcăriile! declară solemn doamna.

— Toată lumea spune că aici sînt foarte bune prăjituri, adaugă domnul liniștit.

— Parcă tu știi ce-i o prăjitură bună, adaugă doamna cu același ton.

Dar domnul, *pentru a nu strica marfa omului*, mîncă el amîndouă... porcăriile.

În vremea asta, un țigan cîntă o romanță cîscînd o gură cit toate zilele și dîndu-și ochii peste cap, drăngînd din cînd în cînd din chitara pe care o ținea peste pîntece, ieșit ad-hoc înainte. Apoi, lăsîndu-și instrumentul de tortură jos, vine cu o farfurie, pe care o bagă sub nasul domnului, care lasă o monedă pe șervetul dintr-însa.

— Cit i-ai dat? întrebă inchizitoarea.

— Cinci bani, răspunde domnul.

— Atîta rău! Desigur că te-ai rușinat și de dînsul. De ce nu-i pupi mîna?

Și doamna, tocmai cînd era să-și aducă aminte de tatăl, de mama, ba poate și de sora din Vaslui, fu întreruptă de un „*bonsoir, ma chère, bonsoir!*”<sup>11</sup>

Și o altă doamnă, însoțită și ea de domnul ei, ea foarte înaltă, el foarte scurt, veni drept la masa lor:

— Ce mai faceți? întrebă părechea a doua pe cea dintâi, pe cînd domnul numărul 1 se scoală pentru a face loc doamnei numărul 2.

— Bine, dragă, îmi era chiar dor să te văd; am ieșit la plimbare, să mai ieie puțin aer și *bietul Nicu*, căci după opt ceasuri de biurou are și el nevoie de repaus...

Și doamna noastră făcu „lui bietu Nicu” niște ochi dulci, dulci de tot, ca și crema pe care mai adinea o mîncase lingîndu-și buzele. Domnul Nicu însă stătea oleacă cam posomorît, gîndindu-se la ceva străin și probabil nu tocmai dulce.

Doamnele au vorbit una cu alta. Domnișii au vorbit unul cu altul, au ascultat cu toții muzica. Domnișii au dat la chetă, apoi părechea numărul 2 s-a sculat să plece, iar numărul 1 a mai rămas.

Fața doamnei se încruntă la moment:

— Bine, măi moșicule, se poate să mă faci de rîs în lume, să stai toată sara bosumflat, pentru ca să creadă lumea cine știe ce de noi?

<sup>11</sup> Bună seara. dragă, bună seara (fr.).

Și doamnei iar îi veni „să se lege” de ramura ascendentă, precum și de cea colaterală din Vaslui.

Plătiră și plecară.

Doamna apucă iarăși brațul domnului, și-n mers ușor, săltînd puțin, pornesc către casă.

Dar îndată ce au cotit drumul și lumea s-a rărit, doamna a lăsat brațul domnului într-un chip cam energic, încît *bietul Nicu* a făcut un pas greșit în lături, după care i-a declarat scurt: „Dintr-o familie ca a ta, ce poate să iasă alta?”

Și doamna se depărtă de domnul tare de tot, așa că d-l Carabăț ar fi putut trece acuma în toată voia printre dîșii...

Domnul și doamna au sosit acasă. Doamna s-a dus de-a dreptul la oglindă, și-a așezat părul, și-a privit fața, apoi profilul — întâi de departe, apoi mai de aproape — s-a uitat la dinți — întâi de aproape, apoi mai de departe — a ridicat iar oglinda cea mică, după care și-a scos pălăria...

Doamna s-a culcat cu fața la apus, domnul, cu fața la răsărit...  
Noapte bună!

## DECORAȚIA LUI VARTOLOMEI

— Bună ziua, cucoane Iancule, dar de ce vrei să i-o dai în cap? am întrebat pe domnul Vartolomei așezându-mă pe scaun lângă dînsul.

— Ia uită-te ce guler mare mi-a pus, îmi răspunse el, și-mi arătă halba ce-i sta dinainte. Altădată să știi că dai de dracu, zise el chelnerului, care se depărta făcîndu-mi din ochi.

— Dar ce ai azi de ești așa de mînios, domnule Vartolomei?

— Mare păcătoșenie în provincia asta, îmi spuse el cu amărăciune, ștergîndu-și mustețile de gulerul de mai adineaora, care un moment se mutase pe ele. N-ai cap, domnule, să faci ceva, că îndată ajunge la urechile mulțimii; și dacă ar ajunge cum e lucrul, calea-valea... dar așa...

Si d-l Vartolomei, întristat, bău berea pîn' la fund, aruncîndu-și ochii spre ușă.

Un domn intră în berărie și anunță cu o grabă oarecum veselă celor cîțiva mușterii obișnuiți că un bogătaş cunoscut din localitate a **innebunit**.

— Ei, îți place? îmi spuse d-l Vartolomei auzind vestea. Mai ieri l-am întîlnit pe drum, și omul era sănătos ca mine și ca dumneata... dar aceștia te duc și la balamuc. A fi și asta ca și nebunia mea, căci știi că și eu am fost odată nebun Da, da!...

— Nu știu de loc, i-am răspuns, și mă uitai cu băgare de samă la dînsul, să văd dacă nu i-a mai rămas ceva și acuma din timpul acela.

— Ai dreptate să nu știi, căci pe atunci d-ta nici nu erai pe aici.

Si d-l Vartolomei începu să-mi povestească:

— Acum vro cinci ani am avut pe aici o mare serbare, la care trebuia să ia parte și ministrul nostru. L-ta mă cunoști, nu sînt un ambițios, dar o decorație doream de mulțum să am, însă nu așa... ci bine meritată. M-am dus deci la director și am stăruit să mă lese pe mine să țin discursul ocazional, măcar că el însărcinase pe un altul.

De felul meu însă sînt om foarte ciudat. În general, îmi fac toate treburile în ultimul moment, ceea ce, trebuie să recunosc, este un mare cusur. Așa s-a întîmplat și acuma, cu toate că directorul mi-a dat în grijă să mă pregătesc mai din vreme. Firea mea nu s-a schimbat nici în această împrejurare, deși tot timpul am fost foarte neliniștit. În aju-

nul solemnității, însă, am spus celor de-acasă să se culce mai devreme pentru ca să nu fiu stingherit și m-am retras în biuro, unde mă așteptau hîrtia și condeiul.

„În sfîrșit, iată-mă și decorat“, mă gîndii eu, frecîndu-mi mîinile, și mă așezai pe lucru, chibzuind cum să încep. Îmi veni o idee și mă grăbii s-o aștern pe hîrtie:

„Domnule ministru, onorată adunare! De cînd avem fericirea"... Deodată auzii un bîzîit prin odaie care făcu să mă uit prin par-  
tea aceea.

Trebuie să știi că mai am încă o meteahnă. Cînd scriu ceva sau cetesc, nu pot suferi zgomotele uniforme. De aceea, în astfel de momente opresc cu degetul limba de la pendulă, îmi ascund cine știe pe unde ceasul din buzunar, care are o bătaie foarte antipatică, în sfîrșit, îmi iau toate măsurile de siguranță, afară numai dacă cauza supărătoare nu-i vreun greier...

Am lăsat deci pe „domnul ministru“ și pe „onorata adunare“ suspendați un moment în „fericire“ și m-am uitat ce poate fi. Era o muscă de cele mari, negre, care zbură prin odaie. „Să te ia dracu!“ o menii eu și, sculîndu-mă, am deschis geamul, după care m-am întors iarăși la discurs. Nemaiauzind nimica, am închis fereastra și m-am gîndit cum să aduc lucrurile mai bine; dar tocmai cînd era să trec mai departe, bîzîitul se auzi iarăși și musca făcu prin odaie două ocoluri mari, lovindu-se de geam...

Am deschis iar fereastra și am așteptat, apoi cetii tare: „Domnule ministru, onorată adunare! De cînd avem fericirea“...

Un vînt rece de afară mă făcu să simt un fior prin spate. Am închis fereastra, gîndindu-mă să las musca la naiba. Dar parcă era un făcut: cum închideam geamul, cum se începea muzica!...

„Ei, comedia dracului, mult are să ție asta?“ Și deschizînd din nou fereastra, am început și eu, învîrtînd prin aer niște pantaloni mai ponoșiți, să fac operația aceea pe care o fac femeile vara. Musca se lovea cînd de perete, cînd de ușă, dar geamul parcă nici nu-l vedea. După o bucată de vreme, a început să-mi fie frig la cap...

Mă uitai la capul lui, a cărui strălucire elefantină mi-a adus aminte de statuile lui Fidias.

El urmă:

— Am închis deci iar geamul, de frică să nu răcesc și să capăt vrun gutunar tocmai a doua zi. Musca făcu o linie dreaptă de la un perete la celălalt, unde se și așeză...

„Măi, mare comedie, gîndii eu, asta-i încă una!“

Și binișor, scoțîndu-mi o botină, mă îndrept în virful degetelor spre perețele din față, unde gîngania dracului se odihnea pesemne. Aici ridic palma încetîșor și, aducînd-o cam de după ceafă, am tras una din răputeri...

Știu că n-avem elefanți în țară la noi, dar să fi primit unul din ei asemenea lovitură, nu zic c-ar fi murit, dar nici îndămîină nu i-ar fi fost. Musca a zburat tocmai la timp; în schimb, o enormă bucată de tencuială a căzut jos. Mi-am curățit palma de bucățelele de var

rămase lipite acolo, am făcut câteva mișcări pentru a-mi așeza mîna iarăși la locul ei, m-am încălțat din nou și... m-am uitat la muscă, dorindu-i niște lucruri foarte defavorabile. Ea se așezase pe bagdadie, unde se pregătea să doarmă. Așa am crezut atunci...

M-am pus iarăși pe lucru:

„Domnule ministru, onorată adunare! De cînd avem fericirea...”

De data asta fu ceva de nesuferit: musca o luă în linie dreaptă, apoi făcu câteva curbe, pe urmă mai multe linii frînte, apoi o mare circumferință și în sfîrșit o figură căreia nu i-am putut găsi analoghie în cunoștințele mele geometrice. După aceea s-a așezat tot pe tavan. Iar m-am gîndit că poate va dormi, cum știam că au și ele obiceiul, căci doar asta nu va fi suferind de insomnie, și mă înturnai din nou la discurs. Am șters ce scrisesem și am început mai jos: „Domnule ministru, onorată adunare!”...

Era prea mult! Dacă aș fi crezut în spirite necurate, aș fi fost sigur că „Ucigă-l crucea”, sub forma acestei dihanii, vrea să mă silească să iau numele lui Dumnezeu în deșert. Dar fiindcă nu cred, m-am gîndit ce să fac. Mai întăi îmi veni în minte să mă prefac că n-o aud, soluție la care trebuia să renunț repede; apoi socotii să mă mut în altă odaie, dar mi-am adus aminte că n-am unde să scriu; în sfîrșit, un moment am vrut să-mi mut biuroul aiurea, dar asta era prea greu și mai presus de puterile mele...

„S-a dus dracului decorația!” o încheiai eu tare. Cu toate acestea, nu se putea, trebuia să iau o hotărîre, și m-am gîndit la alte cazuri analoage. Desigur că ți s-a întîmplat și dumatiale, cînd ești ocupat, ca vreo muscă ticăloasă să se bage parcă înadins cînd în nas, cînd prin păr, cînd să te gidile pe la gură. În asemenea caz, eu, dacă nu izbutesc s-o prind vie între buze, atunci, mînînc, nu-i vorbă, câteva palme peste obraz, peste cap sau peste ceafă, dar în cele din urmă am mulțămirea să mă uit la cadavrul ei strivit. Dar acum era prea mult!...

„Pînă cînd nu te voi vedea zdrobită, n-am să mă las!”. Și niște vorbe grele, grozav de grele, oprite de religie, îmi ieșiră din gură, măcar că n-am obiceiul. Și atunci, domnule, organizează prin odaie o goană, o adevărată goană. Cu pantalonii în mînă, începui să alerg ca un desperat, suindu-mă pe scaune, sărînd de pe canapele, împiedicîndu-mă prin așternutul făcut, lovînd cu furie în dreapta, trăsînd cu desperare în stînga. Însă deoarece cu pantalonii nu puteam să ajung bine în bagdadie, am înșfăcat peria cea lungă de șters pînjinii, pe care am început s-o învîrtesc c-o adevărată frenezie. Cît voi fi alergat astfel prin casă n-aș ști să-ți spun, dar sigur că, dacă țineam tot un drum, aș fi ajuns de la Bacău la Roman. Poate aș fi trecut și dincolo de Pașcani dacă cineva nu mi-ar fi bătut în geam...

Am deschis fereastra gîfîind...

— Da' ce-i asta, cucoane Iancule, mă întrebă un glas de afară.

Mă uitai cu atenție prin întuneric... Era sergentul de noapte, care se uita spăriat.

— Nu-i nimica, i-am spus eu, e tîrziu?

— Unu după douăsprezece, răspunse gardistul. De ce nu vă culcați, cucoane Iancule! Zău, culcați-vă mai bine...

— Mai am oleacă de treabă, am zis eu închizînd fereastra.

Sergentul se depărtă și, după puțin timp, am auzit niște fluierături așa de elocvente, încît parcă cetii în ele și numele meu.

M-am întors de la geam încetișor, apoi m-am lungit pe pat, cu gîndul la vorbele sergentului — „să mă culc *mai bine*”, adică „decît să alerg prin casă ca nebunii”. Și, pe cînd mă gîndeam la neajunsurile instituției sergenților de noapte, musca, avînd o clipă de răgaz, se așezase pe plafon, cu intenția desigur bine hotărîtă de a ațipi. Cum stăteam așa, dintr-un fel de datorie mai mult, apucaj o pernă și o zvîrlii într-acolo...

Se vede că aveam ceva de ispășit în noaptea asta. Perna s-a dus drept în lampa atîrnată în mijlocul tavanului, dar cu o așa precizie, că, dacă aș fi voit vreodată să fac anume acest exercițiu, desigur n-aș fi izbutit mai bine. Lampa a sărit jos, și cu dînsa și armătura ei, care a ieșit din cîrligul respectiv și, amîndouă căzînd, au făcut un zgomot așa de mare, încît ar fi deșteptat din somn și pe o mumie din vremea lui Cheops.

Deodată auzii: „Talharii! Hoții! Săriți!” Era nevastă-mea, sărmana, care dormea cu copiii într-a treia odaie...

Eu, temîndu-mă ca țipetele femeii mele să nu scoale cumva mahalaua, m-am și repezit spăriet spre odaia ei ca s-o liniștesc; dar gazul aprins se ridica spre tavan, și, îngrozit, am fugit îndărăt; însă fiindcă și copiii țipau acuma, am năvălit din nou într-acolo, să nu-i găsească, Doamne ferește, ceva; dar mi-a venit în minte că poate să ardă casa și, ca o săgeată, m-am aruncat iar înapoi. Pe cînd sentimente deosebite mă trăgeau în sensuri atît de contrare, mi-a apărut în minte măgarul lui Buridan și, hotărît atunci, am înșfăcat oghealul de pe pat și l-am zvîrlit în palalaia care se încînsese, am trîntit deasupra câteva perne, am tras jos perdeaua aprinsă, care a căzut împreună cu galeria ei, răsturnînd niște oale cu flori, făcute țandări, am înădușit focul călcîndu-l cu picioarele, am aruncat deasupra țoalele de pe jos, mi-am stîns un început de incendiu al hainelor de pe mine, și într-un suflăt m-am repezit la soția mea, care, împreună cu copiii, alcătuiseră un concert în trei voci dintre cele mai lugubre. După ce i-am liniștit cum am putut, nevastă-mea a mai țipat ca vreo jumătate de ceas, după care s-a liniștit și ea.

M-am întors în biurou...

De la ușă mi-am aruncat privirea de jur împrejur, ca un general pe cîmpul de luptă.

Mî s-a părut că visez...

Scaune răsturnate, bucăți mari de tencuială pe lîngă pereți, țoalele răscolite, pernele și oghealul în mijlocul casei, perdelele rupte, bucăți de oală amestecate cu pămînt, lampa stricată, o mișelie pe jos și un miros de gaz aprins care te înădușea, totul alcătuiseră o situație mai mult decît sinistă.

„S-a dus dracului decorația!” oftai eu.

Am deschis geamul pentru a se curăți aerul. Atunci, prin întunericul nopții, am simțit că pe la gard se mișcă ceva, dar n-am dat atenție.

M-am culcat, lăsînd discursul în voia lui Dumnezeu! Să mai stau să-l fac... nici vorbă, căci pe lîngă toate, închipuiește-ți că mi se arsesse și-o musteață în graba de a stînge focul...

A doua zi, cînd m-am sculat, aș fi fost mai bucuros să capăt o misiune într-o țară antropofagă decît să mă duc la serbarea noastră. Cînd am ieșit din casă, pe la gardurile vecinilor o mulțime de oameni; bărbați, femei și copii, unii pe dinăuntru, alții pe dinafară, cițiva suiți pe case, așteptau ceva să apară. La ivirea mea în ogradă, în toată această mulțime s-a făcut o mișcare ce mi-a amintit pe aceea de la parazi, cînd se anunță comandantul. Cum eram însă preocupat, am crezut că poate este vro nuntă sau vro înmormîntare, deși numai vreme de nuntă nu era la ora aceea. Cînd m-am întors acasă, am auzit că peste noapte eu înnebunisem, că am avut furii vrînd să dau foc casei, că am voit să string de gît pe femeia și pe copiii mei, și... cîte altele...

— Și cu discursul cum a rămas? l-am întreat, abia țîmîndu-mi rîsul.

— Ah, nu-mi mai aduce aminte... îmi spuse d-l Vartolomei. Pe drum, tot timpul m-am gîndit de n-aș păți cumva vreo poznă, blestemîndu-mă în același timp de negliobia pe care o făcusem vîrîndu-mi capul sănătos sub evanghelie. M-am abătut întîi pe la bărbier, ca să-mi îndrept mustețile, căci în halul în care mă aflam îmi era cu neputință să mă prezint între oameni. Aici taie din una, îndreaptă pe cealaltă, râtează pe cea din dreapta, scurtează pe cea din stînga, m-am trezit la urma urmei cu niște musteți înaintea cărora însuși bărbierul nu s-a putut ține de rîs.

— Știți ce, cucoane Iancule, mi-a spus bărbierul în fața operei lui, eu zic să le radeți de tot și în curînd aveți să căpătați o musteață foarte abundentă.

Întîi mi s-a părut lucrul o nebunie, mai ales în ziua aceea, dar cînd m-am văzut așa de ciopîrțit, mi-am dat samă bine că altă scăpare nu-i; și bărbierul, apucîndu-mă de nas, mi-a ras amîndouă ciufurile care-mi rămăseseră. Cînd m-am uitat în oglindă, aproape să nu mă mai cunosc: cu barba mea, păream un fel de Cavour, sau mai bine caricatura lui Cavour, o înfățișare oribilă și în același timp... comică.

Îmi venea să-mi fac samă...

— Știți ce zic eu, cucoane Iancule, îmi spuse bărbierul, eu aș zice să radeți și barba, că tot îi rară...

— Ai înnebunit, bre? Tocmai azi să-mi bat joc de mine?

Dar uitîndu-mă mai mult în oglindă, m-am temut ca nu cumva ministrul și ceilalți să nu se poată ține de rîs din pricina mea și, neștiind ce să mai fac, scurt, mi-am ras și barba...

De data asta nu m-am recunoscut chiar de loc. Aveam înaintea mea o mutră de actor caraghios, și, dacă bărbierul nu și-ar fi făcut treabă pe-afară, poate în ziua aceea aș fi comis un asasinat...

Pe stradă, mi se părea că toată lumea se uită la mine, ba la dreptul vorbind chiar se și uita. Cînd mă vedeam prin geamuri ca-n palmă, nu-mi venea să-mi cred ochilor.

În sfîrșit, am ajuns. Ce să-ți spun? Aproape nimeni nu m-a cunoscut, așa c-a trebuit mai-mai să-mi dovedesc identitatea. Directorul s-a uitat la mine chiar ca la un nebun și mi-a zis: „Bine măi omule, tocmai azi ai găsit d-ta cu cale să te faci caraghios?”

În sfîrșit, ministrul a sosit cu lingăii după dînsul, cum e treaba lor. Ți-am spus că voiam să încep arătînd că prezența lui în guvern e mare fericire pentru țară în general și pentru noi în special; dar tulburat de atîtea emoții felurite care mă frămîntau, am spus că niciodată n-am avut un ministru mai rău decît acuma. Auzind ce mi-a ieșit din gură, m-am îngrozit și, chipurile, am avut s-o dreg. Nu țîn minte, dar nu cred să fi spus, după cum mi-au afirmat unii, că prezența lui în minister este cea mai mare nenorocire pentru noi, slujbașii. Oricum, însă, mi-am dat samă că lucrurile merg pe dos de cum voiam eu și mi-aduc aminte — aici d-l Vartolomei surise — că i-am cerut scuze chiar atunci, de această greșală „independentă de voința mea”. Cînd m-am uitat însă la mutra ministrului, am fost sigur c-au să mă deie afară și, fiindcă n-aveam dreptul încă la pensie, m-a cuprins o așa groază, încît ce-am mai cuvîntat a fost o adevărată harababură...

— Dar ministrul și-a dat samă ce fel de discurs ai ținut? l-am întreat eu.

— Din nefericire pentru mine era un ministru care putea să deosebească un discurs bun de unul ca al meu, îmi răspunse cu tristețe d-l Vartolomei. După ce am terminat, l-a întreat pe director numai atîta: „Mă rog, dumnealui e cel mai cu cap dintre d-voastră?” după care directorul, furios mi-a spus scurt că-mi va face un raport de destituire, „căci nu se vine beat în astfel de ocazii”.

— Pe urmă ce-ai făcut?

— Am cerut o audiență ministrului.

— Și decorația? l-am întreat rîzînd.

D-l Vartolomei făcu un gest cu mîna care însemna lămurit: „S-a dus dracului!” Apoi:

— Ia mai bine, joci o tablă?

— Cum nu?!

— Băiete, o tablă și două halbe, fără guler, porunci domnul Vartolomei bine dispus.

## UN CAZ SPECIAL

Multă vreme n-am să uit ceea ce mi s-a întâmplat odată la Constanța, când, dintr-o slăbiciune păcătoasă, am intrat într-o încurcătură din care veți vedea îndată cum am ieșit.

Stăteam la o cofetărie, aproape de monumentul lui Ovidiu, și sorbeam dintr-o cafea turcească. Pe când mă gândeam cu părere de rău că n-am spus să mi-o facă ceva mai dulce, de pe trotuarul din față văd că se îndreaptă spre partea unde mă aflam un domn nu tocmai înalt, cu barba rotundă, neagră, care ridea prietenește la mine. M-am uitat la dreapta și la stînga, să văd dacă nu-i răspunde cineva, dar nu văzui pe nimeni, și domnul acesta veni drept spre mine, întinzîndu-mi amîndouă minile:

— Ce mai faci și de cînd ești aici? mă întreabă el cu o grabă foarte veselă.

Oricare din d-voastră, dacă ar fi fost în situația mea, l-ar fi întrebat desigur: „Te rog, domnule, să mă ierți, dar cine ești d-ta?” Sau: „Văd că te cunosc, dar nu știu de unde”. Așa ar fi trebuit să fac și eu, mai ales că nu-l cunoșteam de loc. Văzînd însă bucuria pe care o manifestase la vederea mea, mi-a venit greu să-i pun o astfel de întrebare și, rîzînd și eu la dînsul, i-am răspuns:

— Ce să fac? Iaca, am venit la Constanța. Apoi în gîndul meu: „Mă confundă cu altul”.

— Ei, comedia dracului, dar bine-mi pare că te văd, îmi spuse amicul, și se așeză pe un scaun lîngă mine.

Eu am rîs iarăși, un rîs care arăta oarecum că aceleași sentimente mă stăpînesc și pe mine.

— De cînd ești la Constanța, domnule Ichimescu?... mă întreabă el.

— De asară. Apoi, în gînd: „Ichimescu?... Mă confundă cu fraatele meu”.

M-am gîndit: „Să-l previn oare că nu sînt fratele meu, sau să las conversația să meargă mai departe?”

— Ți-o spun drept, mi-era dor de d-ta, continuă el.

Cînd te-am văzut adineoarea, am zis: „Iaca și domnul Ichimescu”... și mi-a făcut mare plăcere...

„Sigur, mă confundă cu fratele meu.”

— Tocmai vorbeam de d-ta cu Panaitescu... cu Mihai... Mihai Panaitescu și cu Balaban... i-am văzut și pe dînsii pe-aici...

„Panaitescu?... Balaban?... Dar aceștia sînt cei mai buni prietini ai mei. Vra să zică, pe mine mă cunoaște, mă gîndii eu, nu pe fratele meu”. M-am uitat la dînsul cu atenție, cercînd să-mi amintesc unde și cînd ne-am cunoscut, dar îmi fu peste puțină să-mi aduc aminte măcar pe departe. Figura lui îmi era cu totul necunoscută.

— Parcă te văd în Buzău, cînd ședeai pe strada Napoleon Bonaparte... îmi spuse el.

Intr-adevăr, în Buzău stătusem într-o vreme pe strada aceea.

„Mare comedie!” mă gîndesc eu.

— Și de mult ești în Constanța? l-am întrebat.

— De cînd am venit din Buzău... iaca, sînt opt ani... ba nu, șapte... ba opt... tocmai în vara asta.

M-am uitat din nou la dînsul, dar în zadar: chipul nu-mi spunea nimica.

— Și zi, acu la Constanța... făcui eu, neștiind ce să-l mai întreb.

— Da, și, mulțămesc lui Dumnezeu, îmi merge bine... mai bine decît în Buzău. Poate n-aș fi plecat de-acolo dacă n-aș fi avut a face cu *nebunul acela*... Știi cîte-am tras cu dînsul.

— Știu, mă luă gura pe dinainte.

— Nu pot să zic că nu mi-a dat ce mi se cuvenea... dar era de-o violență... de-o violență... îl cunoști acu, ce să-ți mai spun...

— Într-adevăr, e tare violent. Apoi mă gîndii: „Ce dracu, mă ramolesc?”

— Tot așa se poartă el cu lumea?

— Cum îl știi, zic.

— Dar cu Creditul ce-a mai făcut?... Avea el un proces... spera de-acolo lucruri mari...

Căutai să-mi amintesc pe toți cei care avuseseră în Buzău procese cu... Creditul, dar nu-mi veni în minte nici un nume.

— Iaca, zic, în privința asta, n-oi ști să-ți spun.

— Așa-i el, scump la tărițe și ieftin la făină..

— Apoi asta-i de cînd lumea, zic eu: „scumpul mai mult păqu-bește și”...

— Știi că nu te-ai schimbat de loc, domnule Ichimescu? mă întrerupse el tăindu-mi proverbul.

— D-apoi și d-ta, tot cum te știu.

— Afară numai că la Buzău nu purtam barbă...

— Ce are a face, zic, văzînd că n-am nimerit-o, barba nu modifică așa de tare... În tot cazul, eu te-am cunoscut cum te-am văzut...

— Aș! protestă el, am îmbătrînit.

— Mă rog, toți birjarii poartă fesuri aici? l-am întrebat eu ca să schimb chestiunea.

— Nu, sînt și de ceilalți... uite unul. Dar cei mai mulți sînt turci. Să nu-ți faci însă o idee rea de dînșii... Turcii sînt oameni foarte cumsecade. Ca popor e prost, ca indivizi însă...

Pe cînd el își dezvoltă această caracterizare etnologică, eu mă gîndeam la un singur lucru: „Nu purta barbă... fără barbă”, și mă uitam la dînsul, cercînd să mi-l închipui fără această podoabă bărbătească. Însă nimic!

— Și, vra să zică, îți merge bine la Constanța.

— În tot cazul, sînt mai mulțămît decît la Buzău. Da' Vasilică ce mai face?... Trebuie să fi crescut acu.

— Cum nu, umblă la școală.

— Mare ștregar!

Mă uitai la dînsul cu cea mai mare atenție. Zădarnic!

Pe cînd eram în prada unei neliniști exasperante din pricina situației critice în care mă găseam, deodată, nu atît din realitatea vreunui fapt, cît dintr-un fel de iluzie, născută din siguranța cu care el intra în toate amănunțimile vieții mele, mi s-a părut că-mi trece pe dinainte un chip foarte vag și de demult, o amintire palidă și fugitivă, și îl întrebai:

— Mă rog, dumneata n-ai fost la Căile Ferate?

— N-am fost niciodată... Tot ocupația asta am avut-o întotdeauna. Mi se pare că m-ai cam uitat, domnule Ichimescu, încheie el cu oarecare durere.

— Ferească Dumnezeu!... nu te-am uitat, mă grăbiți eu să-l liniștesc, cum să te uit?... Știu că tot ocupația asta o aveai și în Buzău... Se poate?

Și în mîntea mea mă gîndii cu spaimă: „Dacă cumva mă întrebă cum îl cheamă și ce ocupație are... m-am făcut de rîs”.

Și, luîndu-mi un aer preocupat:

— Mă rog, voiam să te întreb, lucrările portului sînt gata? Știu că s-au cheltuit bani mulți...

El începu să-mi vorbească despre port. Mă uitai la dînsul ascultîndu-l, neștiind ce spune, chinîndu-mă să-mi amintesc ce cunoscute fără barbă am avut acu opt ani. Silințele mele erau însă zădarnice. Începusem să mă îndoiesc cu tot dinadînsul de soliditatea minții mele.

— Dacă vrei să le vezi, putem merge împreună, îmi spuse el.

— Ce să văd? am întreat speriat.

— Lucrările portului.

— A, da! Acuma n-am să am vreme.

— Ai venit cu vreo treabă la Constanța, ori numai așa de plăcere?

— Aș voi să stau la mare cu toată familia, și am venit cu nevastă-mea să închiriem o casă. Nevastă-mea e la o prietină și ne-am dat întîlnire aici.

— Casele sînt foarte scumpe. Cum vine sezonul, oamenii, la noi, parcă înnebunesc... așa prețuri cer. Să vezi pe ce plătesc eu o

mie cinci sute de lei pe an... numai pentru că-i cu fața la mare. Știi ce?... E la doi pași... dacă vrei, haide s-o vezi.

— Cu plăcere.

Am plătit și am plecat.

El m-a luat de braț. Pe cînd mergeam astfel, mă uitam la profilul lui și căutam într-una să mi-l închipui fără barbă. Dar figura lui nu-mi spunea nimic... nimic... spre marea mea desperare!

Cum mergeam, deodată îmi veni în minte:

„Dacă cumva amicul e vrun escroc care crede că am bani și mă duce cine știe unde... în vreo cursă... Te pomenești că zice apoi că m-a prins la femeia lui. Mai știi?!“

Și m-am uitat foarte bănuitor de data asta la dînsul. Apoi tare:

— Apropo, ce-ți face cucoana?

— Cucoana? Care cucoană? Eu nu-s însurat...

— Nu?... Parcă la Buzău... A, da! da!... bine zici...

El îmi spuse jenat:

— Știu la ce vrei să faci aluzie...

Și mă amenință în glumă cu degetul.

— La ce? am întreat cu un ton ca și cum așa ar fi fost într-adevăr lucrul.

— La doamna Mavrichi.

Auzeam pentru prima oară acest nume:

— Nu, zău, n-am făcut nici o aluzie...

— Șiretule!...

— Pe onoarea mea!...

Mă temeam să nu dau de vrun bucluc.

— Nu te mai apăra, că acu nu mă mai supăr. Sigur că el ți-a vorbit de asta.

— Care el?

— Păcătosul cela...

— Nu, îți spun drept că nu mi-a vorbit.

— Ei, degeaba, nu te cred... Toți erați siguri că între mine și doamna Mavrichi... erau, mă-nțelegi...

„Mavrichi?... Toți erau siguri? Vra să zică și eu.” Făcui o sforțare extraordinară... Nimic!

— E drept că am auzit și eu așa ceva... zisei, văzînd că n-am încotro.

— Dar sper că n-ai crezut.

— Ți-o spun drept că n-am crezut.

— Și ce mai face madam Mavrichi? mă întreat el. Nici pe dînsa n-am mai văzut-o de atunci.

— N-am văzut-o nici eu... cam de mulțisor.

— Tot frumoasă-i?

— A mai îmbătrînit ceva... de!... sînt opt ani...

În vremea asta am ajuns acasă la dînsul. Casa, cu două rînduri, era așezată pe țărmul mării. Ne-am suit pe niște scări și am intrat într-o odaie spațioasă din rîndul al doilea. Ne-am așezat la

geam, pe care el l-a deschis. Marea se întindea departe către linia orizontului. Mă uitai spre răsărit, căutînd să străbat cu privirea depărtarea întinsă pînă la stîncile Caucazului.

— Foarte frumoasă priveliște! zisei eu.

— S-o vezi iarna...

El porunci să ne aducă dulceți și cafele, pe care le luarăm uitîndu-ne la valurile mării. Și, în dispoziția asta, mi s-a părut și mie că-l cunoșteam într-adevăr de mult și m-am simțit mai liniștit privindu-l ca pe o veche cunoștință. Totuși, după o bucată de vreme, am început să mă plimb încetîșor prin odaie, trîgînd cu ochiul dacă n-oi vedea vreo scrisoare sau altceva din casă de unde să pot ști la cine mă aflu. Munca mi-a fost și aici zădarnică și, fiindcă se apropiase ceasul de întîlnire cu nevastă-mea, am plecat amîndoi.

Pe cînd ne întorceam, mă gîndeam cum să aflu cine-i. „Să mă fac că i-am uitat numele, nu-i lucru așa de jignitor, și să-l întreb pe dînsul. Și poate, din obișnuință, pe lîngă nume, îmi va spune și porecla.”

— Mă rog... Cum ți-i numele?... numele de botez... Scuză... ți l-am uitat.

— Neculai.

— Așa, că bine zici! Să mă ierți că de sfîntul Neculai nu ți-am trimis felicitare...

— Aș! ce are a face? Nu țin la astfel de lucruri.

Apoi, după o pauză: Dacă vrei, desară poți dormi la mine. Vă pun o odaie la dispoziție.

— Nu, îți mulțămesc, frate Neculai... mi-ai făcut mare plăcere... ți-o spun drept... nu vreau să te mai supăr.

— Nici o supărare.

Îmi veni altă idee:

— Dacă mă hotărîsc să venim aici, te rog să mă ajuți să găsesc o casă cu chirie.

— Cu cea mai mare plăcere.

— Eu plec astăzi și-ți voi scrie din Buzău. Cum ți-i adresa *complectă*?

— Pune Constanța... e de ajuns.

Tocmai sosisem la cofetăria de unde plecasem. Eram hotărît să-l las, cînd deodată îmi apărî nevastă-mea, care venea la locul știut. Văzîndu-mă gata să plec, soția îmi făcu semn cu cortelul să rămîn. Mă gîndii să-mi iau repede ziua bună de la dînsul, pentru ca să evit o mică catastrofă; dar în loc de asta, l-am întrebât:

— Cunoști pe nevastă-mea?

— N-am avut această plăcere.

Simții că-mi vine leșin...

Nevastă-mea se apropiase. El își potrivea cravata și salută foarte respectuos. Nevastă-mea mulțămii, apoi se uită la mine, zicîndu-mi din ochi: „De ce nu mă recomanzi?”... El avea aceeași expresie.

O sudoare rece mă cuprinse din cap pînă în picioare...

— Te rog, dragă nevastă, dă-mi voie pentru ca să-ți prezint pe unul din cei mai buni prieteni ai mei... de care ți-am vorbit odată... ba chiar de mai multe ori... știi... îți aduci aminte... am făcut un chef — aici cercai să rîd — da... da... amicul Neculai... cunoștință veche... am fost și i-am văzut casa... admirabilă poziție... Marea...

Nevastă-mea părea din ce în ce mai surprinsă. Mă înturnai către dînsa și-i șoptii aspru printre dinți: „Nu lungi vorba... să mergem repede”.

El simți că se petrece ceva, mai ales văzînd mutra femeii mele, și-mi zise vădit jenat:

— Vă deranjez... scuzați, vă rog, domnule Ichimescu...

— Nu ne deranjezi de loc... dimpotrivă, ne faci mare plăcere... da' știi ce plăcere?... Ce are a face...

Aici mă făcui iarăși că rîd...

— Poate doamna crede că am chefuit ș-acuma, zise el salutînd pe cînd nevastă-mea se apăra de această insinuație.

Eu, simțînd ironia lui, l-am lăsat să se ducă, făcîndu-i însă tot felul de manifestări de simpatie care de care mai ridicule.

După ce a plecat, alt bucluc cu nevastă-mea:

— Ce-a însemnat purtarea asta, mă rog? Totdeauna îmi faci așa. Și cine-i tipul ista, căci nu te-am auzit niciodată vorbind de dînsul...

— Nici eu nu știu cine-i. Îl văd acuma pentru întîia oară.

— Se vede că vrei să-ți bați joc de mine, adăugă nevastă-mea înțepată.

Și, fiind sigură de intenția mea, nu-mi mai adresă nici o vorbă tot drumul. Eu mă gîndeam: „Cine dracu să fie?... Hm!... N-avea barbă... asta-i încă una... Doamna Mavrichi... mare comedie!” Și îmi puneam fel de fel de întrebări la care nu puteam să dau nici un răspuns.

Cum am ajuns la hotel, am lăsat pe nevastă-mea și am pornit înapoi foarte neliniștit.

— Unde te duci?... Ce ai? mă întrebă femeia mea.

— N-am nimic... am o afacere... N-avea barbă...

— Ce barbă?

— Îți spun eu mai tîrziu...

Și, zicînd, am ieșit, lăsînd pe nevastă-mea cît se poate de nedumerită.

M-am întors într-un suflet la casele lui.

Pe trotuar trecea o bătrînă:

— Mă rog, mătușică, cine șede aici, în casa asta?

— Nu știu, măculiță!

Fugii peste drum:

— Te rog, domnule, cum îi zice unuia care stă aici, *vis-à-vis*... nu-i tocmai-nalt... cu barbă neagră...

— O fi domnu Constantinescu, zise omul uitîndu-se ciudat la mine.

— Constantinescu?... Unul așa... potrivit... cu barbă.

— Da, domnu Constantinescu.

- Și mai cum?
- Neculai... Neculai Constantinescu.
- Neculai Constantinescu... Și ce face el?
- Nu știu, întrebați la dînsul, mi se pare că nu-i acasă.
- Nu! Ce ocupație are?
- Contabil la Papadopoulos.
- Contabil la Papadopoulos?... îți mulțămesc, domnule...
- N-ai pentru ce.

Am pornit gîndindu-mă: „Neculai Constantinescu... Constantinescu Neculai... Doamna Mavrichi... Contabil la Papadopoulos... Ce dracu, mă ramolesc?”

## O AUDIENȚĂ LA MINISTERUL DE RĂZBOI

Nu fusesem niciodată la Ministerul de Război, căci interesele mele sînt aproape toate de ordin civil; dar, într-o zi, un cunoscut din provincie mă rugă, fiind „singurul lui protector”, să-i fac un serviciu urgent și să reglez o chestiune care-l privea, pentru a căreia grabnică rezolvare se cerea avizul ministrului.

M-am dus, deci, la acest minister și am voit să intru înăuntru, împingînd o ușă mare și grea. Dar ușa n-a descris decît o porțiune mică din arc, cînd un om, îmbrăcat într-o uniformă, sări nu știu de unde și, fără să-mi zică nici un cuvînt, mă împinse afară, măcar că un oarecare instinct de conservare mă făcu să-i opun o rezistență; închise apoi ușa și, pentru mai mare siguranță, întoarse și cheia. Apoi deschise fereastra și, băgîndu-și nasul printre gratii, întrebă supărat:

- Ce intri așa, domnule?
- Aș vrea să văd pe domnul ministru de război.
- Apoi pe aici?
- Nu-i asta intrarea?
- Pe aici nu intră decît domnul ministru.
- Și pe unde aș putea intra și eu?
- Prin strada cealaltă.

Și el îmi spuse numele străzii.

Am încunjurat clădirea, am trecut în strada numită și am dat pe poarta pe unde era slobodă intrarea.

Trei soldați stăteau cu baioneta la armă. Am voit să trec, dar spre marea mea surprindere unul din ei îmi puse baioneta în piept, pe cînd ceilalți doi luară arma la mînă. M-am gîndit atunci cu spaimă dacă nu cumva sînt încărcate, de felul meu fiind cam fricos.

— Unde-o pleci? mă întrebă una din santinele cu acea polițetă caracteristică soldatului român cînd se află în exercițiul funcțiunii.

— Aș vrea să văd pe domnul ministru de război, am răspuns venindu-mi puțin în fire.

Și în mintea mea gîndii că poate am greșit, nimerind poarta pe unde intră secretarul general.



Soldatul strigă însă: „Căprar de gardă!”

Domnul căprar veni și, după câteva chestiuni sumare, îmi permise intrarea. Apoi îmi spuse cu un ton ca și cum între noi amîndoi ar fi fost cel puțin zece ani de dușmănie:

— Treci la biroul de informații!

Și el însoți vorba de un gest lapidar arătîndu-mi o scărișoară aproape de intrare.

Mă suii pe scara cea mică și mă găsii în biroul de informații.

O odăiță pătrată. În fund, o masă la care stă un locotenent și vorbește cu o damă tină. „Îi dă informații”, mă gîndesc eu. De jur împrejur, bănci. Pe ele, tot felul de oameni: militari... civili... dame... preoți. Arunc o privire circulară... Toți par obosiți.

Domnul locotenent a terminat. Mă îndrept către dînsul.

— Aș dori să văd pe domnul...

— Așteptați... vă rog... mă întrerupse el cu o politeță glacială.

Și domnul locotenent trase dinaintea lui o condică mare, care stătea deschisă.

— Cum vă numiți? mă întrebă el.

I-am spus numele și pronumele meu.

— De cîți ani sînteți?

— De 34 pe 35... La lăsata-secului împlinesc...

— Nu-i nevoie, îmi taie el vorba. Unde sînteți născut?

— În Darabani.

— Sînteți și căsătorit?

— A, nu!... zisei eu rîzînd. Am scăpat pînă acum... Mulțămesc lui...

Domnul locotenent se opri un moment de la scris și, încrețînd ușor din sprîncene:

— Aici sîntem serioși... Nu-i așa?

Mi-am înghițit restul frazei.

— Copii aveți?

— Sigur n-aș putea să vă spun... Poate.

— Ocupația?

— Deputat.

Un nour negru trecu pe fața ofițerului la auzul acestui cuvînt. Văzui că n-am nimerit-o.

— Ce chestiune vă aduce aici.

Stătui un moment pe gînduri ca să mă reculeg.

— Iaca cum stă chestiunea, zic eu: Vasiliu... Iorgu Vasiliu... un amic din Tecuci... m-a rugat să intervin pentru ca ginerele său... căpitanul Șandrama, să fie mutat din regimentul...

— Vra să zică, pentru mutare, mă întrerupse domnul locotenent, prinzînd admirabil înțelesul frazei.

— Da, tocmai!

Domnul locotenent scrise: „pentru mutare”.

Toate acestea fură trecute apoi și pe cotor, condica fiind à souche<sup>12</sup>, după care domnul locotenent mă întrebă:

— Și cu cine doriți să vorbiți?

— Aș vrea să văd pe domnul ministru de război.

— Domnul ministru acordă audiențe numai miercurea.

„Azi avem marți”, mă gîndesc eu.

— Vra să zică, mine pot să-l văd?

— Asta depinde de domnul ministru.

— Dar pe domnul secretar general oare cum aș face să-l pot vedea azi?

— Domnul secretar general acordă audiențe numai vinerea.

— Vra să zică... miercurea și vinerea...

— Tocmai așa.

Mi-am luat ziua bună și am plecat. Cînd am ajuns la ușă îmi veni o idee și mă întorsei:

— Vă rog, domnule locotenent, aș dori să văd două minute pe domnul căpitan Ciocîrlan, de la serviciul...

Văzui îndată c-am spus o prostie...

— Nici eu, zise domnul locotenent, ridicînd un deget în sus și apăsînd pe fiecare cuvînt, nici eu... dacă aș vrea să-l văd, și încă n-aș putea.

Vra să zică, lucrul era grav. Am plecat...

A doua zi am venit din nou la minister și, crezînd că încercările la care fusesem supus în ziua trecută îmi asigura oarecare prioritate, am voit să intru, dar unul din soldații de la poartă și-a făcut în mod *exemplar* și de astă dată datoria, mînuind destul de bine pușca lui cu baionetă...

— Credeam că pot să intru... am fost și ieri, spusei domnului căprar de gardă, ținîndu-mă cu mîna de partea stîngă.

— Ieri a fost ieri și azi... e azi... îmi declară în mod filozofic domnul căprar, lucru pe care de altfel îl *simțeam* și eu.

Intrat iarăși în biuroul de informații, formalitățile necesare au fost îndeplinite din nou cu toată scrupulozitatea, apoi domnul locotenent m-a poftit să aștept pe o bancă.

După o bucată de vreme, fui trimis la domnul ministru, împreună cu un sergent care să mă conducă.

— Oare să pot vedea degrabă pe domnul ministru? am întreat pe sergent.

Domnul sergent îmi aruncă o privire semnificativă, apoi îmi zise:

— Poate că dumneata ai vra să-l vezi momental... hm! Stai, că mai este pînă la domnul ministru...

În vremea asta am străbătut ograda ministerului și am ajuns la intrarea unei clădiri unde însoțitorul meu m-a predat în sama unui soldat, zicîndu-i scurt:

— La domnul căpitan Serafim.

— Fă-nainte!... mă invită soldatul.

<sup>12</sup> Cu cotor (fr.).

Am început să sui niște scări, dar vorbele sergentului nu-mi ieșeau din cap, mai ales că deodată îmi amintii că, cu două zile mai înainte, hotărâsem unui cunoscut să ne întâlnim în dimineața aceea... Eram încurcat...

M-am uitat la ceas... mai era puțin pînă la ora întîlnirii. Mă gîndii un moment dacă n-ar fi nimerit să las în suspensie afacerea căpitanului Șandrama...

„Mai bine să trimet o trăsură să anunțe că nu pot veni“, hotărâsc eu, și fac o mișcare pentru a scobori scările.

— Mă întorc îndată... așteaptă, te rog...

— Unde te duci?... Nu se poate... îmi porunci hotărît soldatul.

— Pentru ce? întreb surprins.

— Eu am ordin să te duc la domnul căpitan Serafim.

— Pentru ce să mă duci?...

— Am ordin...

— Ce să mă duci, domnule? N-am făcut nimica...

— Camarade... fă-nainte.

Am căutat să mă liniștesc, gîndindu-mă la art. 52 din constituție, care spune că un deputat nu poate fi arestat, dar imediat mi-a venit în minte ca nu cumva eu să întăresc regula suferind vreo excepție.

Am trecut prin mai multe săli și am intrat într-o odaie. Domnul căpitan Serafim scria la o masă. După ce a binevoit să mă măsoare din cap pînă-n picioare, m-a întrebat:

— Ce doriți?

— Aș vrea să văd pe domnul ministru de război.

Mi s-a luat apoi un nou interogator, fără să mi se mai consemneze însă în scris răspunsurile, după care domnul căpitan m-a dat în sama altui soldat cu destinația pentru... domnul maior Tiron.

Am străbătut o sală mare, apoi alta mai mică, pe urmă am trecut într-un coridor, unde mentorul meu m-a transmis altui soldat, spunîndu-i:

— La domnul maior Tiron.

Soldatul acesta mi-a făcut un semn misterios, apoi a început să meargă cu cea mai mare precauțiune, strîmbîndu-și picioarele și dînd din mîni, însoțind această expresivă gesticulație de o deschidere ritmică, dar oribilă... a gurii. Din cînd în cînd, îmi arunca semne desperate...

Eu îmi dădeam toată silința să fac cît mai puțin zgomot și imitam în mers pe cît puteam schimele însoțitorului. Așa am străbătut coridorul, la capătul căruia soldatul s-a oprit și mi-a arătat cu degetul o ușă.

Am înțeles că acolo era domnul maior Tiron.

A avut loc apoi următoarea pantomimă:

— Aici? am arătat eu.

— Da, îmi făcu din cap soldatul.

— Să intru? l-am întrebat prin semne.

Soldatul îmi arată cu degetul să bat la ușă.

— Ce face domnul maior? întrebai eu cu mîna.

Soldatul făcu un gest larg, larg de tot, care mă lămuri că domnul maior face niște lucruri colosale.

Am stat puțin să răsflu. Auzeam cum mi se bate inima. Mă stăpîinii un moment, apoi îmi luai curajul și ciocăni: toc, toc.

— Intră! îmi comandă un glas sonor dinăuntru.

Am deschis ușa ținîndu-mi răsufierea. Cel dintîi lucru care mi-a atras atenția fură picioarele domnului maior Tiron, sau mai bine botforii dumisale de lac, care trecuseră mult dincoace de locul asignat biurolui, pe cînd d-sa stătea cu capul pe speteaza scaunului și fuma o țigaretă...

Tocmai dăduse drumul unei roate admirabile.

— Ce doriți? mă întrebă domnul maior cu un glas foarte politicos și acordîndu-mi o binevoitoare prietenie intimă, care-l făcu să nu se deranjeze de loc din poziția în care l-am găsit.

— Aș vrea să văd pe domnul ministru de război, zisei eu urmărind cu ochii un covrig de fum care se mărea neconținut în drumul lui spre tavan.

Domnul maior mai trase un fum și azvirli încă un inel, apoi îmi spuse foarte politicos:

— Cine sînteți, vă rog?

I-am spus numele, pronumele și locul unde m-am născut, dar, pentru a-i conserva prietenia, i-am ascuns calitatea.

— Luați loc... un moment... îmi spuse domnul maior Tiron și, trăgîndu-și un picior, sună.

De pe altă ușă apărură un furier.

— Du pe dumnealui la domnul locotenent-colonel Iacobăț, se adresă el furierului, iar către mine: „Treceți, vă rog, în sala de așteptare“.

Am trecut în sala de așteptare la domnul locotenent-colonel Iacobăț.

O sală mare. Cîțiva domni stăteau pe scaune și își făceau vînt cu pălăriile. Domnul locotenent-colonel m-a întrebat ce doresc, apoi mi-a arătat și mie un scaun. După ce am stat în sala de așteptare vrun ceas și jumătate, domnul locotenent-colonel Iacobăț a apărut deodată și a anunțat cu glas solemn, întocmai cum se strigă la palat „majestatea-sa regele!“

— Domnul ministru de război a plecat!

— A plecat? am întrebat eu cu spaimă.

— Da, a plecat.

— Vra să zică?...

— Vra să zică... altădată.

— Vra să zică altădată?

— Da, vra să zică altădată.

## INVIŢĂTORUL LUI NAPOLEON

În vara aceea profesorul Caranfil se duse să petreacă vacanța la Mănăstirea Neamțului, și în ziua când i s-au întâmplat cele ce mi-a povestit făcuse o excursie cu mai mulți prietini și cunoscuți prin împrejurimile mănăstirii pînă dincolo de schitul Procovului. Cînd ajunse acasă la părintele Chiprian, la care își avea locuința, înnoptase de-a binelea, și Caranfil se gîndi cu plăcere la așternutul moale, unde avea să se odihnească de oboselile zilei. Intrînd înăuntru, își aruncă ca de obicei privirile la gravurile vechi din odaie. Pe un părete, portretele lui Alexandru II și al împărătesei Maria Feodorovna, pe care vremea lăsase fel de fel de urme, stăteau alătura de împuşcarea lui Maximilian, iar pe păretele din față era sfînta Agură, și mai încolo chipul lui Napoleon, făcut după o ilustrație a timpului.

Caranfil se pregăti să se culce, gîndindu-se la tot felul de lucruri. Petrecuse bine în ziua aceea, într-o companie veselă și plăcută... Aici Caranfil surîse. Peste cîteva zile va face o nouă excursie la Cetatea Neamțului, unde nu fusese niciodată. „Săracul Ștefan cel Mare, se gîndi el, mare om!” Și Caranfil, într-un acces de patriotism, își scoase surtucul făcînd doi pași prin odaie și se opri în fața lui Napoleon.

„Teribilă figură, continuă profesorul fixînd chipul împăratului... Dar a dat și el de dracu la Waterloo și ducele de”...

Aici Caranfil se opri, căci nu-i veni repede în minte numele eroului de la Waterloo...

„Să mă culc, se gîndi el, căci trebuie să mă scol de dimineață... Mîine stau acasă... termin pe Tolstoi... și-apoi poimîine... Cum îi zise?... ducele de... de... Ei, dă-l la naiba”... încheie el, și se virî în așternut...

Caranfil își puse mîinile sub cap și închise ochii, hotărît să doarmă, dar ceva îl împiedica. „Stăi, frate, nu se poate!... Și el își fixă toată atenția pentru a scoate din mulțimea cunoștințelor și a numelor proprii înmagazinate în capul său numele eroului englez.

„La urma urmei, ce-mi pasă?... se gîndi Caranfil cînd văzu că ducele refuză să iasă la lumină... Ia să mă odihnesc mai bine”... Și făcu o mișcare foarte hotărîtă, care arăta că voiește să doarmă cu tot dinadinsul.

„Cu toate acestea, trebuie să-mi aduc aminte... zise peste puțin Caranfil, ducele... cum îi zice... ducele de”... Dar ducele de... refuză cu îndărătnicie să se arate...

„Ei, de-acu, destul!”... își porunci aspru profesorul, și se întoarse cu fața la părete. El stătu așa cîțva timp, apoi deschise ochii și zise: „Tot e devreme. Ducele de... Bal... nu... ducele de Cal... nu... ducele de Ac... parcă nu începe cu A... Ducele de... Ram”... Dar cu tot procedeul acesta mnemotehic, numele generalului rămase ascuns în adincimi insondabile, ceea ce făcu pe Caranfil să exclame tare:

— Sînt un prost și un dobitoc, treaba asta am acu?...

Și, ca să deie o dezmințire categorică acestei păreri defavorabile despre dînsul, închise din nou ochii și se întoarse cu spatele la Napoleon, manifestație care arăta lămurit intenția lui hotărîtă de a rupe orice comunicație intelectuală cu dînsul. Dar în clipa următoare se sculă pe jumătate și fixă un punct în spațiu cu o vădită încordare... Eroul englez rămase tot anonim!

Caranfil se trînti pe pat, apoi deodată zvîrli oghealul de pe el, se dădu jos și începu să se plimbe de la un capăt la celălalt al odăii:

— Ia să vedem, zise el tare... S-o luăm încetîșor... Așa!

Și începu, ca la școală, să-și pună întrebări și să deie tot el răspunsurile:

— Unde a fost învins, mă rog, Napoleon? La Waterloo. Foarte bine. Cine l-a învins? Ducele de...

Caranfil se opri la figura lui Napoleon, pe care o fixă cu tenacitate, ca și cum ar fi voit să cetească în trăsăturile eroului francez numele dușmanului său. Dar împăratul stătea mîndru și nu voi să se lese ademenit de manopera profesorului. De aceea, amicului nostru începu iarăși cu întrebările, plimbîndu-se agitat prin odaie: „Cine a fost învingătorul lui Napoleon? Ducele de”...

Întrebarea asta a fost pusă de astă dată cu toată vehemența trebuinciosă împrejurării, iar răspunsul fu dat așa ca și cînd profesorul ar fi voit să surprindă pe un dușman nepregătit. Zădarnic însă și acest artificiu!

Se vedea bine că ducele era hotărît, cu tot dinadinsul, ca în noaptea asta să petreacă în locuința lui aeriană pe sama amicului nostru...

Caranfil se opri în mijlocul odăii și zise cu tonul cel mai convingător: „Să fiu cuminte... să aștept pînă mîine... nu-i cine știe cît... Atunci voi afla desigur”. Și profesorul, ca încheiere la această judecată solidă, iarăși fixă un punct în spațiu. „Și apoi, serios... ce-mi pasă la urma urmei cine l-a învins?! Dracul să-i ieie pe amîndoi!... Haide, Caranfile... nu fi nebun... La culcare!”

Într-adevăr, în urma acestei admonestări așa de înțelepte, Caranfil se culcă iarăși, închise ochii și își puse și o pernă peste cap. Dar nu trecură nici cinci minute, și el ridică capul și zise încetîșor: „Kutusoff, Blücher, Schwarzenberg”... Dar nici în tovarășia soților lui de arme generalul englez nu voi să iasă la iveală, ceea ce făcu pe

Caranfil să-și vîre fața adînc în perne și să bată din picioare ca un desperat, trimetînd la toți dracii pe Napoleon, împreună cu dușmanii lui.

El se sculă, udă un prosop cu apă rece, se legă cu el la cap, apoi începu să se plimbe prin casă furios, repetînd ca un școlar bucher: „Napoleon a fost învins la Waterloo... stăi... stăi... stăi! Cine a învins pe Napoleon la Waterloo? Ducele de...”

Cum se plimba astfel prin casă, deodată o licărire fericită îi lumină fața, și Caranfil se opri pe loc și zise tare, cu cea mai desăvîrșită convingere, uitîndu-se fix la o crăpătură în podele: „Toți oamenii sînt muritori... Ducele de... e om... deci ducele de... e muritor”.

Să nu creadă cumva cetitorul că sub influența acestei idei fixe mintea amicului nostru o luase pe cîmpii mănăstirii. Nu, de loc! Ce era? El își adusese aminte că odată, mai demult, învățase la universitate, într-un manual de logică al unui englez, acest exemplu de silogism, în care ducele învingător este subiectul din propoziția minoră; și, dacă istoria îl trădase în noaptea asta blestemată, sperase un moment că cel puțin filozofia îi va veni în ajutor...

De prisos însă! Simțea că-i va fi cu neputință să doarmă. O durere mare de cap îl cuprinsese, o durere nervoasă... insuportabilă. Caranfil deschise fereastra, și o răcoare plăcută veni în odaie, răcorîndu-i capul înfierbîntat. De pe dealul din față, dinspre Peleş, se auzea fișitul brazilor. Luna lumina întinderile, și la lumina ei chipul lui Napoleon se deslușea lămurit pe perețele opus. Caranfil îl fixă o dată cu aceeași intenție de mai adineoarea; dar împăratul, cu capul întors în profil, cu mîna dreaptă în deschizătura jiletcii și cu cea stîngă la spate, îl infrunta vădit cu aerul lui rece și disprețuitor...

Această chestiune începu să ieie pentru Caranfil proporțiile unei adevărate nenorociri. Unde să afle? Ce să facă?... Cu neputință să doarmă!... Și se plimba prin casă cu pași mari, vorbind singur și gesticulînd:

— A fost în Portugalia... Cine a fost în Portugalia?... Ducele de Brag... nu... Toți oamenii sînt muritori... Cum de l-am uitat?... Ducele de Rag... lua-l-ar dracu!...

Imposibil!

Un moment se gîndi la popa Chiprian... dar nu!... era o prostie... o văzu singur Caranfil... căci de unde putea să știe călugărul numele generalului englez?

Unde să se ducă?... Cum să afle? Da! Se va duce la amicul său Vasiliu... el singur îl va putea liniști. Până dimineața era prea mult. Caranfil se îmbracă, se încălță și ieși din casă, Vasiliu stătea tocmai în Vovidenie... dar n-are a face. Caranfil porni într-acolo...

Cînd să iasă, văzu lumină la Chiprian, care ședea alături, într-o cocioabă veche, și Caranfil stătu pe gînduri un moment. „Nu, desigur, e o prostie... de unde are să știe el?”

Dar, împins de o trebuință nehotărîtă, se trezi înăuntru...

Călugărul, un bătrîn de vreo 80 de ani, se închina cetînd dintr-o carte. Văzîndu-l, întrebă pe musafirul său:

— Nu v-ați culcat încă?

— Ba da... dar nu mi-i somn. M-am mai uitat la cadrele cele de pe pereți.

— Iaca, acuși toacă de utrenie, zise călugărul.

— De mult ai tablourile, părințele?

— Le am de la părintele Ioachim.

— Ai și pe Napoleon. Mare împărat a fost...

— O fi fost, da...

— Dar sfinția-ta știi cu cine s-a bătut el?

Călugărul se uită la dînsul, apoi:

— S-a fi bătut și el cu Hosman-pașa.

— D-apoi bine, părinte, zise cu ciudă Caranfil, dumneata nu știi peste ce țară a domnit Napoleon?

— Cum nu? peste țara nemțească.

Caranfil îl lăsă în plata Domnului și plecă descurajat la Vasiliu...

Era o noapte dintre cele mai frumoase. De pe cărarea care duce spre deal, în Vovidenie, se vedea o privesc minunată, dar lui Caranfil de altele îi ardea acuma: „A comandat cu Blücher... Prin urmare, cine a comandat cu Blücher? Toți oamenii sînt muritori... Ducele de... este om”...

De prisos toate procedeele! Noroc că nu mai era mult pînă la Vasiliu...

Cînd a ajuns în Vovidenie, era miezul nopții. O liniște mare stăpînea toate împrejurimile. Numai toaca mănăstirii se auzea lămurit, cînd mai încet, cînd mai tare, iar din fundul codrilor, care împrejmuesc din trei părți mănăstirea din deal, o altă toacă, de la un schit misterios, răspundea cînd mai tare, cînd mai încet...

Caranfil bătu în geamul prietinului său, strigîndu-l pe nume:

— Cine-i acolo? se auzi dinăuntru.

— Eu.

— Tu ești?

— Da. Dormeai?

— Adormisem, da' ce-i?

— Te rog, cum îi zice generalului englez care a învins pe Napoleon la Waterloo?... Comandantul luptei...

Urmă o mică pauză, după care Vasiliu întrebă:

— Ai înnebunit?

— Te rog lasă gluma la o parte, spuse Caranfil, și răspunde-mi.

Vasiliu nu răspunse, dar se auzi un mic zgomot în casă și, după puțină vreme, ușa sălii se deschise și o figură îmbrăcată în alb, cu surtucul între umere, apără în cerdac:

— Ce ai, bre?

— N-am nimic, răspunse Caranfil, am uitat numele învingătorului lui Napoleon și mă chinuiesc de-asară să aflu cum îi zice și nu pot.

— Pentru asta ai venit?

— Pentru asta.

— Nu cumva ai fost azi la casa de nebuni? îl întrebă foarte serios Vasiliu.

— Nu vorbi prostii... te rog, răspunde-mi.

Vasiliu se gîndi un moment, apoi zise: — Nu-mi aduc aminte.

Caranfil insistă:

— Adă-ți aminte... te rog... e duce... duce de... adă-ți aminte... A fost comandantul suprem la Waterloo... A luptat întâi în Portugalia. E duce...

Vasiliu păru că se gîndește adînc. Caranfil adăugă:

— El e care a zis în focul luptei, la Waterloo: „Să murim pentru bătrîna Anglie”. Ți-aduci aminte?

— Să murim pentru bătrîna Anglie?

— Da, da, da! zise bucuros Caranfil.

Vasiliu se gîndi în urma acestei lămuriri, pe cînd Caranfil își ținea răsufierea.

— Nu-mi aduc aminte.

— Gîndește-te... te rog, gîndește-te... a fost ministru pe la 1828.

— La 1828?

— Da... în cabinetul lui Robert Peel.

— Metternich?... zise cu oarecare sfială Vasiliu.

Caranfil se înfurie:

— Bine, măi, Metternich e englez? Atîta istorie știi tu? Să-ți fie rușine să spui asemenea prostii, ce dracu?!

Și o mare descurajare cuprinse pe Caranfil.

Vasiliu îi răspunse liniștit.

— Ia ascultă, bre, ai venit să-mi faci scandal... în mijlocul nopții? Haide, pleacă de-aici, că mi-i și frig...

— Te rog, zise Caranfil schimbînd tonul. Nu te supăra... mai gîndește-te oleacă... Nu-i Metternich...

Vasiliu se gîndi, ce-i dreptul, dar răspunse:

— Nu... nu-mi aduc aminte.

— Nu-ți aduci aminte sau nu știi?

— Nu-mi aduc aminte.

— Te rog... adă-ți!

— Lasă-mă în pace, mi-ai stricat somnul... nu-mi aduc aminte. Ce dracu, ești nebun sau îți bați joc de mine?

Și Vasiliu intră înăuntru și încuie ușa...

Caranfil rămase un moment pe gînduri. Își duse mîna la frunte, după care operație urmă o vorbă grozavă, plină de năduh, probabil la adresa ducelui... cum îi zice... căruia, desigur, nici un englez și nici vreun alt om nu i-o adresase pînă atunci...

După aceea porni încetîșor la vale, tot cum venise.

Pe drum se oprea din cînd în cînd: „Nu se poate... nu se poate... ducele de... ducele de Mag... nu... ducele de Bag... nu!... stăi"... Și el dezlănțui imediat un torent de vorbe ușuratoare, care învăluiră deopotrivă pe duce, mănăstirea, pe amicul Vasiliu în special, și toate trebile omenești în general. Apoi, întocmai cum ar fi strigat la telefon: „Waterloo!... Ducele de”...

Caranfil ajunse acasă fără să poată stabili nici o asociație psihologică, etimologică sau cronologică între diferitele lucruri scoase de dînsul la lumină în acea noapte blestemată și numele ducelui victorios. De la ușa se asvirli pe pat. Stătu un moment așa, fără să se miște, apoi se sculă, deschise geamul, se plimbă prin casă uitîndu-se cu o ură feroce la Napoleon. Împăratul sta rece și nepăsător...

În urmă se dezbracă, se descălță, aruncîndu-și ghețele cine știe unde și se vîri în așternut, trăgîndu-și oghealul peste cap.

Dar deodată sări din pat ca mușcat de șarpe și se năpusti asupra unei lăzi care stătea în fundul odăii. „Dobitoc mai sînt!” strigă tare Caranfil, dîndu-și o tîflă. Apoi de la ladă alergă la masă, pe care o pipăi pe deasupra căutînd chibriturile, gratificîndu-se într-una cu titlul de dobitoc; pe urmă dete fuga la geam, unde iar făcu niște mișcări ca și cum ar fi cîntat pe un instrument cu clape, apoi își înșfăcă hainele și, tremurînd de nerăbdare, scotoci prin toate buzunările. Negăsind ce-i trebuia nici aici, se aruncă iar asupra lăzii, începînd să răscolească înăuntru prin întuneric; dete peste o carte mică și groasă și, stăpînit de un singur gînd, se repezi afară ca un turbat, oprindu-se din fugă lingă un felinar care era cam la vro două sute de metri de la casa lui. Acolo el deschise cărțulia și ceti la cuvîntul *Napoleon*:

„Fu învins la Waterloo în ziua de 18 iunie, de către armatele cualizate sub comanda ducelui de Wellington și”...

„A-ha! Bun! Lua-te-ar dracu! strigă Caranfil ușurat. Ducele de Wellington!” Urmă încă o vorbă românească, adresată exclusiv englezului, de astă dată de satisfacție însă...

Și, tremurînd de frig, temîndu-se să nu-l vadă cineva desculț și în costumul acela, Caranfil fugi iute înapoi, se culcă liniștit și adormi îndată...

## CE CERE PUBLICUL DE LA UN DEPUTAT

*Alegătorilor mei...*

Cînd în dimineața de 29 mai mi-am aruncat ochii pe fereastră, n-am putut înțelege la început ce înseamnă mulțimea aceea neobișnuită care aștepta în ograda casei mele. Zic că n-am putut înțelege fiindcă eram încă sub impresiunea „grandioasei manifestații” care ni se făcuse nouă, celor aleși...

Îmi amintesc bine cum se petrecuse lucrul în sara acelei zile memorabile. Cînd mi-am făcut apariția, după proclamarea rezultatului, în aplauzele și strigătele de biruință ale mulțimii, deodată cîțiva partizani politici s-au repezit la mine și, înșfăcîndu-mă cu entuziasm de picioare, m-au ridicat în sus, așa cum se ridicau mai de mult vechii regi germani în momentul alegerii lor. Dar, în loc de a mă înălța pe un scut, ca acei teutoni din evul mediu, bravii mei alegători m-au așezat cît au putut mai comod pe umerii lor. Era mai mult decît o victorie, era un triumf; dar atunci pe figura mea nu se putea vedea starea sufletească corespunzătoare; și, dacă e vorba să fiu drept, un observator pătrunzător ar fi descoperit dimpotrivă niște sentimente cu totul contrare. Las că nu eram deprins cu acest gen de locomoțiune, pe care nu-l mai practicasem niciodată, dar în ardoarea entuziasmului popular un pantalon mi se ridicase în sus, deasupra genunchiului, în chipul acelor călăreți nechipați care, după o bucată de drum, își expun lenjeria lor subalternă privirii trecătorilor. Pe cînd stăteam astfel în spinarea iubiților mei concetățeni și pe cînd cei patru lăutari cîntau din răspuțeri *Deșteaptă-te, române*, eu mă căzneau zadarnic să-mi așez pantalonul acolo unde era mai înainte de a se începe manifestația. Atunci m-am convins, o dată mai mult, de nemicalnicia fericirii pămîntești; căci, din pricina unui mic incident, n-am putut gusta în toată intensitatea plăcerea acestui sport al biruinții, cu care făcusem cunoștință în mod cu totul neașteptat...

Aceste evenimente, mari și mici, erau încă în memoria mea, cînd m-am uitat pe geam, în acea dimineață de mai. De aceea, am rămas nedumerit. Grupuri-grupuri stăteau ici și colo prin ogradă, așteptînd cu resemnare. În mîna unora flutura ceva alb. Un moment m-am gîndit că poate manifestația de simpație din sara trecută va continua și

acuma. Vai, nu era asta! Frumoasele zile de la Aranjuez trecuseră! Mi se pregătea o altă manifestație, contrară, care, începută în acea dimineață fatală, a continuat neîntrerupt pînă în ziua de astăzi. Chiar de atunci am început să urc un calvar, la capătul căruia n-am ajuns încă, și din nefericire nu voi ajunge decît atunci cînd... *horribile dictu*<sup>13</sup>... adversarii mei naturali vor fi chemați de încrederea poporului să pună mîna pe frînele conducătoare de la carul statului.

Pentru că un deputat este o ființă extraordinară. El poate orice, numai să vrea. Dacă nu face tot ce i se cere, este că nu vrea. Lucrul e ușor de înțeles, căci pentru el totul este o „chestiune simplă”, „o bagatelă”, „un lucru de nimic”. Poate slujba care se cere să nu fie trecută în buget; poate lucrul ce se reclamă să fie contra legii; pot considerații de neînălțurat să se opună la satisfacerea unei dorințe... acestea sînt mofturi pentru alegătorul român...

Într-o zi primesc următoarea scrisoare, adusă de cel interesat:  
„Îți recomand pe d-l Vasile Onofreiu, prietinel nostru, care are nevoie de sprijinul d-tale. El ne este foarte devotat: dumnealui e cel care a mîncat două palme în fața primăriei, cu două zile înainte de alegere, de la Ghiță Peiu, pe cînd făcea propagandă pentru d-ta”.

— Ce, zic eu, ai mîncat două palme?

— Da, da! zise el cu un aer în care se vedea toată conștiința meritului său și cu un aer ca și cum cine știe ce ispravă ar fi făcut. O văzut și Codăescu... Pentru d-voastră...

— Și de ce ai venit în București?

— Anume ca să vă văd.

— Rău ai făcut... puteai să-mi scrii... e totuna.

— Aș! ce-are a face?... zic... mă duc eu la conu Ghiță.

— Ei, și ce vrei?

— Apoi... să-mi dați o slujbă.

— Și cam ce slujbă ai putea să ocupați?

— Să mă numiți controlor la fabrica lui Grivel.

— La fabrica de bere?

— Da, este loc vacant...

„Bun control”... gîndesc eu.

— Și ce carte ai?

— Nu știu carte... dar n-are a face... O duc eu... n-aveți grijă...

— De dus, știu c-o duci... dar e în contra legii.

— Cum în contra legii, cucoane?

— Se opune legea... dacă nu știi carte...

— Apoi legea n-o faceți d-voastră?

— Ba noi.

— Apoi... atunci? D-voastră o faceți, d-voastră o desfaceți.

<sup>13</sup> Mi-e groază s-o spun... (lat.).

— Bine, zic eu, sperînd să-l conving, dar cîtă vreme nu-i desfacută trebuie respectată.

— Omul meu, la acest argument, scoase din buze un sunet care arăta că e departe de a fi convins.

— Vra să zică nu vreți să-mi faceți?

— Nu că nu vreau... nu pot.

— Pentru mine tot una-i.

— Înțelege odată, bre omule, nu pot... nu mă lasă legea... Ce fel de control ai să faci dacă nu știi carte?...

— Aieste-s vorbe, cucoane... dacă ai vrea mata... ai putea.

— Ce să vreau, domnule... Poate că ai voi să facem o lege anume pentru d-ta... ca să bej la Grivel... zisei și eu plictisit.

— Vai de mine, cucoane Gheorghe, la una ca asta, v-o spun drept, nu m-am așteptat... Tocmai d-voastră?

— Dacă nu vrei să înțelegi...

— Bine, cucoane, cît am umblat și-am alergat eu pentru d-voastră... că zicea Paloșanu... „măi, nu fi prost și vină cu noi... uite, cuconul Vasilică îți dă și-ți face"... și eu nu m-am dus... că mă știi mata acu... pentru partidul matale am luptat întotdeauna... Și nu numai eu... dar și Gheorghe Cucui... și cu cela... cum îl cheamă... stă în colț... lângă Vasile Butnariu... ă... ă... cum dracul îi zice?

— Lasă-l...

— Are el dugheană... toți is ai mei... o vorbă numai să le spun...

— Bine, zic... vom face și noi ceva pentru d-ta, dar ce se poate... nu așa...

— Apoi bine, cucoane, cu ce m-am ales eu pînă acu? Lui Panțiru și lui Vasile Spînu văd că le-ați făcut. Mai de folos v-au fost ei decît mine? Apoi cine a înjurat pe cuconul Nicu cînd trecea pe dinaintea statuii? Ei ori eu?

— Foarte rău ai făcut... ți-am zis eu să-l înjuri?

— Nu mi-ai zis... da' vorba-i atunci o prins bine?

— Ia lasă-mă-n pace, domnule... parcă cu înjurătura d-tale m-am ales deputat?

— Bine, cucoane, zise el resemnat. Da' în fruntea muzicii — își mai aduse el aminte — cînd v-o dus lumea cu alai acasă, cine era? Nu eram eu? Nu strigam eu *iura*? Și-acuma vra să zică nu mai sînt bun? Dă... cum socotiți și d-voastră...

— Eu n-am zis că nu ești bun, dar trebuie să mai aștepți.

— Care vra să zică... acu am venit degeaba la București... fire-ar afurisit să fie și pe cel care mi l-o mai scos înainte... știu că m-o golit de parale... Acuma ce să fac?

— Să te întorci acasă.

— Dați-mi măcar un bilet de drum.

— De unde?

— Nu mai am nici cinci bani, cucoane, am cheltuit tot... credeam că merit și eu ceva... care mulți îmi zicea... du-te la conu Ghiță... ai luptat pentru dinsul...

— Bine... am să țin samă...

— Cel puțin împrumutați-mă cu 20 de lei... să mă-ntorc acasă... și apoi... vi i-oi da eu...

\*

Acolo însă unde alegătorul e foarte meșter este cînd îți dă singur chipul cum să-i satisfaci dorința.

— Știi că am mari greutăți, îmi spuse unul. De aceea m-am gîndit la d-ta. Aș dori să bag la telegraf, la noi, pe fata mea cea mică. Pe cea mare am făcut-o învățătoare... a stăruit conu Costică... pe cealaltă au primit-o la bancă... a vorbit conu Radu... și aș vra s-o vîr și pe asta la telegraf... Dacă ai fi bun... că și noi pe urmă...

— Dă, numai să pot...

— Cum nu?... mă asigură el. Iaca cum... Ia pe Morțun și pe Stere — știu că ești prietin cu ei — și pe cine vei mai crede de cuviință, și duceți-vă cu toții la Ionel Brătianu acasă; Ionel Brătianu să cheme de față cu d-voastră pe directorul poștelor, ca el să deie ordin șefului oficiului, și... sigur c-o primește...

Să ne oprim puțin, vă rog, la această rețetă. „Ia pe Morțun și pe Stere"... asta-i tot așa de ușor pentru dinsul ca și cum ar zice: „Ia-ți pălăria și bastonul"... Dar poate să-i spun că nu-i cunosc ori că sînt certat cu unul dintr-înșii... Nu!... „știe că sînt prietin cu ei". Pentru ca lucrul să fie sigur, să mai iau „pe cine voi crede de cuviință”, alegerea persoanelor și numărul lor fiindu-mi lăsată la discreție. Eu cred că mai iau pe Costinescu, pe Anton Carp și pe Haret. Să ne strîngem pe urmă într-o ședință preliminară și să pornim cu toții, în frunte cu... generalul Averescu... unde? La Ionel Brătianu... firește. Vodă nu se ocupă cu astfel de lucruri. Am putea să ne întîlnim cu vreo ocazie... Nu!... „să ne ducem acasă". Aici Ionel Brătianu ar putea să spună că va vorbi cu directorul poștelor... Nu se poate... „să-l cheme de față cu noi”...

Nici nu mai încape vorbă că în asemenea condiții, domnișoara Elena Ionescu va fi numită la telegraf...

\*

Un moșier din nordul Moldovei mă oprește pe stradă. E un om bogat, cu multă considerație în partea locului, dar dintre acei despre care Sfînta *Scriptură* spune că a lor va fi împărăția cerurilor.

— Chiar doream să te văd.

— La dispoziție, cucoane Iancule.

— Am auzit că ai trecut multă la Ministerul Instrucției.

— E drept că am, zic eu fudul.

— Te-aș ruga ceva.

— Să vedem.  
 — Iaca ce-i... învățătorul din sat de la mine se ține numai de fleacuri... Nu face nimica cu băieții... în schimb, cu țărani... le vîră-n cap tot felul de prostii... Și-apoi...  
 — Și-apoi... ce mai face?  
 El se uită de jur împrejur cu grijă:  
 — E socialist!... îmi spuse el în mod tainic la ureche.  
 — Nu mă-nnebuni! zic eu.  
 — Socialist, da! Toată ziua le bagă-n cap țăranilor că legea e și pentru ei... pe urmă, ba să facă tovărășie... ba i-aduce duminicile să cetească... Auzi d-ta? Apoi unde mergem noi cu socoteala, dacă s-or prinde astfel de lucruri?  
 — Dacă-i așa, să-l dăm afară... zic eu.  
 — Ia vezi, mă rog ție, ți-aș rămîne tare recunoscător, Și încă ceva... Cu popa catolic...  
 — Ce face?  
 — Ce face... nu-mi prea place mie... zise el, dîndu-și niște aere de indignare conținută.  
 — Poate sînt prietini buni? întreb eu.  
 — Nu, frate... la ce să spun? zise el înțelegîndu-mi ideea. Face propagandă...  
 — Vra să zică e un monstru...  
 — Iaca acu ai zis bine... monstru curat! Ia vezi, te rog, du-l de la mine și adă-mi pe vrîm om de-a lui Dumnezeu...  
 — Cu năravul dracului...  
 — Ba nu, fără șagă... ți-aș rămîne tare recunoscător.

Scrisori de recomandăție am făcut cîteva mii, ba chiar în condiții neobișnuite.

Într-o zi, un cunoscut vine la mine:  
 — Am venit să-mi dai o scrisoare de recomandăție cătră prietenul tău Trandafir.  
 — Care Trandafir? zic eu spăriat.  
 — Inginerul.  
 — Nu numai că nu-i sînt prietin, dar nici nu-l cunosc.  
 — Glumești...  
 — Nu glumesc de loc.  
 — Cu toate astea, mi s-a spus că sînteți cei mai buni prietini.  
 — Nu știu cine ți-a spus, dar te-asigur că ți-a spus o mare minciună.  
 — Serios că nu-l cunoști?  
 — Nici n-am idee ce fel de om e.  
 La aceste cuvinte, solicitatorul meu se retrage încet, gînditor, după ce și-a luat ziua bună de la mine. De la ușă se întoarce:  
 — Ia ascultă, amice... cînd m-ai rugat să te votez, te-am votat... și-acu vād...

— Dragă, ești foarte ciudat.  
 — Dă-mi, frate, o recomandăție, ce dracu... doar nu-ți cer cine știe ce lucru.  
 — Cum să-ți dau, dacă nu-l cunosc?  
 — Mă amăgești... Sînt sigur că mă amăgești...  
 Stătui un moment să vād dacă nu cumva am făcut poate cunoștință cu d-l Trandafir.  
 — Vezi că te-am prins?  
 — Cu ce m-ai prins?  
 — Că nu vrei să-mi dai.  
 Plictisit, luai condeiul și scrisei: „Stimate domnule Trandafir, deși n-am onoarea să vă cunosc, îmi iau libertatea de a vă recomanda pe d-l X care are nevoie de sprijinul d-tale”.  
 — Acu vād că ești om de treabă.  
 Apoi cetînd scrisoarea:  
 — Șiretule!...

Într-o dimineață, de-abia mă sculasem, servitorul mă anunță că cineva mă așteaptă de multă vreme.

— Cine-i? am întrebat eu.  
 — A zis că-l cunoașteți d-voastră.  
 — Zi-i să între.  
 Era într-adevăr un slujbaș bine cunoscut de mine, de la o administrație locală.  
 — Bună dimineață... începu el... am venit cam devreme să nu vă scap... Știu că aveți multe, uite vă năcăjesc și eu. Am o mare rugămintă la mata, cucoane Ghiță, și m-am gîndit că nimeni altul n-are să mi-o îplinească.  
 — Pentru d-ta fac cu plăcere, îl asigur eu.  
 — Nu-i vrîm lucru așa de mare, dar țin tare mult la el...  
 — Anume ce-i?  
 — Iaca cum îi: eu, cucoane Ghiță, de 20 de ani de cînd fac vra să zică slujbă... am fost totdeauna un om... care n-a avut nimeni ce să zică... măcar atîta! Și domnu Lefter și domnu Voșel... și toți boierii sînt foarte mulțămîți de mine... poți să-i întrebî mata. N-am cerut niciodată nimica și-acuma cred că merit și eu ceva...  
 — Vrei să fii înaintat?  
 — Aș! nu!... mai puțin... ceva mult mai puțin... Aș vra o decorație... am și eu slăbiciunea asta.  
 — Bine, domnule Șerban, să știi că vei fi decorat.  
 — Ti!... mare plăcere mi-ați face... dar știți ce plăcere?...  
 — Și ce decorație vrei? „Coroana României?”...  
 — Nu!... „Serviciu credincios”.  
 — Bine... Am să spun că ești foarte bun slujbaș, că ți-ai făcut totdeauna datoria și sper să țî se îplinească dorința.  
 — Vezi mata, că nu-i numai atîta, zise el, mai este ceva...



— Ei, ce mai este ?

— Îl știi pe Opreșanu... de la registratură.

— Îl știu...

— Ei bine, cucoane Ghiță... ce are anul ista cu mine, nu înțeleg... Nu i-am făcut niciodată nimica, și el dac-ar putea... m-ar înghiți... dar știi, m-ar înghiți... uite așa. Acu... vezi mata... el are „Serviciu credincios“, clasa doua. Cite mi-a făcut el mie... n-am păr pe cap... vreau și eu să i-o întorc încaltea... dar să i-o întorc... știi... să moară!... Să-mi deie mie clasa-ntăi.

— Bine, domnule Șerban.

— Doamne, coane Ghiță, frumos are să fie!... Să-l vezi pe Opreșanu atunci...

Și d-l Șerban, închipuindu-și mutra dușmanului său la vederea decorației de înaltă clasă, rîse cu multă poftă, lovindu-se cu mîna în genunchi și îndoindu-se din toate încheieturile. După ce s-a potolit, îmi spuse devenind foarte grav :

— Pe una ianuarie...

— Bine, să știi că-ți fac cheful...

— Coane Ghiță, pentru binele ista, am să-ți rămîn recunoscător toată viața. Ce-ar' să mai fie la cancelarie cînd a ieși publicația!... Parcă-l văd — aici începu să ridă — nu ... zău... face să i-o fac... că eu țin, nu țin la asta... da mai mult pentru dînsul...

— Bine, domnule Șerban... ai să te răzbuni.

— N-am cuvinte să vă mulțămesc, coane Ghiță.

D-l Șerban își luă ziua bună mulțămindu-mi și asigurîndu-mă iarăși de recunoștința lui nemărginită. De la ușă se întoarse brusc :

— Da... clasa-ntăi să fie...

— Sigur că clasa-ntăia.

— Aminteri n-am făcut nimic.

— Nici vorbă... am înțeles cum stă lucrul...

— Frumos are să fie!

Și d-l Șerban rîse iar cu poftă clătînd din cap de data asta, manifestînd prin care voia să arate că lucru mai frumos... nu se poate.

— Salutare, cucoane Ghiță, zise apoi d-l Șerban. Orice nevoie îți avea de mine... să știți c-am să fiu al d-voastră cît oi fi și-oi trăi...

— Salutare, domnule Șerban...

Domnul Șerban ieși, dar imediat se întoarse iar. De data asta era grav :

— Dacă vă întîlniți cu Opreșanu... nu cumva să-i spuneți ceva... despre ce-am vorbit.

Și d-l Șerban avea aerul foarte îngrijat de vreo eventuală indiscreție.

— Nu te teme, fiș liniștit.

— Doamne, cucoane... mult aș da... să-l vedeți și d-voastră... zău că face... Vra să zică pe una ianuarie ?

— Da, da...

— Ei, salutare, cucoane Ghiță, eu nu spun la nimeni.

— Salutare, domnule Șerban... nici eu.

Și d-l Șerban se duse foarte satisfăcut de mutra lui Opreșanu, cînd îl va vedea pe dînsul cu „Serviciul Credincios“ clasa întăia.

\*

O doamnă tină... frumoasă. N-o cunosc, dar parcă am mai văzut-o o dată... undeva... parcă într-un minister. Mi se pare la cel de război. E îmbrăcată foarte cochet. Mă salută și se recomandă :

— Vă rog luați loc.

— Mersi.

— Cu ce vă pot servi, doamnă ?

— Am auzit de d-voastră și, deși n-am onoarea să vă cunosc...

— Bine, zic... ce vă aduce la mine ?

— O chestiune foarte importantă.

— Anume ?

— Eu... vreau să mă mărit.

La această confidență neașteptată, făcui un gest care spunea lămurit : „Din partea mea n-ai decît...“

— Bine... bine... zise doamna înțelegînd elocvența gestului meu... da-i vorba că am o mică... încurcătură.

— Să vedem întrucît vă pot fi eu de folos, zisei din ce în ce mai nedumerit.

— Eu... am trăit cu-n ofițer.

Voi să fac o glumă, dar îmi luai de samă și îi spusei :

— Probabil că ați avut motivele d-voastră.

— Tocmai.

— Am făcut și un copil, zise ea uitîndu-se în podele și jucîndu-se cu umbreluța, rușinată oarecum, ca și cînd abia de aici se începe partea grea a povestirii sale.

— Doamnă, am zis eu uitîndu-mă fără să vreau la o alunică falsă de lingă gură... acestea sînt amănunte care, nu mă-ndoiesc, au mare importanță în viața d-voastră, dar nu văd ce amestec pot avea eu...

— Veți vedea îndată, zise doamna. Copilul acesta, al ofițerului... că e al lui... v-asigur... el zice că-i al altuia... tot un ofițer... și la minister nu-mi dă voie... măcar că-i al lui. Am fost la maiorul Carabă... foarte gentil... am fost la căpitanul Ciocîrlan... foarte gentil... și acuma...

— Ați venit la mine...

— Da, am auzit de d-voastră.

— Vra să zică d-ta ai dori ca eu să...

- Să mă ajutați să dovedesc că copilul e al lui...
- Doamnă, zisei eu sculindu-mă de pe scaun, nu pot să vă fiu de nici un folos. Probabil că d-voastră știți al cui e copilul... deși în aceste lucruri omul se poate înșela... dar eu, de unde să știu? Prin urmare, cum voiți să spun un lucru pe care nu l-am... văzut?
- Vra să zică, nu se poate?
- Regret, doamnă... nu pot fi martur... competent.

Un fragment dintr-o scrisoare:

„Te rog, fii bun și trimite-mi patru bilete de drum, două pentru mine și pentru Elencu și două pentru bucătăreasă, și mănă<sup>14</sup>. Pentru noi să fie de clasa întâia, pentru servitoare poate să fie și de-a doua. La d-ta asta-i un bagatel. Voi să mă duc la Iași, cu familia, dar să nu fie scrise, să le lași goale. Când vei veni acasă, te rog, fii bun, și adă-mi o duzină de farfurii de la „Universel“ și cinci cutii cu perje uscate de la „Viile Brătianu“.

— Știi că vreau să însor pe băietul meu, îmi spuse odată un cetățean.

— Foarte bine faci: însuratul devreme și mîncarea de dimineață... Și cu cine?

— Cunoști pe fata lui conu Tudorică?

— Cum nu? O cunosc.

— Ei ce zici?

— Ce să zic? Bună partidă... fata învățată... are și zestre. Ați vorbit?

— Nu încă... fiindcă tocmai de aceea am venit la mata. Băietul și-a dat licența astă-vară, și-acu face pe avocatul... dar știi mata... în ziua de azi s-a stricat și breasla asta... nu-i cum era odată... Acu.. te miri ce și mai nimica! De aceea vorbeam cu Frosa mai zilele trecute... îi spuneam c-ați stăruit pentru băietul lui Gheorghiu... și ea mi-a zis... du-te și tu la conu Ghiță, doar l-ai votat... Ș-acu, dacă ai vra mata să-l bagi pe băiet în magistratură... vrun supleant sau substitut de procuror... așa ceva... știi mata, altfel ar veni cînd s-ar duce înaintea fetei... Pentru mata asta-i un fleac... și pe urmă... să fii mata bun și să vorbești cu conul Tudorică...

— Ce să vorbesc?

— De băiet. Să faci mata propunerea... să vie... mă-nțelegeți... ca din partea matală... știi... altfel vine...

— Vra să zică să fac pe...

— Da, să faci bunătatea asta, cucoane Ghițisor... zise el nelă-

<sup>14</sup> Mănă, doică.

sîndu-mă să-mi termin ideea... că și la rîndul nostru avem să sărim cu toții pentru mata. Știi că eu nu sînt singur... am pe băietul cel mare, apoi pe aista... pe urmă este cumnatul meu Neculau... Costache Neculau... (conductorul)... pe vărul meu Zaharia... pe nepotul meu Orghidan... sîntem cu toții 9 voturi la colegiul II. A matală sînt întotdeauna...

Pe cînd mă plimbam odată pe una din străzile orașului, cineva dintr-o trăsură văzîndu-mă, făcu semn birjarului să oprească.

Era un bătrîn pensionar pe care-l cunoșteam de multă vreme.

— Cînd ești acasă? mă întrebă el, preocupat.

— Pentru ce?

— Avem ceva de vorbit.

— Nu se poate să-mi spui acum?

— A! nu! zise el cu un ton ca și cum i-aș fi cerut ceva imposibil.

Dă-mi o oră.

I-am dat-o...

La ora hotărîtă într-adevăr soneria a zbirnit, și bătrînul și-a făcut apariția. Era îmbrăcat cu redingotă neagră, lucru care mi-a atras atenția, și își luase o mutră gravă pe care nu i-o cunoșteam de obicei...

— Ce mai faci? mă întrebă el.

— Bine.

— Politica... cum merge?

— Bine.

— Prin București, ce se mai aude?

— Mai nimica.

Aici tuși. Văzui că se pregătește să înceapă altă vorbă.

— Ce aveți să-mi spuneți? îl întrebai pentru a-i veni în ajutor.

— Ce-am să spun?... Am să-ți spun ceva pe care te rog foarte mult să ascuți... cu luare-aminte.

— Cum să n-ascult?

— Ai auzit de mine și mă cunoști. Am muncit toată viața pentru binele obștesc. Am fost copist la tribunal 5 ani... așa am început-o... Pe urmă am fost institutor 16 ani. D-ta pe atunci nu erai pe aicea... La mine a învățat colonelul Petrescu... Domnul Vasiliu — Inspectorul — Mihailescu și... directorul prefecturii tot la mine a învățat. Am fost pe urmă 10 ani profesor de gimnastică la liceu, în care timp am fost și instructor militar... Ce-am făcut în vremea asta știi și d-ta. Acu... măcar că sînt pensionar, nu stau... fac ba una, ba alta. De aceea sînt respectat de toți și cuvîntul meu, știi, că are greutate. La alegeri multe voturi ai avut prin mine.

— Vă mulțămesc... știu... am zis, deși toate acestea le aflam acum pentru întâia oară.

— Iaca pentru ce m-am gîndit să fac apel la reprezentanții noștri și am făcut. Am fost la toți... numai la d-ta nu venisem...

— Acu ați venit și la mine.  
 — Da... și sper că n-am venit degeaba.  
 — Să vedem întâi ce doriți.  
 — Să-mi dați o recompensă națională.  
 Eram cît pe ce să sar de pe scaun. Dar m-am reținut:  
 — Voiți recompensă națională? am întrebat, pentru a mă convinge că am auzit bine.  
 — Desigur... Se dă.  
 — De dat, se dă... dar cui s-a dat?  
 — Lui Kogălniceanu...  
 Și pronunțînd numele, el avu aerul să spuie: „acu ce mai zici!”  
 — Bine, domnule Gavrilu, Kogălniceanu a fost... Kogălniceanu...  
 — Și eu am muncit toată viața...  
 — Pentru asta aveți pensie.  
 — Pentru ce-am făcut... e prea puțin.  
 — Toți muncim, domnule Gavrilu, ce-ar fi atunci dacă ni s-ar da la toți recompensă națională?...  
 — La toți... eu nu spun să se deie la toți...  
 — Bine, dar oricum... trebuie merite excepționale... d-voastră vorbiți de Kogălniceanu... Apoi bine, Kogălniceanu...  
 — Eu nu cer mii de galbeni cum s-au dat lui Kogălniceanu. Să mi se facă ia acolo... două-trei sute de lei pe lună.  
 — Pe lingă pensie?  
 — Firește... pensia e dreptul meu.  
 Mă uitai la el. Un moment mi s-a părut că glumește, dar re-dingota neagră și mutra lui importantă mă convinseseră că vorbește serios.  
 — Ați fost și la ceilalți reprezentanți?  
 — Am fost la toți.  
 — Și ei ce-au spus?  
 — Mi-au făgăduit.  
 — Atunci... vă făgăduiesc și eu.  
 El îmi mulțami strîngîndu-mi mîna cu putere și ieși foarte grav... mai grav de cum intrase.  
 — Ce are Gavrilu de s-a îmbrăcat așa de galant? mă întrebă nevastă-mea.  
 — Vrea recompensă națională.

Într-o zi servitoarea mă anunță că „doi boieri” vreau să-mi vorbească. Am spus să-i cheme înăuntru.

Erau doi băietani, între 20 și 25 de ani, pe care-i vedeam atunci pentru întâia oară. Unul din ei, înalt, cu o barbă mare, incultă, bizară, dar simpatic la înfățișare; celălalt, scurt și îndesat, cu figura încrunțată și posomorită. Cel înalt ținea în mînă un sul de hîrtie.

M-am uitat la dîșii, apoi la buciul alb, gîndindu-mă „Oare asta ce-o mai fi?”

— Să ne iertați c-am venit așa... am auzit de d-voastră și voim să vă rugăm ceva...

Era o introducere pe care o auzisem de multe ori.

— În ce chestiune? întreb eu.

— Într-o chestiune de aerostatică, zise cel scurt.

— Auleu!... nu mă pricep de loc în astfel de chestiuni.

— Vă rog, să ne dați voie...

— Taci măi!... întrerupse cel scurt. Vă rog să ne dați voie să vă spunem cum e lucrul, urmă apoi el. Noi... am inventat un balon care se poate cîrmui perfect. Am urmărit pînă acum toate baloanele care s-au făcut în străinătate și am ajuns la concluzia că niciodată ei nu vor putea rezolvi problema asta cum trebuie.

— Și pentru ce, întreb eu, n-au s-o poată rezolvi?

— Pentru că n-au nici un principiu și nu știu ce voiesc... umblă ia așa...

Și cel scurt schiță cu mîna prin aer niște mișcări excentrice, ca un balon fără cîrmă, lăsat în văzduh la voia vîntului și-a întimplării.

— Zeppelin... începu cel înalt.

— Măi, nu taci?

— Nici Farman, nici Zeppelin nu știu ce vreau, continuă cel scurt, după ce închise gura celui alt aeronaut. E curios cu oamenii ăștia... hm!... foarte curios...

Și el rise cu poftă de Farman și, după cît am înțeles mai mult de Zeppelin.

— Dar Delagrange? am întrebat, ca să arăt că știu și eu ceva în materie.

— De acela nici nu mai vorbim, mă înfundă iute cel scurt.

— Vra să zică, nici nu știu ce vreau...

— Nu!... ziseră amîndoi deodată.

— Ei vreau să umble prin aer... zic eu.

— Bine, răspunse cel mic, asta o dorim cu toții care ne ocupăm cu aerostatica... decît, pentru asta, trebuie un principiu de la care să pornești.. o bază pe care să te sprijini, și noi, după cum v-am spus, avem acest principiu.

— Principiul nostru este...

— Bre, n-ai să taci o dată? Și cel scurt se adresă apoi mie. Principiul nostru este...

— Vă rog, nu mi-l spuneți, îl întrerupsei, căci poate se află cumva și intru eu în bucluc.

Ei găsiră că am toată dreptatea.

— Să ne dați voie, să vă arătăm cum e construit balonul nostru.

Și cel posomorît desfășură, cu concursul tovarășului său bărbos, sulul de hîrtie, întinzîndu-l pe biroul meu. Văzui acolo o ratăcană mare, ovală, făcută cu cretă neagră, care ocupa tot mijlocul hîrtiei.

Cel scurt începu să-mi deie explicații, după ce se armă cu condeiul meu, ca să-i servească de demonstrator.

— Ce sînt roatele aceste, două cite două, întreb eu.

— Pompele.

— Nu-s prea multe?

— Nu, pentru că... începu cel bărbos...

Cel scurt îi închise gura numai c-o privire, însă tare cruntă. Apoi îndulcindu-și căutătura, îmi zise mie:

— Nu sînt multe, pentru că aerul... vedeți d-voastră, intră pe aici... și iese pe dincolo....

Și în același timp îmi arăta cu condeiul pe unde intră și pe unde iese aerul.

— Dar măciuca asta de la capăt, ce-i, întreb pe cel scurt.

— *Propulsorul*, zise el fudul.

— Apoi aducîndu-și aminte, interpelă pe cel înalt:

— Unde-i secțiunea transversală?

Bărbosul își aruncă privirea împrejur, apoi se duse la pălărie pe care o luă și se uită în fundul ei, pe urmă veni iute la biurou, unde ridică hîrtia pe care se vedeau pompele și propulsorul, apoi stătu un moment pentru ca să se reculeagă. După aceea se căută în buzunarul de la piept... în cel de la surtuc... la dreapta... la stînga, apoi iar stătu un moment... mirîndu-se de astă dată... după care bîgă repede mîna în sîn. Pe urmă, amintindu-și ceva, fugi iute în sală... dar se întoarse mai încet, descurajat.

Celălalt fierbea:

— Ce-ai făcut, domnule, secțiunea transversală?

Era foarte supărat... îi zicea „domnule“.

— Vă rog, intervin eu... nu vă sfădiți... lăsați... voi căuta să-mi fac o idee de secțiunea transversală din cea longitudinală.

Cel mic aruncă tovarășului său de știință o căutătură asasină, după care-mi spuse:

— O făcusem anume pentru d-voastră.

— Păcat, zic eu, dar oricum nu trebuie să fii așa de supărat.

În vremea asta cel înalt continua să-și exploreze buzunarele, în căutarea secțiunii transversale.

— Și d-voastră veți putea face de pe hîrtia asta balonul în natură? întreb eu.

Cel mic rîse de prostia mea, însă într-un chip îngăduitor, apoi îmi răspunse cu un ton din care reieșea lămurit inutilitatea întrebării:

— Mai rămîne vorbă? Doar noi ne ocupăm într-una și stăm la curent cu știința.

Și zicînd acestea, scoase din buzunarul de la piept *Universul* pe care mi-l întinse și-mi arătă într-un loc. Cetii: *Ultimele progrese în navigația aeriană*, apoi i-l dădu înapoi.

— Ce credeți? noi stăm la curent, zise cel scurt bătînd cu mîna *Universul* și rîzînd cu satisfacție că a putut să-mi facă dovada pe loc.

— Și în definitiv, ce doriți de la mine?

— Să ne ajutați să... începu cel înalt.

— Domnule, ai să taci odată?

Iar îi venise în minte, se vede, secțiunea transversală.

Apoi revenind la tonul obișnuit, cel scurt îmi răspunse:

— Am dori să ne ajutați să montăm balonul.

— Și cum să vă ajut?

— Să interveniți la Ministerul de Război

— Și cît v-ar trebui, pentru ca să puteți înălța balonul?

— Vro 50.000 de lei, izbuti să zică cel bărbos.

Celălalt nu-l contrazise de astă dată.

— Și suma asta voiți s-o căpătați prin mine?

— Da, știm că la Ministerul de Război aveți trecere.

— Bine... trecere am, dar, oricum, suma e cam mare.

— Da, e mare, într-adevăr, zise cel scurt, dar pe urmă punem balonul în serviciul armatei.

— Vra să zică, într-un caz de război... încep eu...

— Am fi asigurați, încheie definitiv cel scurt.

— Deocamdată, domnilor, zic eu, nu pot să vă dau decît un sfat: lucrați mai departe... ocupați-vă mereu... și mai ales stați la curent. În ce privește suma... asta-i o chestiune mai grea.

— Noi o să venim pe la d-voastră.

— Mai veniți.

Ei își luară ziua bună de la mine, iar eu am condus pînă la ieșire pe acești doi navigatori aerieni, cu toată politeța cuvenită unor oameni ca aceia. Cînd au ieșit, cel scurt a zis ceva celuilalt, într-un ton foarte puțin amical, și după cît am putut prinde, era vorba tot de secțiunea transversală....

Stăteam de vorbă într-una din zile cu prietenul meu Z, care reprezintă cu multă demnitate un colegiu al unui județ din Moldova.

Vorbeam de alegătorii noștri:

— Se învață cu nărav... Cum faci ceva unuia... a doua zi îți vine cu altul... parcă-s cîinii lui Mark Twain... Dacă te-ai potrivi, de dimineață pînă sara nu te-ai ținea decît de trebile lor.

— Poate își aduc și ei aminte de făgăduințele tale, pe cînd erai numai candidat, zic eu.

— Ce făgăduinți? Îți cer să le faci tot ce le trece prin minte. Nu mi-a pretins unul să intervin pe cale administrativă ca să-l iubească amanta care voia să-l lese?

— Și cum să intervii?

— Să vorbesc cu polițaiul să-i puie sergent la poartă.

— Trăgea a... ministru, zic eu.

— Nu mi-a cerut altul — se înfurie amicul meu — ca să-l ajut să-și prindă nevasta?

— Ce, ar fi vrut să te pui la pîndă?

— Știu și eu ce voia?

— Și pe mine m-a rugat unul să vorbesc cu judecătorii, să-i deie lui copilul la divorț.

— Și ce i-ai răspuns?  
 — Că în justiție nu m-amestec.  
 Pe unde n-am fost eu? reluă amicul meu. La ministere mă cunosc toți ca pe-un cal breaz... La serviciul sanitar... la Direcția podurilor și șoselelor... la Inspectoratul de jandarmi, la Institutul de moșit, la Casa școalelor... la cea a bisericilor... La Dotația oastei, la Serviciul de măsuri și greutate, la Direcția poștei, la Prefectura poliției, la Bancă... la C.F.R., la S.M.R., la R.M.S., la S.P.A...  
 — Ai și aici vrun protejat?  
 — Da, l-am băgat în slujbă.  
 — Numai într-un loc n-am intervenit pînă acum.  
 — Unde?  
 — La Direcția închisorilor.  
 — N-ai nici un alegător, am întrebat eu, care să aibă nevoie de îndulcirea regimului?  
 — Pînă acuma n-am.  
 — Să sperăm că vei avea cu timpul.  
 — Se poate, mai știi?  
 — Și ce faci cu toate cererile acestea?  
 — Fac și eu ce pot, îmi răspunse amicul. Într-o zi aveam ceva de regulat la Ministerul de Finanțe. Mă duc acolo pe la ceasurile 3 după amiază, dar aflu că serviciul e numai dimineața. Sara trebuia să plec numaidecît. Văd prin sală un om care directica nu știu ce:  
 — Nu-i nimeni pe-aici?  
 — Nimeni, cucoane; după masă n-avem serviciu.  
 — Dar d-ta, cine ești?  
 — Portarul.  
 — Îmi pare bine de cunoștință. Eu sînt deputat.  
 — Săru-mîna.  
 Și omul își scoase șapca.  
 — Domnule portar... am o cerere... te rog să fii bun și s-o dai mîne secretarului general, cînd va veni.  
 — Cum nu, cucoane, dați-o încoace, și mîne, cum vine... i-o și dau.  
 — Să-i spui c-am adus-o eu și să-l rogi să facă ce spune într-însa.  
 — Bine, cucoane, lăsați că-i spun.  
 — Da să-l rogi să-mi facă, auzi?  
 — De cucoane, eu am să-i spun, da de...  
 — Aș bacșiș.  
 — Sărut mînile.  
 — Pune-o vorbă bună...  
 — Lăsați pe mine, cucoane, zise el cu hotărîre, luîndu-și un aer protector și asigurîndu-mă prin gestul lui că va uza de toată influența de care dispune.  
 — Prin urmare, nu uiți?  
 — Vai de mine, se poate?

— Bună ziua.  
 — Sărut mînile.  
 Cînd m-am întors acasă, iaca și petiționarul:  
 — Ce ați făcut cu cererea mea, cucoane Alecule?  
 — Am dat-o la minister.  
 — Cui ați dat-o?  
 — Ministrului.  
 — Chiar lui ați dat-o?  
 — Chiar lui...  
 — Și ce-a zis domnu ministru?  
 — A zis că te va avea în vedere.  
 — Așa a zis?  
 — Cum îți spun.  
 — Vă mulțămesc foarte mult... Vra să zică a spus că mă va avea în vedere?  
 — Da.  
 — Sărut mîna.

\*

Atunci cînd dorința postulantului nu e satisfăcută, se întîmplă uneori să primesc și scrisori de natura acesteia:

Cucoane Gheorghe,

„Îmi scrieți că nu se poate, măcar că eu am sperat la un rezultat. Pentru mine asta însemnă că nu vrei, că dacă voiai, îmi făceai. Nu ți-am cerut doară cine știe ce lucru. Dacă nu poți d-ta, apoi cine să poată? Mama? Cînd te-am ales, parcă ne spuneai c-ai să faci și ai să dregi, și acuma nu poți. Vă mulțămesc foarte mult și vă rog să mai poftiți și altă dată pentru ca să vă votez eu și cu cei 7 oameni ai mei”.

Iscălit Bedreagă

Într-adevăr, d-l Bedreagă, ajutor de grefă la Tribunalul Tecuci, îmi ceruse un lucru de nimic: să-l numesc... *inspector agricol*!  
 Bine, domnule Bedreagă, în fața amenințării d-tale categorice, nu-mi rămîne și mie altceva decît să lupt în contra reacțiunii... pentru votul universal, ca să te distrug eu pe d-ta, domnule Bedreagă, împreună cu toate cele 7 voturi de care dispui...

*Post-scriptum.* Vin și țărani din cînd în cînd. Unul din ei m-a căutat vro două zile, fără să mă poată găsi. În sfîrșit a dat peste mine. E un bătrîn. Intră-n casă și se oprește la ușă:

— Să trăiți, măria-voastră!

— Ia las, bre omule, zic eu, ce umbli cu fleacuri? Măria-sa nu-i decît vodă...

Și îmi păru bine că n-a mai fost cineva să-l audă. Moșneagul se uita, fără să spuie vrun cuvînt.

— Ce-i, moșule? Ia șezi colo și spune-mi cum e pricina?

I-am arătat un scaun să se așeze.

— Ferit-a Sfântul!... nu-i pentru mine.

Și moșneagul se apără cu mâna, ca și cum într-adevăr i-aș fi spus să se așeze pe tronul lui vodă.

— Bine, moșule, zic eu, stăi în picioare dacă nu vrei să te puț jos. Ce te aduce la mine?

— Cucoane, începu el, nu mai este chip de trăit... muncim pînă dăm în bot și... tot degeaba-i. Nu ne alegem cu nimica. Primaru ne fură... notaru ne fură... perceptoru ne fură... jandarmii ne fură. Dă-rile îs multe... pămînt n-avem... Pentru noi, ori îi anu bun ori nu-i bun... tot aceea-i. Mai gîndiți-vă și la noi, cucoane, că-i păcat de Dumnezeu.

— Moșule, ne gîndim...

— Știu că vă gîndiți... știu că sînteți o samă dintre d-voastră care vă uitați și la noi...

— Lasă, moșule, fii liniștit, guvernul are grijă de d-voastră...

— Să te-audă Dumnezeu, cucoane!

— Și de ce-ai venit la mine?

— Apoi... ca să știți și d-voastră cum trăim noi.

„Asta știu de mult” gîndesc eu. Altceva n-ai să-mi spui?

— Apoi... altceva, cucoane, ce să vă mai spun, nu-i de ajuns?

Și moșneagul ieși mulțămît, luîndu-și rămas bun de la mine, tot ca și cum ar fi fost vodă înaintea lui...

## STĂRUINȚI

*Celor mari...*

— Pentru ce a căpătat A slujbă?

— A avut stăruinți.

— De ce a căzut la concurs fata lui B?

— N-a avut pe nimeni.

— Știi că a fost condamnat C?

— Știu... N-are săracul nici o protecție.

— Ai auzit că D a fost grațiat?

— Sigur... dacă are *spete*.

— Bună antrepriză a căpătat E!

— Doar e omul lui cuconu Vasile...

Așa e. Fără asta ești mort... și chiar mort fiind, încă ai nevoie de protecție, căci altfel riști să aștepti întins pe masă peste cele trei zile reglementare. Iată pentru ce fiecare caută să aibă un sfînt cît de mic aici pe pămînt, dacă nu poate avea un Dumnezeu. Și, pentru că goana după cei mari este așa de aprigă, de aceea și cei puternici fac tot chipul, dacă nu să scape cu totul de urmările acestor raporturi interesante, cel puțin să salveze măcar aparențele. De aici, o sumă de trucuri...

Ei bine, vă voi denunța astăzi, domnii mei. Mă adresez vouă, celor mari... și voi face această denunțare... *coram populo*...<sup>15</sup> pentru ca lumea să știe ce înseamnă cele mai multe din stăruințele domniilor voastre. Las'că și d-ta, cetățene, ai un mare defect cînd pretinzi ca toate afacerile pe care le ai, chiar și cele mai mărunte, să fie rezolvite numai de miniștri. Nu-i vorbă, lucrul e mai sigur astfel, dar această cale are și oarecare neajunsuri. Mai întii acela care iese din însăși natura acestui personaj considerabil și care te împiedică să pătrunzi la dînsul cînd vrei; apoi miniștri, ocupați cum sînt veșnic cu binele țării, nu au timp disponibil să se mai ocupe și de trebile d-tale...

Dar să revenim la cei mari...

<sup>15</sup> Pe față (lat.).

Află, dragă cetățene, că cele mai multe din cererile pe care d-ta le încredințezi oamenilor puternici, pentru miniștri, sînt duse de ei direct la... registratură! De la funcționarul bătrîn, cu ochelari, care pune și el o rezoluție în felul lui, și pînă la excelența sa, ministrul respectiv... este o distanță ierarhică cam mare... știu... dar lucrul așa se întîmplă. Lăsăm deoparte, bineînțeles, cazul excepțional pe care mi l-a povestit amicul meu Z, cînd cererea d-tale este încredințată aprodului de la ușă sau portarului de la minister. Și asta se întîmplă, dar după cum am spus, ceva mai rar. Și dacă e vorba să judecăm drept, apoi chiar soarta asta, oricît de ingrată vi s-ar părea d-voastră, celor interesați, tot e mai bună decît aceea de a zăbovi în buzunarul omului mare, atîta vreme, pînă cînd nenorocita petiție își pierde cu totul individualitatea, încît de cele mai multe ori se și... multiplică. Cînd a ajuns aici, soarta ei e hotărîtă. Într-o bună dimineață, e scoasă afară din întunericul unde a stat pînă acuma, un moment se bucură chiar de favoarea să fie privită mai de aproape de ochiul omului puternic, apoi, fără nici un motiv plauzibil, e zvîrlită cu dispreț în coșul cu hirtii netrebnice, după ce a fost despoiată, bineînțeles, de... valoarea ei oficială. Și cînd d-ta, în orele de reculegere, te gîndești că ministrul trebuie să fi avut o mare impresie cînd ți-a cetit proza, scrisă cît s-a putut mai caligrafic, sau că a fost mișcat de argumentele puternice pe care le-ai pus după o matură chibzuință... amar te înșeli! Ea a fost cetită, în cazul cel mai bun, de vrun funcționar inferior, fără să se fi emoționat cît de puțin, și rezolvită de cele mai multe ori de șeful de birou sau de inferiorul acestuia, adeseori de subșeful de serviciu sau de superiorul lui imediat; cîteodată de secretarul general, și numai în cazuri fericite, care și aici vai!... sînt rare, ministrul a avut ocazia de a binevoi să primească el direct „asigurarea deosebitei tale considerații” sau „profundul tău respect”, și să puie două vorbe însoțite de iscălitura sa pe nenorocita ta doleanță!...

Nu e rar cazul cînd protectorul nici nu știe conținutul cererii tale, nici năcazul care te-a silit să-ți exercitezi acest drept constituțional. Dacă-l vei vedea că se cam încurcă cînd îți istorisește convorbirea cu ministrul, nu-l crede! Cererea e încă în buzunarul lui, așa cum i-ai dat-o plus urmele vechimii, căci o petiție în buzunar îmbătrînește repede; sau, dacă cumva ai avut mai mult noroc, ea e la registratură dar virgină încă, așteptînd cu nerăbdare numărul ei respectiv. De altminte, n-ai decît să observi bine pe protector și te vei convinge:

— Ce e cu cererea mea, domnule deputat?

— Care cerere?

Întrebarea e justificată, fiindcă omul a uitat complet de ea.

— Cererea pe care v-am adus-o... știți... sînt acum trei săptămîni...

— A... da!... îmi amintesc... Am dat-o ministrului...

— Ați dat-o domnului ministru?

— Am dat-o de-atunci...

— Și ce a spus domnul ministru?

— A spus că... ă... deocamdată nu poate să ieie nici o măsură, că... trebuie să mai aștepți... dar oricum..., ă... i-a făcut o bună impresie... da, da, foarte bună impresie...

— Așa?

— Da. Încă tocmai atunci...

— Apoi bine, văd că a numit pe altul...

— Cum se poate?

— Da... a și intrat în slujbă pe ziua de 15.

— Ei, las', că m-oi întîlni eu cu dumnealui. Vra să zică, așa-mi face? Am să-i trag un perdaf, să mă ție minte...

Perdaful se înțelege îl va trage ministrului. Nu riscă nimic spunînd aceasta, dimpotrivă... cîștigă în considerație. Și apoi solicitatorul nu e în sfatul țării să-l vadă cum se închină de adînc cînd trece pe dinaintea băncii ministeriale chiar atunci cînd, din obișnuință... nu observă că nu e nimeni în ea...

\*

Dacă cumva, ducîndu-te la vro autoritate unde te-a recomandat protectorul d-tale, șeful te primește în mod excepțional de politicos... nu te bucura, nenorocitul, asta înseamnă că cererea ți s-a respins, iar primirea dulce e pusă la cale tocmai ca să te deruteze. Ești sceptic? Nu vrei să crezi? Ei bine, ascultă dialogul care a avut loc mai înainte, între protectorul d-tale și șeful serviciului.

— Te rog, vezi ce e cu cererea asta.

— Nu se poate.

— Nici dacă aș vorbi cu secretarul general?

— Imposibil.

— Ce-i de făcut? M-a rugat un cunoscut... a spus că va veni singur să ieie rezultatul.

— Se deranjează de prisos... nu se poate.

— Îmi vine tare greu... Cel puțin primește-l bine, să se aleagă măcar cu atîta...

— Asta, da... se poate.

Peste cîteva zile, te duci să primești răspunsul:

— Ce poftiți, vă rog? te întrebă șeful serviciului cu acea semi-politeță oficială.

— V-a vorbit d-l Deputat X de mine...

— A!... d-voastră sînteți?... Vă rog luați loc... Aprod, dă un scaun domnului... nu acela... așa... Vă rog ședeți...

— Vă mulțămesc... vă foarte mulțămesc, zici tu, neștiind ce berechet a dat peste tine...

— Ați venit după răspuns?

— Da. Vra să zică v-a vorbit d-l X?

— Cum nu, mi-a vorbit și încă în termeni foarte elogioși...

— E!... Domnul X e un om... care... e, hei!...

— Așa e... s-a interesat foarte mult de afacerea d-voastră.

- Atunci pot spera?
- Desigur... voi face tot chipul... decît, vedeți d-voastră... se poate întîmpla... ca d-l ministru să aibă pe altul. În cazul acesta, înțelegeți și d-voastră... dar numai în cazul acesta... altfel fiți sigur...
- Vra să zică, dacă d-l ministru nu are pe nimeni?...
- O! atunci fiți mai mult decît sigur.
- N-am cuvinte să vă mulțămesc.
- A!... mă rog... n-aveți pentru ce.

Omul pleacă încîntat, după ce de la ușă îi mai face o temenea. Pe drum istorisește tuturor ce trecere mare are protectorul lui la minister și ce amabil e șeful serviciului. Locul, bineînțeles, nu-l căpătă... se vede că d-l ministru a avut pe un altul...

Cîteodată stăruințele sînt făcute numai de formă, pentru satisfacerea unui mic scrupul de conștiință.

— Ce e cu postul de controlor? întrebă deputatul pe funcționarul superior.

- Ce să fie? Nu e nimic. De ce mă întrebi?
- M-a rugat cineva să mă interesez... ar vrea să-l capete...
- Dacă va deveni liber, sînt destui să-l ocupe...
- Vra să zică, nu se poate?
- Nu cred, dar d-ta vorbește cu secretarul general.
- Ce să mai vorbesc... dacă zici că nu se poate? Să ne vedem cu bine.

— La revedere.

Acesta e cazul cel mai inofensiv. Se poate întîmpla ceva și mai trist pentru protejat:

- Mă rog... ce-i cu postul de controlor?
- Pentru ce te interesezi?
- Mă tot plictisește unul.
- Cine?
- Un dobitoc...
- Ce fel de dobitoc?
- Un specimen foarte puțin interesant.
- Cum îi zice?
- Ilie Popescu.
- Să fie sănătos!
- Mi-i indiferent. Dacă însă vine pe aici, spune-i că m-am interesat de el...
- Bine, numai să nu-i uit numele.
- În tot cazul îți las cererea.
- Dă-o la registratură.

În vremea asta, d-l Ilie Popescu doarme liniștit, căci afacerea lui e încredințată în mâini bune. Cum să nu doarmă liniștit, cînd cuconu Vasile i-a făgăduit solemn că va face tot chipul ca să fie numit? De aceea are dreptul chiar să viseze că domnul ministru i-a pus o rezoluție favorabilă, în virtutea căreia mine va fi în „exercițiul funcției”.

Se întîmplă însă că protectorul nu numai că nu stăruiește pentru înaintare sau pentru împlinirea dorinții cu care l-ai însărcinat, ci rugăminta ta îi servește drept ocazie, pentru a-ți face o adevărată... reclamă.

- Am o cerere pentru d-ta, domnule secretar general.
- S-o vedem.
- Cunoști pe Turculeț?
- Care a mai fost în serviciul nostru?
- Tocmai... vra să între iar.
- Ia lasă-mă, domnule... un nebun...
- De asta cam ai dreptate... așa-i... și nu numai el, dar toți din familia lui sînt buni de legat.
- Vra să zică îl știi și d-ta?
- Cum să nu-l știu? Dacă ar fi numai nebun... da-i și tălhar...
- Așa?
- E!... mare hoț i-aista!
- Apoi atunci?
- Ei, ce-i atunci?
- De ce stăruie să fie numit?
- Eu?... Nu stăruie de loc... dimpotrivă... dă-l dracului.
- Vra să zică sîntem înțelegi?
- Perfect.
- Acea-i petiția lui?
- Da.
- Dă-o încoace.

Și secretarul general pune pe ea un energic „la dosar”. Iar d-l Turculeț, la cafenea, istorisește tuturor cum în curînd va fi numit din nou în slujbă, căci cuconu Vasilică s-a dus la București anume pentru dînsul. Cînd se întîlnesc amîndoi, urmează convorbirea următoare:

- Știi, domnule Turculeț, că treaba merge cam greu.
  - De ce? întrebă îngrijat d-l Turculeț.
  - Nu vreau cei de la minister.
  - Pentru ce nu vreau?
  - Știu și eu?
  - Apoi d-voastră n-ați spus nimica?
  - Cum să nu spun?... Am zis că te cunosc... că ești un funcționar destoinic... un om conștiincios...
  - Chiar v-au spus că nu mă pune?
  - Asta nu... înțelegi d-ta... nu îndrăznesc pîn'acolo... dar am înțeles eu.
  - Poate că m-or numi atunci dacă nu v-au spus...
  - Posibil... eu am făcut tot ce-am putut.
- Sau, același lucru se poate întîmpla cu o mică variantă în rău pentru postulant:
- Ce zici de cererea asta?
  - S-o vedem. Vra postul de controlor?
  - Da... e vacant.



- Bun, îl numesc... în hatirul tău.
- Să nu cumva să faci una ca asta. Tocmai de aceea am venit...
- Ca să nu-l numesc?
- Desigur... Pentru nimic în lume... E un măgar... o canalie... o lichea...
- Bună recomandatie...
- Îmi pare bine că m-a rugat tocmai pe mine...
- Bine că mi-ai spus.
- Vra să zică sînt sigur că nu-l numești?
- Fii liniștit din partea asta.
- Dacă vine însă pe-aceia, spune-i că te-am rugat dar nu s-a putut.
- Bine.
- La revedere, dragă Costică!
- La revedere, dragă Vasile!

\*

Cîteodată postulantul, vreun om pășit, își ia măsurile de siguranță :

- Vă rog să stăruți la d-l secretar general pentru mine.
- Bine, am să caut să-l întilnesc...
- V-aș ruga să mergem împreună, zice el, condus de oarecare vagă, dar fericită intuiție.
- Nu-i nevoie...
- Vă rog... vin cu trăsura...
- Fix, la ora hotărîtă sosește cu birja. La minister, protectorul intră la secretar, iar protejatul așteaptă la ușă :
- Bună ziua, dragă Costică.
- Salutare, amice. Ce te-aduce pe aici?
- Am venit să te văd.
- Ce se mai aude prin județ?
- Toate merg bine.
- Recolta cum e?
- Pînă acum s-arată bună. Pe aici a plouat?
- A plouat mai zilele trecute.
- O țigară nu iei?
- Mulțămesc, nu fumez.
- Ei, ceva nou... ce mai știi?
- Mai nimica. Vrei să-mi spui ceva?
- Nu. Am trecut pe aici și am venit să te văd.
- Îți mulțămesc de atenție.
- La revedere, dragă Costică!
- Salutare, dragă Ghiță!

În vremea asta postulantul așteaptă la ușă bătîndu-i inima. Iată-l în sfîrșit pe protector :

- Imposibil!
- Cum se poate! Nu-i nici un chip?
- Nici unul.
- Ti! da rău îmi pare.
- Regret, dar n-am ce-ți face.

\*

Mai ales, fii atent, cetățene, la scrisorile de recomandatie, căci aici nici nu știi cum îți întinde cursa protectorul d-tale.

— Bună ziua, cucoane Vasile, am venit să te rog de ceva foarte important.

— Spune, să vedem...

— Fata mea se prezintă la un concurs de bursă, și am auzit că ești prietin bun cu președintele comisiunii. Te rog dă-mi o scrisoare de recomandatie, ca să aibă și ea o vorbă bună în comisiune.

— Bine... îi scriu cu plăcere.

— Să-i scriți... vă rog — și omul trage cu degetul rîndurile prin aer — că țineți numai decît ca copila Sevastița Ionescu să iasă la concurs și că îl rugați pe dînsul să vorbească și cu ceilalți membri din comisiune. Frica mea e mai ales la lucrările scrise, — știți că-ndoaie colțul; dacă se poate... să facă d-l președinte... așa vrun chip... știți mata... ca să afle dumnealui mai dinainte care-i teza fetei.

— Cum nu, dragă, îți fac.

Cuconul Vasile ia condeiul și scrie citind tare :

„Iubite prietino, la concursul pe care-l prezidezi, se prezintă și domnișoara Sevastița...”

— Puneți că sînt omul cel mai credincios al d-voastră.

„și d-șoara Sevastița Ionescu, fiica domnului Ilie Ionescu, cel mai devotat prietin al meu...”

— Puneți că țineți numai decît să iasă...

„Țin numai decît ca această copilă să reușească, și pentru asta...”

— Să vorbească și cu ceilalți...

„te rog fii bun ca întotdeauna și vorbește și cu ceilalți membri din comisiune, cu care desigur ești prietin, ca să capete note bune.

— Spuneți de lucrările scrise...

— Așa, că bine zici...

„Mai ales mi-i frică la lucrările scrise, unde se îndoiaie colțul. Pentru asta, fă, te rog, vrun meșteșug ca să cunoști care e teza fetei”.

— Altceva ce să-i mai scriu?

— Apoi cred că ajunge, zice omul nostru frecîndu-și minile.

Cuconu Vasile îi cetește scrisoarea, apoi îl întrebă :

— E bine?

— Vă mulțămesc foarte mult... și eu la rîndul meu... Ați spus că țineți numai decît?

— Am spus, n-ai auzit?

— Mai puneți o dată și la sfîrșit.

Cuconul Vasile de cuvînt, mai pune încă o dată într-un post-scriptum: „Nu uita, țin numai decît să reușească”, — și, pentru a-i face mai multă plăcere, trage și o linie groasă sub „numai decît”.

Omul ia scrisoarea foarte vesel pentru ca s-o ducă singur președintelui. De-acuma e sigur... parcă și vede fata trecută pe tablou. Poate că n-ar fi tocmai așa de voios, dac-ar ști că, îndată ce a părăsit casa protectorului său, cuconul Vasile a făcut altă scrisoare, tot asupra acestui subiect:

Iubite prietino,

A venit azi la mine unul Ionescu, un inoportun, care m-a plictisit făcîndu-mă să-ți scriu o sumă de prostii, pe care ți le va aduce chiar el într-un plic. Consideră acea scrisoare ca neavenită și, dacă odrasla lui nu știe, nu mă supăr: trîntește-o, să-i meargă peticile, mi-i absolut egal”.

De astădată scrisoarea o trimite cuconu Vasile prin poștă, ca să ajungă mai înainte decît cea dintîi. În ziua concursului însă, tatăl Sevastiții stă ascuns în vro hudiță dosnică pîndind cînd vine președintele... Cum îl vede, îi iese înainte ca un asasin și-i întinde scrisoarea, păzită cu atîta grijă:

— Ce-i asta?

— O scrisoare de la cuconu Vasile, zice el fudul.

— A-ha!... bine.

— Ce să-i spun dumisale?

— Să-i spui c-am zis... bine.

Dacă președintele a zis „bine”, s-ar putea ca fata să iasă rău? Nu!... nu se poate. Iată pentru ce omul nostru pleacă și de aici foarte vesel și cînd ajunge în mijlocul celorlalți părinți, care stau unii mai îngrijați decît alții, el vorbește tare și rîde zgomotos, spunînd că Sevastița e bine preparată, gîndindu-se însă mehenghiul nu la ceea ce știe fata, ci la scrisorica pe care n-o cunoaște decît el, cuconul Vasilică și d-l președinte...

De aceea el nu înțelege nimic cînd la publicarea rezultatului fata lui iese cu media trei. Cum se poate una ca asta, cînd a adus o scrisoare așa de bună domnului președinte...

Ei, amicul meu, secretul poștei e inviolabil, și chiar dacă s-ar viola, „cabinetul negru” nu s-ar crea pentru tine. Dar dacă ai fi fost mai băgător de samă, ai fi văzut că d-l președinte a zîmbit foarte semnificativ cînd i-ai dat scrisoarea pe care tu ai purtat-o ca pe un odor neprețuit. Poate ai fi înțeles atunci ceva... dar nu... tu erai prea fericit ca să fi putut observa toate acestea...

\*

Uneori solicitatorul, care stă prin cine știe ce orășel din fundul țării, necunoscător de legi și de drepturile sale, trimete o cerere protectorului său spunîndu-i că dacă i se va aproba, îi va rămînea recunoscător pentru totdeauna.

Protectorul ia cererea și se duce cu dînsa la ministerul respectiv:  
— Nu era nevoie să veniți d-voastră pentru atîta. Putea s-o trimiță el de-a dreptul, căci e o chestiune foarte simplă și are toată dreptatea... zice șeful de biou.

— Așa?

— Da.

— Vra să zică i se face?

— Cum nu? Sigur.

Atunci protectorul scrie protejaturii:

„Ai făcut foarte bine că mi-ai trimis cererea mie, căci altminterlea era greu. Secretarul general n-a voit cu nici un chip să-ți aprobe, spunîndu-mi într-una că-i în contra legii. M-am dus atunci la ministru acasă și nu l-am slăbit pînă ce nu mi-a făcut. În sfîrșit, pot să-ți comunic că ți s-a aprobat cererea, dar trebuie să știi că mult năcaz am avut pînă am văzut-o aici”.

Așa stau lucrurile, cetățene. Dacă din zece ale femeii trebuie să crezi numai una, dintr-o sută ale oamenilor mari, să nu crezi decît... două.

\*

Și, după ce prietinel meu ne introduse în toate intimitățile apostolatului său național, exclamă cu un gest larg și emfatic:

*Dixi et salvavi animam meam!*<sup>16</sup>

<sup>16</sup> Am spus și mi-am salvat sufletul (lat.).

## IN TREN

Cînd am ajuns la gară, la ora nouă și zece minute dimineața, eram sigur că mai am încă un sfert de ceas pînă la plecarea expresului. De aceea am fost mai mult decît mirat cînd trezherul îmi spuse:

— Ați scăpat trenul.

— Cum se poate? Nu pleacă la nouă și douăzeci și cinci?

— Nu. S-a schimbat. Chiar acuma trebuie să fi plecat.

Am fugit repede și tocmai în momentul cînd trenul se punea în mișcare, m-am suit gîfiind.

În sfîrșit?... Bun lucru „permanentul”, gîndesc eu.

Îmi căutai un loc, dar fiecare compartiment era ocupat de cele șase persoane reglementare. În cupeul de dame, numai două călătore. Ce să fac? Un moment am stat la îndoială, apoi intrai și-mi cerui voie care mi-a fost numaidecît acordată.

„Fiecare neplăcere are și partea ei plăcută”, mi-am zis în mine și m-am așezat într-un ungher. Doamnele, amîndouă tinere și elegante, își urmară conversația întreruptă un moment prin venirea mea.

— Am stat aproape două săptămîni, urmă una... În Roman nu găsești nimica... ș-apoi e și mai scump...

— A, da!... La Huși tot așa-i... răspunse cealaltă.

— Și modelele estea, continuă cea dintîi, sînt un scandal... un adevărat scandal!

— Ai dreptate... mai ales în București.

Aici amîndouă doamnele făcură niște gesturi pline de dispreț, adecvate cu totul sentimentului.

— Rochiele... ca rochiile, zise doamna din Huși, dar pălăriile sînt curată bătaie de joc... cit niște roți.

— N-aș pune-n cap o asemenea comedie pentru nimica-n lume... zise doamna din Roman.

— Nici eu... nuu!... spuse cea din Huși.

— Le vezi pe unele cu fel de fel de zorzoane, reluă doamna din Roman. Mă uitam la una pe Calea Victoriei... cu trese... cu aplicații... cu decupiere...

Dar sînt și lucruri frumoase... vai! *ma chère!*... Am văzut o rochie la madame Paul... o frumuseță... o capodoperă...

— Cum era?

— Magnifică! Forma *princesse*... din *crêpe de Chine*... *genre frou-frou*... da știi cu Richelieu și Chantilly... *grand décolleté*... aici avea niște desene *à la grecque*... și jos brodată c-o furiură de hermină.

Și doamna din Huși făcu un gest foarte amplu, consacrat special „Furierei de hermină”.

— Mînecele cum erau?

— *Rabattues*<sup>17</sup>.

Doamna din Roman căzu în extaz. Apoi, după ce-și veni în fire:

— Vai! scumpe sînt pălăriile. La Olympia mi-a cerut pe una două sute de lei... scandalos!... Eu nu știu cum pot arunca unele așa banii...

— La Pantazi n-ai fost?

— Am fost și la Pantazi și la Bubenek și la Ella...

— Beșlegeanu aduce modele frumoase...

— N-am găsit.

— Dar Germaine Laurence? De aici cumpără și princessa.

— Da?

— Da.

— Am fost și la Peski...

— La Peski?

— Da, la Peski...

Mergeam cu mare iuțeală. Un moment zării halta Periş, al cărui șef ieșise pe peron ca să facă onorurile cuvenite trenului, care fără să-i deie nici o atenție, alerga nebunește spre Ploiești.

— Ia să-ți vad pălăria, zise doamna din Huși tovarășei sale.

Doamna din Roman se ridică și dete jos din rețea o grandioasă cutie, din care ieși la iveală o formidabilă pălărie.

— A!... foarte frumoasă!... splendidă!... exclamă doamna din Huși.

Doamna din Roman își făcu din mină un fel de manechin pe care așeză pălăria, și îndepărtînd-o pînă la distanța viziunii distincte, afirmă: „Nu e mare”.

— De loc... sînt și mai mari.

— Caboșoanele<sup>18</sup> nu-mi prea plac, reluă doamna din Roman.

— De ce? sînt foarte drăguțe, spuse cealaltă.

— Era una admirabilă... cu două pene *d'autruche*<sup>19</sup> și cu o *pieureză*<sup>20</sup>, aici... într-o parte... dar nu mă aranja așa bine.

— De unde ai luat-o?

— De la Olympia.

<sup>17</sup> Răsfrînte (fr.).

<sup>18</sup> Ținte aurite sau argintate (fr.).

<sup>19</sup> De struț (fr.).

<sup>20</sup> Pană de struț cu vîrfurile îndoite (fr.).

— Și cât ai dat?  
— Cît face?  
— Două sute?  
— Aș!... se indignă doamna din Roman... mai puțin, mult mai puțin.  
— O sută cincizeci?  
Doamna făcu un semn negativ, apoi complectă: „o sută optzeci”.  
— Nu e scumpă de loc... spuse doamna din Huși.  
— Ia s-o văd și pe-a d-tale.  
Doamna din Huși se ridică și scobori o cutie identică, din care scoase o pălărie analoagă.  
— Ei, a d-tale e șic!... zise cu un regret plin de duiosie doamna din Roman.  
— Nu ți se pare prea încărcată?  
— De loc, răspuse doamna din Roman.  
Din colțul unde stăteam, mi-am aruncat ochii spre pălăria doamnei din Huși, pe suprafața căreia tustrele regnurile erau reprezentate cu îmbelșugare.  
— Aș fi preferat una mai mică, zise doamna din Huși, dar n-am găsit.  
— De unde ai luat-o?  
— De la Beșlegeanu.  
— Cît ai dat?  
— Două sute. N-a vrut să-mi lese nici un ban mai puțin.  
Și doamna din Huși, îndepărtînd pălăria pentru a stabili o justă perspectivă, spuse: „Numai îmi închipui ce are să zică bărbatul meu”.  
— Apoi, pe dinșii, orice-ai face, nu-i mai împaci, fu de părere doamna din Roman, aruncîndu-mi o privire severă.  
Eu tușii...  
Urmă o mică pauză, în care vreme pălăria doamnei din Huși fu așezată în cutia respectivă cu toată atenția convenită unui obiect atît de gingaș. Trenul mergea printre două lanuri verzi de toamnă.  
— Frumos grîu... zise doamna din Roman, trecînd la altă ordine de idei... Ptiu!... să nu fie de deochi!...  
— Agricultați singuri moșia? întrebă doamna din Huși.  
— Nu, am dat-o în arendă... mare bătaie de cap. Dar d-voastră?  
— Și noi avem s-o arendăm... scăpi de grijă...  
— Poate a da Dumnezeu și s-a face anul ista recoltă mai bună, zise doamna din Roman. Ar fi bine și pentru țărani...  
— De dinșii, ca de dinșii... au ce le trebuie. Dacă nu se face, de noi e mai greu, oftă doamna din Huși.  
Trecusem dincolo de Crivina. Niște băieți, la marginea drumului, făcură oarecare schime atît la adresa trenului, cît mai ales la cea a călătorilor.  
— Ce obraznici... zise doamna din Roman.  
— Impertinenți!... exclamă cealaltă.

— A *propos*, zise cea dintâi, știi că are să se poarte iar movul.  
— Serios?  
— Foarte serios.  
Doamna din Huși fu afectată profund de această știre senzațională.  
Urmă iar o mică tăcere care fu întreruptă de cătră doamna din Roman:  
— E frumos la Huși?  
— A!... foarte frumos!  
— Curios... făcu doamna din Roman, nu-mi închipuiam...  
— De ce? Avem Washington...  
— Da?  
— Da.  
— N-am fost niciodată la Huși.  
— Nici eu la Roman... dar sigur că Hușul e mai frumos.  
— Armată aveți?  
— Cum nu?  
Și doamna din Huși, la acest articol, căzu o clipă pe gînduri, apoi își șterse cu batista un zîmbet de pe buze.  
Dincolo de Brazi, un cîine se luă la întrecere cu trenul, alergînd și el c-o viteză vrednică de o cauză mai bună.  
— Săracul!... exclamă doamna din Huși, are să-și facă rău.  
Eu am scos din buzunarul paltonului alt ziar.  
— Bărbatul d-tale face politică? întrebă doamna din Roman pe tovarășa ei de călătorie.  
— Sigur că face.  
— Cu cine?  
— Cu Tache Ionescu. Dar al d-tale?  
— Cu Carp.  
— Degeaba, zise doamna din Huși... după liberali vine Tache Ionescu.  
Băgai nasul în jurnal.  
— Aș! reluă doamna cealaltă... crezi că regele va chema vreodată pe Tache Ionescu?  
— Desigur, răspuse tachista... a și spus-o regele.  
— Vra să zică, crezi că între Carp și Tache Ionescu, regele va preferi pe Tache Ionescu?  
— Sînt sigură... Vai, *ma chère*, frumos e Tache Ionescu! L-am văzut... a fost la Huși... încheie ea c-o mîndrie legitimă.  
— Da?  
— Da, a fost... A vorbit... L-ai văzut vreodată?  
— Nu, dar îl cunosc din caricaturi, zise malițios carpista.  
Din nou convorbirea fu întreruptă. Doamna din Roman zise după cîteva minute:  
— Mi se pare că are să ningă.  
— Foarte bine ar fi... anul trecut aproape nu m-am plimbat cu sania... zise doamna din Huși.

— Ai observat, reluă doamna din Roman ce tocuri mari se poartă acuma?

— Așa, mă rog... am văzut la unele aproape de douăzeci de centimetri.

— Nu-s nici sănătoase...

— Desigur.

— Porți tocuri joase? întrebă doamna din Roman...

— Potrivite.

Și doamna din Huși își ridică rochia și-și arată călcăile. Eu trăsei cu coada ochiului. Văzui un toc de vro cincisprezece centimetri, și prin analogie îmi făcui idee și de celălalt...

Ne apropiam de Ploiești. Doamna din Roman oftă:

— De m-aș vedea mai degrabă acasă. Vai, parcă îl aud pe bărbatul meu. Are să fie furios, fiindcă-am stat atîta la București.

— Curioși is bărbații, încheie doamna din Huși clătînd cu durere din cap.

— A! al meu... mai ales, fu de părere cealaltă.

O nouă tăcere. Doamna din Roman scoase o cutioară și o întinse tovarăsei sale de drum:

— Violete?

— Da. Totdeauna iau de la Riegler. Vă rog, domnule, nu pofțiți?

— A!... *madame!*... zisei eu surprins... vă rog... nu vă deranjați.

— Mă rog, mă rog!

Luai o violetă și o băgai în gură.

— Numai una?

— De ce vă supărați?... mulțănesc...

Mai luai o bomboană, apoi neștiind ce să fac desfăcui iarăși gazeta.

Doamna din Huși scoase din reticul<sup>21</sup> un pachet de ciocolată și-l întinse vecinei: „Ia un baton"... apoi mie: „Vă rog, domnule”...

— A!... *madame!*... mulțănesc...

— Vă rog... luați...

Mestecărăm tustrei ciocolata. Eu mă gîndeam: „Ce păcat că nu pot oferi și eu ceva dulce acestor doamne”. Și regretai sincer că nu m-am furnizat cu niscaiva cofeturi din București.

— Ploiești! strigă conductorul.

M-am scoborit un moment. Cînd m-am suit din nou, am găsit pe lingă doamnele mele și altă lume străină. Am părăsit vagonul cu regret și m-am retras în unul alăturat...

<sup>21</sup> Poșetă (fr.).

## INSPECȚIE

Cînd d-l Păltineanu a intrat în ogradă, toate elevele fugiră repede înăuntru strigînd pline de emoție: „Vine!... Vine!...”; iar cînd a ajuns în localul școlii, prin ușile întredeschise apărură două-trei capete spăriete, care se uitară o clipă la dînsul, apoi dispărură imediat. Prin clase, elevele sînt într-o activitate febrilă. Unele își pregătesc caietele, altele cetesc repede ceea ce li se pare că nu știu, cîteva, cu ochii în tavan, spun lecția pe dinafară, iar cele mai fricoase își fac cruce mișcînd buzele încet. Toate se pregătesc pentru un mare eveniment: căci d-l Păltineanu — Petru Gavril Păltineanu — musafirul care a sosit acuma în cancelarie, musafir nepoftit — trebuie s-o spunem — este inspectorul general al învățămîntului și a venit să inspecteze școala secundară de fete din orașul X.

D-l Păltineanu a intrat grav în cancelarie, ca omul care-și dă sama de importanța persoanei sale. Subsuoară ține o geantă imensă — simbolul funcțiunii — plină cu acte și hîrtii de-o însemnătate capitală. El dă bună ziua profesoarelor, zîmbind mai mult autoritar decît cordial, își pune pălăria în cui, între două pălării de damă, și se dezbracă de palton, cu gesturile sigure ale omului observat, stînd un moment la îndoială dacă trebuie să-l pună sau nu peste *etolele*<sup>22</sup> și *boaurile*<sup>23</sup>, spînzurate în cuier, ale doamnelor profesoare. O dată această operație preliminară terminată, el se îndreaptă frecîndu-și mîinile, cătră d-na directoară care-l întîmpină cu tot respectul cuvenit:

— Cînd ați venit, domnule inspector?

— Chiar acuma: vin direct de la gară.

— Așa? Atunci poate doriți să luați ceva...

— Nu, mulțănesc.

— Să vă aducă un pahar de ceai.

— A, nu!... mulțănesc.

— Atunci... o cafea cu lapte.

— Nu mulțănesc... nu iau nimic.

<sup>22</sup> *Etolă*, fișie lungă de blană.

<sup>23</sup> *Boa*, fișie lungă de blană sau imitație.

— Sau poate o dulceață?

— Mulțămesc... nu vă deranjați, vă rog... am luat la gară.

— Așa?

— Da. Frumos oraș aveți, zise d-l inspector, îndemnat la această constatare nu atât de realitatea faptului cât de situația sa oficială.

— A! Sinteți foarte bun!

Conversația fu întreruptă de clopoțel, care sună fix la ora prescrisă de regulament. Iar profesoarele, luându-și cataloagele, plecară în clasele respective, având toate o atitudine care spunea: „În ce mă privește pe mine, sînt gata oricînd”, — iar în gînd dorind fiecare din ele: „De l-ar duce dracul oriunde, numai la mine nu”.

D-l inspector general, consultînd orariul, a hotărît să onoreze cu prezența sa pe d-ra Cleopatra Marino, profesoara de limba română, care avea lecția la clasa întâia. Intrînd amîndoi în clasă, profesoara a înghițit de cîteva ori în sec, după care operație a comandat cu un glas pe care a voit să-l facă sonor și solemn, lucru la care n-a ajuns decît pe jumătate:

— Scoateți cărțile de cetire, domnișoarelor!

Domnișoarele toate au scos cărțile comandate, apoi se uitară cu ochi ficși la profesoară, pe cînd inspectorul, așezîndu-se pe scaun, își și începuse funcțiunea. Profesoara tremură:

— Să cetească d-ra Măgărdici.

D-ra Măgărdici se scoală și cetește cu glas slab, foarte slab și întretăiat: *Despre îmbrăcăminte femeiască...*

D-ra Măgărdici tremură.

— Ce ai? Ți-i frig? întrebă profesoara pe elevă. D-ra Măgărdici tremură mai tare.

D-ra profesoară o imită. Elevele cealalte se contagiază.

— Haide, domnișoară Măgărdici, cetește tare și frumos, ca să-nțeleagă și domnul inspector.

D-l Păltineanu, la această atenție delicată din partea profesoarei, se așază mai comod, gîndindu-se la înțelesul subtil pe care conjuncțiile uneori îl dau unei fraze în limba română.

D-ra Măgărdici, cetește ceva mai tare: *Despre îmbrăcăminte femeiască...*

Acest capitol îl face pe d-l inspector, printr-o asociație foarte naturală, să se uite la îmbrăcăminte profesoarei.

D-ra Cleopatra Marino e îmbrăcată cu mult gust. Observînd-o, d-l Păltineanu remarcă cît de bine izbutesc uneori femeile să imite figurile de pe jurnalele de modă, mai ales în ce privește atitudinea corporală. Într-adevăr, și la d-ra Marino, unele părți din persoana dumisale sînt comprimate în mod violent înăuntru, pe cînd altele, drept compensație, sînt scoase ostentativ în afară. Se vede bine că armătura comprimantă e „ultimul sistem”.

Dar deși noi, pentru a istorisi aceste amănunte, am zăbovit ceva mai multșor, inspectorul nostru a trecut foarte repede asupra lor, doritor să asculte pe d-ra Măgărdici, care cetea:

„Despre îmbrăcăminte femeilor se poate vorbi puțin, pentru că ea este supusă schimbărilor modei; totuși, s-ar putea spune ceva în privința alegerii culorilor și a cîtorva reguli igienice.”

— Vra să zică ce trebuie să avem noi în vedere cînd ne îmbrăcăm? întrepruse profesoara.

— Moda, răspunse eleva.

Profesoara tremură.

— Lasă deoparte moda, căci nu-i bine să ne ținem de modă, o învață profesoara. Prin urmare, noi trebuie să avem în vedere... ce? Să răspundă d-ra Leuștean.

D-ra Leuștean se ridică, dar nu știe ce trebuie să aibă în vedere, mai ales dacă lasă moda la o parte.

— Higiena, răspunde profesoara.

D-ra Măgărdici continuă: „Cînd e vorba să alegem o stofă trebuie să vedem mai întăi dacă ea ne prinde. Femeilor de statură mică nu le stă bine o stofă cu desenuri mari, cele corpulente nu trebuie să-și facă haine cadrilate, stofele cu dungi verticale nu sînt pentru femeile înalte...”

— Verticale... adică cu dunga-n sus, explică profesoara.

D-ra Măgărdici urmează mai departe: „În privința culorilor, albastru e pentru femeile blonde; galbenul, portocaliul și roșul, pentru cele brune; culoarea violetă e de înlăturat. Corsetul e foarte vătămător. Medicii s-au declarat totdeauna în contra lui, căci el este pricina multor boale de piept, de inimă și de stomah. Dacă o femeie ar putea vedea răul pe care-l pricinuieste organismului nostru, desigur că nu l-ar mai purta toată viața”.

— Prin urmare, ce ai înțeles de aici, domnișoară Leuștean?

— De aici noi am înțeles că trebuie să umblăm îmbrăcate cu dunga-n sus și să nu purtăm corset.

— Vai de mine, domnișoară Leuștean, se scandalizează profesoara, așa înțelegi d-ta?

Și d-ra Marino se uită plină de grijă la d-l inspector.

D-l Păltineanu tocmai se gîndea: „Dacă-mi las geamandanul la gară, atunci n-am nevoie de otel. Economisesc cîteva lei și scap și de ploșniți.”

Scoțînd această concluzie satisfăcătoare, d-l inspector zîmbi puțin și aprobă pe profesoară.

D-ra Marino, încurajată, mai explică o dată că femeilor înalte nu li-i permis să umble cu dunga-n sus, căci, din pricina unei iluzii optice ar părea și mai înalte... Și, ca să se convingă că elevele au înțeles rostul acestei prescripțiuni negative, profesoara aduce lucrul pe partea lui pozitivă, practică:

— Atunci, cum trebuie să umble îmbrăcată o femeie înaltă?

De data asta d-ra Leuștean e încurcată de tot, spre marea părere de rău a profesoarei.

— Ia sama, domnișoară, interveni inspectorul.

Dar în loc ca d-ra Leuștean să iele sama, după cum era sfătuită, o spaimă grozavă o cuprinde cînd aude glasul inspectorului. De la

d-ra Leuştean spaima trece direct la d-ra profesoară, de unde se repercutează sub forma unei panici asupra clasei întregi. Inspectorul începe să regrete amestecul său inoportun și nechibzuit.

O elevă din fund strică această atmosferă deprimantă, ridicînd degetele cu mult curaj. Din entuziasmul cu care întinde mîna peste capul elevei din față, se vede bine c-a înțeles chestiunea.

— Ei, spune d-ta, o designează profesoara, cum trebuie să se îmbrace o femeie înaltă?

— Cu dunga-n jos, răspunde eleva foarte hotărît.

Și din răspunsul său se vede conștiința că a tranșat definitiv această chestiune, obscură pentru d-ra Leuştean.

Profesoara părăsește atunci pe femeile înalte, trecînd la altă categorie:

— Dar dacă sîntem groase?... Să spună d-ra Oiță.

D-ra Marino se poate pune personal în această alternativă cu totul ipotetică, deoarece, așa cum se găsește acuma, ar putea, fără nici un inconvenient, să-și confecționeze haine din stofele cele mai cadrilate.

— Atunci noi trebuie să ne îmbrăcăm astfel, ca să părem cît mai subțiri, răspunde d-ra Oiță.

— Așa este, declară profesoara. Corset însă ați văzut că nu e bine să purtăm. Prin urmare voi să nu purtați corset. Ați înțeles?

— Am înțeles, domnișoară, răspund elevele în cor.

Profesoara, după ce a lămurit chestiunea îmbrăcăminteii în mod adecvat fiecărei categorii de femei, trece la altă ordine de idei:

— Domnișoară Oiță, ia spune-mi un substantiv!

Desigur, multe substantive știe d-ra Oiță. Dar lucrul e cunoscut: tocmai cînd îți trebuie substantivul, parcă e un făcut: atunci nu-l găsești. E una din micile mizerii pămîntești. Deci d-ra Oiță, măcar că se gîndește adînc... zădarnic!... nu poate spune nici un substantiv.

— Nu știi nici unul? Nu se poate!

D-ra Oiță vrea să spuie ceva, dar imediat se dezaprobă singură cu multă vehemență.

— Uită-te în jurul d-tale.

D-ra Oiță se uită în jurul său și întîlnește privirea d-lui inspector.

— Să luăm substantivul *domnul*, zice ea în cele din urmă.

— Declină-l.

— *Nominativ* — domnul este bun; *genetiv* — pălăria domnului este nouă; (D-l inspector își ia pălăria de pe bancă și se gîndește că a venit vremea să-și cumpere alta); *dativ* — dă domnului această carte frumoasă; *acuzativ* — copiii buni iubesc pe domnul; *vocativ* — o, domnule, ce bun ești!

Și d-ra Oiță coloră acest din urmă caz cu toată căldura cerută de natura lui sentimentală.

Profesoara tremură. D-ra Oiță tremură.

— Pluralul, comandă profesoara.

— Domnii sînt frumoși...

— Să lăsăm... văd că știi, zice d-ra Marino terminînd astfel chestiunea tocmai cînd exemplul ajunsese mai controversat.

D-ra Oiță se pune jos, foarte satisfăcută de succesul său.

Profesoara, pentru a dovedi varietatea cunoștințelor la elevele sale, schimbă iar natura subiectului:

— Să ne spuie d-ra Neculau, *lupul*... cum face la feminin?

— Lupoaică.

— Ursul?

— Ursoaică.

— Greierul?

— N-are.

— Ce n-are?

— Moțiune.

— Prin urmare, ce numim noi *moțiune*, domnișoară Vecsler Feiga?

— Domnișoara Vecsler Feiga dădu răspunsul prompt:

— Noi numim moțiune... atunci cînd arătăm la cineva genul masculin și cel feminin.

— Spune mai bine!

— Cînd punem alături partea bărbătească de cea...

— Ia sama domnișoară...

Și d-ra Marino, nefiind mulțămîtă nici cu răspunsul domnișoarei Mironescu, nici cu al domnișoarei Ștefănescu, nici chiar cu al domnișoarei Rozenberg Rașela, în care își pusese toată speranța, fiind tustrele mai mult sau mai puțin de părerea domnișoarei Vecsler Feiga, le explică:

— V-am spus de atîtea ori că se numește moțiune trecerea unui substantiv prin genul masculin, feminin și neutru. Ați înțeles acu, domnișoarelor?

— Da, domnișoară, răspund toate elevele în cor.

Aici, d-l inspector se scoală de pe scaun și, mulțămînd profesoarei, pleacă din clasă, înainte de sfîrșitul lecțiunii.

Să-l lăsăm un moment singur, pentru ca să-și facă reflecțiile sale asupra limbii române, și să trecem în cancelarie...

Cu puțin timp mai înainte, venise aici profesoara de desen și cea de lucru manual. Ele au fost înștiințate imediat de evenimentul însemnat: prezența d-lui inspector-general. Dar d-ra Pavli a primit vestea cu inimă ușoară, căci „la desen n-are ce căuta”.

Intrînd în cancelarie, ele au văzut geanta, paltonul și bastonul domnului Păltineanu, tot lucruri neobișnuite pe aici, căci părintele Huțupan, profesorul de religie, singura parte bărbătească din întreg personalul didactic, nu obișnuiește să poarte asemenea obiecte mirene.

D-ra Pavli, tînăra maestră de desen, e foarte iubită de eleve, de profesoare, ba chiar de sfinția-sa, din pricina naturii sale pline de veselie, care nu o părăsește niciodată. Adeseori ea face colegelor ei tot felul de farse; iar profesorul de religie, prin situația lui excepțională, are, bineînțeles, partea cea mai largă. O dată a ascuns galoșii

profesoarei de geografie în șoșonii enormi ai părintelui Huțupan, pe care i-a atârnat în niște cuie, după o ușă, lăsându-i acolo, pînă cînd, după multă trudă, a dat în sfîrșit preotul de dînșii. Altă dată a îmbrăcat o manechină cu giubeaua popii, făcîndu-i un cap din șalul enorm cu care părintele își înfășoară gîtul, să nu răcească, punînd deasupra pălăria profesoarei de matematici. Cataloagele sînt pline apoi de tot felul de desenuri: militari chipeși, civili mustecioși, draci cornorați, preoți bărboși, aducînd aceștia din urmă mai toți cu profesorul de religie. Pentru toate acestea colegele ei o numesc „nebuna de Matildă”, iar părintele Huțupan zice fără supărare, cînd află de vro nouă năzdrăvănie: „anăpoda fată!”.

După ce d-ra Pavli și-a scos pălăria și s-a dezbrăcat de jachetă, cel dintîi gînd l-a îndreptat spre d-ra Marino, atunci în suferință:

— Biata Cleopatră... trebuie s-o treacă toate nădușelile, a spus ea către profesoara de lucru.

Punîndu-și pălăria în cuier, se uită la paltonul inspectorului și, apucîndu-l de-o poală, d-ra Pavli făcu următoarea remarcă:

— Ar putea domnul inspector să aibă căptușala ceva mai bună. Să-i propunem să i-o coasem.

— Îi de mătăsă? întrebă profesoara de lucru.

— Da, însă cam proastă.

D-ra Pavli căută prin buzunare, din care scoase un *cache-nez*<sup>24</sup>, și dînd cu ochii de eticheta artistului care confecționase paltonul: „Lupu Rozenblum, croitor, București”, exclamă: „A, domnul se îmbracă la București!”.

Zicînd acestea, ea își așază între umere paltonul inspectorului, luă apoi geanta subsuoară, își puse pe cap pălăria ei de-a-ndoasele și găsind pe masă o estompă, o băgă în gură, măcar că colega ei la fiecare mișcare îi spunea spăriată:

— Vai de mine, mă rog ție, Matildo... să nu vie...

D-ra Pavli fumînd din estompă, cu mișcări pline de nobleță se plimbă țanțoș prin cancelarie, așa cum crede că trebuie să umble un personaj atît de considerabil ca stăpînul paltonului. La un moment dat, ea se oprește în fața prietenei sale și-i spune cu glas autoritar:

— Domnișoară, să te pregătești de inspec...

N-a apucat să termine cuvîntul din urmă, cînd ușa cancelariei se deschise și d-l Păltineanu apăru...

D-ra Pavli aruncă pe masă geanta, zvîrli cît colo din gură estompa și cît pe ce să facă același lucru și cu paltonul dintre umere, un moment uitîndu-se cu pălăria întoarsă pe cap, pe cînd colega sa, prin schime și expresia figurii, căuta să arăte domnului inspector că dezaprobă cu totul această metamorfoză a „nebunei de Matilda”.

Inspectorul, cu toată gravitatea lui, e un om care pricepe gluma. Zîmbind puțin, se adresează profesoarelor, spăriete din cale-afară:

— Doamnele sînt profesoare?

— Da, Matilda Pavli, maestră de desen...

— Margareta Eșanu, maestră de lucru...

— Îmi pare bine, zice inspectorul uitîndu-se la paltonul său, care de pe scaunul unde fusese aruncat, în grabă, spînzura cu o poală pe podea. Și punîndu-și pălăria pe masă, d-l inspector își ridică paltonul, îl scutură de colb, accentuînd mai ales asupra părții care stătuse în contact direct cu pămîntul, și-l așază din nou în cuier peste o jachetă de blană a unei profesoare.

În vremea asta, d-ra Margareta Eșanu se gîndea la *avertismentul* aspru pe care-l și vedea venind într-un plic galben din București; pe cînd d-ra Pavli, uitîndu-se la figura spăriată a colegei sale, abia putea să-și stăpînească risul...

În sfîrșit, clopoțelul sună. Profesoarele veniră una cite una în cancelarie. Veni și d-ra Cleopatra Marino, puțin cam indispusă. D-l inspector se întreținu cîteva momente cu profesoarele asupra unor considerațiuni din pedagogia germană, anunțînd apoi că în ceasurile următoare va inspecta liceul de băieți din localitate. Toate profesoarele, la auzul acestei vești, afară de d-ra Cleopatra Marino, își exprimară atît prin gesturi cît și prin vorbe părerea de rău că n-au avut și ele plăcerea de a fi onorate de către d-l inspector. Apoi d-l Păltineanu — Petru Gavril Păltineanu —, strîngînd mîna directoarei, adresă profesoarelor în mod colectiv un rămas bun și porni cu geanta lui imensă la subsuoară...

— Mai poftim... vă rog, zise directoarea.

— Cu plăcere, răspuse inspectorul.

Și d-l inspector-general, cu pașii gravi ai unui personaj considerabil, părăsi localul școlii de fete, spre satisfacția generală, pentru a provoca o emoție aproape similară asupra corpului didactic de la liceul de băieți din localitate.

<sup>24</sup> Fular (fr.).



## UN MARTIR AL HIGIENII

Mi s-a întâmplat ceva foarte ciudat.

Într-o zi m-am întâlnit la cafelea cu d-l Sofroni, avocat și casierul societății pentru cultivarea duzilor în România, cu care deși sînt bine cunoscut, am rămas totuși în oarecare raporturi ceremonioase. După ce am vorbit de progresul aguzilor și de urmările lui pentru situația noastră economică, am trecut la starea țaranului român, apoi discuția a lunecat pe nesimțite la trebuința unui cor la catedrală — d-l Sofroni fiind pentru admiterea aici și a elementului feminin —, apoi la frumuseța jocului de șah, pe urmă la planurile sioniștilor, pentru a ne opri la epidemia de scarlatină care bintuia pe atunci orașul nostru. Pentru că d-l Sofroni se îngrijea de copiii săi, i-am atras atenția asupra unor precepte profilactice pe care le cetisem și eu într-o carte, adăogînd: „Se poate ca observînd oarecare principii igienice”...

N-am apucat să termin cuvîntul din urmă și, Dumnezeu mare, m-am oprit spăimîntat! Domnul Sofroni se făcu pe față ca pămîntul, ochii i se încruntară, părul i se zburli și fixîndu-mă cu o privire pe care atunci n-am putut-o justifica, și-a înhățat pălăria, iar de la ușă mi-a aruncat încă o căutătură haină care multă vreme nu mi-a ieșit din minte...

Ce să fie oare, m-am întrebat atunci foarte îngîndurat, căutînd să pricep ce legătură poate fi între mine, epidemia de scarlatină și furia năprasnică a casierului?

După vro lună de zile, l-am întâlnit pe domnul Sofroni pe stradă. Dar, îndată ce-a dat cu ochii de mine, s-a încruntat și făcînd mișcarea datornicului insolubil cînd se întîlnește cu creditorul său neașteptat, apucă pe o hudiță, pe unde desigur n-avusese la început nici gînd să se îndrepte...

„Asta-î mare comedie și lucrurile nu trebuie să rămîie aici”, mi-am zis atunci, pe cînd el mergea astfel, ca și cînd toată fericirea vieții sale era la capătul hudicioarei pe unde apucase.

Mai zilele trecute m-am dus la club, unde iaca și casierul pentru progresul aguzilor din România!

Dar cum m-a văzut, a și pus mîna pe pălărie voind să părăsească localul. Însă cîțiva amici, cărora le istorisisem întîmplarea, s-au repezit după dînsul și, luîndu-l aproape pe sus, l-au făcut cu mare greutate să se întoarcă înapoi, măcar că el se împotriva din toate puterile.

După ce s-a așezat pe scaun, mi-a aruncat aceeași căutătură plină de dușmănie.

— Ce ai cu mine, domnule Sofroni, căci după cît știu nu ți-am ucis pe nimeni din familie, l-am întrebat atunci.

— Dumneata te-ai înțelea cu nevastă-mea...

— Sfinte Dumnezeule, dar asta-i o calomnie și te rog să-mi spui imediat pe infamul care...

— Liniștește-te domnule, unde te gîndești? Îmi zise el. Nevastă-mea e o femeie cumsecade și-mi pare rău fiindcă te faci că nu-nțelegi...

— Să mă bată Dumnezeu, dacă...

— Mă rog și d-ta cetești cărți de igienă? m-a întrebat domnul Sofroni tîindu-mi vorba.

— Cîteodată cotesc, mai ales cînd sînt epidemii prin tîrg, i-am răspuns, mulțămît că lucrurile au luat această întorsătură.

Domnul Sofroni schiță un gest a cărui semnificare rămase necunoscută pentru noi, ceea ce făcu să ne uităm unii la alții.

— Ei, domnilor, nu mă înțelegeți, urmă el; dar să suferiți și dumneavoastră ceea ce sufăr eu... atunci m-ați înțelege... da!... da!... numai atunci m-ați înțelege!...

Și domnul Sofroni ceru un pahar cu apă. Eu mă pregăteam să chem un medic.

— Mai ieri, urmă casierul, după ce-și veni puțin în fire, era cît pe ce să mă sinucid... altă dată eram să dau foc casei... iar acuma... mi-a intrat în cap să fug în America...

Cîțiva membri din societatea aguzilor tremurară.

— Dar ce este, domnule Sofroni, căci noi nu înțelegem de loc pentru ce dumneata ți-ai pus în minte să faci călătoria asta, zise un membru din societate.

— Pentru ce?... Pentru ce?... Pentru că viața mi-a devenit un chin... dar ce zic un chin?... un... un... o...

Și domnul Sofroni căută zadarnic altă caracterizare mai grea a vieții lui.

— Mai bea oleacă de apă, dragă Sofroni, și istorisește-ne și nouă, poate să-ți fim de vrun folos, zise unul.

Domnul Sofroni făcu din cap un semn de mare scepticism, apoi începu să povestească:

— N-aș putea să vă spun cum a intrat nenorocirea în casa noastră. Știu atita că într-o zi — sînt mai mulți ani de-atunci — am văzut pe nevastă-mea cetînd o carte cu foarte multă atenție. Am crezut la început că-i vrun roman și m-am apropiat să-i văd titlul. Nu era însă o operă literară, ci un... tratat de igienă. Fără să știu

de ce, la vederea titlului am simțit că o mare nenorocire mă așteaptă... și nu m-am înșelat. Cum a cetit această carte, femeia mea s-a schimbat în toate apucăturile, mai ales față de mine :

— Dragă, ia mai fă o mâncare de cele cum știi tu ; aș minca o friptură de purcel împănată cu slănină și usturoi... și să-mi scoată și niște curechi murat...

— Doamne Dumnezeule, auziți-l!... Dar aceasta-i moartea, uite, cum te văd pe tine acu...

— Ce moarte, dragă nevastă, am răspus eu neînțelegînd nimic — adică friptura împănată nu-i bună?

Femeia mea se indignă peste măsură :

— El zice bună... este-o otravă!

Și soția mea numai cu mare greutate putu să-și stăpîneasă indignarea pentru gustul meu de friptură împănată.

După ce s-a mai liniștit puțin, a început să-mi ție un adevărat curs, arătîndu-mi în ce măsură trebuie să fie hrana zilnică a unui om, relativ la... făinoase... la oxigen... azot... mi-a făcut proporția pe grame pentru fiecare din ele... mi-a vorbit de materii ternare... cvaternare... de dispepsie... artritis și cite alte bazaconii.

— De astăzi înainte trebuie să ținem samă de regulile igienice în toate lucrurile, înțelegi? în toate!... Altmintrelea sîntem amenințați de cele mai grozave boale. Noroc c-am aflat lucrul la timp, încheie femeia mea.

Și într-adevăr că s-a ținut de cuvînt!

— Cum? a întrebat unul din noi.

— Iată cum : Nu se face încă ceasul trei de dimineață, cînd mă și scoală.

— Dragă, mai lasă-mă numai jumătate de ceas : chiar acu am adormit.

— Nu se poate : „sculatul de dimineață este o fericire“...

— Ce fericire, dragă, să mă scol cu noaptea-n cap, mai ales că nici n-am ce face?

— Nu se poate, mai tîrziu ai să-mi mulțămesti.

Și, fiindcă n-am încotro, mă fac că mă scol până o văd urnită de lingă patul meu, după care mă culc iarăși. Dar n-apuc să ațipesc cît de cît și deodată simt oghealul zburînd de pe mine. Uneori îmi toarnă și cite-o cană cu apă rece...

Cîteva din noi bufniră de ris.

Încă nu m-am dezmeticit bine, continuă casierul și vine rîndul chininei ;

— Marișă ia adă-mi sticluța cu chinină.

— Dragă, te rog, astăzi mă simt foarte bine — mint eu căci cum naiba să te simți bine, cînd n-ai chip să dormi —, nu-i rău să facem și cite-o pauză...

— Nu se poate!.. Și gravitatea științifică care apare pe fața ei, îmi ia orice nădejde. Dacă te simți bine, asta-i tocmai pentru că urmezi sfaturile mele.

Rezultatul este că în fiecare dimineață iau cite-o lingură de chinină, încheie el trist.

— Suferi de friguri? l-a întrebat unul.

— De unde, domnule, răcni d-l Sofroni furios. N-am avut de cînd sînt boala asta... îmi amărăsc sufletul de pomana dracului. Cică pentru soliditatea organismului, și-n loc de soliditate în fiecare dimineață îmi vine să leșin.

— De ce n-o iei în buline?

— Nu-s igienice! Pe urmă, cu amărala-n gură, trebuie să fac exerciții fizice, căci „viața orășanului este o viață artificială“. Fiindcă cea mai bună gimnastică — așa a aflat femeia mea — sînt săriturile, de aceea, cum am luat chinina, încep acest exercițiu peste scaune... peste paturi... și fiindcă-l fac fără nici un entuziasm... numai fluierile picioarelor mele ar putea spune cite pășesc.

Și d-l Sofroni, pentru a confirma oarecum aserțiunea sa, își pipăi cu grijă locurile citate.

— Dacă ții la mine, mai sai încă de trei ori, mă roagă nevasta, cînd îi declar că simt cum toți mușchii mi s-au pus în mișcare...

— Iaca, mai sar o dată... și-atîta! zic eu făcîndu-mi vînt.

— Dacă ții la copiii tăi!...

— Nu înțeleg, ce nevoie au copiii să mă zbućium astfel?...

Ce să fac? Dar, domnule, sar pîn' nu mai pot, încît, dacă vreodată n-ar mai fi societatea noastră, aș putea cu siguranță să mă angajez într-un circ...

Aici d-l Sofroni căzu pe gînduri, cugetînd probabil la cît s-ar ridica apunamentele sale într-un eventual angajament.

— De felul meu, chiar vara, reluă el, nu-mi place să mă linciuiesc în apă rece; este un defect al meu poate, dar el nu-mi aduce nici o neplăcere. Ei bine, acest lucru nu mi-l poate ierta nevastă-mea cu nici un chip, de cînd a cetit *Cura lui Kneipp*.

— Cum poți fugi de apă rece, nu pricep.

— Nici eu nu pricep — îi răspund — să steie cineva toată ziua în udeală.

Dar nevastă-mea are principiul că trebuie să-ți faci binele cu de-a sila. Și de aceea, dimineața, cînd mă spăl, mă pomenesc de multe ori cu cite o cofă cu apă rece pe care mi-o toarnă pe furis în cap, de mă viră-n toate boalele...

„Ai să-mi fii recunoscător mai tîrziu“ îmi răspunde ea invariabil la protestările mele.

Nu știu ce va fi mai tîrziu, dar știu că de multe ori am căpătat niște junghiuri țapene, iar dimineața am ajuns să am adevărate halucinații...

Vara apoi... altă comedie... trebuie să umblăm cu picioarele goale prin rouă. Așa-i bine... după Kneipp. Dar noi n-avem acasă nici iarbă, nici rouă... însă n-are a face. Femeia mea toarnă citeva cofe de apă pe

jos, într-o odaie, condamnată anume pentru treaba asta, apoi intrăm cu toții: ea, cu poalele în mâini, se plimbă cu o răbdare ca și cum de aici îi va veni împărăția cerurilor; eu, cu pantalonii suflecați, fără oleacă de convingere, trimetînd la toți dracii, în gînd, pe popa Kneipp, iar copiii... bucuria lor! Și, după ce liopăim așa prin fleșcărie vrun ceas-două, ne retragem... pentru a veni la rînd alte precepte igienice.

D-apoi iarna? Ați mai auzit că focul în sobă e lucru rău?

— Dragă, te rog, îi zic cîteodată, spune să facă puțin foc în odate. E un ger strașnic. Mi-a înghețat și sufletul în mine.

— Nu se poate: „căldura consumă oxigenul”.

— Ce folos că voi avea oxigen de ajuns, dacă voi muri degerat?

De prisos: „Mai tîrziu ai să-mi mulțamești”, este ultimul ei răspuns cu care îmi închide gura.

Toate le-aș trece cu vederea, continuă casierul, dacă măcar mîncarea mi-ar fi scutită de această știință blestemată. Dar tocmai aici... mai ales aici... igiena trebuie păzită, căci „ce este mai însemnat decît stomahul?” Din pricina asta, masa a ajuns pentru mine o adevărată tortură.

Aici nevastă-mea aplică cele din urmă teorii, sau mai bine teoriile din ultimele cărți cetite, neavînd nimic a face cu data tipăririi lor. Cînd a văzut că alimentul cel mai sănătos pentru om e carnea, la masă nu mîncam decît carne și iar carne sub fel de fel de forme. Cînd a aflat că friptura trebuie bine friptă, consumam nu friptură, ci niște... zgură... sau așa ceva, încît după fiecare mestecătură trebuia să ne scuipăm cărbunii de printre dinți. În schimb, era sănătos! Cînd s-a convîns că trebuie carnea să-și păstreze puterea ei nutritivă, au început să mi-o servească aproape crudă, așa că fiecare înghițitură era întovărășită de o tendință inversă...

Cînd a cetit că nu e bună carnea, regimul vegetarian și-a făcut apariția pe masa noastră; mîncam acum buruiene și iar buruiene. Cînd i s-a spus că zahărul dezvoltă energia, alimentul nostru de căpetenie a fost zahărul, iar cînd i s-a dovedit că mierea e mai igienică ni s-a știrit<sup>25</sup> la toți gîtul. Omul face abuz de sare — așa a scris un mizerabil — sarea a fost deci izgonită cu totul din domiciliul nostru. Apoi au luat loc pe masă în ordinea lecturilor: petrunjelul pentru rărunchi, sfecla pentru sînge... morcovii pentru... splină sau dracu mai știe pentru ce...

— Și de ce nu te opui? I-a întrebat cineva.

— Nu-i nici un chip, răspuse el melancolic. În fața științei și a persistenței femeii mele ar ceda chiar Hippocrat.

De multe ori caut pe furis să contravin acestor reguli, introducînd printr-un soi de contrabandă, în complicitate cu servitoarea, oarecare articole prohibite. Dar aceste trucuri au fost descoperite de vigilența științifică a femeii mele. Atunci încep dialogurile:

— Mariță, cine-a adus piper în casă la mine?

— N-o ocări, dragă, eu i-am spus să-mi cumpere oleacă.

— Ascultă, Marișo, zice nevastă-mea cu o liniște teribilă, fără să

<sup>25</sup> A știri, a răguși.

se uite la mine, n-ai să mai cumperi niciodată otravă de asta, oricine îți va spune... m-ai înțeles?... oricine. Altmintrelea are să-ți iasă ție pe nas.

— Bine, duduică.

Și Marișo, pentru a-și păzi organul amenințat, mi-a aruncat atunci niște ochi, care spuneau lămurit: „Mai trimite-mă tu și altă dată să-ți cumpăr, și-ți arăt eu”. Fiindcă am o slăbiciune pentru condimentul ista, mi-am procurat pe furis cîte puțin, ținîndu-l cu mare secret în buzunarul jilecii; iar la masă, ca să mă folosesc de el, întrebuițam fel de fel de viclesuguri. Dar nevastă-mea într-o zi a descoperit și acest procedeu, și piperul a fost aruncat fără milă chiar în fața mea, ceea ce m-a făcut să strănut de vro cinci ori, în ilaritatea Marișei.

— Bine, dragă, să zicem că piperul e rău, dar mai bine-i să mîncînci alămîie pe mică pe ceas, cum faci tu?

— Nu vorbi prostii.

— Ce prostii? Am să-mi iau lumea-n cap — am strigat eu — căci nu mai pot suferi! Pînă a nu urma sfaturile igienii tale, mîncam bine, dormeam tot așa, eram bine dispus, și duzii înfloreau mulțamită mie. Dar acuma stomahul mi l-am strîcat, noaptea visez urît, ziua sînt buimac, și, dacă lucrurile vor merge tot așa, în curînd ai să dai samă!

— Vorbești prostii ca totdeauna. Nu uita: „Omul nu moare, se sinucide”.

Ce să vă mai spun, domnilor? La fiecare obiecție îmi trîntește o maximă igienică... mai ales la mîncare. Căci așa mîncea și eu, zise d-l Sofroni frecîndu-și mîinile și înghițînd în sec, o mîncărică... făcută colo... cu ceapă multă, scăzută-n unt, mă-nțelegi — aici el îmi făcu din ochi — și s-o mîncînci pe urmă cu mămăligă moale întînsă-n brînză... sau vro fripturică de mușchi la frigare — fața casierului se lumină —, presurată cu cimbru, da știi... puțin, și cu oleacă... olecuță de piper... friptă la un focușor... știi... potrivit... apoi innădușită într-o tigăiță... cu unt... și... c-o sălăicică...

Aici, domnul Sofroni făcu un gest cu mîna care însemna: „Mai bun lucru nici că se poate!”

Dar ce folos, încheie el trist, aceste mîncări sînt grele și condamnate de igienă!

— Ei, și ce mîncînci? I-a întrebat unul din noi.

— Ce să mîncînc, domnule, răcni el furios, ca și cum cel care-l întrebuse era pricina nenorocirii lui, mîncînc tot lucruri sănătoase, dar pe care nu le pot lua în gură.

Într-o zi, soția mea veni la mine, pe cînd făceam niște socoteli... tocmai reținusem o cifră la mîină;

— Ascultă, îmi zise ea, am aflat ceva foarte interesant; untura de pește e bună pentru...

— Eleno, am strigat spăriet, untură de pește să știi că nu iau nici în ruptul capului. Mine-poimîne are să-ți vie gust să fac vro cură de... unt de rișină... Uite... știi ce?... mai bine divorțăm...

— Nu vorbi fleacuri, îmi răspuse soția mea cu o liniște senină, dar gravă. Ascultă numai ce vreau să-ți spun.

Și ea îmi ținu un discurs despre foloasele unturii de pește... îmi pomeni de compoziția ei... de limfatism... de curățirea sînge-lui... după care mă invită scurt: „gîndește-te la sîngele tău!”

— Pentru ce să mă gîndesc, i-am răspuns furios, altceva mai bun n-am de făcut? Iaca, mă așteaptă socotelile... Și-apoi sîngele meu este foarte curat...

Și m-am făcut că înmulțesc mai departe.

Nevastă-mea rise cu milă de vorba asta!

— Ascultă-mă pe mine, azi nu-i nimeni care să poată spune că are sîngele curat... și mai ales tu...

— De ce *mai ales eu* — am răcnit, fără să mă pot stăpîni —, cînd n-am avut nimica niciodată? Și dacă Virgilică a murit, a murit din pricina băilor reci, recomandate de autorul tău cel de acum patru ani... și nu din cauza mea.

— Ce-are a face una cu alta? zise soția mea schimbînd vorba. Gîndește-te la copiii tăi... mai ales la acei pe care ai să-i ai de-acuma înainte...

Auzind asta, am lăsat-o mai domol și am consimțit să iau pu-țină untură de pește. Ei bine, de-abia s-a început iarna și până acuma am consumat... peste o vadră din această băutură spurcată. Uite... simt în gît parcă aș fi înghițit o păreche de hamuri...

Într-adevăr, din vorba lui, din haine, din toată făptura lui, ieșea un miros caracteristic, care îmi aducea aminte de dughenele lipo-venilor din ulița Sfintei Vineri de la Iași.

— Altă dată, continuă domnul Sofroni, femeia mea îmi ceti într-o tîrfăloagă de-ale ei: „Nimic mai folositor decît un...”

Aici d-l Sofroni se uită de jur împrejurul său ca să vadă dacă poate spune ce voia. Apoi, mai încet, pomeni... instrumentul lui Purgon.

Noi ne-am stăpînit să nu pufnim în rîs.

— De data asta să-ți iasă din minte c-am să-ți ascult toate prostiile, i-am răspuns eu răcindu-mă ca gheața. Până aici... m-ai auzit?... până aici!...

— Mai întăi, nu zbiera ca nebunii, că doar nu-ți ia cineva ca-pul, îmi spuse femeia mea cu liniștea omului de știință. Ascultă pîn' la sfîrșit.

Și nevastă-mea ceti mai departe: „Rezultatul este că prin ase-menea procedeu zilnic organismul scapă de o sumă de substanțe vătămătoare căpătînd astfel o înviorare, o vioșie...” Apoi, de la dînsa: „Dacă s-ar aplica acest sfat, după cum spune aici, atunci omul ar fi sănătos, starea lui generală ar fi mai bună, oamenii ar fi bine dispuși întotdeauna, relațiile dintre ei s-ar îmblînzi...”

— Poate am ajunge, zic eu, la pacificarea generală...

— Se poate, căci...

— Atunci să-l propunem ca mijloc de dezarmare la conferința de la Haga...

Ce să vă mai spun? Femeile romane își numărau anii după băr-bații pe care-i aveau. Eu aș putea să-mi număr zilele după...

Domnul Sofroni se opri căzînd într-un fel de melancolie...

— D-apoi scuturatul prin casă! tresări el subit. Cînd nici nu gîndesc și cînd tocmai interesele mele reclamă un *statu quo*<sup>26</sup> în odaie, atunci ca o fatalitate, casa este deșertată aproape în întregime, lucrurile de pe birou aruncate cine știe unde, condicile încurcate... cele vechi, desființate, fără să știu, sa pline de microbi, în desperarea mea cînd aflu... iată viața mea! De aceea nu-mi pomeniți niciodată de această știință... blestemat fie cel care a mai scos-o la lumină!... nu-mi vorbiți de higieniști, nu-mi mai dați sfaturi.

Și domnul Sofroni își luă pălăria și, fără să mai spuie ceva, se depărtă cu pași repezi, desperați...

De atunci, ori de cite ori îl întilnesc, mă păzesc ca de foc să-i mai recomand precepte igienice.

<sup>26</sup> Situație neschimbată (lat.).

## REȚETĂ PENTRU UN DISCURS PARLAMENTAR

În sfârșit, alegerea se terminase și, din mulțimea celor care înfruntaseră urna, optsprezece fură declarați inviolabili, mulțămită voinței poporului. Dacă aleșii simțeau nobila plăcere a omului chemat să participe la trebile statului, candidații căzuți, închiși în casele lor, căutau cu înverșunare să afle cui datorau situația lor de plins, blestemând secretul votului și pe autorul lui. Tristă și fastidioasă ocupația! În ce mă privea pe mine (eu eram unul din cei optsprezece), niciodată n-am apreciat mai bine superioritatea sistemului reprezentativ asupra celorlalte sisteme de guvernământ și n-am fost mai recunoscător mării generații de bărbați care ne-a acordat pactul nostru fundamental. Și când, în mijlocul familiei, care acum aștepta de la mine o protecție mai eficientă, m-am așezat la masă, mi-am zis plin de mulțămire: „Sînt deputat!”.

Chiar de a doua zi am început să mă pregătesc pentru rolul pe care aveam să-l joc în statul român. Voiam să dovedesc bravilor mei concetățeni că nu s-au înșelat când au rezistat tuturor ademenirilor cu care infama opoziție căutase să mă zdrobească, căci, trebuie să știți, fusesem candidatul guvernului. Mi-am procurat o *Constituție*, m-am informat la Prefectură cum stă recolta în județ și dacă ploile au căzut la vreme și am cerut o colecție din *Monitorul oficial*. Trebuia ca discursul meu să mă ridice deodată în rîndul oratorilor mari și să-mi asigure scaunul și atunci când guvernul, căruia eram hotărît să-i acord tot sprijinul meu, nu se va mai bucura de încrederea țării. Totodată, m-am decis să consult și pe d-l Ștefan Nicodim, om politic din localitate, care a fost reprezentantul nostru douăzeci de ani, aproape sub toate guvernele, și care avea mare experiență în trebile parlamentare.

D-l Nicodim — cuconu Fanu, cum i se zice în intimitate — este mare proprietar în județ, deși moșiile îi sînt încărcate de ipoteci, în rangul întii, al doilea și chiar al treilea. Afacerile sale bănești sînt cam încurcate și cu politica a cheltuit bani mulți; dușmanii lui însă afirmă că, dacă s-ar face un bilanț exact de profit și pierderi rezultate din amestecul său în trebile statului, nu cele din urmă ar fi mai mari. Oricum, neplăcerile aceste nu i-au alterat întru

nimic veselia, nici caracterul lui comunicativ. Într-o vreme fusesem adversari, el luptînd cu cuconul Iordache Zavalidy, în jurul căruia se strînsese elementele nemulțămite ale partidului, iar eu luînd poziție pe față în rîndurile lui cuconul Vasilică Ștefănescu, care reprezintă tradiția conservatoare și al cărui grup n-avea nici un motiv să fie nemulțămît. Acuma ne împăcasem, făcusem alegerile împreună și dușmănia era uitată. Dar, printr-o combinație locală, d-l Nicodim nu mai avea să reprezinte marea proprietate, rămînînd în afară de Parlament; iar drept compensație, guvernul îl numise episcop la Sfințitul Spiridon.

Într-o sară, înainte de deschiderea Parlamentului, m-am dus acasă la d-l Nicodim. Dumnealui stă în niște case mari din strada Asachi, lângă grădina de la Copou. L-am găsit pe cuconul Fanu după masă, scobindu-se în dinți, cu cafeaua dinainte; iar lângă ceașcă, din care ieșea o aromă plăcută, stătea o sticlă neagră, ca un jandarm la post. După ce am comentat împreună câteva incidente din timpul alegerii, am adus vorba pe departe de trebile statului, căutînd să trag tot profitul necesar fără să se simtă. D-l Nicodim se uită la mine o clipă, sorbi cu putere din cafea, o umplu la loc cu lichidul din sticla neagră, apoi îmi spuse amenințîndu-mă în glumă.

— Te-am înțeles. Vrei să ții un discurs...

— Așa este, domnule Nicodim... pentru ce aș ascunde?

— Ai să vorbești la mesaj?

— Deocamdată vreau să-mi spun cuvîntul asupra politicii generale... dar voi fi atent și la diferitele proiecte de legi cu care va veni guvernul.

— Foarte bine... foarte bine... mă încurajă el.

Și d-l Nicodim sorbi energic încă o gură din cafea, pe care o aduse iarăși la nivelul de mai înainte cu ajutorul sticlei negre. Mă uitai la sticlă, pe a cărei etichetă, cu chenar lat, auriu, era scris cu litere la fel: „Fine Old Jamaica-Rum”. Cafeaua, cu suprafață convexă, avea acuma un frumos menisc.

— În Cameră — reluă d-l Nicodim — e greu să vorbești... e mai greu decît crezi. Nu-i ca la întrunirile publice. Aici trebuie fond... mă-nțelegi, fond... aminteri...

Și d-l Nicodim își complectă ideea scoțînd din buze un sunet prea cunoscut, care trebuia să-mi dovedească ce înșamnă în parlament lipsa de fond. Apoi, tacticos... dar scurt, strică meniscul cafelei.

— Despre fond nu mă îngrijesc, i-am răspuns punînd picior peste picior; eu... formele nu le cam cunosc și... tocmai de asta...

— Ai dreptate. Formele joacă mare rol în elocvența parlamentară... Ai cetit *Orator* de Cicero?

— Nu... am cetit biografia lui Demosthene...

— Biografie... n-are a face... Să cetești pe Cicero și retorica lui Quintilian, iar în Cameră să ascuți cu deosebită atenție pe oratorii răi.

— Pe cei răi? am întrebat surprins.

— Da... da... pe cei răi... căci ei te învață mai bine decât cei buni. Un orator mare nu aduce mult folos. Dacă vei căuta să vorbești ca dînsul, toată lumea va cunoaște că vrei să-l imitezi; și apoi, dacă e prea mare, te descurajează chiar de la început. Pe cînd unul rău... ridicul chiar... poate să-ți servească de model prin defectele lui, prin lipsuri, într-un cuvînt, prin calitățile negative ale discursului, arătîndu-ți cum *nu trebuie* să vorbești...

— Dar și un orator bun...

— Crede-mă pe mine, zise d-l Nicodim, nelăsîndu-mă să sfîrșesc... Tache Ionescu mai mult îți va strica... pe cînd Cristian, Filimon de la Giurgiu, Virloșteanu... iaca, Virloșteanu... El să ai noroc să auzi pe Virloșteanu regulînd politica externă... nu-i vorbă că-i tot atît de interesant și cînd se ocupă cu cea internă... Dar pentru ce să ne ducem așa de departe? Să nu pierzi din vedere nici pe cuconul Vasilică Ștefănescu...

Șeful fiindu-mi desconsiderat, mă simții jignit. Îi plătii și eu cu aceeași monedă:

— D-apoi că și Zavalidy al dumatiale...

Dar d-l Nicodim îmi tăie brusc ironia, întrebîndu-mă:

— Porți monoclu?

— N-am purtat și nu voi purta... am răspuns eu înțepat, încă sub impresia descalificării oratorice a lui cuconul Vasilică.

— Foarte rău!... Monoclu este indispensabil pentru un orator parlamentar.

— Pentru ce? am întrebat plin de mirare.

— El îți dă o înfățișare distinsă... o prestanță, mă-nțelegi... care îți mărește încrederea în tine și-ți ajută la argumentare... da... da... la argumentare! Iar cînd, în momente grele, îl înfășuri pe deget în sfere concentrice, el concentrează atenția adunării asupra punctului tău de vedere, dîndu-ți un aer degajat, o lipsă de efort care aduce chiar pe membrii opoziției la aceleași sentimente cu tine. În sfîrșit... la perorație e indispensabil. In-dis-pen-sa-bil!... Păcat... Mare păcat!

Și d-l Nicodim dădu peste cap ceașca de cafea pe care cu puțin înainte o umpluse cu „Old Jamaica-Rum”.

— D-apoi cînd triumfezi?... zise d-l Nicodim continuîndu-și ideea și ștergîndu-și mustețile. Dacă nu privești adunarea prin monoclu... n-ai făcut nimic.

— Atunci pot să-mi cumpăr unul, am zis eu, pătruns de sentimentul răspunderii.

— Succesul îți va fi asigurat... Am uitat să-ți spun că trebuie să cîștigi, înainte de toate, simpatia adunării... așa că, atunci cînd ai ajuns la tribună, privirea ta nesigură să găsească un răsunset cald în inimile reprezentanților națiunii. Pentru asta, vei zăbovi mai mult în acea zi la bărbier și vei purta în ședință o frumoasă jiletcă. No-

tează acest amănunt. Un orator care nu inspiră simpatie e un orator mort, și dumneata cunoști proverbul: „Decît un orator mort, mai bine un măgar viu”.

Tușii și-mi schimbai poziția pe scaun...

— Am auzit că unii întrerup, zisei eu, pentru a deturna chestiunea.

— Da... au mulți obiceiul ista... mai ales Lefteriu din Focșani. Ți-i frică de întreruperi?

— Mi-i cam frică... căci îmi pierd șirul. Eu ori de cîte ori vorbesc îmi învăț discursul pe dinafară... exordiu... tratare... perorație... mai ales perorația o spun fără nici o schimbare; și dacă cineva mă în...

— Să nu te descurajezi, îmi spuse d-l Nicodim. Și, luînd tonul unei teorii înalte: Trebuie să știi de la început că sînt două feluri de întreruperi — d-l Nicodim întinse mina pentru clasificare — întii, care vin din partea adversarilor și al doilea, care vin din partea prietenilor...

— Cum, și ei întrerup? am întrebat indignat.

— Ascultă. Prin urmare, trebuie să-ți dai seama mai întii în care categorie intră întrerupătorul. Cunoșcînd acest amănunt, ai și rezolvat chestiunea. Dacă e un adversar — d-l Nicodim figură adversarul prin degetul cel mare de la mîna stîngă — și vra să te încurce punîndu-ți o întrebare al cărei răspuns nu-i prevăzut în discurs, ori voiește să te pună în contradicție cu tine însuși, ca să-ți pierzi cumpătul; sau îți aruncă înainte în mod perfid un an nenorocit... un '88 ori un '99... atunci oprește-te un moment, fixîndu-ți bine în minte cuvîntul la care ai rămas, uită-te la dînsul cît vei putea mai energic (aici monoclu e neprețuit și spune-i rar și apăsător: „Domnule Ics! Vă rog să aveți puțină răbdare: sper că veți fi satisfăcut... foarte satisfăcut”... Și, încrețind din sprincene, pui degetul în piept ca să priceapă adică că satisfacția va veni numai de la dumneata. Sau: „Domnule I grec, v-am ascultat cu atenție ori de cîte ori ați vorbit. Vă reclam aceeași bunăvoință și din partea dumneavoastră. Sper că n-o să vă pară rău”... adică (domnul Nicodim îmi făcu cu ochiul) lași să se înțeleagă că a comis o mare imprudență apostrofîndu-te. Ori și mai simplu: „Dați-mi voie... Dați-mi voie!” Vei întrebuița aceste formule mai ales cînd întreruperea va găsi un ecou, și semne de aprobare, fie chiar răzlete, vor răsuna în adunare; iar dacă ea va lăsa rece atît pe membrii majorității, cît și pe ai minorității, atunci, uitîndu-te cu milă, îi vei spune clătînd din cap: „Vă mărturisesc, domnule Zed, că nu mă așteptam din partea dumneavoastră la astfel de întreruperi”.

— Îți mulțămesc, domnule Ni...

— Nu mă-ntrerepe!... Dacă întrerupătorul este însă din același partid cu dumneata și vorbele lui abundează în sensul ideilor dumitale, atunci urmează liniștit discursul așa cum l-ai învățat, adăugînd puțin mai la vale: „cum foarte just a remarcat amicul meu, onoratul domnul En, căruia îi aduc mulțămirea mele chiar din acest loc”. Tot

meșterul stă, prin urmare, să nu te încurci la clasificare: să mulțamești adică adversarului, care cu intenții diabolice vrea să te piardă și să înfrunți cu aspre observații pe amicul binevoitor...

— Dar președintele nu te apără? am întrebat eu, tulburat la gândul că aș putea să-i încurc.

— Președintele e imparțial... zise cu sînge rece d-l Nicodim. Și, fiindcă ai adus vorba despre dînsul, îți atrag luarea-aminte să te ferești de digresii străine chestiunii la ordinea zilei. Altfel... de la spetele tale vei auzi cu spaimă un glas sacramental: „Vă conjur, domnule orator, nu răpiți timpul prețios al adunării”...

— Mare comedie!... am zis scandalizat.

— La tribună să nu te urci sub nici un cuvînt fără o geantă plină de cărți. Dar cînd vei ajunge aici, și cel puțin trei sute de ochi... și ce ochi! — nu uita că sînt și ministeriali — cînd atîția bărbați politici te vor fulgera cu privirea, o emoție teribilă te va cuprinde. Acuma e momentul critic. Rezultatul nu-l pot prevedea... atîrnă de temperamentul dumitale — eu am văzut însă multe... În cazul cel mai bun, picioarele ți se vor tăia, la stomac vei avea un gol imens... în gîtlej vei simți zvîcnituri, parcă s-ar zbate aici o ființă... și, ce e mai rău, o tendință nestăpînită îți va aduce aminte de chestiuni inexorabile. Iar cînd vei începe: „Domnilor deputați!” glasul îți va fi străin și necunoscut...

Scosei batista și-mi ștensei o sudoare rece de pe frunte...

— În asemenea caz recurgi la paharul cu apă pe care un aprod țî-l întinde respectuos apropiindu-se în vîrfurile degetelor, dar cu conștiința că ia parte și el la treburile statului. Ei bine, domnule Vișinescu, ține minte cuvintele mele...

Mă așezai pe scaun emoționat și mă uitai țîntă în ochii lui. În gît mi se ridicase un nod pe care-l înghiții...

— Nu te folosi de apă pentru a-ți liniști tulburarea... Nu bea din paharul pe care ușierul în grandomania lui țî-l întinde ca o punte de salvare, dar care de la început aruncă un discredit asupra discursului dumitale; ci, înainte de ședință — după ce ai luat toate măsurile preliminare — treci la bufet și pregătește-ți acolo o băutură mai prezentabilă... un ceai cu rom... o cafea cu lapte... o șocolată sau simplu cacao... un capușiner... o limonadă, un grog, în sfîrșit — nu insist — o băutură colorată, pe care șeful ușierilor să țî-o prezinte în mod solemn pe o tablă, cu șervet și linguriță, cu două-trei pahare și cîteva pîhărele...

Căzui pe gînduri, apoi întrebai:

— Dar *giesshübler*-ul nu-i bun?

— E bun și *giesshübler*-ul, îmi răspunse d-l Nicodim, dar cu condiție să țî-l servească cu sticla lui. E mai recomandabil însă o băutură cu linguriță, căci lingurița îți va fi de folos și în argumentare...

Aici d-l Nicodim turnă o ceașcă de „Fine Jamaica”, o clăti binișor, ca și cum ar fi preparat un amestec, o dădu peste cap, făcu o mică strîmbătură, după care mă întrebă:

— Ei, ce zici?

— Ce să zic, domnule Nicodim?... Nu mai zic nimic.

— Apoi, reluă el, în cursul vorbirii să nu te indignezi prea tare, nici să răcnești prea vehement, cum face cuconul Ghiță. Cînd se suie el pe tribună, fie pentru a combate o lege organică, ori pentru a aproba o anulare de credit, fața i se face vînată, ochii i se injectează în sînge, părul i se ridică vîlvoi... și amenințînd cînd cu dreapta, cînd cu stînga, scoate accente pline de mînie, arătînd că mari catastrofe ne așteaptă. Acest gen oratoric, pe lîngă că nu-i bun, e și primejdios. Țî se poate întîmpla ca împăratului Valentinian, cînd a țînut un discurs violent deputăției Quazilor... Cunoști istoria?

— Cunoșc... însă...

— Asta nu înseamnă că nu trebuie să te indignezi, căci uneori tactica opoziției e nesuferită, alteori procedarea guvernului, neînțeleasă. Dar indignarea s-o arăți nu prin mugete sinistre; viră mîinile în buzunări, sau numai două degete în deschizătura de la subsuoara jiletcii. Iar cînd banca ministerială va trece prin momente grele din pricina ironiei dumitale, afectînd o nepăsare, uită-te în sus în bagdadie, avînd aerul că te inspiri de-acolo. Efectul e minunat! Apoi să nu te culci pe tribună, cum face Leon Voicu, dar nici să nu imitezi pe cei cîțiva oratori peripatetici, care, încrucișîndu-și brațele cu emfază, pășesc rar și cadențat de la dreapta spre stînga și de la stînga spre dreapta, lăsînd să se înțeleagă prin plimbări pe balustradă ce mare artă oratorică posed. Nu!... Mijloacele extreme nu sînt bune... ci, în picioare, drept ca o statuă antică, maiestos ca Jupiter Olimpicul, aruncă săgețile tale liniștit, fără cruțare. Nu te uita!... lovește cu sînge rece... dar sigur. Iar dacă ai nevoie de mișcare... învîrte monoculul sau mestecă cu lingurița...

Mă gîndii de la ce magazie să-mi cumpăr sticla...

— Se întîmplă uneori să nu poți plasa discursul nicăiri... căci secțiunile, grăbite, trimet discuția la delegați, aceștia, tot atît de iute, o amîină în ședință publică, iar aici... ministrul respectiv se ridică încrunțat și anunță că nu admite nici o vorbă... Ori, dacă vei îndrăzni să propui vreun amendament... își dă demisiunea. În asemenea caz va trebui pur și simplu să-ți înghiți discursul, căci nu cred că vei provoca o criză ministerială...

— O! Nu!...

— Fie că vei vorbi însă la mesaj sau la un proiect de lege, în discuție generală sau la cea pe articole, la buget sau la politica specială a guvernului, în chestie personală sau la una de regulament: prealabil sau în fond, fie că vei dezvolta o interpelare ori vei face o simplă comunicare — într-un cuvînt, de vei țîne un mare discurs sau unul mai mărunț, nu uita să vorbești ceva de politica engleză și să prezinți o statistică...

Un fior de groază mă străbătu la auzul acestei recomandății.

— Fără aceste două lucruri, urmă d-l Nicodim, discursul va ieși searbăd și nu va fi apreciat; și, dacă vei trage cu urechea prin culoare sau la bufet, după ce prietenii îți vor fi strîns mîna cu căldură în incintă, vei auzi aceste comentarii:

— Bine a vorbit amicul Vișinescu. Da... da... are mare talent. Păcat că n-a spus nimic de politica engleză! Și nici nu ne-a dat o statistică. — Apropo... cunoști vreun englez?...

Mă gândii adînc:

— Nu cunosc decît pe Harry, antreprenorul...

— Nu, frate, zise enervat d-l Nicodim. Nu te întreb de cunoștințe personale... un nume ilustru...

— Darwin...

— Lasă pe Darwin în pace, zise d-l Nicodim cu blîndețe. Aici nu e vorba de maimuțe, ca să ai nevoie de dînsul. Trebuie miniștri... oameni de stat...

Înțelesei ce vrea d-l Nicodim și mă rușinai tare de prostia mea.

— Trebuie să citezi, zise el, oameni politici, de exemplu... Beaconsfield... Balfour... Chamberlain...

Repetai și eu fără voie în gînd: „Beaconsfield, Balfour, Chamberlain”.

— Cred că cunoști politica engleză?...

— O cunosc... dar, dacă trebuie, voi mai învăța-o... am răspuns eu.

— Numai decît, zise d-l Nicodim. E bine să amintești și cîteva legi pe care perspicacitatea dumitale te va povățui să le iei, după natura discuției. De pildă... poți cita... *Anti-corn-law*<sup>27</sup> dacă va fi o discuție economică... sau *Income-Tax*<sup>28</sup> la una financiară. Cînd vei vorbi de administratorii de plăși sau de organizarea comunală, vei pomeni pe... *Local Government*<sup>29</sup>... iar în chestiile constituționale... *Petition of right*<sup>30</sup> ori un *Desaffection-bill*<sup>31</sup> e foarte potrivit. Apoi, pe ici, pe colo, cite un *commonlaw*<sup>32</sup>... un *labour-party*<sup>33</sup>... pronunțate cît mai stropșit... dau un lustru deosebit cuvîntării...

Un moment îmi păru rău că m-am băgat în astfel de treburi... Rămăsei pe gînduri; apoi am zis:

— Nu te supăra, domnule Nicodim... mi-aduc aminte că mai anii trecuți s-a discutat la Cameră legea lumînărilor de ceară. Tata a avut pe vremuri o prisacă, și în casa noastră a înflorit cîțva timp industria lumînărilor. Parcă văd și acum scara de care părintele meu — Dumnezeu să-l ierte — lega fitilurile. Poate aș fi luat și eu cuvîntul... dacă aș fi fost pe atunci deputat... Ei bine, cum ar fi trebuit să leg lumînările de ceară de numele lui Beaconsfield sau de al lui Chamberlain?

Aici d-l Nicodim zîmbi cu milă și, turnînd o ceașcă de „Fine Old Jamaica Rum”, o dădu de dușcă, zicînd:

— Foarte simplu... Mai ales că-i o chestiune arzătoare.

<sup>27</sup> Legea împotriva taxelor de import la grîne (engl.).

<sup>28</sup> Impozit pe venit (eng.).

<sup>29</sup> Administrația locală (engl.).

<sup>30</sup> Petiția drepturilor (engl.).

<sup>31</sup> Proiectul de lege privitor la nealitate față de stat (engl.).

<sup>32</sup> Dreptul civil (engl.).

<sup>33</sup> Partid laburist (engl.).

— N-ai fi bun să-mi arăți cum?

— De ce nu?

M-am așezat bine pe scaun, pentru ca să nu scap nimic din această lecție de parlamentarism. Domnul Nicodim se căută prin buzunare, scoase o batistă, care-și împlini bine misiunea, apoi își întinse picioarele sub masă...

— În Anglia, începu el... căci Anglia e țara clasică a parlamentarismului... încă de la Magna Charta Libertatum, sau, mai exact vorbind, de cînd au căpătat bilul drepturilor, totdeauna guvernele au fost expresia unui curent din opinia publică. Acolo nu merge. Cele două partide de guvernămînt reprezintă două mari idei — vorbesc bineînțeles de chestiunile economice — torii, care-s protecționiști... sînt pentru industriile naționale... vigii... mai mult liberi-schimbști... nu cunosc granițe economice. *Laissez faire, laissez passer*<sup>34</sup>. Ei, acumă lumînarea de ceară este o industrie națională?

— Este... am zis eu cu convingere.

— Bine. Prin urmare, dacă este, lucrul e simplu. Arăți că trebuie încurajată... și aici te raportezi la politica protecționistă engleză. Înțelegi acumă cum ai să pui chestiunea...

Mare lucru nu înțelesei, dar de rușine afirmai că înțeleg.

— Prin urmare, vezi că se poate face legătură?

— Văd... dar oricum... e greu.

— Apoi... despre ce era vorba?... A! Da!... Să nu pierzi din vedere să prezinți o statistică pe care vei anunța-o astfel: „Am avut curiozitatea să-mi arunc ochii pe cîteva cifre și, fiindcă rezultatul mi s-a părut interesant, să-mi permiteți, domnii mei, să vi-l fac cunoscut și dumneavoastră...”

— Și asta, pentru orice lege?... am întrebat eu.

— Pentru orice lege, zise conul Nicodim, trăgîndu-și picioarele de sub masă.

— Fără excepție?

— Fără.

— E greu, domnule Nicodim, am încheiat eu descurajat, cuprins de oroarea pe care mi-au inspirat-o totdeauna cifrele.

— Te înșeli... nu e greu de loc, zise domnul Nicodim. Iată, de exemplu, pentru lumînările dumitale...

Și, zicînd astfel, el se lăsă iarăși pe speteaza scaunului. Eu îmi concentraî din nou toată atențiunea...

— Socotești mai întăi numărul bisericilor, atît rurale, cît și urbane, fără să uiți cele două mitropolii... Calculezi apoi — se-nțelege, cu aproximație — numărul lumînărilor întrebuintate de fiecare din ele... faci suma totală țînînd la mîină ce trebuie, o împarți prin numărul fabricanților și al pîngarilor... iar din rezultatul final scoți concluzia economică necesară...

— E foarte greu, domnule Nicodim, am declarat fără nici o rezervă, spăriat de atîtea calcule.

<sup>34</sup> Lasă să se facă, lasă să treacă! (fr.).



— Dacă vrei glorie...

— Cu politica engleză să zicem că voi ieși eu la un capăt... dar la statistică mă simt incapabil.

Domnul Nicodim îmi arată printr-un gest că n-are ce-mi face.

Tăcurăm amîndoi. O mare descurajare mă cuprinse. Văzui că nu voi figura printre oratorii Parlamentului. Și, cum stăteam cufundat în tristeță, ușa din fund se deschise, și o fată tină, cu pestelcă albă, mă trezi din gîndurile mele negre. Ea veni înspre masă, dar domnul Nicodim îi făcu un semn ușor cu mîna spre ieșire, zicînd:

— Mai lasă-le. Și turnînd apoi o ceașcă de rom, se adresă cătră mine: — Nu pierde curajul. Toate la un loc privesc pe un orator perfect. Ții numai decît să fii perfect?

— Perfect nu... dar... dă...

— Am înțeles. Atunci îți trebuie statistică.

— Dar dacă nu vorbești de loc... cum ești privit?

— Ca un membru al majorității.

Pentru moment, mă oprii la această situație.

— În tot cazul, îți mulțămesc, domnule Nicodim... voi căuta să urmez sfaturile dumitale... am zis fără convingere.

— Politica, reluă el, nu-i ușoară, nici plăcută. Vei avea multe neplăceri. Să nu uiți... cine face politică trebuie să înghită în fiecare zi o șopîrlă vie... pe care adeseori ți-o prezintă cel mai bun prieten.

Mă ridicai să plec. Mi-am luat rămas bun, iar el îmi strînse mîna cu putere:

— Dacă vei mai avea nevoie de mine, sînt la dispoziție...

— Mulțămesc, cucoane Fanu, ești foarte bun...

Cînd am ajuns la ușa, el mi-a strigat...

— Nu uita politica engleză!...

— Nu... nu...

Am ajuns acasă trist și descurajat, gîndindu-mă mereu la luminările de ceară. Iar glasul domnului Nicodim mi-a răsunit multă vreme în urechi, ca o amenințare:

„Nu uita politica engleză!”

## TRIBULAȚIILE UNUI AVIATOR

*Memoriei lui Aurel Vlaicu*

Dintr-o țară îndepărtată, am primit o scrisoare. Un cunoscut, cu care m-am întîlnit pentru întia oară, sînt acum cîțiva ani, la apele de la Karlsbad, îmi povestește istoria unui navigator aerian, care a sfidat înălțimile cerului, dar care cu mai mult curaj încă a înfruntat nedreptățile oamenilor. Și noi avem aviatori. Cît de mîndru m-am simțit că în țara noastră nu se petrec astfel de lucruri! Fiindcă aviația e acum la ordinea zilei, am socotit nimerit să public scrisoarea. Numele țării nu-l spun, din simpatie pentru amicul meu...

Cred că și gazetele de la voi au publicat triumful aviatorului nostru. Cînd scriu aceste rînduri, el s-a ridicat la 200 m, străbătînd 30 km în 15 minute.

Cum a ajuns la această înălțime?

Prin luna octombrie a anului trecut, ne găseam cîțiva amici la un otel, în capitala regatului. Venise poetul nostru de peste munți, și noi eram veseli: venirea lui ne produce totdeauna mare plăcere. El ne spuse că a adus cu dînsul un prieten care a inventat o mașină de zburat. Ne-a povestit că e fecior de țăran de prin părțile locului, că e inginer de la Școala politehnică din München, că e un spirit inventiv și are mai multe invenții, că altceva nu știe nimic, că a stat într-o fabrică de automobile unde a perfecționat un motor cu care a cîștigat premiul întii la „cursa prințului Henric”, că a făcut mai multe aeroplane, dintre care cel dintăi se păstrează și astăzi la Universitatea din München, iar noaptea nu visează decît roate, șuruburi și mutelci<sup>35</sup>. În urmă, poetul ne-a propus să mergem la dînsul. Ne-am suit la rîndul al treilea al otelului.

Cînd am intrat în odaie, un băietan stătea gînditor la geam. Se vedea bine la ce se gîndea. El ne-a strîns mîna lipindu-și picioarele unul de altul și plecîndu-se adînc la fiecare din noi. Pe dulap, într-o

<sup>35</sup> Mutelcă — pînuliță

pînză liliachie, se ascundea un obiect colțuros; iar pe pat, o pînză neagră acoperea o formă identică de dimensiuni mai mici. Tînărul a dezvoltat modelul mai mic. O jucărie minunată se înfățișă privitorilor noastre. Ne-am uitat în tăcere la roțile și roticelele făcute meșteșugit cu briceagul, la pînza trandafirie care acoperea două aripi, la ațele galbene ce se îmbinau ca funiile unei corăbii, la helicele de carton ce străluceau ca argintul. Vedeam pentru întia oară un aeroplan și, cu toate că în miniatură, eram încîntați. Iar cînd unul dintre noi l-a întreat dacă aparatul zboară, tînărul a răspuns indignat: „Se-nțelege că zboară”. Și, ca dovadă, în sala otelului ei a dat drumul mașinii. Dar lipsa de spațiu i-a împiedecat zborul, și aparatul s-a lovit cu putere, oprindu-se în părete. Am hotărît atunci ca cel mai cu trecere dintre noi să aducă la cunoștința guvernului invenția tînărului, căci poetul venise de peste munți anume pentru asta...

A doua zi, afară din oraș, am făcut experiență. Aparatul a zburat în toate direcțiile și, deoarece era un spectacol curios, un lucrător a apărut și el să privească, apoi a venit altul, pe urmă a alergat un copil, două femei au ieșit din casele învecinate, și toți s-au oprit la o anumită distanță, uitîndu-se cu atenție și cu oarecare respect.

Cînd ne-am întors, am aflat că prietinel nostru se adresase unui consilier al tronului, „care mai prevăzuse încercări de acestea” și lucrul nu-i făcuse impresie. Atunci unul dintre noi a spus: „Să găsim un om de treabă și serios”, și fiecare am căzut pe gînduri căutîndu-l. La cîțiva ne veni deodată același nume: să ne adresăm ministrului instrucțiunii. Și un deputat, care era cu noi, își luă însărcinarea să-i aducă lucrul la cunoștință. A vorbi pe atunci de baloane cu cîrmă, de aeroplane, mai ales indigene, era ceva cam riscat: prietinel nostru își dădea samă cînd se îndrepta spre casa Ministrului. Cu liniștea care nu-l părăsește niciodată, cu severitatea lui blindă pe figură, acest om bun a ascultat cu luare-aminte, fără silă, fără afectare. A consultat un carnet, a însemnat ceva în el, apoi a designat o oră și o zi cînd va veni să vadă aeroplanul. În parcul expoziției eram cu toții în ziua fixată, iar tînărul de peste munți adusesse amîndouă modelele. Dar ceasul hotărît sosise, ministrul nu se arăta, și lucrul părea nenaatural. În sfîrșit, a venit. Ne-a rugat să-l iertăm de întîrziere, deoarece a fost reținut la Sinod, „unde a avut loc o ședință cam furtunoasă”. Apoi ministrul a întreat pe tînărul de peste munți în ce se deosebește aparatul lui de al celorlalți inventatori; iar tînărul a răspuns cuviincios că în principiu nu-i diferit, fiind monoplan, dar în construcție e mai simplu și-n greutate mult mai ușor. Va putea deci lua mai multă benzină și prin urmare va sta mai multă vreme în aer; apoi are două helice și cîrma înainte, iar locul pilotului e dedesubtul axei centrale, în legătură strînsă cu centrul de greutate, care dă aparatului o stabilitate perfectă. Fiindcă Blériot trecuse pe atunci cu monoplanul său Canalul la Manche, tînărul de peste munți încheie că el va trece cu mașina sa Marea Mediterană. Apoi aparatul a zburat la dreapta, la stînga, a lunecat înainte ca o săgeată, s-a învîrtit de jur-împrejur. Și, ca să facă o ultimă dovadă, inginerul a întors aeropla-

nul cu fața spre pămînt, i-a atîrnat ceasul lui de buzunat și l-a aruncat în aer; iar aparatul s-a întors în poziția lui naturală, cu toată greutatea balastului, și, maiestros, a căzut lin spre pămînt. Atunci ministrul a declarat: „Pentru mine e probant”.

Cînd am venit în oraș, vînzătorii de ziare strigau: „Afurisenia ministrului instrucțiunii!” Așa era. De la Sinod, unde avusese loc o faimoasă ședință, ministrul venise direct să vadă aeroplanul, măcar că ieșise de-acolo „afurisit”. Nu ne-am înșelat cînd îl alesesem: ne dovedise încă o dată că-i om de treabă și serios...

Peste puțin timp, ne-am adunat din nou, tot în același loc. Era de față acum ministrul de război cu secretarul său general, apoi alți doi miniștri, cîțiva generali, primarul capitalei și doi specialiști. Ca să aduni la un loc atîția oameni mari nu era lucru ușor, dar aeroplanul cîștigase admiratori zeloși. Impresia a fost puternică și de astădată. Ministrul de război hotărî ca aparatul să se construiască în arsenalul armatei, găsind și formula: „comandă deschisă pentru experiențe”. Ministrul lucrărilor publice asigură inventatorului un salariu departamentului său. Au mai urmat și alte ședințe, înaintea altor fețe ilustre, și în curînd se știu în oraș că de dincolo de munți a venit un tînăr inginer cu o mașină inventată de dînsul, care zboară frumos în toate direcțiunile. Dar intrarea în arsenal întîrziea, iar ministrul de război, interim numai la acest departament, trebui să facă loc pe acea vreme unui titular; așa că n-a trecut mult și aeroplanul a fost uitat. Și, pe cînd inginerul nostru nu-și găsea astîmpăr, căci zilele treceau goale una după alta, într-o sară, cînd el și poetul, ce-i servise de mentor, stăteau întinși pe paturile din otel, un aghiotant al prințului moștenitor îi pofti la o audiență. Noaptea, inginerul, după obîceiul lui, a visat o roată, de astă dată mai mare, iar dimineața poetul i-a rechiziționat un rînd de haine negre, și amîndoi au pornit la Palat. S-a întîmplat ca aici să fie și primul-ministru care, înainte de a lua o hotărîre definitivă, a însărcinat pe directorul-general al Căilor Ferate să vadă mașina.

Ne-am adunat din nou în parcul cunoscut — unde fiecare din noi începuse să aibă amintiri. Totul atîrna acum de un cuvînt. Dacă cumva și directorul „mai văzuse de acestea”? Dar nu!... A dovedit că-i om de ispravă. Nu l-a privit pe tînărul inginer c-un ochi indiferent, nici n-a văzut în el inventator de duzină, ci s-a uitat la aparat cu interes și a spus cu convingere celor de față: „Va zbura cu siguranță. Dacă aș avea bani, i-aș da eu imediat”. În urma acestui raport, primul-ministru a făcut o scrisoare colegului său de la Război, spunînd că aeroplanul să se construiască în arsenal, sub direcția inventatorului și cît mai urgent. Iar Ministrul de război a acordat inginerului un credit de 2000 de lei pentru construcția mașinii. În sfîrșit, lucrurile se limpeziseră!...

Inginerul s-a prezentat la arsenal, însoțit de deputatul protector, trecut și el în adresa Ministerului de război. I-a primit un înalt funcționar, care a cetit hîrtia, s-a uitat la amîndoi, apoi a zis:

— Aici nu-i fabrică de aeroplane.  
 — E ordinul ministrului, a spus deputatul.  
 — Dumneata ai mai făcut aeroplane? a întrebat funcționarul înalt pe deputat.  
 — Nu... n-am făcut.  
 — Atunci să nu vorbești!...  
 În urmă, înaltul funcționar s-a adresat inginerului:  
 — Poate dumneata nu știi ce-i un aeroplan...  
 — Știu, a răspuns inginerul fără convingere, căci el totdeauna e timid când vorbește cu „un domn mare”.  
 Dar funcționarul înalt i-a explicat ce e un aeroplan, i-a spus că zboară cu motor, că-i trebuie pînă, că la arsenal nu-i fabrică de pînă...  
 Cei doi s-au sculat să plece.  
 Atunci înaltul funcționar s-a uitat din nou pe adresa superiorului și i-a reținut. A admis ca aeroplanul să se facă în arsenal, dar l-a asigurat pe inginer că nu va reuși. Pentru ce? Pentru că și el — funcționarul înalt — a făcut o invenție, care a reușit foarte bine pe hîrtie, dar cînd s-o vîre în tun, nu s-a potrivit de loc. Prin urmare, aeroplanul nu va zbura...  
 Inventatorul își luase o înfățișare tristă...  
 — Și ce motor vrei să întrebuițezi? a întrebat înaltul funcționar.  
 Inginerul a spus numele fabricii...  
 — Nu-i bun. Să iei mai bine motorul... cutare... Și funcționarul i-a recomandat altă marcă.  
 — Cîți cilindri are? a întrebat repede inginerul.  
 — Cilindri?... Asta nu știu... dar e foarte bun.  
 A doua zi inventatorul a intrat în arsenal. A comandat materialul și a început executarea. Trebuia însă motorul. Inginerul s-a adresat Ministrului de Război, ca pentru un lucru de la sine înțeles. S-a delegat atunci un înalt demnitar din minister să cerceteze.  
 — Ce mai vrei, domnule? a întrebat demnitarul înalt.  
 — Vreau să comandați motorul...  
 — Ce motor?  
 — Pentru aeroplan.  
 — Cum, îți trebuie și motor?  
 Inginerul n-a răspuns, dar, timid cum e, s-a simțit vinovat.  
 — Cînd ai fost primit în arsenal — a continuat înaltul demnitar — ai spus că motorul te privește pe dumneata...  
 — N-am spus niciodată, domnule general...  
 — Ai spus, domnule! Să nu vorbești...  
 — Eu n-am parale!...  
 — Dumneata vrei să ne înșeli, a strigat demnitarul înalt și, fără să mai spuie ceva, a intrat furios în minister...  
 Aici s-a căutat scrisoarea primului-ministru, dar în ea nu se vorbea nimica de motor, ci numai de aeroplan, așa că inginerul a fost refuzat scurt...

Noi intervenții, noi alergări. Înțelesese primul-ministru și motor, ori numai aeroplan? Aceasta era chestiunea. Fiindcă primul-ministru înțelesese însă aparatul complet, Ministerul de Război a fost nevoit să admită și el motorul. Dar o piedică înlăturată, alta îi luă imediat locul. Motorul trebuia cumpărat în Franța. Pentru asta, era nevoie ca inginerul să plece la Paris, ca să-l încerce la fața locului și să-l probeze, întîi, fiind vorba de banii ministrului, și al doilea, de viața aviatorului. Și inginerul s-a adresat iarăși Departamentului Războiului. De astă dată i s-a opus un *non possumus* categoric. Drumul la Paris nu era prevăzut nici în scrisoarea primului-ministru, nici în instrucțiunile lui ulterioare. Și, pentru că inventatorul acesta avea fel de fel de pretenții, unele mai absurde decît altele, s-a renunțat de astă dată să se mai consulte primul-ministru, căci — mai știi! — te pomenești că admite și drumul la Paris. Din nou alergări, din nou intervenții. Tînărul inginer a bătut cu amicii lui pe la ușile tuturor ministerelor și, cu multă jenă, a ajuns iar la șeful guvernului, căruia i-a înaintat următorul act:

„Că el, N. N., inginer, se obligă să întoarcă statului toți banii cheltuiți de Ministerul de Război cu salariul său și construirea aeroplanului; iar dacă statul va voi să-i cumpere invenția, el se obligă s-o vîndă cu 30% mai ieftin decît i-ar oferi alții”.

Dar șeful guvernului n-a primit această învoială, spunîndu-i că statul îi pune la dispoziție tot ce-i va trebui, fără a-i cere vreo obligație din parte-i. Și, drept concluzie, l-a trimis din nou la Ministerul de Război. Acesta a rămas surd la cererea inginerului. Să se ducă la Paris?... Dar cine nu știe că Parisul e un oraș de petrecere? Nu! Asupra acestui punct ministrul era hotărît să nu cedeze. O lună de zile trecuse de cînd Departamentul Războiului admisesese în principiu că aeroplanului îi trebuie și motor, și inginerul nostru era tot în capitala regatului. Atunci el fu sfătuit să se adreseze din nou ministrului instrucțiunii. Se știe că ministrul pomenește un mare risipitor al banului public — acesta e defectul său. Aici imediat i s-au pus la dispoziție banii necesari și inginerul, cum era grăbit, a doua zi a și plecat la Paris, unde, împreună cu atașatul nostru militar, a făcut prețul și a stabilit condițiile: motorul trebuia comandat, iar timpul necesar pentru executare era de 6 săptămîni, calculat din momentul primirii banilor. Dar Ministerul de Război era, pe atunci, se vede, în mare criză de bani, căci inginerul nostru s-a întors din Paris în ziua de 24 dechembrie, iar costul motorului, 12.000 de lei, a fost trimes la 15 februarie a anului următor. Nu-i vorba, și enormitatea prețului poate fi o scuză. „Douăsprezece mii de lei, domnule!” Pe de altă parte, fabrica, văzînd atîta întîrziere, a socotit probabil că nu-i mare nevoie de motor, și-n loc de 6 săptămîni, timpul normal de construcțiune, i-a trebuit 3 luni și jumătate, așa că motorul a sosit la arsenal în ziua de 29 mai.

În vremea asta, aeroplanul se construia în admirația mecanicilor și a lucrătorilor pentru meșteșugul inventatorului, care, el însuși lucrător, muncea alături cu ei de dimineață pînă sara. Zi cu zi ma-

șina se înfăptuia, în uimirea soldaților și a ofițerilor, care înțeleseră cu toții că tânărul inginer e meșter mare cu capul și cu mâna. Dar funcționarul înalt nu uitase că invenția lui nu se potrivește la tun și, pentru a scuti arsenalul de cheltuielile zădărnice ale așa-zisului aeroplan, a făcut omul tot ce i-a stat în putință. Ministerul acordase 2.000 de lei pentru construcție; înaltul funcționar i-a repartizat precum urmează: o parte pentru amortizarea mașinilor, alta pentru uzura lor, a treia pentru plata localului, a patra pentru salariul lucrătorilor și în sfârșit ultima, pentru materialul întrebuințat. Suma de 2.000 de lei s-a terminat aproape mai înainte de a se începe lucrarea, iar inginerul a cerut altă sumă, arătând totodată și chipul cum s-a făcut repartitia banilor. Lucrul a ajuns până la urechea primului-ministru; Ministerul de Război a intervenit, repartitia a fost stricată. Dar înaltul funcționar ținea numaidecît ca tânărul inginer să nu se facă de rîs pînă la sfârșit. A întrebuințat deci alt sistem, doar îl va face să părăsească arsenalul, ducîndu-se peste munți, de unde venise. Dacă el alegea un lucrător bun, imediat, din ordin superior, acesta căpăta o însărcinare în direcția opusă arsenalului; dacă-i trebuia un loc pentru construire și îl ochea în anumită parte, îndată cîțiva soldați împingeau acolo niște pompe sau oarecare mașini de rebut. Și, convins că aeroplanul ce se făcea în arsenal e o mare prostie, căci invenția cu tunul îi sta vie înainte, funcționarul înalt nu s-a scoborît măcar o singură dată să vadă și el ce fel de mașină se lucrează acolo...

Dar, inginerul lucra mereu, aeroplanul se desăvîrșea, iar banii statului se cheltuiau. Atunci înaltul funcționar a recurs la mijloace mai drastice. Cînd tânărul inginer se înfățișa la biroul său, pentru a-i prezenta modelele pieselor, funcționarul înalt, care nu venise niciodată să vadă cum lucrează, îi spunea pentru încurajare: „Habar n-ai ce-i un aeroplan! Ai venit aici să ne prostesti și să te faci că lucrezi, ca să iei leafă.” Toate acestea erau spuse față de marturi, ba, dacă trebuie să fim drepți, tocmai aceste momente erau mai căutate. De multe ori, de foarte multe ori, tânărul inginer a venit la deputatul lui, galben la față și tulburat, declarînd că nu se mai duce la arsenal, că el nu pricepe ce are cu dînsul și că... — trebuie să spunem lucrul — se teme să nu i se taie vreo sîrmă sau să i se strice motorul, pentru ca să nu izbutească. Și cînd lucrătorul lui cel mai bun a fost ștrefuit cu 20 de lei, pentru că făcuse un șurub mic, fără model, nenorocitul inventator a venit disperat la cunoscutul lui, deputat din majoritate, cu lacrimi în ochi și cu șurubul în buzunar, spunîndu-i că el voiește să plece acasă, fiindcă „nu inspiră nici un respect”... Dar prietinel său nu l-a lăsat să facă una ca asta și, ducîndu-se la Ministerul de Război, a adus încă o dată la cunoștința marilor demnitari cum e tratat inginerul în arsenal, iar ca dovadă a prezentat șurubul vinovat. Din nenorocire, încă nu se uitase aici că apărarea națională fusese slăbită atunci cînd „douăsprezece mii de lei, domnule”, se trimisese în țară străină, pentru flea-

cul de motor, și plîngerea deputatului nu găsi nici un ecou, afară doar că el fu aproape insultat, pentru că se interesa atîta de soarta aeroplanului și de necazurile inventatorului.

În așa dispoziție sufletească și cu astfel de ajutor a fost lucrat în arsenalul armatei primul aeroplan național...

Ei, tinere inginer, dacă ai fi avut un nume grecesc, și-n loc să te fi născut din oameni de treabă în satul tău din munți, ai fi fost feciorul unui nobil scăpătat; dar mai ales dacă ai fi venit aici c-o ineptie, în loc de mașina cu care ai zburat atît de frumos — atunci... o, atunci cu totul altfel ai fi fost primit!...

Dacă n-ar fi întâmpinat atîtea piedici, aeroplanul ar fi fost gata demult, iar experiențele, în loc să înceapă pe la mijlocul lui iunie, ar fi avut loc chiar la începutul lui martie, adică înainte ca aviatorii străini să fi făcut atîtea progrese. Și trebuie să se știe că el n-a fost în vreo școală de piloți, nu s-a suit pînă atunci într-un aeroplan, nici n-a stricat mai multe mașini, ci a zburat cu primul aparat. Mulțumită lui, țara noastră a intrat și ea în rîndul țărilor care au făcut nobilele eforturi pentru a pune înălțimile albastre la dispoziția omului cutezător...

Astăzi însă lucrurile s-au schimbat. Elita socială îl îmbrățișează, mari demnitari și înalții funcționari se grăbesc să-i strîngă mîna cu căldură, iar Ministerul de Război l-a pus pe tablou pentru a fi numit „cavaler al Coroanei”....

După ce aeroplanul a fost terminat, a avut un concurent primejdios. Conte Z., concurentul de care vorbim, e posesorul unui aparat Blériot, sau, mai exact vorbind, în hangarul său, mai multe monoplane din această fabrică așteaptă să-și ia zborul în imensitatea abisului azuriu. Lupta era cam inegală, întrucît inginerul nostru nu posedă decît o singură mașină, ba încă și aceea făcută de dînsul. Cînd tânărul inventator a ieșit cu aeroplanul său să facă experiențe, a venit și contele cu monoplanul său, pentru ca să zboare. Conte Z. e îmbrăcat în costum de aviator: bluză de catifea, încheiată pînă la gît, pantaloni de aceeași calitate, strînși pe glezne, după forma piciorului, în cap bonetă neagră, legată sub bărbie, mănuși de piele de castor pe mîni. Toate precauțiunile sînt luate, căci la înălțime mare vînturile sînt puternice și frigul e simțitor. „Să te vedem, domnule inginer!” a strigat contele ironic, azvîrlindu-i o mănușă. Inginerul s-a suit pe mașină, dar „nu-i cunoștea încă năravul”, așa că n-a putut zbura. Conte Z. însă, după ce a alergat o bucată bună pe platou, s-a ridicat la o înălțime de 2 metri. Și, după ce a făcut mai multe viraje păstrînd cu multă siguranță distanța de la pămînt, a aterizat și, sprinten, a sărit din aparat. În ziua aceea toate zia-

rele au anunțat că contele a zburat, iar inginerul a fost oprit din pricina vântului. Asupra contelui vântul nu avusese nici un efect. Noaptea inginerul n-a putut dormi de necaz, și când în ziua a ațipit, a visat două-trei roți stricate. A doua zi concursul a continuat. Contele a zburat deodată pînă la 5 metri înălțime, și repede s-a scoborit, inspectîndu-și mașina dacă nu s-a stricat undeva. Un tunet de aplauze izbucni cînd atinse pămîntul. Dar inginerul nu s-a lăsat nici el, și învîrtind minios de motor, s-a ridiat la 20 de metri înălțime, străbătînd mai mulți kilometri în distanță. Contele s-a uitat mirat, apoi s-a suit și el pe mașină, cu mai puțină grabă de astă dată. Motorul a început să duduie vijelios, și 3 metri de înălțime au fost atinși. Noaptea inginerul a dormit cum se cuvine, iar contele a avut o mică insomnie.

În sfîrșit, în ultima zi a duelului, contele s-a ridicat în văzduh la o înălțime de 15 metri. Fie că fusese o eroare de manevră, fie că triumful era prea manifest, toți au băgat de samă că contele nostru era foarte emoționat. Dar inginerul, care mai deprinsese ceva din năravul aeroplanului său, a pornit deocamdată pe pămînt, apoi, înfigîndu-și bine boneta pe cap, s-a ridicat în aer, întii mai pe jos, apoi din ce în ce mai sus, a ajuns la 50 de metri, pe urmă la 100, iar de aici a pornit drept în sus pînă la 200 de metri, de unde a luat-o în linie dreaptă. Zgomotul motorului se auzea tot mai încet, mașina se vedea mică de tot, cît modelul cu care venise de peste munți, iar la un moment dispăru din ochii privitorilor. Și cînd aeroplanul nu s-a mai văzut de loc, contele zise:

— N-are stabilitate.

Dar un lucrător, care zi cu zi lucrase la mașina ce plutea acum a cine știe pe unde, a răspuns:

— Ce stabilitate, domnule? Nu te uiți că nu se mai vede?

— Dumneata să nu te amesteci aici!

— Asta-i... a răspuns lucrătorul în limbajul său democratic.

— Mi se pare că ești cam obraznic.

— Fă și dumneata aeroplane ca domnul inginer și pe urmă întrece-te cu dînsul... a zis lucrătorul.

Aici n-a avut dreptate. Contele n-are nevoie să facă aeroplane, căci dumisale, dacă-i trebuie, le cumpără. Să le facă inginerul, care n-are parale, căci el așa e învățat. Cînd a inventat o membrană de gramofon, pentru ca s-o încerce, a inventat și-un gramofon. Contele cumpără și membrana, și gramofonul...

Dar, pe cînd altercația se sfîrșise, la orizont un punct negru se mărea din ce în ce, și zgomotul vag începea să devină tot mai puternic. Și, în vreme ce aeroplanul înainta ca o pasăre uriașă, cu gîtul său enorm, la motor s-a produs o mică explozie, și bubuiturile s-au oprit brusc. Aeroplanul a stat o clipă nemișcat, ca un vul-

tur cînd își ocheste prada, apoi, lin, a pornit drept în jos, scoborîndu-se încetîșor cu helicele nemișcate. Iar cînd a ajuns la pămînt, contele, care în definitiv e un brav om, a recunoscut că aparatul are destulă stabilitate, îmbrățișînd cu multă efuziune pe curajosul aviator...

Am tradus scrisoarea, căutînd să redau cît mai fidel sentimentele prietinelui meu, căruia îi cer scuze pentru indiscreția tiparului.

## CONDICA DOAMNEI POMPILIU

Domnului M. G. Orleanu

— Nu. Te înșeli... se poate întâmpla. O mică concesie la început, un compromis cu tine însuși... sau o întâmplare mizerabilă care îți distruge curajul moral și... s-a sfârșit! Te-ai angajat pe un drum care la urmă te scoate pe marginea unei prăpăstii... Nu vorbesc de cei timizi — eu sînt timid — dar chiar oameni tari pot face lucruri contra voinței lor...

Acel ce susținea teoria de față era prietenul meu Agenor Vasilian, cu care răscolisem amintirile tinereții într-o noapte din iarna trecută, pe cînd afară vîrtejuri de vînt scuturau ulucele cu putere, cutremurînd flăcările focului...

— Agenor, i-am răspuns eu, cred că te înșeli. Un om echilibrat nu-și pierde cumpătul niciodată și, dacă ești stăpîn pe tine...

— Tocmai asta! mă întrerupse el făcînd un gest energic cu mîna. E așa de ușor să fii totdeauna stăpîn pe tine? Îmi amintesc o întâmplare de pe cînd eram funcționar... Cum am putut să scriu acele vorbe în condica doamnei Pompiliu nici astăzi nu înțeleg... și, ori de cîte ori îmi aduc aminte, îmi vine să rîd...

Agenor rămase o clipă pe gînduri, uitîndu-se fix în paharul cu ceai; apoi, scuturîndu-se parcă de o greutate, rîse încetîșor clătînînd din cap.

— Te-am mai auzit vorbind de condica asta. Ce e cu dînsa?

— Nu ți-am povestit?

— Nu.

— Ascultă, e interesant.

Vasilian își aprinse o țigară, trase repede două fumuri unul după altul, apoi mă întrebă:

— Cunoști pe doamna Pompiliu?

— Pompiliu?... Nu-i una care avea un pension de fete la Galați?

— Tocmai... Hariclia Pompiliu... A! E nostim! Eram pe atunci director în minister — asta sub guvernul trecut conservator — iar sub conducerea mea aveam și învățămîntul privat. Cu cîteva zile mai înainte, primesc un denunț anonim, prin care „mai mulți părinți îngrijorați de viitorul copiilor” aduceau la cunoștința ministerului că pensionul doamnei Pompiliu a ajuns un adevărat scandal public. Local

umed... fetele nu învață nimic... întreținere proastă... nu mai țin minte... ba da, se mai insinua că prietenia directoarei cu unul din profesorii școlii nu era de natură a contribui la educația elevilor. Cunoșteam și din altă parte neajunsurile institutului, de aceea m-am gîndit să fac eu însuși o anchetă severă. Dacă lucrurile vor sta astfel... atît mai rău pentru doamna Pompiliu... îi voi închide pensio-nul...

Și, fiindcă nu glumesc cînd e vorba de datorie, m-am hotărît să fiu fără milă.

Am plecat deci la Galați, iar a doua zi dimineața am fost la pension. În fața cancelariei îmi amintii încă o dată scopul vizitei mele și, cînd am pus mîna pe mîner, mi-am zis: „Fără milă!” N-am apucat bine să formulez acest *memento*, și o lovitură strașnică în cap îmi scăpără pe dinainte un luminos joc de fosfene, făcîndu-mă să-mi dau seama că încăperea ușii era prea mică pentru poza cu care voisem să-mi fac apariția. Pălăria îmi căzu... În graba mea s-o opresc, am executat cîteva mișcări de jonglerie, așa că am intrat în cancelarie cu o precipitare care nu se potrivea de loc cu intențiile mele de mai-nainte. O domnișoară blondă pufni în ris... celelalte persoane dinăuntru se uitară cu ochii plini de mirare, întii la pălărie, căreia îi făcusem vînt pînă în mijlocul mesei, apoi la mine, ca la niște apariții cu totul neașteptate... Cineva mă întrebă:

— V-ați lovit rău?

— Nu-i nimic... am răspuns, voind să dau o aparență cît mai naturală accidentului... iar cu mîna căutam să disting conturul figurii pe care pragul de sus mi-l desenase pe frunte.

— Unde aș putea să văd pe doamna directoare?

— Ce doriți? mi se adresă o cucoană scurtă, cam groasă, cu doi ochi negri, frumoși, uitîndu-se întrebător și oprindu-și privirea într-un punct, deasupra sprîncenei mele din dreapta.

În vremea asta, domnișoara, pentru care intrarea mea burlescă fusese un eveniment atît de comic, își ștergea nasul cu îndărătnicie, căutînd să mascheze exploziile de ris printr-o operație nazală cît mai echivocă.

Am spus directoarei cine sînt. Numele meu a produs o senzație deosebită, iar domnișoara blondă și-a șters ochii cu batista, fără să-și poată stăpîni complect veselia. Directoarea... Zici că cunoști pe doamna Pompiliu...

— N-o cunosc... am auzit numai de dînsa.

— Teribilă femeie!... și bună de gură! A început ca o țarcă:

— Vai!... domnule director... cît îmi pare de rău! V-ați lovit tare? Nu vă doare? Tot așa s-a lovit și domnu Francovici... îi ieșise un cucui cît o nucă... Bine... Francovici... ca Francovici... ce are a face? Acuma sigur mut cancelaria... Am o odaie mare, în partea cealaltă... dacă voiți, puteți s-o vedeți, domnule director... vine bine și pentru intrare, fiindcă gangul de ici... pe unde ați trecut... are comunicare din dos... Domnișoara Gițu mi-a dat ideea... Vă spun drept, domnule director, îmi pare foarte bine c-ați venit... pentru ca să

vă convingeți că sînt școli bune nu numai în București... Las', că la noi, în provincie, e foarte greu... fiindcă n-aveți idee, domnule director, cît de puțin se interesează lumea... chiar părinții... a! da!... chiar părinții, domnule director. Nu luați loc? Asta e o problemă la care statul trebuie să se gîndească numaidecît... pentru că... vedeți dumneavoastră, domnule director... legăturile dintre școală și familie... de exemplu în Germania... unde mi-am făcut educația... Tocmai vorbeam cu fratele meu... îl cunoașteți desigur...

— Nu... n-am această onoare.

— Senatorul...

— Nu. Nu-l cunosc.

— Mă mir... el stă mult în București... A! e un om foarte cult...

Și doamna Pompiliu își complectă ideea făcînd un gest care însemna: „Cu dînsul nu-i de glumit”

Eu dusei mîna la frunte...

— Vă doare, domnule director? Ce nenorocire! Ar fi bine ca înainte de a începe inspecția să puneți un compres... Cred că doriți să vizitați școala... Apa rece face foarte bine...

— Nu-i nevoie...

— Sau... stați! vă rog... dați-mi voie... un moment!

Și, fără să mai aștepte răspunsul meu, ieși repede din cancelarie, foșnind din rochia de mătasă. Profesorii plecaseră unul cîte unul, așa că acum rămăsesem singur. M-am dus la oglindă, unde mi-am cercetat fruntea de aproape. Nu știu cum fusese cucuiul domnului Francovici... al meu era eroic!

Doamna Pompiliu apărură ținînd în mîna un șipuşor cu lichid albicios și un pachet de vată...

— Eram sigură că am... e suverană pentru lovituri... Vă rog să-mi dați voie... să vă tamponez numai de două ori... Nu doare.

— De ce vă deranjați?... am zis eu plictisit.

— Să vedeți ce bine are să vă facă...

Voi să protestez din nou, dar doamna Pompiliu, cu multă convingere, muie o bucată de vată în conținutul sticlei și, cu seriozitatea preotului care miruiește pe un bolnav, mă atinse de două ori pe frunte, asigurîndu-mă:

— Are să vă facă foarte bine.

După ce astupă șipul, directoarea își ceru din nou voie „numai un singur moment”... și ieși aproape alergînd, iar cînd se întoarse zise chiar de la ușă:

— Vă spun drept, domnule director, îmi pare foarte bine c-ați venit. Acuma... sînt la dispoziția dumneavoastră. Desigur, voiți să vedeți clasele. Iată orariul. La domnișoara Popovici să nu mergem... e cea pe care ați văzut-o adineoarea aici... e grozav de timidă... De altminterea, e o profesoară tare bună... La religie nu cred că vă interesează... La matematici e cam plicticos... avem un profesor eminent. La istorie... da!... să mergem la istorie... are să vă placă... Domnu Mușetescu e în curent cu teoriile noi... Vra să zică... la istorie. Dacă-mi dați voie, vă conduc eu...

Aș fi voit să fac oarecare obiecții în privința aprecierilor doamnei Pompiliu și să-i rectific părerea relativ la preferințele mele. Siguranța directoarei... probabil și cele două tampoane de vată... mă împiedicară. Consimții să mergem la istorie...

Am străbătut un coridor lung — ea înainte, eu după dînsa — unde pînze mari de paianjeni atîrnau în rețele argintii, am urcat cîteva scări zgrunțuroase, la capătul cărora doamna Pompiliu s-a oprit și, întinzînd mîna cu unghii frumos lustruite:

— N-aveți idee, domnule director, în ce stare am găsit casele acestea. Vai! Nici nu pot să vă spun! Tocmai mă întorsesem din Germania... Erau într-un hal lamentabil... dar știți... la-men-ta-bil! Nu înțeleg cum sînt astfel de oameni... *parole d'honneur*<sup>36</sup>! Acuma... uitați-vă au alt aspect. La curățenie țin foarte mult...

Voi să fac o aluzie malițioasă, dar emoția adîncă care stăpînea în acest moment pe doamna Pompiliu îmi impuse tăcere. Am trecut într-o sală, unde deodată un miros greu îmi tăie răsufarea:

— De unde vine mirosul?

Directoarea îmi răspunse cu seninătate:

— De la bucătărie.

— Da? De la bucătărie?

— A! Da! De la bucătărie...

În sfîrșit, am ajuns în fața unei uși deasupra căreia o tăbliță neagră arăta că ne găsim înaintea clasei a III-a. Doamna Pompiliu mă opri:

— Eu... am un principiu... Pentru fete... cred că și dumneavoastră îl aprobați... Puțin și bine. Altfel... mai ales cît privește asta... cum îi zice în românește?... *Vorstellung*<sup>37</sup>...

— Se înțelege, aveți toată dreptatea... i-am răspuns, neînțelegînd ce voiește să spuie.

Doamna Pompiliu deschide ușa. Cînd să trec pragul, îmi șopti: „Nu stăm mult”. Un zgomot uniform de picioare salută intrarea noastră, după care directoarea se adresă clasei cu glas tare:

— Domnișoarelor, vă prezint pe domnul director al învățămîntului... Iar la urechea mea: E bine să știe cu cine au a face.

M-am așezat în bancă. Elevele au făcut gol în jurul meu cu o repegiune care ar fi fost justificată numai dacă aș fi suferit de vreo boală molipsitoare. Dimpotrivă... doamna Pompiliu luă loc alături de mine cu oarecare plăcere, și, după primul moment de confuziune generală, m-am pregătit să ascult „teoriile noi”. Profesorul, un om între două vîrste, cu favorite castanii, care dădeau feței lui osoase un aer de diplomat, avea ca parte integrantă din persoana sa un respectabil măr al lui Adam, care își trimetea vîrfurile ascuțite ca un cui printre cele două capete răsfrînte ale gulerului cămășii, aproape paralel cu lungimea bărbii. El purta o jachetă a cărei culoare numai un ochi feminin ar fi putut s-o clasifice cu exactitate, care, după toată probabilitatea, își schimbase fața de mai multe ori din ziua cînd

<sup>36</sup> Pe cuvînt de onoare! (fr.).

<sup>37</sup> Reprezentarea (germ.).

ieșise din minile artistului care o confecționase. În ce privește forma ei... dacă admitem că eroarea nu intrase ca element component în calculele inițiale... denota porniri originale din partea profesorului. „Noile teorii”... cu care directoarea împodobise pe domnu Mușetescu nu se prea împăcau, la prima vedere, cu înfățișarea lui, așa de expresivă totuși.

Fetele se uitau cu ochi curioși... Pentru două-trei intrarea noastră era un lucru hazliu. Domnu Mușetescu ceru uneia din ele să vorbească despre congresul din Viena. O fetiță cu cîrlionți galbeni se ridică, tuși, apoi, încrucișându-și brațele, spuse pe nerăsuflăte, cu ochii în tavan:

— Congresul din Viena. Congresul din Viena este un congres care s-a ținut la Viena, capitala Austriei, pentru care se numește Congresul din Viena...

Aici, doamna Pompiliu îmi făcu un semn discret:

— Uitați-vă la figurile fetelor... Când le-aduc de-acasă, parcă sint fierte în oală... Acuma... e o plăcere!... Uit-te la cea de colo... banca a treia... capătul de lîngă geam...

M-am întors în direcția arătată, dar pe urmă am făcut o mișcare elocventă, care, în intenția mea, trebuia să arate directoarei că nu vreau să vorbesc în timpul clasului. Doamna Pompiliu îmi șopti însă la ureche:

— Aer au de ajuns.

I-am răspuns cu oarecare asprime:

— Vă rog... să ascultăm...

— A! e un profesor foarte bun!...

Începui să fiu neliniștit... dădeam un exemplu rău. Stînjeneam pe profesor și nici nu puteam urmări întrebările și răspunsurile. Domnu Mușetescu explica nu știu ce, demonstrînd cu mîna dreaptă; iar cînd vorbea, nodul de sub bărbie se suia și se cobora parcă ar fi fost o ființă care-și căuta locul pe unde să scoată capul afară. Eram distrat atît din pricina acestui joc, cît și de vecinătatea directoarei, care constituia pentru mine o permanentă teroare...

Mă hotărîi să măresc spațiul dintre mine și dînsa fără ca ea să simtă. Prefăcîndu-mă deci că-mi caut batista, m-am ridicat de pe bancă și m-am așezat puțin mai departe. Doamna Pompiliu însă, cu o mișcare foarte naturală, se apropie de data asta mai simțitor decît înainte și, plecîndu-mi-se la ureche, următorul dialog avu loc:

— Mergem aiurea.

— De-abia am venit.

— Nu v-ați plictisit de Congresul din Viena?

— N-am auzit mai nimica...

— L-a explicat foarte bine...

Aici, nu știu de ce, mă crezui obligat să rid, dar imediat mi-am compus o figură severă, sperînd că doamna Pompiliu va înțelege din această tranziție bruscă că mă plictisește. De prisos! Privindu-mă în față, mă întrebă:

— Apropo... vă mai doare cucuiul?

— Nu... lăsați, vă rog.

— Aproape nu se mai cunoaște.

— Mi se pare să deranjăm pe domnu Mușetescu...

Doamna Pompiliu spune ceva... îi răspund la întimplare... „da... da”. Ea continuă pe franțuzește... și ride. N-aud nimic... nu înțeleg nimic. Zîmbesc și eu și răspund:

— *Naturellement*<sup>33</sup>.

E ceva grozav! Elevele se uită la noi... unele din ele pricep situația mea. Scot ceasul pe furis. Doamna Pompiliu mă surprinde:

— V-ați plictisit.

— Dimpotrivă... să ascultăm...

— Mergem la domnu Bobeică. E un savant.

Și, zicînd, se scoală și... amîndoi pornim la domnu Bobeică. De la domnu Bobeică am mers la *monsieur* Mayer, un neamț lung, lung și deșirat, apoi la o cucoană voluminoasă, cu glasul pișigăiat. Ce să-ți mai spun? N-a fost chip să ascult o singură lecție cum se cuvine...

S-a ținut de mine ca o menorocire! Eu... eram din ce în ce mai laș: voința mi se amînilase cu totul. În cele din urmă, m-am hotărît să renunț... să las dracului și pension și anchetă și, cînd am intrat în cancelarie, eu înainte, ea după mine, i-am spus:

— De-acuma, lăsăm...

— Foarte bine. Dejunați cu noi, domnule director.

— Nu se poate... am strigat... uitînd și de cucui și de tampon.

— Ne faceți mare plăcere, domnule director...

— Sint grăbit... nu pot... mi-e cu neputință...

Era o întorsătură la care nu mă așteptam. Lucrul devenea grav. A mîncea la dînsa însemna în ochii mei o mituire. Și ca să-i arăt imposibilitatea faptului, am scos ceasornicul din buzunar. Ea și-a îndoit insistențele!...

— Ne faceți mare plăcere, domnule director... Am regulat totul... Vă rog!...

— Doamnă, înțelegeți... nu pot. Mă iertați... dar nu pot.

Și, cu figura posomorită, i-am întins mîna să-mi iau ziua bună. Doamna Pompiliu, în loc să răspundă gestului meu, voințe să-mi apuce pălăria și bastonul. Eu ridic mîinile în sus pentru ca să pun în siguranță obiectele vizate. Doamna Pompiliu se înalță în virful degetelor, le capturează și zice:

— Ne faceți mare plăcere.

Sint dezarmat în amîndouă înțelesurile. Doamna Pompiliu iese repede, ducînd trofee în triumf, iar eu rămîn singur. Încep să mă plimb furios prin cancelarie: „E curată bătaie de joc... Asta nu mai merge!”. Apoi deodată mă opresc... găsisem o soluție. Doamna Pompiliu intră:

<sup>33</sup> Firește (fr.).



— Am uitat, încep eu... trebuie numaidecît să văd pe un prietin căruia i-am făgăduit. I-am scris din București... Prin urmare... îmi pare foarte rău... însă, după cum vedeți, trebuie să vă las...

Dar ea, fără să deie nici o importanță:

— A, aveți toată vremea. După dejun vizităm școala... și pe urmă vă duceți unde poftiți... Aveți tot timpul. Trenul pleacă la zece... Ne faceți mare plăcere... Nici nu vă închipuiți ce plăcere ne faceți!...

Și doamna Pompiliu, deschizînd larg ușa cancelariei, îmi comandă: *A droite!*<sup>39</sup>

Îți închipui starea mea sufletească!

La masă, pe lângă directoare, au mai luat parte și două matracuci bătrîne și urite, care, după cît am înțeles, făceau parte din personalul administrativ al școlii. Cînd m-am văzut între aceste trei femei, o descurajare subită m-a cuprins și o tristeță covârșitoare mi-a tăiat orice poftă de mîncare. Aveam senzația că ceva, ca un clește, mă strînge de gît. Îmi venea neconținut pe buze: „Ce caut eu aici? Ce am de împărțit cu lighioanele acestea?” Și, cu toate că subalternele doamnei Pompiliu au fost tot timpul tăcute și rezervate, ștergîndu-se cu multă grijă după fiecare înghițitură și luînd sorbitura astfel ca să facă cît mai puțin zgomot, o ură de moarte mă cuprinsese mai ales față de dînsule. Dejunul a fost bun și ar fi fost și mai bun în alte împrejurări. În timpul mesei nu știu dacă am scos zece vorbe... Noroc de doamna Pompiliu! Dumnezeu mare, despre ce n-a vorbit?...

Mi-a spus cum a deschis pensionul. Mi-a istorisit cum a divorțat. M-a inițiat cum a învățat gospodăria de la mama ei, încă pe cînd avea patru ani. Mi-a lăudat sparanga de Argenteuil, destăinuindu-mi tainele culturii. Mi-a arătat cum ține disciplina în școală. Mi-a făcut o teorie a pedepsei... S-a entuziasmat de inteligența lui Bercu, ogarul lui frate-său. Și-a amintit de timpul cît a stat în Germania. Mi-a afirmat că are 35 de ani... A ris... s-a înduișat... s-a înflăcărat... și... „domnule director în sus... domnule director în jos... nu mîncăți nimic, domnule director... aveți să rămîneți flămînd”... m-a amețit! Cînd m-am sculat de la masă, mi se părea că se învîrtește pămîntul cu mine. Așteptam momentul favorabil să plec cît mai iute... să iau puțin aer și să răsufliu în tihnă. Nu știam unde mi-au ascuns pălăria și bastonul și aruncam pe furis priviri cercetătoare. Doamna Pompiliu, mulțămindu-mi călduros „de onoarea pe care le-am făcut”, mă conduse înspre o cameră vecină, deschise ușa și-mi zise cu glas matern:

— Trebuie să fiți obosit... după o noapte în tren... Aici puteți să vă odihniți... Nu vă supăra nimeni...

Și, fără să-mi deie timpul să protestez, ieși, iar de pe prag îmi făcu un semn grațios cu mîna: „*Faites comme chez vous*”<sup>40</sup>, apoi închise ușa și... tranc-tranc, învîrți de două ori cheia în broască...

Era prea mult! Am rămas în mijlocul odăii, cu brațele încrucișate, uitîndu-mă fix la locul pe unde ieșise, apoi izbucnii: „Ei las', tu,

<sup>39</sup> La dreapta! (fr.).

<sup>40</sup> Ca la dumneavoastră acasă (fr.).

madamo, că te așez eu în raport!” Străbătui odaia ca un turbat și mă oprii lângă ușor. Limba broaștei trecuse de cealaltă parte a scoabei, dînd sechestrării mele o aparență definitivă. Am pornit încetișor... dar după cîțiva pași m-am oprit și m-am întrebat cu o îngrijire legitimă: „Oare cît au să mă ție aici?” Omul însă se deprinde cu orice... Am început și eu să mă uit prin odaie, care era aranjată cu oarecare gust. Am admirat niște bibelouri... am pus în mișcare o figurină cu capul mobil... am deschis un album de fotografii... m-am uitat în oglindă. Și fiindcă n-aveam ceva mai bun de făcut, m-am dezbrăcat de surtuc, mi-am scos o botină, care mă strîngea, și m-am întins pe canapea, unde, într-o poziție contemplativă, îmi trecură pe dinainte evenimentele zilei în lăntuirea lor bizară. În cele din urmă, am așipit și... nu știu cît va fi trecut... trei ciocănituri ușoare făcură să-mi bată inima cu putere... cheia se învîrți de două ori în sens invers și doamna Pompiliu își făcu apariția cu pălăria mea în mină...

— V-ați odihnit bine?... Erați obosit... se vedea la masă.

Supărarea îmi trecuse. Mulțămii de ospitalitate și pornirăm iar amîndoi... ea înainte, eu după dînsa. Mă gîndeam cu resemnare: „Unde dracu mă mai duce?” Am scoborit cîteva trepte și, cînd să intrăm într-o sală mare, un urlet grozav mă făcu să tresar. Era corul școlii. Cu spetele la noi, corigentul făcea mișcări desperate din amîndouă mîinile, apoi, la un semn de spaimă, cîntărețele îi răspunseră cu un „*pianissimo*” foarte pronunțat, pe care profesorul îl conduse numai cu un deget, descriînd mici oscilații la înălțimea ochiului. Și, fiindcă trecerea de la piano la forte alcătuieste unul din farmecele muzicii, o lovitură violentă în aer aduse iarăși o învălmășală de zbierete sinistre, care luă sfîrșit numai cînd maestrul făcu un gest parcă ar fi retezat capul cuiva... După asta, artistul întoarse spre noi o figură smolită... foarte smolită. M-am simțit obligat să-i declar:

— Foarte frumos! Bravo!

Doamna Pompiliu interveni:

— Domnule Banciu, cîntă: *Sînt dorobanț voinic cît șapte*.

Domnul Banciu, foarte bucuros, transmise coristelor dorința directoarei, și fetele, cîteva veselindu-se, cîntară cu accente bărbătești... *Sînt dorobanț voinic cît șapte*...

Am părăsit pe artistul Banciu exprimîndu-mi încă o dată mulțămirea și am trecut în dormitorul elevelor, după propunerea doamnei Pompiliu. Sala n-avea nimica deosebit, bineînțeles dacă treceai peste disproporția dintre spațiul odăii și numărul paturilor. Dar directoarea îmi lăudă aranjamentul, mă făcu atent asupra cubajului, îmi lămurii rostul unui paravan din colțul odăii, mă duse la fereastră să privim în ogradă, apoi îmi spuse:

— Curățenia... nu lasă nimic de dorit.

Și, ca să-și întărească afirmația, ridică o cuvertură, dar o lăsă imediat în jos, regretînd această mișcare imprudentă.

— Nu sînt prea multe paturi? am întrebat eu.

— *Quelle idée* <sup>41</sup>!... îmi răspunse directoarea indignată.

După dormitor veni rîndul grădinii. Chiar la porțiță, doamna Pompiliu îmi atrase luarea-aminte:

— Tot ce vedeți aici e făcut de eleve...

Și pe cînd directoarea își dezvoltă teoriile sale asupra foloaselor muncii manuale în legătură cu inițiativa personală, eu căutam cu privirea de jur împrejur, fără să pot descoperi undeva o urmă cît de mică care să fi îndreptățit mîndria însoțitoarei mele. Cei cîțiva salcîmi bătrîni care stăteau stingheri și singuri unde și unde prin grădină nu erau desigur opera pensionarelor doamnei Pompiliu. M-am uitat cu coada ochiului pentru ca să mă conving dacă nu cumva directoarea trecuse la ironie sau poate chiar la bătaie de joc. Figura ei exprima însă mulțămirea omului în fața datoriei împlinite. Înaintărăm totuși, eu preocupat de înțelesul vorbelor doamnei Pompiliu, ea într-o reculegere pioasă, și, la o margine a grădinii, descoperii o balță pestilentială.

— Trebuie secată... zic eu.

— A! Mai mult decît atîta, îmi răspunse ea cu volubilitate. Ici... am să fac plantații... colo... am să pun un strat de trandafiri — mă-nnebunesc după trandafiri — dincolo... un chioșc... în mijloc un *jet d'eau*... o lebădă... sau un înger... *ça va être très gentil, n'est-ce pas, mon directeur* <sup>42</sup>?

Dacă aș fi urmat invitații doamnei Pompiliu, ar fi trebuit să mă bag și în bucătărie. Am refuzat însă să văd celelalte atenanse și ne-am întors în cancelarie. *Monsieur Mayer* s-a ridicat de pe scaun, făcîndu-mi impresia că nu se mai sfîrșește, iar una din cele două babe de la dejun a închis repede un dulap, după ce a pus ceva pe masă, cu o mișcare pripită. „În sfîrșit, am scăpat!” mă gîndii eu, și mă pregătii să-mi iau rămas bun, irevocabil. Tocmai cînd eram gata, doamna Pompiliu îmi întinse o condică deschtsă, oferindu-mi și condeiul muiat în cerneală...

— Ce e asta? întreb eu îngrijat.

— Registrul de inspecții...

— Am să pun impresiile mele în raport.

— Natural... Raportul e pentru domnul ministru, zise ea cu glas insinuant, clătînd din cap cu cochetărie... Pentru noi... vizita dumneavoastră... e o mare onoare... și, ca amintire...

Și doamna Pompiliu, cu o mișcare grațioasă, muie încă o dată condeiul în călimară...

Vrînd-nevrînd, mă așezai înaintea condicii. Dacă aș fi prevăzut lucrul, aș fi conceput mai dinainte ceva în doi peri... dar așa... De felul meu scriu greu chiar o carte poștală. Și, cum stăteam cu condeiul muiat deasupra paginii albe, fără să găsesc cuvîntul potrivit, mă cuprinse o neliniște ca nu cumva întîrzierea, care se prelungea,

<sup>41</sup> Ce idee! (fr.).

<sup>42</sup> Va fi foarte plăcut, nu-i așa, director? (fr.).

să fie luată drept neputință, și atunci, la întîmplare, am scris următoarele vorbe:

„Inspectînd pensionul doamnei Pompiliu, am rămas cu totul mulțămît, atît în privința modului cum se predă instrucțiunea, cît și în ce privește educația elevelor”...

Mă oprii un moment, să văd dacă n-am făcut vreo greșală gramaticală.

— Trebuie să spunei ceva și de directoare, zise doamna Pompiliu, cu ton jumătate glumeț, jumătate serios.

Continuai: „În special doamna Pompiliu, directoarea institutului, și-a înțeles foarte bine misiunea”...

Nu că împărțeam exact această părere, dar nu mi-a venit altă nimic la îndemînă...

Doamna Pompiliu urmărea cuvînt cu cuvînt:

— Spuneți ceva și de curățenia localului...

O dată pornit pe povîrnișul acesta, înțelegi bine că trebuia să merg pînă la capăt. De aceea, cu gîndul la painjeni, am încheiat: „Curățenia localului nu lasă nimic de dorit”.

Am ieșit din pension parcă m-ar fi gonit cineva. Îmi venea să-mi dau cu pumnii în cap! Mă tratam de idiot... laș... om de nimic... aproape alergînd pe stradă... Simțeam nevoia să părăsesc imediat acest oraș blestemat... Lîngă un felinar m-am oprit... și examenul de conștiință pe care mi l-am făcut nu mi-a arătat nici o circumstanță atenuantă. „Mi-am iscălit propria mea infamie... Orice aș face... s-a isprăvit! Va rămîne pentru totdeauna în acea condică odioasă dovada imbecilității mele... Să mă învîrtească pînă într-atîta o femeie stupidă și idioată? Dar asta înseamnă că nu sînt bun de nimic și mai ales pentru astfel de însărcinare”...

Rezultatul, scumpul meu, a fost că de la felinar m-am dus direct la poștă, de unde mi-am înaintat demisia telegrafic...

Vasilian se opri. Aflasem în sfîrșit pentru ce amicul meu părăsise un serviciu atît de însemnat. El continuă:

— Acuma, te întreb... la dracu! sînt eu un imbecil? După cele ce ți-am istorisit... desigur... dar tu mă cunoști. Prin urmare, vezi că se pot întîmpla uneori lucruri ciudate...

Vasilian sorbi ultima picătură de ceai, apoi întinse paharul în mijlocul mesei...

— Există, desigur, încheie el, un determinism riguros în toate acțiunile omenești... dar felul în care ele se desfășoară atîrnă de-o cauză inițială, care, după cum vezi, poate fi un... cucui. Prin urmare, amice, n-ai dreptate...

## ARHANGHELUL MIHAIL

*Domnișoarei Zoe Morțun*

La Mănăstirea Neamțului am cunoscut un nebun pe care oamenii îl numeau Arhanghelul Mihail. Era un maniac religios, cum se găsesc mulți prin acest ținut al Moldovei, unde bogăția de mănăstiri și lăcașuri vechi bisericesti te predispuie la o blîndă visare mistică. Avea 70 de ani trecuți; dar mersul lui drept și sprinten, mișcările iuși și vioaie și înfățișarea lui viguroasă te făceau, la prima vedere, să-l iei drept un băietan de 20 de ani, cu figura îmbătrînită înainte de vreme. Purta un spențer cenușiu, pe cap o pălărie de aceeași culoare, cu marginile totdeauna în jos, împodobită de jur împrejurul cordelii cu penne de gîscă și de găină, iar la gît, de un lanț de alamă, atîrnau cîteva cruci și engolpioane<sup>43</sup>. De departe, pennele capului deșteptau în minte imaginea pieilor-roșii; de aproape, chipul lui ras și expresiv, cu plele mari, unduioase, îți amintea figura lui Voltaire. Nu se despărțea niciodată de două-trei icoane, de care îngrijea, parcă ar fi fost ființe vii, purtînd pe la gura sfinților merindea lui săracă și spălîndu-le fața și mîinile în apă curgătoare. Mîncă foarte puțin, avea oroare de carne, se scâldea în fiecare zi, în faptul dimineții, iarna și vara, în apele munților, dormea numai cîteva ceasuri.

Era un dușman înverșunat al tutunului și al rachiului, pentru că „mahorca și holerca sînt născocirile diavolului”. Vinul, dimpotrivă, nu-l disprețuia, căci e băutura Domnului și intră în sfînta împărțășanie. Dacă îl cinstea cineva, el bea cumpătat și cu măsură, după ce mai întîi se întorcea spre răsărit și cu cele trei degete de la mîna dreaptă se însemna apăsînd în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh, ștergîndu-și înainte frumos gura cu mîneca surtucului. O castitate neînfrîntă îl îndepărtase toată viața de la plăcerile care deschid porțile iadului. Vorbea tare și cu inimă, glasul lui, ca un clopot, se auzea de departe și, cînd rîdea, răsuna dealurile. Cînta minunat cîntece de biserică, uneori cu note de fals soprano, alteori cu glas puternic de tenor. Iar cînd zicea versuri de lume, care-i plăceau ca și cele bisericesti, cu degetul umed imita pe scîndurile podelei contrabasul, din gură închipuia clarinetul și flogornul, acompaniîndu-se în răschim-

<sup>43</sup> Engolpion — iconiță.

puri și de un sunet de clopoței pe care îl scotea lovînd cu mîna în cadență peste cruci și engolpioane. Era o muzică bizară, pe care o ascultai cu plăcere. Îți făcea impresia că ai înaintea ta pe unul din acei cîntăreți ambulante care, purtînd în brațe un cimpoi, duc în spinare o întreagă orchestră...

Nu făcea rău nimănui. Iubea cu căldură vietățile pămîntului, se uita cu înduioșare la zburătoarele cerului și avea dezmierdări de amant pentru florile cîmpului. O gîză... un gîndac... un flutur... îi scotea lacrimi, și accente duioase lăsau să se vadă între dînsul și întreaga natură o solidaritate divină. Cînd uliul se rotea în cercuri line deasupra aghesmătarului din fața mănăstirii, ochind din înălțime hulumii neastîmpărați, Mihai, cu privirea umedă, urmărea zborul său viclean, filfiind ușor din mîinile lui îndoite și imitînd desăvîrșit țipătul vindereului<sup>44</sup>...

Adeseori îl vedeai închinîndu-se lui Dumnezeu cu umilință și lacrimi ori cîntînd Maicei Domnului imnuri de laudă, cu glas subțire din cap, așa cum cîntă în paradis serafimii și heruvimii pe care era sigur că-i auzise.

El îmi deștepta în suflet lucruri vechi și sfînte, făcînd să mă întorc cu mintea spre timpurile primitive ale creștinismului și să călătoresc cu pietate prin locurile Evangheliei... în țara Galaadului... pe muntele Carmelului... la apa Iordanului... pe lacul Genisaretului...

Odată l-am văzut miniat. L-am întrebat ce are.

— A dat cu pușca-n uliu, mi-a răspuns el cu mișcări înfrigate. Pentru ce să-l omoare? Și el este o vietate a lui Dumnezeu...

— Bine, Mihai, dar uliul mîncă găini și pui... nu trebuie omul să le apere?

— Și dumneata mîncă găini și pui... Cine are păseri... să le păzească... să nu deie cu pușca... Cum, el nu trebuie să trăiască?

Și Mihai s-a repezit într-un suflet acasă, a luat fărîme de mămăligă, a alergat pe unde știa el că paserea răpitoare își are cuibul și a așezat mîncarea grămadă lîngă tulpina unui brad bătrîn...

Ocupațiile lui erau ușoare și lipsite de grijă. Se ducea regulat la biserică, unde a fost prins în multe rînduri purtînd o bucată de zahăr pe la gura icoanei Maicei Domnului, cea făcătoare de minuni, și probizat greu pentru fapta asta nelegiuită. Peste zi dregea ciubote, făcea linguri pe care le încresta cu mult meșteșug, cioplind și săpînd cozile în chipuri de animale și paseri, care arătau adevărate porniri artistice. Iar după ce soarele trecea de amiază, îl vedeai cu o undiță lungă pe umăr, apucînd repede spre unul din cele două iazuri ale mănăstirii. Pomană nu primea.

— Mihai, l-am întrebat într-o zi, de ce prinzi peștii? Ei nu trebuie să trăiască?

— Peștii n-au sînge, nici glas. Carne să nu mînci... pește nu-i păcat... Și Mîntuitoriu prindea. Ia!... Auzi cum țipă hultanu?

<sup>44</sup> Vindereu — șeim mic.

— De unde știi că-i hultanul?

— Cum să nu știu?... Sălăcuțu! are cuibu în Vovidenie... I-am dus de mâncare... să mănince cu hultănița lui... să nu mai vie în mănăstire... să tragă omu cu pușca...

— Hultanul, Mihai, mănincă numai carne...

— Asta nu-i adevărat — răcni el — mănincă mămăligă, și pine, și grăunțe. Numai când n-are mănincă carne. Asta nu-i adevărat... Păsările nu trebuie împușcate... Un cuc și cucoaia fac cit o moșie...

El se uită cu băgare de samă la picioarele mele și, cinchindu-se jos, îmi zgirie o botină cu unghia, sfātuindu-mă cu glas domol: „Să mi-o dai să-i pun un cărăvășel“.

— De unde ai deprins ciubotăria, Mihai?

— Am învățat-o singur... Omu trebuie să aibă un meșteșug. Eu fac linguri... dreg ciubote... Ploile tot eu le port... De patruzeci de ani de când le port... Și în rai am fost... trei zile și trei nopți am stat... iar pe pământ am fost mort...

— Și cum e în rai, Mihai?

— Tea!... numai lumină și verdeață... Și tatăl meu cel ceresc — eu am doi tați — stă cu mitra în cap, ca părintele *nitropolitu*... Și cîntece mîndre de serafimi și de heruvimi... Tea!... Trei zile am stat...

Și ca să-mi facă dovada, începea să cînte, căutînd să nimerească glasul cel mai subțire: „Pre tine te laudăm... pre tine te binecuvîntăm...“ apoi, oprindu-se brusc, îmi arăta rizînd un călugăr înalt și mustăcios: „Parcă-i un crap de Siret“.

Vorbea figurat și cu imagini strălucitoare, colorîndu-și povestirile prin comparații minunate, pe care iubirea-i fierbinte de natură i le pune la îndemînă cu o îmbielșugare uimitoare. Iar limba noastră străbună, în gura lui, avea un farmec deosebit...

Într-o zi, m-am dus acasă la dînsul. Sta pe un scăunaș, în ogradă, și lucra cu multă băgare de samă la coada unei linguri. Cu ochelarii legați cu sfoară pe vîrfurile nasului, cu o pestelcă improvizată pe dinainte, părea om întreg: un meșter harnic, adîncit în rostul trebișului. Căci seriozitatea gravă care i se așezase pe figură nu lăsa să se vadă nimica din rătăcirea minții lui. Lîngă dînsul, pe o laviță, îi erau așezate icoanele, iar într-un colț, o mină de gologani, printre care luceau și citiva bani de argint. L-am întrebat:

— Ce faci, Mihai?

— Ia, mai fac cite oleacă de ochi la cucoșu ista... Acuși îl gătesc... Găvanu<sup>45</sup> îi gata...

Și Mihai îndepărtă lingura, uitîndu-se la dînsa pe sub ochelari, pentru ca să-i vadă efectul de departe...

— Cu ce-i faci ochiul?

— Cu hîrtie cînică... o bag împrejur binișor cu cuțitu... nu mai iesă...

El apăsa ușurel cu briceagul capul cucoșului, iar din gură făcea

<sup>45</sup> Găvan — scobitură.

schime ciudate, menite să-i înlesnească operația lui migăloasă...

— Faci multe linguri pe zi?

— Cu pește ori cu cucoș, două — a doua n-o mîntui de tot. De celelalte proaste fac șase... opt... și zece fac. Da! trebuie să mă țin...

— De ce îți lași banii aici? Dacă ți-i ia cineva?

— De lîngă Maica Domnului?... Nu-i ia nimeni...

Mihai lăsa lucrul, se ridică ușor, scuturîndu-și petica de dinainte, și se uită înspre munții Pleșului, cu priviri de vizionar. Soarele ardea blînd, cerul avea o față limpede, iar în mănăstire era liniște. O rîndunică, pe aproape, ciripea cu îndărătnicie, sfîrșind cu accente de mirare. Mihai îmi spuse:

— Cînd m-am sculat dimineață — mai era până să răsară sfîntul soare —, boii părintelui Daniil rugumau... I-am sărutat... Botu lor aninoso tare frumos... a trandafir sălbatic, da' nu de cel roș... de cel alb. Și, trecînd fără tranziție la altă vorbă: — A adus părintele două tigăi de aramă... să vezi ce frumos sună...

Intrarăm înăuntru. El așeză tingirile la o depărtare potrivită una de alta și, lovindu-le pe rînd cu melestul, începu un cîntec cu voce bărbătească, alternînd-o cu glas de copil. Imita și contrabasul și alte două-trei instrumente, sărînd ușor într-un picior, neuitînd la momentul potrivit să sune și din cruci și engolpioane. Apoi deodată, aducîndu-și aminte de ceva:

— Să mergem lîngă lădoi... face ca bombardonul...

El își mută tigăile lîngă o ladă mare de Brașov și cu degetul umed scoase dintr-însa, de probă, niște vibrații sonore, după care urmă, cu aceeași fanfară, o nouă partitură, în care într-adevăr se distingea bombardonul...

Mihai se opri și, arătîndu-mi cu melestul tingirile, spuse:

— Așa cînta împăratu David.

Clopotul de la trapeză chema pe călugări la prînz. El puse melestul la locul lui și mă întrebă:

— Ai văzut cum mîncă călugării?... Cu camilavcele<sup>46</sup> în cap... cioc... cioc... cioc... parcă-s niște *corghii*...

Venea de multe ori la mine. Se așeza pe scările ceardacului și cerea zahăr, să i se facă glasul subțire. Îmi arăta cum cîntă jidovii în sinagogă, imitînd minunat caracterul oriental al muzicii, lovind din palme la intervale, fără nici o urmă de schimonositură sau de bătaie de joc. Apoi trecea la *catolnici*, oțărîndu-se și recitînd cu voce *forte*, vorbe care, fără să fie latinești, aveau totuși aspectul. Îmi plăcea să stau cu dînsul, căci știam că în fața mea am un sufelt curat ca apa de la munte și bun ca pînea lui Dumnezeu. Mă gîndeam cu durere că în mecanismul acesta atît de bine alcătuit, în această mașină care ar fi putut funcționa admirabil... un șurub... numai un mic șurub e stricat... însă pentru totdeauna!

<sup>46</sup> Camilavcă, camilafcă — potcap acoperit cu un vâl negru, purtat de monahii ortodocși la diferite ocazii.



Uneori vorbea fără șir. Dar în aiurările lui pomenea de oameni vechi și de demult... de cuconu Neculai Forăscu din Fălticeni și de duduca Raluca, care avea ochii ca albastrul cerului, de Iancu Razu, care stăpînea moșii întinse, cu hambare și jitniți pline cu bucate, de un Cominò care umbla cu patru cai înaintași. Dorința lui cea mai fierbinte era să poată sluji o dată, numai o singură dată, în Mănăstirea Neamțului, cu mitră și cîrjă și îmbrăcat în veșmînturi de vlădică, ca părintele Narcis. Că slujba o știa fără greș, de la început pînă la capăt. Și era sigur că va veni și vremea asta, îngrijindu-se numai să nu se întimple prea tirziu, cînd va fi un hleab ca părintele Vavila...

Cîteodată se înfuria, și atunci chipul lui se contracta ca de o durere ascunsă, amenințînd lumea cu potopul și cu alte cumpene grele. Se vede că suferise în viață, căci în asemenea momente totdeauna se plîngea că l-au bătut, și i-au smuls părul din cap, și l-au legat de butuc...

Cînd nouii negri izvorau amenințător de după vîrfurile Rusului și cerul plumburiu răsuna de zgomote surde ca glasul primejdiei, iar lăstunii își arătau albul pîntecelui în zboruri neliniștite, Mihai, în fața clopotniței, cu pălăria în mînă, cu ochii la cer, îndrepta rugi fierbinți către Dumnezeu, să apere de spaimă pe oameni și pe vite și să trimeată grindina pe pustie locuri. Atunci el făcea cruci mari și metanii umilite, atingînd cu fruntea pămîntul...

La Mănăstirea Neamțului sta numai cîteva luni, căci locuințele lui erau regulate după anumite socoteli ale anului. În ziua Înălțării, de hramul mănăstirii, o dată cu pelerinii care în această zi vin din toate părțile Moldovei, de prin satele și orașele Bucovinei, de prin ținuturile Basarabiei, de prin munții mocănești ai Ardealului; o dată cu miile de credincioși care în faptul dimineții acopăr pajiștea din jurul aghesmătarului, sosea și Mihai. În mănăstire își avea locuința la un călugăr bătrîn și cuvios, de o vîrstă cu dînsul, cu care copilărise. Venea la el ca la un prietin, căci era primit cu voie bună și găzduit cu multă îngăduință. Aici stătea pînă în ziua prorocului Ilie, cînd iarmarocul din Fălticeni, despre care Mihai vorbea ca de un lucru minunat, îl atrăgea cu farmecele sale. Și cînd rîndunelele începeau să-și învețe puii pentru drumul cel lung, Mihai se pregătea și el de plecare. Iar cînd pleca, o tristeță mare mă cuprindea. Pentru mine, călător vremelnic prin aceste locuri, plecarea lui îmi aducea aminte sfîrșitul zilelor de vară și al ceasurilor mele de odihnă, căci nu mult după asta șiruri lungi de cocoare apucau spre miazăzi cu glasuri tînguitoare...

În Fălticeni stătea pînă înspre Probajeni, cînd pornea mai departe, pentru ca Schimbarea la față să-l găsească la hramul Mănăstirii Slatina, unde hălăduia iarăși o bucată de vreme. Iar cînd frigul lui octombrie înroșea frunzele jugăștrilor, Mihai se așeza în satul Știrbăt, unde în nopțile lungi ale iernii se închina lui Dumnezeu, dregînd papucii femeilor...

Nimic nu-l putea hotărî să schimbe ori să amestece locurile lui de ședere. Mă deprinsesem cu obiceiul lui, așa încît nu-mi puteam închipui Mănăstirea Neamțului fără Mihai înainte de Sfîntul Ilie...

Dar cînd în urmă am venit pe aici, nu l-am mai găsit. Am întrebat ce s-a făcut cu dînsul, și un călugăr mi-a istorisit următoarele:

În ziua de Ispas, Mihai a venit ca de obicei, cu legătura lui în spinare, cu bățul în mînă și cu cîteva undițe lungi. Într-o duminică s-a închinat cu glas tare în timpul sfîntei leturghii, și atunci părintele Trofin l-a izgonit din biserică. Mihai a părăsit sfîntul locaș nu de bunăvoie, tăgăduind că ar fi săvîrșit vreun păcat, arătîndu-și îndreptările cu glasul lui puternic, care răsuna de departe. Fiindcă a făcut larmă multă, s-au hotărît să-l alunge din cuprinsul mănăstirii. Cînd i s-a adus lucrul la cumoștință, Mihai n-a voit cu nici un chip să se supuie, căci pînă în ziua prorocului Ilie mai era vreme încă. Și Mihai a amenințat că va aduce potopul, făcînd cu mîna gesturi mari și fără cumpăneală, iar ochii lui blînzi erau încruntați. Și el a spus vorbe multe și fără de șir, pomenind de cuconu Neculai Forăscu din Fălticeni și de duduca Raluca, care avea ochi mîndri ca albastrul cerului, de Iancu Razu, care stăpînea moșii întinse, cu hambare și jitniți pline de bucate, de Cominò, care umbla cu patru cai înaintași. Atunci a chemat jandarmul, și-n fața uniformei Mihai s-a făcut deodată blînd ca un copil. El s-a dus acasă, în chilia călugărului bătrîn și cuvios, și-a strîns țolincele, a luat cele cîteva linguri începute și două bucățele de zahar, și-a înfășurat ața undiții pe nuiaua ei și a plecat plîngînd, cu lacrimi mari pe obraz. Urmat de jandarm, ca un făcător de rele, Mihai a străbătut ograda aghesmătarului, apucînd devale, pe lângă gardul arhondaricului. În urma lor, la cîțiva pași, călugărul bătrîn și cuvios venea să petreacă pe acela care-i aducea aminte de vremile copilăriei. La apa Nemțisorului, monahul s-a oprit, iar Mihai a trecut puntea sub ochii autorității, bocindu-se cu glas. Apoi a stat în loc, neștiind încotro să se îndrepte... Și, după ce și-a șters ochii cu mîneca surtucului, a apucat încolo... peste munți...

## TELEGRAMĂ

D-l Gheorghe Melidon scoase ceasornicul și, spăriindu-se, zise: „Douăsprezece!... Trebuie să plec”. Și luându-și ziua bună de la prieteni, părăsi localul berăriei într-o dispoziție de spirit fericită. Se întâl-nise dimineața cu câțiva cunoscuți, discutase și glumise, băuse o halbă de bere care-l făcu să-și amintească istorii de demult, petrecute în anii fără grijă ai școlii, iar acuma, cu sufletul întinerit de această excursie retrospectivă, pășea ușor și voios, salutând în dreapta și-n stînga. În drum se opri la Ermacov, cumpără icre negre și câteva felii de jambon — doamnei Melidon îi plăcea șunca de Praga, el bătea mai mult cu icrele — și, cu pachetul alb în deget, se grăbea spre domiciliul conjugal, avînd impresia că viața, la urma urmei, este o aventură plăcută. Cînd ajunse acasă, era cu totul mulțumit: nu întîrziase decît cinci minute și apoi... pachetul aștepta cu nerăbdare să fie desfăcut. Dar cînd intră pe ușa odăii, rămase ca trăsniț! Doamna Melidon, cu ochii roșii, cu fața plînsă, suspina dureros. În mîna ținea o batistă udă. Cum văzu pe bărbatul său, izbucni în hohote și, între două fioruri, articulă:

— S-a împușcat Fănică!

Domnu Melidon întrebă spăriat:

— Cînd?

— Nu știu...

— De unde ai aflat?

— Am primit telegramă.

— De la cine?

— De la tanti Luța.

— Pentru ce?

— Nu știu nimic.

Aici, o nouă explozie de lacrimi. Domnu Melidon rămase aiurit, în picioare, lingă ușă, cu pachetul în mîna. El cugeta: „Mare bucluc!... Parcă văd că trebuie să mergem la înmormîntare”. Și făcînd doi pași, cu gîndul aiurea, își liberă degetul, punînd pe masă provizia care-l grăbise și ea către casă...

— Și cînd îl îngroapă?

Doamna Melidon, printre lacrimi, se uită urît la bărbatul său.

— Se vede că vrei numaidecît să fi murit...

— Eu?... De loc!... Spui că s-a împușcat...

— Nu sînt sigură dacă a murit...

— A! N-a murit?... Cu atîta mai bine! zise domnu Melidon ușurat. Unde e telegrama?

Și domnu Melidon ceti depeșa făcînd ochii mari. Nu înțelegea nimic. O ceti a doua oară: „Fănică scăpat de pericol. Luța”.

— Va să zică n-a murit?

— Știu eu?...

— Uite telegrama...

— Poate îmi ascunde...

La această posibilitate, doamna Melidon izbucni iarăși în plîns sfișit. Ea ținea batista la ochi cu amîndouă mîinile, suspinînd adînc.

— Pentru numele lui Dumnezeu! De unde știi că s-a împușcat?

Și domnu Melidon ceti pentru a treia oară telegrama, de astă dată cu glas tare. După ce sfiși, o întoarse și pe partea cealaltă...

Doamna Melidon, absorbită, nu vedea nimic, nu auzea nimic.

— De unde știi? Te rog, răspunde-mi...

— Mi-a spus cînd am fost la Buzău...

— Cînd ai fost la Buzău? întrebă cu spaimă bărbatul.

— Ultima oară.

Domnu Melidon se gîndi o clipă:

— Acu șapte luni?

Soția lui făcu din cap un semn afirmativ.

— Și ce ți-a spus?

— Că are să se împuște.

— Cine ți-a spus?

— Fănică.

— Acu șapte luni?

Doamna Melidon făcu iarăși cu capul.

Bărbatul se opri un moment, simțind nevoia să se reculeagă. Se uită din nou la telegramă... nici o schimbare: „Fănică scăpat de pericol. Luța”. Soția lui, într-o inspirație prelungă, suspină violent de trei ori în șir, ștergîndu-și ochii înroșiți.

— Bine... Să zicem că s-a împușcat... fiindcă te-a asigurat acu șapte luni. Dar n-a murit... A scăpat de pericol. E clar.

Ca dovadă, domnu Melidon arată telegrama...

— Da... dar mi-e foarte milă de dînsul.

Și doamna Melidon, invadată de noi sentimente, se lăsă în voia lor într-un plîns fără sine...

Domnu Melidon se uita cu aerul unui om care nu pricepe lămurit ce se petrece cu dînsul. Apoi, cu ochiul la icrele negre:

— Bine... dar trebuie să se isprăvească odată... A scăpat... n-a murit! Ce dracu?

Femeia lui, clătînd din cap cu amar, rosti mai mult pentru dînsa: „Sigur că s-a împușcat”.

— Mă rog... pentru ce ești așa de sigură? zise bărbatul cam plictisit.

— Ți-am spus o dată, răspunse doamna așos.  
— Ce mi-ai spus?  
— Că știu de la dînsul...  
— Cum? era sigur acu șapte luni?  
— A zis că la prima neplăcere se va împușca.  
— Și ce neplăcere a avut?  
— Desigur, a rămas repetent...  
— Pentru asta? Și tu poți crede asemenea prostie?  
— Cum prostie — zise indignată doamna Melidon — cînd vezi că s-a împușcat?

— Mai întăi... nu știu dacă s-a împușcat... dar haide să-ți admit. Foarte bine. Dar n-a murit... uite telegrama...

Și d-l Melidon ceti încă o dată telegrama, de astă dată numai pentru soția lui.

— Tocmai telegrama mă neliniștește.

— Pentru ce?

— Am avut un presentiment.

— Glumești?

— Niciodată nu mă înșel.

— Bine... oricum... dar a scăpat de pericol.

— Eu cunosc pe tanti Luța...

— Ei și?

— Cine știe dacă nu-mi ascunde?...?

— Cum, cine știe?

— Desigur că-mi ascunde...

În fața acestei certitudini, doamna Melidon, sprijinindu-și capul cu palmele, dădu curs liber întregii sale dureri. Ea plîngea cu hohote zguduitoare, căci mistificarea descoperită ascundea un adevăr grozav. Printre sughițuri și suspine, izbuti să rostească cu greutate:

— Sigur că-mi ascunde!

— Femeie!... De ce să-ți ascundă? zise d-l Melidon exasperat. E copilul tău? Ți-e mamă? Ți-e tată? Pentru ce să-ți ascundă?... Ia, un nepot...

Și pronunțînd cuvintele din urmă, domnul Melidon arătă oarecare dispreț pentru acest grad de înrudire.

— Ah, cum vorbești! zise cu amar doamna Melidon.

— La dracu! A început să mă plictisească istoria asta... Dacă voia să-ți ascundă... nu-ți telegrafia...

— S-a temut de jurnale...

— Este ceva în jurnale? întrebă cu interes bărbatul.

— Nu știu...

— Să vedem...

D-l Melidon cercetă amănunțit două-trei ziare din ziua aceea. Ceti, cu degetul, începutul tuturor informațiilor, se uită la *Ultima oră*, aruncă o ochire pe pagina întâia, se opri o clipă la cele două anunțuri funebre... Nimic! Apoi, luminat de o idee subită, se repezi la telegramă, căută data și locul de unde era expedită, le colaționează cu antetul jurnalului, se uită din nou la telegramă, iar cele patru cuvinte tainice fură

cetite încă o dată cu multă atenție, dar fără mai mult folos. Și d-l Melidon, drept încheiere, azvîrli pe pat hîrtia misterioasă, blestemînd în gîndul său telegraful și pe inventatorul lui. Apoi, venindu-i în minte tanti Luța, care le comunica vestea liniștitoare, zise plin de năduh:

— Asta-i telegramă?... Trebuie să fie cineva femeie...

Dar doamna Melidon îl întrerupse:

— Trimite să cumpere *Universul*.

Gazeta dorită fu adusă imediat și străbătută și ea de degetul înfrigurat al domnului Melidon, dar tot cu același succes. Poate că n-a căutat bine — d-l Melidon consimți să facă încredințarea, cercetînd cu mai multă zăbavă *Universul*, străbătînd de astă dată și coloana a cincea, ba chiar știrile din străinătate. Pe pagina a treia, un titlu cu litere grase atrase luarea-aminte a doamnei Melidon: *Accidentul de tren pe linia Buzău-Focșani*. Femeia răcni cu spaimă: „Să știi c-a fost în tren!”

La această nouă descoperire, doamna Melidon își frînse mîinile de groază. Ea se plimba în neștire prin casă, cu pași deznădăjduiți, repețind cu vocea sugrumă: „Dumnezeule! Dumnezeule! A fost în tren... sigur c-a fost în tren!”

Bărbatul, cu privire de halucinat, se uita, fără țel, la ziarul desfăcut. Prima lui pornire fu să-și tragă un pumn în cap, căci el își zicea: „Dobitoc! Dobitoc! Dobitoc! Cine m-a pus să caut în ziar?” Apoi, ieșindu-și din fire:

— Ce să caute în tren? încep să-mi pierd mintea...

Doamna Melidon lămuri cu glasul *stins*:

— Se ducea la tanti Mița...

— La Focșani?

— N-am nici o îndoială...

— De unde știi?

— E vacanță... se ducea la tanti Mița...

— Ești sigură?

Doamna Melidon făcu un semn cu mîna, care însemna: „S-a isprăvit!”

— Va să zică, acuma nu s-a mai împușcat?...?

Doamna Melidon, cu ochii umezi, ridică fața spre tavan:

— Dumnezeule! cum pot trăi cu dînsul?

— S-admitem c-a fost în tren... ori s-a împușcat... ori și-a frînt gîtul... dar a scăpat de pericol... așa spune telegrama...

— Ah! cît ești de mojić!

— Ascultă, te rog... pentru numele lui Dumnezeu... Nu fi copilă! Haide să mîncăm... am adus jambon de Praga...

Dar femeia, zdrobită de suferință, luă invitația ca o profanare a memoriei lui Fănică și răspunse picurîndu-i boabe mari de lacrimi:

— Cum n-am pe nimeni să mă înțeleagă!...

Cei doi copii ai domnului Melidon, un băiat și o fetiță, care se furișaseră în odaie cu cîteva minute mai înainte, se uitau cu ochii plini de compătimire la figura îndurerată a mămiiței, întorcînd spre tatăl lor două chipuri încruntate. Fata începuse să-și strîmbe gurița, gata-gata să lăcrămeze...

— Ieșiți afară! strigă aspru d-l Melidon, iară cătră soția lui: E ceva nemaipomenit! Îmi vine să-mi iau lumea-n cap! De ce nu vrei să înțelegi? A scăpat de pericol... orice ar fi fost. Apoi, schimbînd tonul: Te rog!... ascultă... fii serioasă...

Și bărbatul, în speranța unor timpuri mai bune, se apropie de femeia lui...

Dar doamna îi răspunse plină de obidă:

— Dacă ar fi ruda ta... nu te-ai purta astfel...

Domnului Melidon i se strică pe loc dispoziția:

— Ce trebuie să fac? răcni el. Cum să mă port? Ce vrei de la mine? Simt că innebunesc!

Și ridicînd ochii spre cer, își trecu o mîină prin păr. Doamna Melidon îi răspunse:

— Nu mi-i de ajuns nenorocirea care mă lovește... mai trebuie să sufăr și nervii tăi...

Și, drept urmare, doamna Melidon fu zguduită de un plîns spasmodic, cu zvicnituri dureroase...

D-l Melidon se uita cu atenție sumbră la femeia lui, gîndindu-se: „Isterie de femeie fără treabă. Cine dracu m-a pus să mă însor?... Poftim! Uită-te la dînsa!” Apoi, tare:

— Dragă Lenuță...

— Te rog să nu-mi mai spui dragă...

— Fii cuminte...

— Asta n-am să ți-o iert... niciodată!

— Ascultă...

Doamna Melidon își vîrî degetele în urechi. Apoi plînsu cu amar!

Accidentul lui Fănică începe să se transforme pentru d-l Melidon în adevărată catastrofă. El rămase ca o stană de piatră, cu brațele încrucișate, cu privirea fixă. Și, pe cînd instituția pe care se sprijină întreaga societate era crîncen maltrată de gîndurile negre ale soțului necăjit, ușa scîrții încetșor și, în încăperea ei, apăru mama Marghioala, bucătăreasa, femeie bătrînă și blajină, pe care d-l Melidon o moștenise de la maică-sa. Ea se opri lîngă intrare și cu colțul pestelcii își șterse ochii de lacrimi...

D-l Melidon zbieră grozav:

— Muiere nebună!... Și tu?...

El se îndreptă cătră ușă, cu un zîmbet feroce. Și plecîndu-se aproape de obrazul femeii, o întrebă cu glas dulceag, contrafăcut, numărîndu-i pe degete:

— Ți-e rudă?... Ți-e prietin?... Îl cunoști?... L-ai văzut vreodată?... De ce te scilfosești?

Dar bătrîna, ștergîndu-și ochiul cu dosul palmei:

— Mi-e oarecum de duduca...

D-l Melidon se dădu trei pași îndărăt și, cu pumnii încleștați, răcni formidabil:

— Afară, babornițo!

— Mojicule! Mojicule! strigă doamna Melidon. Și, ridicîndu-se plină de indignare, trecu repede în altă odaie.

D-l Melidon rămase singur, ca trezit dintr-un vis urît. Stătu locului o clipă, năuc, sub greutatea evenimentelor; apoi, încrucișîndu-și brațele, zise: „E ceva nemaipomenit!” Și el se îndreptă spre fereastră, unde, lipindu-și fruntea de sticla rece, gîndi: „Am să turbez... Așa mi se cade... Cine m-a pus să mă-nsor?”

Și cîteva minute d-l Melidon își purtă capul, fără gînduri, de colo pînă colo pe geamul ca gheața și pe mînerul lui de fier. După ce-și răcori fruntea înfierbîntată, începu să taie iarăși odaia cu pași agitați. Telegrama era pe pat, cu clapele în sus, așa cum fusese aruncată. D-l Melidon o luă și, cetîndu-i conținutul pentru a zecea oară, o mototoli cu mișcări exagerate, aruncînd apoi furios ghemuiocul în părete.

„Hm!... scăpat de pericol!... scăpat de pericol!... Trebuie să fie cineva muiere... Las', că-ți arăt eu!”

Și pe cînd d-l Melidon pronunța aceste vorbe misterioase în casa lui din strada Toma Cozma din Iași, tanti Luța sughița strașnic în Buzău...

D-l Melidon vibra ca un stîlp de telegraf bătut de furtună. El luă o foaie de hîrtie și scrise dintr-o dată următoarea telegramă urgentă, destinată pentru tanti Luța din Buzău: „Răspunde imediat. Ce-i cu Fănică? A murit? S-a împușcat? A fost în tren? Răspunde pe larg. Nu face economie. Plătesc eu. Altmîntrelea turbez”.

Chemă servitoarea:

— S-o bată repede... Roagă din partea mea...

Apoi alcătui și o scrisoare, tot pentru tanti Luța din Buzău. Ce-a scris nu pot să știu; dar condeiul alerga ca o furtună pe colită, și două benghiuri de cerneală împodobiră misiva pe o mare suprafață. Iar după ce fața dintii primi suficient unele idei ale scriitorului, d-l Melidon trînti tamponul sugător cu atîta rivnă, încît țîșniră și cîteva fulgere ici și colo. Trei pagini au fost acoperite astfel cu o literă mare la grăunte și foarte citeață. Iar la sfîrșit, iscălitura domnului Melidon fu investită cu parafa ei obișnuită, care, cît ai clipi din ochi, făcu să răsară pe urma ei un strat plin de floricele zugrăvite în miniatură, rupînd, vai, foaia în trei locuri! Apoi, epistola fu păturită cu o mîină tremurîndă și băgată mai mult silnic în cămașa unui plic, pe întînderea căruia fu redactată exact adresa „lui tanti Luța” din Buzău. În sfîrșit, soneria zbîrnii sinistru și servitoarea apăru înspăimîntată:

— Recomandată!... Ai venit?

Dar dacă nu cunosc ce-a scris d-l Melidon, știu în schimb ce-a răspuns tanti Luța:

„Dar bine, Jorjică, numaidecît la moarte și la împușcat trebuia să te gîndești? Se vede că drag îți mai este băiatul! La dracu... moșii să ai de împărțit cu dînsul... și încă atîta ură față de un copil!... Fii foarte sigur, dragă Jorjică, că nu-ți va roade pragul.



Telegrama mea numai un om ca dumneata a putut să n-o priceapă. Nu v-am scris săptămîna trecută că Fănică era amenințat să rămînă repetent din cauza lui Petrovici? Nu poți zice că n-ai primit scrisoarea, deoarece Ileanuța mi-a și răspuns. Azi s-a pus lista, și băiatul, mulțămesc lui Dumnezeu, a trecut clasa. Trebuia să te gîndesti la asta, nu la moartea copilului. Dar dacă știam că te interesează atît de mult viitorul lui, fii sigur, dragă Jorjică, că nu te mai deranjăm de la ocupațiile dumitale importante". Iscălit, Luța.

## EXCURSIUNE DE PLĂCERE

*Memoriei lui George Diamandy*

Nu-mi plac localitățile balneare. Las' că organismul meu n-are nevoie de ape miraculoase, dar din principiu sînt contra stațiunilor cu renume. Nu demult, însă, mi-a căzut în mină un prospect care făcea cunoscut lumii suferinde calitățile minunate ale apelor de la Lacul-Amar. Pe două pagini se descria situația lor pitorească, atrăgîndu-se atenția și asupra atracțiilor pe care mîna omului le adăugase frumuseților naturii; pe a treia, o analiză minuțioasă a elementelor lacustre dovedea că sînt superioare tuturor localităților similare din străinătate, iar la sfîrșit erau înșirate în două coloane lungi maladiile care se vindecă aici.

Pe la începutul lui iulie — sînt acum cîțiva ani — interese profesionale m-au adus într-o bună dimineață în orașul Mangalghioi. De aici pînă la Lacul-Amar e o poștă depărtare, și drumul îl faci cu trăsura. M-am hotărît să las la o parte ideile mele preconceptionale și să vizitez stațiunea balneară, unde să petrec cele trei zile tradiționale.

La început am stat la îndoială, și puțin a lipsit ca să nu renunț la proiectata călătorie: prețul trăsorii mi s-a părut exorbitant. Dar cînd birjarul m-a lămurit că sezonul e în toi, am trecut peste ezitățile mele.

Cele patru ore de drum, pe un șes frumos — unde ochiul călătorului nu e plictisit de monotonia verdeții, nici nu obosește contemplînd orizonturi nesfîrșite — mi-au rămas pînă azi bine întipărite în minte. Iar movilele de pămînt care răsar ici și colo pe lîngă drumul vicinal și mai departe, ca niște păzitori statornici ai cîmpiei, aruncă asupra tabloului o notă vagă de melancolie. Și, dacă soarele n-ar fi trimes raze așa de perpendiculare și colbul n-ar fi fost turnat cu dimerlia<sup>47</sup> pe șoseaua nepietruită, desigur că aș fi gustat și eu, în toată plenitudinea, pitorescul localității. Cînd am ajuns pe aproape de țelul călătoriei, hainele mele, de culoarea castanei prăjite — port totdeauna stufe închise de cînd m-a asigurat o tinără cuconiță că deschisul nu mă prinde — își schimbaseră cu totul înfățișarea. Eram ca

<sup>47</sup> Dimerlie — unitate de măsurat grîne, baniță.

și călătorul surprins de bătaia khamzinului, căci trăsură, vezeteu și cei doi telegari bicisnici dispăruseră aproape sub stratul gros de pulbere cenușie. Simțeam cum mă deschisesem și la figură, iar printre dinți scrișneam mici corpuri anorganice. Așa am intrat în Lacul-Amar. Cunoșteam din auzite „Otelul Imperial”; m-am dus repede acolo. Nici un loc liber. Birjarul m-a sfătuit să mergem la „Regal”. Toate camerele, ocupate. Am trecut peste principiile mele monarhice și am voit să descind în „Otelul Republican”: același răspuns. Am luat vilele pe rând: la „Cuibul cu dor”, la „Villa cu parc”, la „Zorile albe”... am bătut, am sunat, am parlamentat: degeaba!... Toate erau pline, „sezonul fiind în toi”. Incepu să-mi pară rău de gindu-mi nesăbuit, iar situația mea jalnică o priveam ca o dreaptă răsplată. Și cum stam fără curaj, lângă trăsură, chibzuind dacă n-ar fi mai nimerit să consider, chiar de pe acuma, sfârșită excursiunea mea, iată că amicul nostru Sofian venea agale înspre noi. Când dădu cu ochii de mine, își iuți mersul și, după un scurt interogator relativ la rostul meu în localitate, mă cercetă cu privire la adăpost:

— Ai fost la „Villa splendidă”?

— Nu, unde vine?

— Haidem împreună. Cunoșc pe proprietar și cred că-ți va găsi loc.

Am pornit amîndoi, *bras dessus, bras dessous*<sup>48</sup>, iar în urma noastră trăsura ne urma ca o tristă reminiscență. Caii, mergînd la pas, cu capetele plecate, păreau icoana vie a deznădăjduirii. Am găsit pe stăpîn chiar la intrare. Sofian mi l-a recomandat:

— Domnul Boțaiani...

— *Rumun mațedonean*, adause proprietarul, strîngîndu-mi mîna cu putere.

După ce domnul Boțaiani a luat cunoștință de dorința categorică a amicului meu, a stat o clipă pe gînduri, apoi m-a asigurat că-mi va găsi mai subțiră „*un culcușu*”, măcar că toate locurile sînt ocupate.

— Dar pînă atunci unde aș putea să mă primenesc?

Domnul Boțaiani rămase iar gînditor. Apoi:

— Pofțiți la domnu Sagamuți.

— La cine?

— La domnu Sagamuți... Dumnealui e dus pîn' la *Cuștanța*.

Și domnul Boțaiani, pentru a-mi îndepărta o mică, dar justificată neliniște, scoase ceasul, asigurîndu-mă:

— Nu cred să vie încă...

M-am despărțit de Sofian, iar grecoteiul m-a condus într-o odaie scundă, ce nu avea nimic comun cu numele vilei. Aici am revenit la vechea mea înfățișare, dar cam necomplet și pe fugă, temîndu-mă mereu să nu dea cumva domnu Sagamuți peste mine. Apoi, incredînd patronului bagajul, am plecat mulțumit, să vizitez localitatea...

<sup>48</sup> La braț (fr.).

M-am plimbat în sus și în jos, am admirat cei doi salcîmi din parcul vilei cu acest nume, singurii copaci ai regiunii, am luat chiar o baie în apa minunată a lacului. Și, vorba unui pacient care se îmbăia o dată cu mine: „Se cunoaște că e bună după miros”. Într-adevăr, judecînd după acest indiciu, trebuie să fi fost foarte bună. Reconfortat acuma, voiam să găsesc pe amicul meu Sofian, gîndindu-mă totodată că n-ar fi rău să părăsesc a doua zi aceste locuri rău mirosoare.

Sofian, la despărțire, îmi spusese:

— Apropo... masa s-o iai la Boțaiani... e cel mai bun restaurant.

Soarele era încă sus, dar cele patru ore de drum și baia întăritoare mă leșinaseră la stomah. Hotărît s-o sfîrșesc și din partea asta, m-am îndreptat din nou spre „Villa splendidă”. Aici fui pofțit în restaurant. Cu acest nume se designa o șandrama lungă, de scînduri negeluite, care se lăsase puțin într-o rină; iar caracterul ei provizor era bine disimulat prin foarte multe stegulețe de hîrtie tricoloră, amestecate cu cîteva lampioane ce atîrnau ca niște armonici întinse. O căldură înăbușitoare te lovea la intrare ca aburul dogoritor în fere-deul turcesc. Am poruncit o supă.

Chelnerul îmi aduse farfuria comandată, schițînd cu ea ușoare figuri de jonglerie; dar, cînd fu să mi-o așeze dinainte, deodată se uită cu atenție concentrată într-însa și, fără multe forme, băgă degetul mare și arătătorul de la mîna stîngă și binișor scoase ceva de-acolo; apoi își șterse degetele de grăsimă într-un loc pe unde unii obișnuiau mai de demult să aprindă chibriturile. Ca încheiere, mă întrebă foarte respectuos:

— Altceva... ce mai pofțiți?

— Aș fi preferat musca, am zis eu uitîndu-mă cam sceptic în farfurie.

— Așa? Pot să vă aduc alta, zise el punînd iute mîna pe blid.

— A!... nu țîn numaidecît...

Dar omul stărui și eu mă lasai convins. Mi se aduse într-adevăr altă porție, operația extragerii fiind făcută probabil în laborator. Chelnerul, așezîndu-mi frumos tacîmul, adăugă:

— Să le bată Dumnezeu!... Ce mai mîncăți?

Studiase lista. Văzusem între altele „*momîțe la grătar*”. Zic:

— Să-mi facă o momiță.

Chelnerul, încîntat, se îndreptă spre fereștrua pe unde își făceau apariția produsele culinare ale casei și scandă dorința mea într-un soi de cantilenă pe care o mai ascultasem cîndva în unele birturi bucureștene:

„*Mo-mi-țe la gră-tar!*”

Așteptam momița, o nostalgie subită mă cuprinse. De ce m-am gîndit la moș Gherasim prisăcarul și la poiiana lui Isac? Pentru ce, pe țărmarile mării, mi-a venit subit în minte acel colțișor tănuț unde, în copilărie, am gustat clipe atît de fericite? Și, pe cînd mă sileam să găsesc explicarea acestui fenomen psihologic, un biziit

constant și uniform îmi îndreptă privirea asupra legioanelor de muște care, ea și harnicele albine, descriau extravagante figuri în zborul lor capricios...

Sosirea momitei îmi strică reveria. Realitatea brutală mi se înfățișă sub aspectul unei bucăți informe de carne, așezată pe un pitoresc talger de lemn. Pentru ce pe talger de lemn? N-aș putea spune. Probabil așa era datina momitei. M-am uitat c-o surprindere plăcută și la talger, și la momiță, însă venindu-mi în minte ce aștepta ea de la mine, m-am oțărît fără voie. Am fixat-o de aproape cu neîncredere, așa cum se uită miopii la lucrurile interesante, apoi, socotind că voi descoperi mai bine natura ei, o cercetai îndată și de la distanța unui prezbiter. Pe urmă am întors-o de departe binișor cu furcu-lița și, apropiindu-mi cu precauție obrazul de dînsa, aspirai de două ori...

Chelnerul mă urmărea cu mult interes.

— Ia-o de aici, băiete...

— Ce are, vă rog?

— N-are nimica... dar ia-o repede!

Băiatul apucă ustensila de coadă, făcînd o schimă prin care își exprima tacit, dar elocvent, părerea sa despre mine: „Abrăș om trebuie să mai fii și dumneata!”.

Apoi, tare:

— Să vă fac un șnițel garnit...

— Mulțămesc... nu-mi plac garniturile.

— Să vi-l fac atunci natur... ori o pîrjoală bună... un cotlet... sau o...

— Nu!

— Avem pește...

— Destul!

Eram din nou cufundat în studierea listei. Descoperii alimentul favorit al lui Metchnikof. Chelnerul astepta.

— Iaurtul e proaspăt?

— Numai cît l-am adus.

— Îl faceți aici?

— Nu... îl cumpărăm.

— De unde?

— De unde găsim.

— Bun!... Adă-mi unul.

— Îl mîncăți cu zahăr?

— Nu, cu curmale.

— Cu ce?

— N-auzi? Cu curmale.

— Și... e bun?

— Sigur... Prelungește viața.

— Păi... n-avem.

— Știu...

— Atunci?

— Atunci... adă-mi-l așa.

Formulasem într-adevăr rețeta lui Metchnikof, pentru ca alimentul balcanic să-și producă efectul. Chelnerul însă, necunoscător al teoriei, își întări părerea că, de bună samă... îmi lipsește ceva.

Castronașul sosi, dar aducătorul se depărtă iute — din prudență socot. Căci admitînd că conținutul felegeanului corespundea întocmai numărul respectiv de pe *menu*, rămînea de cercetat căror împrejurări datora el o colorație suspectă. Și fiindcă chestiunea, sugerată în chipul cel mai natural, aștepta un răspuns, de aceea mă adresai cătră un bunduc care tocmai trecea grăbit pe lângă mine, cu un cliț<sup>49</sup> de farfurii.

— Ce are laptele pe deasupra?

Omul interpelat îmi aruncă mai întăi o păreche de ochi ca și cum cu întrebarea mea i-aș fi distrus fericirea vieții, apoi îmi răspunse în treacăt, vorbind foarte repede și apăsător, mișcîndu-și fața întocmai ca un epileptic:

— Asta așa vine de la fabricațiunea lui...

„Și ăsta e rumun mațedonean”, îmi zisei eu.

Acuma altă problemă se iveră: să mi-l însușesc cum vine „de la fabricațiunea lui” sau mai bine să-l abandonez și pe dînsul? Aceasta era întrebarea. Mă gîndii la Metchnikof... „Oare el ce-ar face dacă ar fi în locul meu? La urma urmei... poate prelungește viața... și fără fructul arab”...

Cu acest îndemn, am pus mîna pe coada linguriții, hotărît să încep atacul. Dar, cînd să dau prima lovitură, am simțit neașteptat căzînd de sus ceva umed și subț ochii mei, conținutul vasului se mări puțințel. Mă uit cu mirare pe mîna, apoi, cu același sentiment, în castron: era ceea ce orbise de demult pe sărmanul Tobie din *Biblie*. Rîdic ochii... cuiburi de rîndunele!

— ...A! Sfinte păsări călătoare! Ospitalitatea de care vă bucurați chiar aici îmi satisface sentimentele în privința persistenței obiceiurilor bătrînești... Decît... voi nu vă veți supăra că gusturile asupra cărora m-am fixat de mult sînt departe de acele ale fiilor din fostul imperiu ceresc...

Am lăsat iaurtul, după cum lăsasem și momița, am plătit tot, am dat un bacșiș bun băiatului care m-a servit și care a rămas încredințat că nu sînt în toate mințile și am ieșit iute din „cel mai bun restaurant”...

Cătră sară m-am dus să-mi văd adăpostul: evenimentele zilei mi-l făceau cu deosebire prețios. Proprietarul, cum m-a văzut, m-a întrebat:

— Puteți dormi cu mai mulți în odaie?

— Subț nici un cuvînt: nu pot închide ochii.

Domnul Boțaiani rămase pe gînduri. Fui cuprins de o neagră presimțire.

— Atunci să vă dau un loc în odaia madamei.

<sup>49</sup> Cliț, vraf.

— Dar madama unde-i ?

Întrebarea a fost pusă, bineînțeles, în glumă...

— N-aveți nici o supărare. Este loc de două paturi.

Crezui că și el glumește, dar grecul era foarte serios.

— Bine, domnule Boțaiani — am început eu să mă înturii sper că nu-ți închipui să dorm la un loc cu madama dumitale...

Și ușurința cu care-mi propunea lucrul făcu să-mi treacă pe dinaintea o matahală scurtă și groasă, legându-se pe picioare voluminoase. În fața acestei imagini indignarea mea deveni manifestă...

Grecul căzu din nou pe gânduri:

— Atunci așteptați să vorbesc cu madama...

Revenind, mă anunță că, în hatîrul lui Sofian, madama a consimțit să doarmă noaptea asta aiurea, așa că voi fi instalat tot în odaia ei, dar fără dînsa.

Ah, Dumnezeule! Dacă ar fi fost să trăiesc de-acum înainte cită trăit Noe după potop, și încă n-aș uita noaptea pe care am petrecut-o — vorba vine — în odaia madamei din „Vila splendidă“.

„Vila splendidă“!... Desigur că cel care a botezat-o astfel a fost un glumeț ori un mare mizantrop, altfel nu-mi pot explica ironia amară cuprinsă în aceste două cuvinte.

Cînd am intrat în odaie, am rămas consternat! La flacăra slabă a chibritului mi-a apărut în toată splendoarea încăperea care avea să mă adăpostească. Trei pereți, zugrăviți de ploi și de vreme cu desene variate; un morman de covoare, ieșite din uz, străjuind semeț într-un ungher, și fundul de scări care, printr-o ingenioasă combinație arhitectonică, alcătua în bună parte și tavanul, rinjiră la mine într-o clipă simistrală. Mi-a trebuit tot curajul de care dispun în cumpene grele ca să nu dau îndărăt. Iar patul... numai oaspeții lui Procust trebuie să fi avut sentimentele mele. Am fost foarte mulțumit că n-am găsit nici o lumină, să nu mai admir și mobila în detaliu. M-am culcat, hotărît să dorm...

N-am apucat bine să mă întind în patul care devenise al meu și auzii un zgomot scurt de insectă zburînd, urmat de-o mică plesnitură de părete. Ascultai neliniștit. Imediat, din partea opusă, același zgomot și altă plesnitură la fel, apoi... o sfîrșială de titirez deasupra mea și în sfîrșit ceva îmi căzu pe față. Apuc repede: un gândac. Îl trîntesc de podele și mă culc iarăși. Altul... pe urmă încă unul... Ah, domnule Boțaiani!...

Gîndacii zburau prin odaie în scurte explorații și cu mișcări inerte cădeau drept peste mine. Îi culegeam prin pat, apoi îi trînteam de pămînt cu gesturi grandioase. De prisos! Păreau că izvorăsc. Cercetai pe unde vin. Ușa și geamul erau închise. Pe ochiul de sticlă al intrării o rază de la o lampă vecină cădea drept în odaia madamei. Eu însă, partizan acuma al întunericului absolut, am chibzuit cum să astup dîra luminoasă care îmi scoase la iveală această neagră populație. Arunc o privire circulară: într-un cui deslușesc un veșmînt, fusta madamei. O întind cu anevoie pe geamul de la ușă... dar operația nu reușește pe deplin. Dacă aș pune deasupra și surtucul meu? N-am unde să-l prind.

Mai bine să mă culc. M-am apropiat de pat și cu sentimentul unui om care n-are încotro, m-am aruncat în mijlocul lui, acoperindu-mă cu cerceaful în întregime. Simții că mă înăbuș, și din lipsă de aer și de mirosul învălișului. Încerc altă stratagemă: îmi ascund capul sub pernă. Gînduri oribile mă năvălesc... arunc chilota cit colo! Alt giudac... În bătaia razei de lumină mă uit la ceasornic: unu. Pînă în ziua mai este. Părăsesc patul din nou și, cu pași desperați, măsur spațiul strîmt al odăii. Ochii mă ustură... capul îmi vijiiie. Cum străbăteam camera de la geam pînă la ușă, zăresc pe masă un vas cu un lichid albicios în care forme negre ieșeau pe deasupra, ca niște insule plutitoare. Mă uit cu atenție: o oală cu lapte acru sau așa ceva, iar înăuntrul ei, vreo douăzeci de gîndaci își găsiseră acolo o moarte prematură. Unii mișcau încă făcînd sforțări desperate. Cercetez prin casă... nu aflu ce caut. Scotocesc prin buzunările hainelor... găsesc un creion și cu dînsul amestec laptele, cu intenții criminale. Un gîndac lîngă ceafă... îl înșfac repede și schițez un gest eroic... Îmi veni o idee... îl arunc în oala cu lapte. Din acest moment dușmanii mei își găsiră mormîntul. Dar ce folos? Zece pier... în lapte acru... sute vin în locul lor!

De multă vreme necazurile vieții mi-au inspirat o filozofie care, fără să fie încheagată într-un sistem, am experimentat-o de cîteva ori cu oarecare folos.

Mulți poate, în locul meu, s-ar fi revoltat blestemîndu-și ceasul cînd au venit pe lume, sau cîrtind împotriva... Creatorului, ori chiar făcînd un scandal nocturn. Eu... nu! Din contra: în astfel de ocazii mă rezignez! Iată filozofia mea, pe care ți-o recomand și dumitale, cetitorule, dacă cumva păcatele proprii, ale părinților tăi sau ale vreunui strămoș îndepărtat te vor aduce vreodată în „Vila splendidă! Îmi alcătuii prin urmare programul: gîndacii în lapte și resignare complectă! Nu-mi închipuiam că geniul madamei, pe care-l simțeam plutind vag prin odaie, îmi rezervă oarecare surprize, nici că evenimentele acestei nopți vor depăși filozofia mea. Pentru moment, remediul își produsese efectul practic. Întins pe pat, cu ochii închiși, cu mîinile pe piept, mă învăluisem într-o blîndă ataraxie, care începuse să mă facă nesimțitor la asperitățile locului. Aproape să ațipesc... cînd, de sus, din tavan, așa mi s-a părut... buf! sări pe pieptul meu un animal. Pipăii fără grăbire... „O miță“... zic în gînd. „Poate un motan“... judecînd după mărime. „Bun! Mița madamei.“ N-o așteptam, dar lucrul mi s-a părut tare natural. M-am scoborît din pat și, apucînd-o binișor de după ceafă, am deschis geamul și am expulzat-o fără minie. Un țipăt omenesc... mai exact, de femeie: azvirlisem animalul nu afară, cum socotisem cu nevinovăție, ci peste o ființă de sex feminin, care probabil nu se înarmase cu filozofia mea. M-am aruncat repede pe pat, care s-a clătinat ca o barcă pe o mare tălăzuită și, cu inima vîcnînd, am așteptat desfășurarea scandalului. Din fericire, afară de uimirea aceleia ce primise pe neașteptate motanul, altceva nu s-a mai întîmplat.

Gîndacii roiau. Zgomotul lor se amesteca de astă dată cu un ron-  
țait ușor. Mă ridic pe jumătate și, cu palpitații violente, îmi ascult  
căutînd să deslușesc vietatea care își făcuse acum apariția. În lumina  
razei fatale, se ivi un șoricel. El se opri brusc, mușluind în loc cu boti-  
șorul, apoi, cu pași mărunți, mai străbătu o etapă. După dînsul, încă  
unul...

Aici trebuie să fac o mărturisire:

De cîni nu mă tem: chiar dulăi să fie, știu să mă apăr. Caii nu-mi  
înspiră frică, copiii, treceam pe sub pîntecul lor. Pe buhai îl admir.  
Leii și tigrii nu mă înspăimîntă; pot scoate răgete cît de sinistre, stau  
liniștit, mai ales dacă grațiile cuștii sînt solide. Dar de șoareci o groază  
stupidă mă cuprinde, numai cît îi văd. Să fie, scîrba, cît de mic, pentru  
mine e tot una. Stăpînit de panică, în asemenea momente mă urc ver-  
tiginos pe mobila cea mai înaltă și, cu mîinile între picioare, dănuiesc  
o tarantelă pînă ce dihania se face nevăzută.

Cum i-am zărit deci în acea noapte memorabilă, m-am ghemuit în  
pat ascultîndu-mi zvicnirile inimii. În desperarea mea, regretai acuma  
pisica! Auzeam cum rodeau ceva într-un ungher: oare se vor sui și  
ei pe mine?" Acest gînd îmi dezlănțui întreaga forță motrice de care  
dispuneam în acel moment și azvîrlind vajnic din picioare, patul s-a  
clătinat... și o prăbușire infernală mă aruncă la pămînt...

— Nu-i nimica!... am spus celor cîteva capete speriate și buhoase  
care apărură pe la geamuri bombănind. Vă rog, nu vă deranjați!... Patul...

Imposibil să mai dorm. Mă uit la ceas: două și un sfert. Mă îmbrac  
și ies din odaie. În sală, pe jos, dormeau cîteva ființe omenesti. „Cine  
știe? Poate e și madama.” În vîrfurile degetelor mă îndrept spre ieșire.  
Ușa încuiată! Îi aflui secretul și cu mișcări de asasin o deschid bini-  
șor. Ah, aerul nopții, după acela din odaia madamei! Tot sînt momente  
de mulțămire în viață! Am făcut cîteva pași și... deodată m-am oprit  
înmărmurit... Înaintea mea aveam un spectacol grandios! În jurul  
unui felinar aprins, milioane de gîndaci se roteau cu o adevărată fre-  
nezie. Zgomotul lor, ca al unei uzine laborioase, se auzea măreț în  
liniștea întunericului. Am rămas aiurit! Mi se părea că mă găsesc  
într-o regiune misterioasă, undeva... la capătul pămîntului, în împărăția  
gîndacilor, unde, izolat ca Robinson, trebuia să-mi acomodez viața,  
alături de aceste întunecate gînganii...

După ce am admirat îndeajuns priveliștea, care nu era trecută în  
prospect, am apucat încotro am văzut cu ochii. Din cînd în cînd întor-  
ceam capul spre felinarul fantastic. Aveam vra să zică cum să-mi petrec  
vremea pînă în ziuă. Cum mergeam, preocupat de gîndul dacă dis-de-  
dimineață voi găsi o trăsură liberă, cu cai bine hrăniți... văd ceva  
înainte. Deosebesc un bărbat. „Atît mai bine, ne vom uita împreună la  
gîndaci!”

Și, cu multă încredere, m-am îndreptat înspre dînsul.

— Stăi! răcni omul meu, cu glas alterat.

M-am oprit însăpăimîntat. Recunoscînd uniforma poliției, fui neli-  
niștit.

— Ce faci aici?

— După cum vezi... mă plimb.

— La ora asta?

— Da. N-am putut să dorm.

— Cine ești?

I-am spus numele, pronumele, ocupația, locul unde m-am născut și  
pentru ce am venit la băi... Excursiune de plăcere...

— Mi se pare că te-am mai văzut pe dumneata și astă noapte, pe  
lingă Nicula Grecul, unde tocmai s-a făcut o spargere...

Și polițaiul apăsă pe cuvîntul *tocmai*...

— Nu, domnule, te înșeli... nu m-ai văzut și nici nu cred să mă  
mai vadă cineva vreodată pe aici începînd de mîni dimineață...

Omul siguranței a continuat să se uite bănuitor, voind se vede cu  
tot dinadinsul să stabilească o corelație între persoana mea și spargerea  
de la Nicula Grecul...

Dacă am văzut atunci că plimbarea poate să-mi aducă niscaiva  
neplăceri, m-am întors îndărăt și, pînă cînd aurora cu degetele-i de  
roze a împrăștiat întunericul opac, am admirat gîndacii bezmetici...

Dimineața, încă nu începuse pacienții să se îndrepte cu păturile în  
cap spre băile rău aromitoare, cînd eu îmi și luasem toate măsurile.  
Aveam, va să zică, să mă întorc cu tramcarul care pleacă din Lacul-  
Amar în fiecare zi înspre capitala județului, la opt ore a.m. Cum așteaptă  
naufragiatul barca de salvare, așa am așteptat și eu vehiculul mîntui-  
tor. Iar cînd clopotele și tălăngile răsunară melodios la capătul satului,  
mi-am luat geamantanul și am pornit vesel să-i ies înainte. Am mulță-  
mit călduros domnului Boțaiani, care, în hatîrul lui Sofian, mi-a luat  
numai 5 lei pentru odaie, fără să aibă nici o pretenție asupra stricăciu-  
nilor, am dat un bacșiș bun madamei — sfinte Dumnezeule! — pentru  
mărinimia ei și, cu sufletul ușor, mă simțeam gata să fac chiar ocolul  
pămîntului. Iată și tramcarul binecuvîntat! Mi s-a eliberat biletul,  
bagajul l-am așezat la loc potrivit și, măcar că mai era pîn' la plecare,  
tot mai bine să fiu prin apropiere...

Caii, patru la număr, cu căpățelele scoase, ronțăiau niște ogrinji  
scuturînd în răstimpuri tălăngile de la gît. Cineva a spus despre acest  
patruped că e cel mai nobil animal de pe pămînt. Poate cu vreo două  
decenii în urmă să fi beneficiat și ei sărmanii ceva din această caracte-  
rizare, dar acuma aveau toți patru un aer tare plebeian. Oricum, felul  
lor de a fi se împăca cu sentimentele mele democrate. Cînd s-a apro-  
piat ora plecării, mi-am făcut cruce, căci așa făcea și bietul tata —  
Dumnezeu să-l ierte! — cînd pornea la drum. Am luat loc pe bancă,  
între un popă voluminos și un turc arămiu. Eram fericit! Pasagerii  
soseau unul cîte unul și tramcarul se umplu. Neavînd nimica de făcut,  
mă uitam voios la tovarășii mei de călătorie...

O cuconiță cam corpulentă veni însoțită de un fercheș sergent-  
major, care rămînea pe loc, și de un cățel flocos, care pleca. Doamna  
era îmbrăcată sic: fustă *champagne*, bluză albă *en coeur*, mîneei scurte,  
coate goale, dantele cu profuziune. Un șarpe de *doublé* îi încolăcea  
mîna stîngă, iar pe cap o pălărie *bébé*, cu maci deocheați, o aranja de

minune. Un voal mare îi cădea pe figură, iar altele și mai lungi fluturau dinapoi, în bătaia vântului, ca cozile unui zmeu. Cățelușul — un pudel — era și el împodobit cu o cordea albastră, strânsă într-un mod artistic ce-i atrăna frumos într-o parte.

Domnul sergent-major găsi un loc cuconiței, apoi o întrebă cu afecțiune :

— Stai bine ?

— Foarte rău. Știi că nu-s deprinsă cu tramcarul.

Popa tuși.

Doamna, schițând o mimică ca și când și-ar fi stors o lămâie pe limbă, nu-și găsea astîmpăr.

— Las', că nu-i mult... ajungeți îndată, o liniști domnu sergent-major.

— Mă doare capul, ne spuse nouă cuconița. Apoi, cătră tovarășul său, rezemat în sabie, aștepta plecarea vehiculului :

— Nu sta în soare, Turel. Vrei să-ți fie rău ? Na-ți umbreluța mea...

Și doamna îi întinse cortelul, asortat cu pălăria, pentru a-i procura un adăpost.

— Îs deprins să stau în soare, zise Turel respingîndu-i politicos oferta.

— Teribil mă doare capul. De ce nu plecăm ?

Întrebarea din urmă a cuconiței ne-a fost adresată nouă, cu un pronunțat accent de muștrare.

— Poate mai vin pasageri, răspuse popa.

În sfîrșit vreo cincisprezece persoane (locurile erau ceva mai puține) ocupară complet amîndouă băncile. Vezeteul — un țigan negru, cu o lată strungăreață — se urcă pe capră și puse mîna pe hățuri. Eu îmi făcui iar cruce, dar cuconița :

— Te rog... un moment...

Și dîndu-se jos, sărută dulce pe domnul vegmîstru, apoi spuse vezeteului :

— De-acuma haide, băiete ! iară cătră Turel : — Să-mi scrii, puile !

— Se vede că vă despărțiți pentru multă vreme, voi să știe popa.

— Aș ! Unde pot ? Peste trei zile vine și el...

Caii sî se opintiră, harabaua porni plecîndu-se brusc pe partea dreaptă, apoi, fără tranziție, se poticni la fel pe cea stîngă. În ultima alternativă, fesul turcului se strîmbă și el pe urechea corespunzătoare.

Coconița începu să vorbească cu cățelul :

— Ce mai zici tu, *mon cher* ? Dar potaia obrăznicindu-se : Șezi binișor, Bibi !

Doamna, cu toată durerea de cap, avea chef de vorbă. Pe cîțiva dintre noi ne cercetă amănunțit de unde sîntem, cînd am venit, care ne este starea civilă și mai ales ce afecțiuni maladive ne-au adus pe aici. Apoi ne întrebă colectiv :

— Vă supără fumul ?

Și punînd picior peste picior, pentru a răsuci o țigară, făcu vizibil un pantof cam mare, prins cu o prea frumoasă buclă aurită.

După ce am străbătut o bucată bună, vezeteul opri caii, apoi, cu tonul unui conductor de tren cînd cere biletele :

— Jos, domnilor !

Era un deal. Noi ascultarăm de comandă, dar cuconița... nu ! că pe dînsa o doare capul.

— Și apoi eu pot să rămîn, că-s ușurică...

Dar automedonul fu de altă părere :

— Dă-te jos, cucoană, nu vezi că boalele astea de-abia pot să se urnească, mîncă-le-ar lupul !...

Doamna fu nevoită să descindă, arătînd de astă dată pînă sus un frumos ciorap albastru.

Vezeteul se cobori și el.

Caii, cu gîturile întinse, se întepeneau pe picioarele lor stricate, opintindu-se din toate puterile. Apoi se opriră brusc și, în clipa următoare, tramcarul dădu înapoi.

— Puneți mîna și împingeți... altfel rămîneți aici, răcni vezeteul.

Cuconița... nu... că ea nu-mpinge, c-o doare capul.

Noi, auzind amenințarea, ne-am grăbit să dăm mîna de ajutor.

— Hi !... Hi-hi-hi !... ha ! — răcnea țiganul. Acu !... haida !...

Odată-acu !

Și mergînd pe lîngă cai, el îndemna virtos din hățuri și din gură, uitîndu-se semnificativ cînd la noi, cînd la cele patru animale șoldite, învîrtind harapnicul pe deasupra capetelor noastre.

Împingeam de ne alunecau picioarele. Chiar cuconița consimțise la această corvadă uitînd durerea de cap...

— Acu ! Odată toți ! răcni faraonul, și în entuziasmul lui fu să ne croiască chiar cu biciul, dar luîndu-și de samă, unul din cai primi el o strașnică lovitură... Haide-ha !... ha-ha !... Acu-acu !... Odată toți ! Cu toții, băieți ! Nu te da, părinte... Hopa !...

Și vezeteul opri cursierii.

Calvarul era trecut. Răsuflarăm din greu și noi și dobitoacele.

— Să se odihnească puțin caii, zise omul.

Consimțirăm bineînțeleș, căci beneficiam și noi de repaus. Popa scoase o batistă colorată, cit un prosop, se șterse de sudoare pe cap, pe gît, își așeză apoi coada, și zise :

— Bre ! d-apoi aici a fost muncă, nu glumă !...

— Împingeai, părinte, de mîncai pămînt, zise unul.

— Ce să faci, taică ? N-ai auzit că altfel rămîneai pe deal ?

Țiganul își aprinse luleaua, apoi, suîndu-se pe capră :

— De-acu țineți-vă bine că pornește *otămobila*...

Merserăm cît vom fi mers, clătîndu-ne cînd la dreapta, cînd la stînga, ba o dată cît pe ce să ne răstoarne într-un șanț, spre marea spaimă a cuconiței, și, după o bucată de vreme, vezeteul opri iar caii.

— Jos, domnilor !

După deal, natural venise și valea.

Cuconița, nu!... că pe dinsa o doare capul. Dar vezeteul răcni:  
— Dă-te jos, cucoană, ori vrei să-ți sară alea din cap! — făcînd probabil aluzie, măcar că pusese mîna pe iușcă, la primejdia unei scoboriri nesigure în tramcar...

Dar cucoana se înfurie de astă dată:

— Las', că m-oiu întîlni eu cu stăpînul tău, să văd el te-a învățat să te porți mojic cu damele? Mocofane!

— Acu eram să-i zic și stăpînului una! i-o întoarse țiganul, scoțîndu-și luleaua din gură și făcînd să funcționeze strungăreața...

Vezeteul, pe jos, cu hățurile strînse, începu să potolească avîntul fugarilor:

— Ho-ho!... tpruci! ho!... domol!... tot domol!...

Dar tramcarul greu, și piedica stricată... și bagaje multe... și valea cam mare... așa că scoborîrea devenea precipitată...

— Puneți mîna, că se duce dracului de ripă, răcni vezeteul începînd să alerge fără voie...

Am apucat de arcuri silindu-ne să micșurăm viteza. De astă dată trăgeam înapoi umezindu-ne în răstîmpuri palmele înfierbîntate și îndoindu-ne de șele. Harabaua își urma însă mersul tot mai grăbit, cu toate silințele noastre; iar noi, legănuindu-ne, alergam cu pas mărunt, sacadat, cu fețe congestionate, într-o învălmășeală comică, măcar că tragedia era atît de aproape...

Și, după ce am fost tîrîți astfel din capul dealului pînă în vale, am ajuns la locul drept. Vezeteul opri caii și plecîndu-și pălăria pe ceafă, dădu drumul unei groaznice imprecății, fără să precizeze mai mult cui era adresată.

La primul popas — o circiumă — cuconița a poruncit un păhărel de rom „dar nu mare”!, iar eu o cafea turcească, care mi-a adus aminte de Nicula Grecul, din mahalaua comisarului. Am ajuns în oraș, fără alt incident. Aici m-am despăgubit de excursiunea de plăcere, dar de atunci am zis adio stațiunilor noastre balneare...

## INTRE COPII

*Domnișoarei Lili Stere*

Lică puse praștia la ochi și pietricica zbură drept în hulubul de pe casă.

— Scara! repede scara!

Și, cît ai clipi, fu pe acoperișul bucătăriei.

Hulubul, amețit de lovitură, se dezmetică, reluîndu-și zborul chiar în momentul cînd Lică puse piciorul pe streșina casei. Uitîndu-se cum se depărta, Lică zise cătră Petruță, care aștepta jos găbuirea vînatului:

— Îl prind eu... vine altădată.

Mîngîindu-se cu gîndul, începu să joace o bătută pe casă. Petruță exclamă cu grijă:

— Lică, să nu cazi!

Lică, apropiindu-se de hogeag, strigă înăuntru:

— Allo! Allo! Doamna Maria Busuioc? Aici Lică Mădîrjan...

Da-da! Dumneavoastră ați băut vinul din pivniță... Apoi, rîzînd, ca și cum și-ar fi adus aminte de ceva, spuse fratelui său: Petruță, zvirle-mi o piatră... da' știi, una mai mărișoară.

Dorința îi fu împlinită la moment.

Lică, veselindu-se de efectul pe care avea să-l producă, dădu drumul pietrei pe horn.

De pe ușa bucătăriei apărură spăriată o femeie între două vîrste, cu un cuțit mare în mîna. Ea se îndreptă iute dincoace de streșină și, uitîndu-se spre vîrfurile casei, răcni furioasă:

— D-apoi bine, cucoane Lică, ce vra să zică asta? Îmi dai pietre în oala cu borș?

Dar cuconul Lică, îndoindu-se puțin pe vine:

— Doamna Maria Busuioc?

— Așa? încă îți bați joc de mine? Ia să mă duc eu sus, la boier, să văd, dumnealui ce are să zică?

— Mă rog dumitale, Marie, zise Lică schimbînd tonul, nu te duce, îți aduc tutun...

— Dă-te jos de pe casă!

— Ține scara...

Și Lică, cu mare băgare de samă, scoborî citeva trepte, cu fața spre bucătăreasă. Dar, cînd mai era mult pîn' la capăt, Lică zise: „Ține bine!” și, zup, sări jos, spăriind pe femeie, care nu se aștepta de loc la o descindere atît de precipitată. Maria deschise gura să zică ceva, dar el, scăpătîndu-și fără veste mîna dreaptă înspre obrazul ei, pocni ca dintr-o pușcă de soc, făcînd-o să tresară încă o dată.

— Aista-i dracu împelițat, zise Maria crucindu-se, iar cătră Lică: Haide-hai! sai de multe ori așa, c-apoi îi vedea tu...

Lică remarcă:

— Mi-ai zis tu? Foarte bine...

Și, ca pedeapsă, întinse praștia înspre obrazul Mariei. Servitoarea țipă apărîndu-se cu cuțitul, iar Lică, rîzînd de mișcările ei desperate, schimbă brusc direcțiunea, dînd drumul proiectilului înspre picioarele femeii...

— Aracăn de mine! D-apoi asta le întrece pe toate, izbučni bucătăreasa indignată peste măsură.

Și punînd și ea mîna pe o piatră, o zvirli femeiește înspre Lică, care se prăpădea de rîs.

— Cică-i fecior de boier... baată-te!... mai zise Maria intrînd în bucătărie blestemînd și bodogănînd.

Lică, urmat de Petruță, se îndreptă înspre capătul ogrăzii.

Înainte de a merge liniștit un cîrd de rățe. În frunte un rățoi gras, mare aproape cît o gîscă, se bălăbănea greoi pe labelle lui scurte. Lică se aruncă asupra lor ca un hultan, le despărți în două, făcu un otrocol în cîrdul din dreapta, apoi, răsucindu-se într-un picior, se abătu ca o furtună asupra celui din stînga, vrînd cu tot dinadînsul să prindă rățoiul. Rățele măcăiau, parcă intrase vulpea între ele. Maria apăru în prag:

— Dă pace rățelor, că te spun la duduca! N-auzi? Lasă rățoiul.

Lică se opri, iar rățele, spăriate, protestară în cor, într-o strînsă solidaritate.

— Ei, las tu, că s-a scula el duduca, strigă femeia amenințînd cu degetul.

Dar Lică, lungindu-și nasul cu amîndouă palmele, făcu înspre bucătăreasă: „mac-mac-mac!”.

— Acu eram să-ți zic! spuse servitoarea scuipînd în direcția cuconușului.

Lică și Petruță sînt în vacanță și se găsesc la vie, la Vlădiceni, unde d-l Mădirjan vine în fiecare an să petreacă vara o lună, două cu familia.

Casele din Vlădiceni, case mari de cărămidă, făcute de cuconu Dumitrache, tatăl domnului Mădirjan, sînt încunjurate cu gard de scînduri care închide o ogradă încăpătoare. În fund sînt atenansele, la mijloc locuința principală, care cu o față dă în livadă, iar la capătul dincoace, niște acareturi, făcute de d-l Mădirjan: o șură deschisă

pentru uneltele de vie și felurite ciuvele și un coșer care șade într-o rină și care tot mai mult se lasă pe-o parte, mulțămîta reviziilor lui Lică. Dincolo de livadă se întinde via pe coastele unui deal, la poalele căruia un hucaag o desparte de proprietatea vecină.

Amîndoi copiii au ajuns în fundul ogrăzii. Lică zise:

— Haidem în livadă.

Și, fără să mai aștepte răspunsul lui Petruță, Lică sări gardul.

În acest moment, dinspre casă vine fugind o fetiță. E Mărioara, copilul cel mai mic al domnului Mădirjan. Are ochii mari, negri, gene lungi și plete blonde, cîrlionțate, în care de multe ori Lică, ba uneori și Petruță, își incurcă mîinile. Mărioara zise cu glas plîngător cătră fratele său:

— Petruță, joacă-te cu mine.

Petruță, care voise să sară și el în livadă, se oprește, și amîndoi intră sub șură. Dar Mărioara, cu același ton:

— Petruță, haidem în coșer.

— Iar vrei să-ți baği grăunțe în nas? o întrebă fratele ei, care se cinchise într-un colț, meșterînd ceva la un lin.

— Nu, că mi-e frică de doctor... Apoi, gînditoare: Petruță, dacă ajung grăunțele în greieri, mor?

— Se înțelege, dacă nu le scoate.

— Pe unde le scoate?

— Pe nas.

— Vra să zică... nu-mi taie capul?

Petruță se opri o clipă din treaba lui, apoi răspunse:

— Dacă ajung în fundul fundului, atunci îți despică capul.

— Și mor?

— Mori.

Petruță se ridică din ungherul lui. Văzînd scăunoaia de care era rezemată Mărioara, se încălecă pe dînsa.

Dar Mărioara:

— Mor de tot, de tot?

— De tot, de tot.

Mărioara rămase iar pe gînduri, apoi deodată:

— Vezi, Petruță, nu vrei să te joci.

— Spune cum. În grăunțe nu mă joc.

— Hai de-a caii... mă fac eu cal.

— Dacă ești fată...

— Atunci... hai de-a Elena și de-a Iorgu.

Elena și Iorgu sînt mama și tata îngerașilor. Petruță primi.

— Bine, mata ești Elena și eu Iorgu.

Mărioara, subțiindu-și glasul, începu:

— Idiotule! timpitule, boule!

Dar fratele său o corectă:

— Stăi, întăi întrebă-mă ceva.

— Fă-te că vîi adecă pe ușă... zise Mărioara.



Petruță descălecă de pe scăunoaie și, îndepărtându-se puțin, veni cu pași hotărâți înspre soră-sa, făcând un gest ca și cum și-ar scoate pălăria.

— Iar vii de la crîsmă? întrebă Mărioara cu glasul prefăcut.

— N-am fost, Eleno... zău n-am fost... vin de la tribunal.

— Ia să te miroș.

Petruță se apropie de Mărioara și amîndoi își lipiră nasurile unul de altul.

— Phiul ce dracu ai băut? rachiu? rom? phiu!

— Sput minciuni!

Apoi, cu tonul natural:

— Acu spune-mi.

Mărioara își țivli glasul și mai tare:

— Idiotule! timpitule! boule!

— Ba tu!

— Ba tu!

Și, în focul discuției, Mărioara, hîrști, trage o palmă fratelui său.

Dar Petruță, zgîlțind-o de păr:

— De ce dai cu palma? Așa face mama?

Mărioara, plîngînd, zise:

— Las', mă duc eu să te spun c-ai umblat la zahar...

Și fetița ieși de sub șură, minioasă.

Petruță o împacă alergînd după dînsa, convingînd-o în cele din urmă că a trecut peste marginile jocului. Apoi, îi spuse:

— Acu să fii Maria și eu mama, vrei?

— Vreau, începe mata.

Petruță, ridicînd glasul:

— Bine, Marie, iar ai ars mîncarea? Ce are să zică cuconășul?

Dobitoaco!

— Cum, cuconiță, asta-i arsă?

— Să nu te obrăznicești, vaco!

— Dacă nu vă place, faceți-mi socoteala..

— Încă ești și obraznică? Na!

Și Petruță trage o palmă peste obrazul Mărioarei.

Dar Mărioara, revenind la tonul ei natural:

— Nu mai vreau să fiu Maria... mai bine mama

Apoi schimbîndu-și iar glasul, întinse mînile cătră Petruță:

— Doamne, Iorgule, nu faci nici o treabă, cum fac bărbații...

iaca s-a stricat ușa.

— Da' ce, eu is lăcătuș?

— Da' Buzdugan e lăcătuș?

— Treaba lui...

— Mă uit eu, frate, la Vasiliu... drege geamuri... pune soneria, așază perdelele... Eu nu știu ce fel de bărbat ești!... Toată ziua tologit...

Și, Mărioara, sfîrșind, făcu un gest de femeie disperată. Apoi, dîndu-i cu degetele în ochi:

— Uite cum îți stă părul... Parcă ești dracul!...

Tocmai acuma Lică, din livadă, sare peste gard, drept în ploaie, lîngă șură. Ronțăiește un măr. A străbătut livada de la un capăt la altul, căutînd să găsească cuibul unei ghionoi, pe care o văzuse mai zilele trecute ciocănind într-un măr bătrîn. O observase bine, ascunzîndu-se după o căpiță de fin. Pasărea scoborise trunchiul zgrunțuros, mergînd îndărăt, cu capul în sus, cercînd într-una locul. Și loviturile se auzeau răsunînd lămurit, una cite una. Apoi, cînd n-a mai sunat a plin, s-a oprit, și repede a început să ciocănească pieziș, la dreapta, apoi la stînga, pe urmă iar la dreapta; iar bucățele de lemn săreau ca așchiile sub dalta lui moș Costache Roată. După ce a zburat ciocănitorea — îl simțise — Lică s-a dus să vadă urma: în gaura rămasă a băgat cu ușurință degetul. Ei, s-o prindă el! Ar apuca-o binișor de cioc — nu s-ar teme — și ar închide-o în cușcă. Pe urmă ar ciopli și el copacii, să-i găsească viermișori. Are cuibul în scorbura unui păr găunos — așa i-a spus Gherasim. Dar măcar că a umblat toată livada și și-a zdrelit mîna prin scorburi... degeaba!

Lică aruncă ciocanul mărului într-un curcan hărtăgos, care, roș de mînie, îi răspunde la această insultă bolborosind cîteva ocări într-un limbaj elocvent. Iar cînd Lică se stropși la dînsul alungîndu-l, pasărea ofensată îi ripostă cu un energic „haide-hai!”

Ajungînd lîngă frații lui, Lică zise:

— Mai bine să ne jucăm de-a școala. Voi sînteți băieții și eu domnu Melinte. Stați să-mi aduc o vargă...

Și, după ce atributul principal al domnului Melinte fu găsit, Lică se așază pe proșapul unui car, strigînd cu glas impunător:

— Să n-aud nici un zgomot, bestiilor!

Amîndoi copiii stau nemișcați pe scăunoaie, cu ochii la profesor.

— Să vie la lecție Petruță Mădirjan.

Petruță se dă jos de la locul lui și, foarte cuminte, vine înaintea lui Lică.

— Ia cetește despre copilul neascultător!

Petruță ridică palmele înaintea ochilor și rostește iute cuvinte neînțelese, din mijlocul cărora se deslușește vorbele: „acest copil neascultător”.

— Foarte rău. Zero tăiat. Să te croiesc acu?

Și profesorul numai cu greutate se stăpîni să nu-și puie de-a binelea amenințarea în practică.

— Vă rog, domnule, nu mă croiți!

— Treci la loc, măgarule! Să spui lui tată-tău să vie la școală.

Să iasă domnișoara Mărioara Mădirjan...

Mărioara sări de pe scăunoaie și, prezentîndu-se înaintea profesorului, își încrucisează brațele.

— Ia spune-mi, cît fac două și cu trei?

— Nouă, răspunde Mărioara.

— Foarte bine. Numără de la unu pîn' la zece.

Mărioara începu:

— Unu, doi, cinci, nouă, trei, luni, marți...

— Nu știi nimic. Treci la genunchi!

— Să mă pun chiar în genunchi, Lică?

— Nu... du-te mai încolo și fă-te că plîngi.

Mărioara își duse pumnii strînși la ochi, făcînd î... î... î...

— Ce zgomot, mă rog, e acolo? întrebă profesorul cu glasul tremurînd de enervare și sculîndu-se amenințător de pe proțap. Apoi, foarte minios: După ce că nu înveți nimica, te mai și scilfosești? Întinde palma!

— Lică, să nu trați tare.

— Nu te teme... întinde-o bine.

Dar, în momentul cînd profesorul era să-i aplice corecțiunea meritată, Mărioara strigă:

— Lică, cinele care a mincat brînză!

În adevăr, în ogradă a intrat un cîne străin, tîrnat, cu coada pîroasă...

Lică, făcînd un semn misterios, se strecură pe lingă gard în bucătărie, de unde se întoarse cu o despicătură de lemn. Ascunzînd-o la spete, se apropie în vîrfurile degetelor de musafirul nepoftit, avînd pe figură expresia unei încordări superlative. Cînd fu la cîțiva pași, zvirli lemnul cu putere. Cinele, care nu se aștepta de loc la o astfel de primire, scoase o scheunătură ascuțită și o luă la fugă.

— Închide porțița, Petruță, închide-o, măi dobitocele!

Mărioara și Petruță, cu brațele ridicate, aținură calea fugarului și, cu zbierete, îl întoarseră înapoi. El se lovi de gard, voind să iasă printr-însul, mișcare nenorocită, care făcu din trupul său o țintă ușor de atins de mîna voinică a lui Lică. Chelălăind dureros, o apucă iepurește, trecînd ca o nălucă pe dinaintea casei și, fără voie, străbătu șura nimerind sub coșer. Cu coada strînsă, cu capul în jos, răsufli din greu: picioarele îi tremurau. N-apucă să se odihnească puțin, și se întoarse cu spaimă: dușmanii erau aproape...

— Iacătă-l, Lică, iacătă-l strigă Petruță, uitîndu-se sub coșer.

Cinele mirii arătîndu-și colții și, ca o săgeată, țîșni din ascunzătoarea lui. Lică luase poziție: lemnul lovi scurt și-n plin. Mărioara bătu din palme...

Cinele, cu limba scoasă, o luă în goană deznădăjduită de-a lungul ogrăzii. Lică alergă întăritat; după dînsul vine Petruță gîfiind, iar cît colo, Mărioara, ai cărei cîrlionți îi bat ceafa în măsură. În drum, Lică sare într-o băltoagă, care-l împroașcă din cap pînă în picioare, dar parcă nu s-ar fi întimplat nimica. Cinele ajunge la porțiță, cearcă s-o deschidă cu botul, apoi cu laba, ridicîndu-se în urmă ca un om în două picioare; dar porțița e închisă bine cu zăvorul. O singură scăpare este: aproape de gard, animalul se aruncă cu elanul disperării pe deasupra și, cățărîndu-se, izbutește să-l sară.

— A scăpat! Ah, ce păcat! zise Lică, exprimîndu-și părerea de rău începînd cu un gest și sfîrșind printr-o formulă consacrată de Neculai rîndașul.

— L-ai lovit bine? întrebă Petruță.

— Ho-ho! făcu Lică cu multă satisfacție.

— Să deschid porțița... poate mai vine, zise Mărioara.

— Trebuia să luați și voi cite un lemn, îi admonestă Lică, gîndindu-se că animalul ar mai fi avut loc de primit și alte lovituri afară de ale sale.

Și Lică, mergînd prin ogradă, strîngea cu vîrfurile ghetelor toate pietrele, nu numai din drumul său, ci și pe de lături simțînd oarecare plăcere cînd pocneau în gardul ogrăzii ori în scîndurile ceardacului. Apoi, venindu-i o idee:

— Mi se pare că tata scie. Mă duc să văd dacă nu și-a pus ochelarii.

Odaia domnului Mădirjan este în fund, cu fereastra înspre livadă. Pe o masă, lingă geam, se văd condici și izvoade în care se găsesc socotelile viei. Lică sare ceardacul care înconjură casa de jur împrejur, făcînd semn fraților săi să rămînă jos. Apoi, cu mare precauție, porni ștergînd perețele cu haina și ținîndu-și răsufierea. Cînd fu la doi pași de fereastră, se făcu mititel și, tupiluș, ajunse sub geam. Aici ridică capul încetîșor. D-l Mădirjan scie într-o condică. Pe nas avea ochelarii. Lică se lăsă binișor pe vine și, fără să fie simțit, în vîrfurile degetelor, ajunse la capătul ceardacului. Petruță și Mărioara așteptau cu nerăbdare:

— Îi cu ochelarii, le spuse el.

Mărioara, la această veste, sări de cîteva ori în sus, neputîndu-și stăpîni bucuria. Petruță zise:

— Să mergem pînă nu și-i scoate.

— Descălțați-vă, le comandă Lică.

Cei doi copii își scoaseră ghetele și ciorapii, apoi Lică îi ridică pe rînd peste parmalicul ceardacului. O dată în ceardac, porniră pe lingă perete înspre geamul deschis. Mărioara își ținea gura cu amîndouă mîinile, strîmbîndu-și și ea piciorușele, după cum vedea pe frații săi. Ei se opriră o clipă, pentru a-și veni în fire, apoi, la un semn al lui Lică, porniră mai departe. Cînd fură pe aproape, Lică ridică un deget în sus: toți se lungiră pe brînci. Auzeau scîrțîitul condeiului și zgomotul pe care-l făcea tatăl lor cînd muia în călimară. Și deodată, cu țipete de triumf, ca tătarii, răsăriră tustrei la fereastră, rizînd cu hohote. Mărioara bătea în palme, sărînd în vîrfurile degetelor. Toți strigau: „Ochelarii! Ochelarii!”

D-l Mădirjan care tresărise la această apariție neașteptată, își scoase repede instrumentul de pe nas și răcni furios: „Iar ați venit, diavolilor?”

Diavolii fugiră mult mai iute de cum veniseră, iar d-l Mădirjan, rizînd și el de nebunia lor, închise condica și ieși în ceardac.

Punea ochelari pentru întăia oară...

## ÎNZĂPĂDIȚI!

Cînd trenul ajunsese în Pașcani, — cu mare întîrziere, — Todiriță Naum află că nu poate merge mai departe: comunicația se întrerupsese. Dacă i s-ar fi anunțat o nenorocire, n-ar fi primit-o cu inimă mai rece. El se duse repede la șeful stației:

— Cîtă vreme avem să rămînem aici, domnule șef?

— Pînă cînd se va libera drumul.

— Și cînd credeți că se va libera?

— Cît timp nu stă viscolul, nu pot să vă spun nimic.

— Poate să înceteze din moment în moment... parcă nu mai suflă cu putere. Atunci?

— Atunci, în cinci-șase ceasuri puteți pleca.

Todiriță Naum întrebă cu spaimă:

— Cum? Va trebui să rămînem aici șase ceasuri?

— A! Să fiți mulțămiți dacă e numai atîta...

— Ce e de făcut, domnule șef?

— Puteți să vă întoarceți înapoi. De unde veniți?

— Din București.

— Vă fac biletul pentru întors...

— Imposibil!

Șeful stației făcu semn: „Cum voiți”, apoi tare:

— Alt chip n-aveți.

Todiriță Naum plecase dimineața din București. Se ducea la Iași. De două zile ninge mereu, iar în noaptea trecută un viscol turbat spulberase omătul de pe cîmpuri mai ales prin nordul Moldovei, grămădindu-l prin unele locuri în troiene grandioase; și acuma crivățul vijăia în voie pe șesurile măturate. Azi e ajunul Anului nou. Todiriță își trimisese de sărbători familia la Iași, iar el, reținut de afaceri, avea să vie pe urmă. Trebuiau să petreacă Revelionul la cuconul Ștefanache, socrul lui Todiriță, care avea o slăbiciune ca Anul nou să-i găsească pe toți împreună. Va să zică, avusese dreptate șeful stației din București cînd i-a pus azi-dimineață în vedere că cu greu o să străbată în Moldova. Să se întoarcă înapoi? Cu

neputință! Las', că trebuie numaidecît să meagră la Iași, dar cu o vreme ca asta te pomenești că rămîne pe drum. Nu! Mai bine să aștepte în Pașcani...

El se plimbă agitat, străbătînd peronul cu pași mari de la un capăt la altul, cu gîndul aiurea. Începea să însereze. Viscolul vuia în cuprinsul gării, suierînd sinistru prin burleane, iar omătul purtat în vîrtejuri dănțuia printre roțile trenului, aruncîndu-se furios în zăplazuri. Cîteva lumini începură să apară mai departe, clipocind ca ochii unui om bolnav. Todiriță se frămînta cu gîndul cum să rezolve problema. Dacă ar sta vîntul... ușor s-ar curăți linia... ar fi vreme... Să rămîină în Pașcani... e grozav!..

Todiriță Naum se îndreptă din nou înspre șeful gării:

— De ce nu trimeteți un plug ca să libereze linia?... Poate ar fi chip de plecat...

— E de prisos cîtă vreme nu stă furtuna.

— Aveți plugurile pregătite?

— Nu se mai întrebunțează acuma. Dacă se liniștește, trimitem o mașină în recunoaștere.

— Cum? N-aveți pluguri americane?

— A! acele sînt numai pentru Bărăgan...

— Și credeți să plece în astă sară vreo mașină?

— Ce pot să vă spun?... poate... dar nu sînt semne...

Todiriță stătu o clipă, apoi zise cu timiditate:

— Domnule șef!... vă rog... în caz cînd pleacă... nu s-ar putea să mă ieie și pe mine? Am interese urgente... trebuie să fiu numaidecît la Iași...

— A! asta nu se poate!

— E teribil! Vă mulțămesc, domnule șef.

— Dă! N-aveți pentru ce...

Todiriță se retrase, dar aducîndu-și aminte de ceva:

— Dacă aș închiria o sanie?

Șeful răspunse plictisit:

— Vă mîncă lupii.

Vra să zică, va trebui să rămîină în Pașcani: lucrul îi părea absurd. Todiriță se gîndi cu duioșie la cei de la Iași, și mintea lui tulburată căuta un mijloc supranatural de locomoțiune (care să-l transporte peste troienele de omăt.

Pe cînd Naum, cu privirea abătută, încerca să închege o hotărîre, din capătul celălalt al peronului venea trist și gînditor Iorgu Chirilovici, prieten cu Todiriță, din copilărie.

Cei doi amici își strînseseră minile.

— Încotro! îl întrebă Todiriță Naum.

— La Iași. Dar tu?

— Tot la Iași.

— Vra să zică...?

— Deocamdată rămînem în Pașcani.

— Ei, ce ne facem?

— Haidem în restaurant.

Și ei intrară înăuntru. Aici alcătuiră împreună un program... Mai întâi să trimeată fiecare o telegramă la Iași; apoi să mănince; dacă în vremea asta se restabilește comunicația, să plece imediat, oricât de târziu ar fi; dacă nu — aici părerile erau împărțite — Naum susținea să rămână în sala de așteptare, Chirilovici, să se ducă amîndoi la otel.

Todiriță ripostă:

— Otel?... la han la Ghidale...

— Oricum... decît să stai în gară...

— Ce vorbești? N-ai idee!

— Te odihnești măcar cît de cît.

— Mai bine mă întind pe bancă... colo și mă învălesc cu tatanul decît să mă mănince ploșnițele și... A! nu! hotărît, eu rămîn aici.

Ei se îndreptară spre oficiul poștal. Naum telegrafie soției sale: „Înzăpădit! Revelionul la han Ghidale. Vouă, petrecere frumoasă. Trist și amar! Îmbrățișează copiii. Urări călduroase tuturor pentru Anul nou.”

După ce și-au înștiințat pe cei iubiți despre soarta lor tristă în ajunul acestei zile solemne, s-au întors mai liniștiți în restaurant. Aici și-au alcătuit un menu frugal, căci neplăcerea în care se găseau le tăia și pofta de mîncare. Todiriță, cu sufletul acru, comandă un borș pentru a se complăce în nenorocire. Și, pe cînd gusta din lichidul fierbinte clătînd capul cu melancolie, lăsînd să se înțeleagă prin asta că „n-are a face ce mănîncă el acum cu produsele culinare ale cuconului Ștefanache”, Chirilovici, care se muncea cu un bucătoi de carne, trecut pe listă „mușchi la frigare”, emise un adevăr filozofic nu atîta prin esența lui, cît mai ales raportat la împrejurările de față: „Și cînd te gîndești că puteam rămîne în cîmp!”

Dar urătorii au început și în Pașcani. Cîțiva băieți prizăriți, cu traiste de gît și bețe în mînă, apar în restaurant îngînîndu-și lîngă ușă colinda, cu glasuri subțiri și sunînd din clopoțel. Un chelner nu-i lasă să isprăvească, din considerație pentru pasageri. Și, punîndu-le banul în mînă, îi scoate pe ușă afară. Lui Todiriță i se pare o parodie a sărbătorii, iar amestecul insolit de urători și de chelneri îl indispune adînc, ca o profanare a obiceiului străbun.

După masă, cei doi prietini, sorbindu-și cafelele, și-au amintit de lucruri trecute — nu se întîlniseră de mult — apoi ieșiră din restaurant să vadă dacă viforul nu s-a mai liniștit. Ei sondară întinericul, luminat unde și unde de movile de zăpadă, îndreptînd priviri cercetătoare în direcția Iașilor; inspectară bolta cerească, de pe care lipseau stelele, și încheindu-și bine veșmîntul, pe care o clipă vîntul încercase să i-l smulgă din spinare, Todiriță, împreună cu amicul său, străbătu sala din mijloc, să arunce o ochire și asupra tîrgului. În sufletul lui Naum se deșteptară amintiri luminoase. De cite ori nu venise el aici, în dimineți frumoase de vară, cînd

albastrul cerului și căldura plăcută a soarelui revărsau asupra lui, din cîmpiile verzi, din lanurile de griu, din cîripitul paserilor, din florile de pe cîmp, un suflu liniștit de fericire, care-l învăluia ca o mireasmă îmbătătoare, în trăsura largă, trasă de patru cai, înaintînd domol cătră plaiurile tănuite ale Neamțului! Și Todiriță, privind spre dealul Pașcanilor, vedea înaintea lui șesul larg al Moldovei, și apa, ca un șarpe uriaș de argint, încolăcîndu-se pe cîmpie; iar în fund, în ceață albăstrie, ca dintr-o haină vapoasă răsăreau munții, frumoșii munți, care-l aduceau anume din locuri atît de depărtate. Și acum! El se uita trist la casele tîrgului printre valurile de omăt, răscolite de viscol. Și cum stăteau astfel, ațînțiți la glasul pierdut al unui clopoțel care se tînguia în vuietul furtunii, dinspre Tupile veni pînă la dînsii, adus de vînt, un urlet de fiară sălbatică...

— Ai auzit?

— E lup!

— Frumos Revelion!

Și cei doi amici intrară înăuntru, mai triști de cum plecaseră. Iar urletul lupului îi dispunea la gînduri sinistre

În restaurant, lume puțină. Numai cîțiva călători, mițați de nevoi urgente, îndrăzniseră să înfrunte o vreme ca aceea. O doamnă în vîrstă, îmbrăcată în negru, pe figura căreia se cetea o mare tristeță; o fată tină, gînditoare; un colonel cu privirea pierdută... stăteau cu toții lîngă geamantanele și bucecele lor. Doi evrei vorbeau afaceri. Naum și Chirilovici, străbătînd restaurantul, se așezară în fund, la o masă. Todiriță, încrunțat, începu să bată darabana cu degetele, semn de tulburare sufletească...

Dar cînd tocmai Chirilovici adusesese din nou vorba despre locul de odihnă, iată că pe ușa restaurantului intră d-l Panaite Serbenciu, Șeful depozitului din Pașcani, de la Căile Ferate, o veche cunoștință a lui Todiriță. Cum văzu pe Naum, d-l Serbenciu veni înspre dînsul:

— Încotro, domnule Naum?

Todiriță îi istorisi cum și-a trimes familia la Iași, cum a fost reținut în București, cum s-a întrerupt drumul prin Vaslui și cum a rămas el în Pașcani.

— Ei, acu ce faceți?

— Așteptăm restabilirea comunicației.

— Și domnul?

Todiriță îl prezintă pe Chirilovici. D-l Serbenciu zise:

— În astă noapte nu cred să plecați. Am trimes în recunoaștere două mașini la Rușinoasa, pînă dincolo de primul canton — cam pe-acolo se înzăpădește — și acum așteptăm rezultatul.

— Vra să zică, avem să știm îndată, zise Todiriță.

— Peste un ceas, mult două, răspunse d-l Serbenciu. Oricum... chiar dacă stă furtuna... e greu ca să găsim oameni care să desfunde drumul, dacă a fi înzăpădit... Gîndiți-vă... e Anul nou...

— Atunci? făcu Chirilovici.

D-l Serbenciu scoase ceasul:

— Sînt nouă și zece... nu cred să plecați în noaptea asta.

— Dar mine?

— A, dacă nu mai viscolește, mine plecați negreșit. Se poate întîmpla însă să rămîneți aici și două-trei zile. Mă tem să nu se împotmolească și la Sîrca.

Cei doi prietini își aruncară priviri pline de înțeles față de noua amenințare a domnului Serbenciu. Todiriță spuse cu resemnare către Chirilovici:

— În cazul acesta, mergem la Roman.

— Dar acum ce faceți? Rămîneți la otel?

— Vrei să zici la han, întrerupsese Todiriță. Sub nici un cuvînt... cel puțin eu.

D-l Serbenciu rămase o clipă pe gînduri. Apoi:

— Știți ce? poftiți la noi... avem și oleacă de Revelion... da'... ca-n Pașcani. Decît să vă chinuiți în gară, mai bine cu un păhăruț de vin dinainte.

Cei doi amici se întrebău cu privirile. Todiriță zise:

— Dar dacă se restabilește drumul?

— În acest caz, cel dintîi trebuie să știu eu... Atunci plecați. Hai, ce ziceți?

— Ideea nu-i rea, răspunse Chirilovici.

— Cu condiție ca să fim înștiințați imediat, adăugă Todiriță.

— N-aveți nici o grijă...

— Atunci... primim cu plăcere.

— Foarte bine. Așteptați să iau ultimele măsuri, și în zece minute sînt al dumneavoastră.

Todiriță Naum rămase gînditor. Să facă Revelionul la Serbenciu, între oameni necunoscuți!... Un sentiment de silă îl cuprinsese, și perspectiva de a rămîne în gară îi păru mai puțin plicticoasă. Acuma, la Iași!... Copiii, cu haine curate, au primit de mult jucăriile... În odăi s-au aprins toate luminile... focul pîlpîie în sobă. E cald, e bine. Cuconu Ștefanache, ras proaspăt, și-a luat locul. Înaintea lui, pe masă, un talger cu gologani pentru urătorii mici, altul cu băncuțe pentru oamenii mai în vîrstă, iar alături, bani mari de argint pentru capră și irozi... Lotonul, mai tîrziu... Cînele s-a pus în lanț, de prin jurul casei s-a strîns totul, porțile s-au dat în lături...

A-ho! ... ho-ho, ho!  
Bună sara, bună sara!  
Sara lui sfîntu Vasile...

La mulți ani, cucoane Ștefanache!

Și harapnicele... Iar buhaiul buhăiește în tot tîrgul ca un bondar uriaș. Și el în Pașcani, la Revelion, cu Serbenciu!...

— Eu n-am nici un chef să mă duc, zise Todiriță lui Chirilovici. Prefer să rămîn aici.

— Nu fi copil! Tot mai bine decît să ne uităm pe păreți.

D-l Serbenciu a regulat totul. Vine radios, avînd pe figură o expresie de mulțămire, ca și cînd Revelionul său va cîștiga un farmec deosebit prin participarea amicilor noștri. Împreună cu dinșii se îndreaptă spre locuința lui; șade chiar în cuprinsul gării, în vechiul local, făcut de administrația nemțească pentru funcționarii companiei. Și, într-adevăr, se cunoaște că e făcut de nemți! Cei doi prietini nu-și cred ochilor: odăi mari și încăpătoare, cu plafonul ridicat, cu geamuri înalte și dintr-o sticlă, cu pardosală temeinică. Fără să vrei, îți vine în minte viața de familie, tihnită și regulată, pe care o duceau aici acei oameni veniți de departe, să slujască drumul-de-fier care pentru întîia oară străbătea țarinile noastre. A încăput însă pe mîni bune: ce rînduială și ce curățenie! În salonul frumos, luminat de lampa mare de majolică, atîrnată de tavan, și de cîteva tricheluri cu lumînări așezate pe la margini, doamna Serbenciu — femeie frumoasă — și cîteva prietini, bărbați și femei, rîd și vorbesc. D-l Serbenciu își introduce oaspeții: sînt înzăpădiți... Au rămas în Pașcani... I-a găsit triști și posomorîți... și au consimțit în cele din urmă să-i facă plăcerea să vie aici...

Și amicii noștri au dat adunării lămuririle necesare relativ la călătoria lor.

Invitații continuă să sosească: șeful poștei, șeful gării, cîteva inferiori imediați ai domnului Serbenciu, d-l Opișanu, avocat în Pașcani, doctorul Mîncu, medic la Căile Ferate, d-l Păunescu, judecătorul — cei mai mulți însoțiți de cucoane, maș toți în redingote negre și exalînd la unii din ei apa de colonie...

Naum și Chirilovici au fost prezentați la fiecare. Sînt înzăpădiți...

— Vra să zică, faceți Revelion în Pașcani, fără voie...

— A! Mă rog, mă rog! din contra...

— Ce să faci? Se întîmplă cîteodată...

Și întrebările bărbaților, urmate de rîsul zgomotos și de vorba ascuțită a cucoanelor, se amestecau cu glasul trăgănat al colindătorilor, ale căror urări veneau nedeslușit din antret, parcă erau cuvîntate în depărtare. Iar cînd se deschidea ușa, glasurile se apropiu. O servitoare năvăli înăuntru:

— Ursul de la Lespezi:

D-l Serbenciu zise vesel:

— Să vie!

Toată adunarea a ieșit în antret. Ursul, însoțit de tovarășul său, țigan contrafăcut ca și animalul, mormăia fioros, ținîndu-se de băț și ridicînd în răstimpuri cîte un picior în sus. Și cucoanele se înghesuiau să vadă mai bine. Iar cînd d-l Serbenciu a întreat dacă ursul „știe să facă ca miresele”, damele au rîs zgomotos și au fugit rușinate, pe cînd bărbații lăsau să cadă în dairă gologanii de Anul nou...

Todiriță parcă începuse să mai uite pe cei de la Iași. Căci, dacă se deprinde omul cu năcazul, ba uneori chiar suferința ajunge un tovarăș plăcut al vieții, cum să nu te deprinzi cu cheful și cu voia bună? De aceea, când banda lui Nestoraș și-a făcut apariția și cei patru muzicanți au început să-și arăte meșteșugul, lui Todiriță i-a venit chiar inima la loc. Și iată-l acuma învîrtind cucoanele și domnișoarele din Pașcani în valțuri bostonate, în polci și mazurci săltărețe, în contradanțuri încurcate, ba chiar în bătute și în chin-dii îndrăcite. Iar când a jucat singur cu madam Stăniloiu — cuconiță jucăușă — un briu „în de doi”, lovind din când în când podeaua „să cadă țarnă din pod”, Todiriță, care se întăritase, a fost proclamat de madam Serbenciu „dansator neobosit”. Și pe cînd în odaia alăturată voci subțiri, enervate veneau în răstîmpuri: „V-am relansat, domnule Chirilovici, brelan de ași? am ful de valeți”, la care glasul gros al lui Chirilovici răspundea: „Mi-ai făcut un bluff, cuconiță” — dincoace, Todiriță Naum, dansator neobosit, își ștergea mereu nădușeala cu batista, pe care o muta în toate buzunările...

Amicii noștri nu mai știu unde se găesc nici în ce calitate. Un singur lucru simt: e bine! Dar pe ușă intră un om de la gară care, scoțindu-și șapca roșie, anunță domnului șef că comunicația e restabilită.

— E restabilită? întrebă Todiriță mai mult cu oarecare mirare decît cu bucurie.

— Da. Peste douăzeci de minute pleacă 149.

— Sigur că-i restabilită?

— Sigur, cucoane. Vîntul a încetat de mult.

— Vra să zică, putem pleca...

— Cum nu, trenul e în gară.

— Oare să nu se mai oprească pe drum? ce zici, domnule Serbenciu?

— Dacă linia e liberă...

Todiriță zise cu vădită părere de rău:

— Atunci plecăm.

Dar d-l Serbenciu:

— Ia ascultă, nene Todiriță... Sînt unsprezece trecute... Ajungeți la Iași pe la două noaptea... Treabă e asta? Rămîneți, bre omule, la masă... plecați cu 33...

— Atunci avem și siguranța că durmul se deschide bine...

— Firește.

— Fiindcă dacă trenul pleacă...

— Tocmai! aprobă d-l Serbenciu.

— Dacă-i așa, rămînem. Ce zici, Chirilovici?

— Decît să umbli ca huhurezii...

— Bravo! exclamă d-l Serbenciu. La masă! Apoi, către tregher: Să ne anunți la trenul 33.

Și toată lumea a trecut în sufrageria nemțească. Bună sufragerie!... Dar halal să-i fie și doamnei Serbenciu, că nu degeaba e vestită în tot Pașcanii! Ce mai răcitură de gîscă cu usturoi, „da' stii, numai o idee”; ce mai ciorbă de găină bătrîna, dreasă cu ou și lămîie, cu insule de aur pe deasupra; ce mai curcani umpluți alături cu felioare de mușchi, fraged ca roua, așezate în rînduri compacte, înotînd în sosul lor, între două movili de cartofe, rumene ca niște cofeturi!... Și două rățe durdulii, pe curechi prăjit — numai cît trebuie — iar în mijlocul mesei, un castron cu harbuji murați, „inaugurați în sara asta”, ale căror felii roșii întăritau adunarea la un atac crincen al dușmanilor de pe masă! D-apoi strudele cu mere și cu nuci, aduse în farfurii care impuneau respectul, și învîrtitele cu șorturi năstrușnice... ba și plăcinte cu poalele în briu, tăvălite prin smîntînă „pentru cine a vra să mănince”... Nu! la multe mese a fost Todiriță Naum, însă mîncări așa gustoase — nu că e de față madam Serbenciu — mai rar!...

Dar și pofta de mîncare a comesenilor știu c-a fost la înălțime! Și dacă o gospodină are cuvînt să se simtă oarecum cînd operele ei culinare sînt numai frunzărite, doamna Serbenciu trebuie să rămîna foarte mulțămîtă: farfuriile, cumpănite din greu la adus, sînt ușurate cît ai clipi din ochi de conținutul lor. Iar vinul — e din beciul domnului Serbenciu, dumnealui ține totdeauna vin la pivniță — chiar dacă nu era de pe vremea nemților, cît a fost de prețuit numai slujitorii care manipulau gărăfile ar fi putut s-o mărturisească...

Todiriță Naum, avînd la dreapta pe madam Bursucescu (a cărei figură n-are nici o legătură cu numele) și la stînga pe madam Stăniloiu, a fost găsit de amîndouă... „o grădină de bărbat”... Și politicos! toată sara... „sărut mina, cuconiță, în sus, sărut mina, cuconiță, în jos”...

Cînd ceasornicul din părete a început să sune miezul nopții, din odaia alăturată a apărut o mogildeață girbovită, cu barbă albă, de cîlți, încilcîtă, cu cojoc mișos, întors pe dos, în spinare. Cum s-a arătat, a fost scos pe ușă afară în blende și cu picioare; apoi luminile s-au stins în tăcerea solemnă a comesenilor și, după ce a douăsprezecea lovitură a încetat să mai vibreze, ușa s-a deschis cît e de largă, și o dată cu aerul rece a intrat și Anul nou, în chipul unei fetițe îmbrăcată în haine albe, cu plete blonde, care-i cădeau în cîrlionți pe umeri, iar în fiecare mîna cu cite un trichel aprins. În ropotul aplauzelor, în strigătele de ura, amestecate cu acordurile solemne ale lăutarilor, Anul nou pășește maiestos...

Todiriță Naum, folosindu-se de entuziasmul general, își strecoară pe furis mîna dreaptă dinapoi și, binișor... își desface catarama. Apoi, răsuflînd mai în voie, se încheie cuviincios la trei bumbi de la surtuc, liberînd pe alți doi — ceva mai intimi — dintr-o strînsă captivitate. Acu e bine dispus... tachinează pe cuconița din stînga, care, lovindu-l cu șervetul, îi spune rîzînd: „Te vede domnu Serbenciu”.

E rîndul sorturilor. Doamna Serbenciu zice:  
„Înzăpădiții!” și toată lumea, bătînd în palme, strigă „Înzăpădiții! Înzăpădiții!”  
Todiriță se ridică și, desfăcînd ciuculețul de hîrtie, cetește în atenția generală:

„In dorul amorului  
Săruți gura cuptorului.”

Și rîs! și bravo! și bis! Și bate din palme și din picioare de apropioul nostim! Iar madam Stăniloiu, cuconița din stînga, făcînd ochii mai dulci ca strudela cea de mere, a rîs dînd capul pe spate, de i s-a întins gușulița, spunînd lui Todiriță: „Cum s-a potrivit!”  
Dar deodată toată lumea tace ca prin farmec. Tac și lăutarii. D-l Serbenciu s-a ridicat în picioare, aruncîndu-și șervetul de la gît. În mîină ține un pahar pe care l-a umplut chiar atunci. Dumnealui e emoționat dintr-un îndoit motiv. Pe față e alb ca perețele. Ridică paharul la înălțimea capului, parcă ar voi să se uite printr-însul.

— Domnilor! (Glasul îi cam tremură.) Să bem primul pahar (figură cam riscată) în onoarea și în cinstea domnului Naum și a domnului... (Ei, lucrul dracului, i-a uitat numele...)

— Chirilovici... îi spune doamna Serbenciu.

— și Chirilovici... înzăpădiți în această noapte fericită, care în suferință (madam Stăniloiu suspină dureros...), departe de familiile lor (o cocoană bătrînă aprobă cu melancolie), în mijlocul troienelor de omăt... care ne-au făcut plăcerea să rămîie la noi... ă... și să bem împreună un pahar de vin. (Litotă.) Să trăiască!

Și oaspeții toți aplaudară frenetic: „Bravo! Ura! Să trăiască înzăpădiții!” iar țiganii, furioși, scoaseră din arcușuri acorduri de circumstanță...

D-l Serbenciu, după ce-a sfîrșit cuvîntul, ș-a făcut loc și, amețit de entuziasm, a venit — cum se cuvine să ciocnească cu Todiriță. Și sărutîndu-l frumos, l-a îmbrățișat, în mîină cu paharul de vin, al cărui conținut, din pricina confuziunii momentului, l-a vărsat în ceafa lui madam Stăniloiu. Și tot așa a îmbrățișat și pe Chirilovici, pupîndu-l și pe dumnealui dulce. Iar după ce cheful s-a mai potolit și mesenii s-au așezat pe la locurile lor, Todiriță s-a ridicat și el grav și, învîrtind complimentul cu mult meșteșug, l-a întros cu prisosință asupra domnului Serbenciu, „amabilul amfitrion”, și mai ales asupra doamnei Serbenciu, „amabila noastră amfitrionă, care cu atîta grație” etc., etc., etc. ...În veselia generală, d-l Serbenciu, făcînd șervetul ghem, l-a zvîrlit în scripca lui Nestoraș, poruncindu-i:

— „Am un leu și am să-l beau!”

Și, pe cînd artistul își tremura glasul ca să-i deie mai mult farmec, iar d-l Serbenciu îi bătea tactul cu degetul, ușa s-a deschis și tregherul anunță: „A sosit trenul!”

— Ieși afară! răcni d-l Serbenciu. Apoi cătră Todiriță: Dacă mă iubești, pleci c-o s-tă pa-zeci și t-i...

Todiriță, care la vederea mesagerului înghețase mai rău decît adineoarea, cînd văzuse mogîldeața anului vechi, răspunse:

— La voia dumitale, nene Serbenciu!

Cafelele se iau în salon... lumea se scoală de la masă. D-l Serbenciu declară:

— Eu... n-am ce face... acolo!... locul meu e... colè!

Aceste vorbe, care aveau de scop să arate oarecum care-i va fi preocuparea dumisale constantă pentru restul nopții, au fost începute cu glasul unui bas cantabile în retragere și sfîrșite în tonul unui soprano răgușit. Iar ca să arăte și mai bine unde înțelegea dumnealui să stăruiască, a făcut și un gest elocvent cu mîina dreaptă, pe care a scăpătat-o înspre virful nasului. Apoi, luînd o hotărîre, se adresă lui Nestoraș:

— Mă țigane!... ă... cioară! vină ici!

Nestoraș încîntat de apelativele domnului Serbenciu, se apropie ținînd vioara de gît.

— Să-mi zici de jele, mă!

Și d-l Serbenciu, cu picioarele întinse în toată lungimea lor, cu capul foarte mobil, avînd o sticlă cu vin dinainte, bătea tactul muzicii — un tact capricios — iar Nestoraș, aproape de dînsul, îi zicea cu cea mai mare încordare, după pofta inimii, uitîndu-se în ochii lui ca la un capelmaistru versat...

D-l Serbenciu încercă să strige:

— În-ză-pă-diții!... eu... vreau să-ie-ndată... în... zăpă-ii.

Și, cu glas de găină cu cobe, strigă:

— Tod'ță-!... Apoi, făcînd o sforțare: Don'le Cozmilescu!

Din odaia alăturată cu salonul se auzea timbrul gros al lui Cozmilescu — *alias* Chirilovici — amestecat cu aceleași tonuri subțiri: „Cît pontezi? — plus putu — a! am să mă supăr, cuconiță!”... așa că domnul Cozmilescu a fost nevoit să refuze invitarea plină de atenție a domnului Serbenciu, rămînînd să împărtășească voia bună a „amabilului amfitrion Todiriță Naum...”

— Tod'ță puile!... -ngă-ine! Și, așezîndu-l lingă dînsul, îi zise cu vorba îngălată: Eu... frate Tod'ță... mi-ai făcut mare plăcere... da' știi... mare plăcere! Să trăiești!

Și d-l Serbenciu, ca să întărească și cu fapta, pupă iarăși dulce pe Todiriță, după care deșertă paharul cu multă convingere.

Cînd ziua albă a început să se arate prin geamurile înghețate, musafirii și-au adus aminte că au și ei case. Todiriță își simte capul greu... a ciocnit cu mult... și măcar că ține la chef, dar oricum, parcă pămîntul nu-i opune destulă rezistență. Cei însurați s-au dus mai devreme: au rămas cițiva burlaci, care, în picioare, trinchesc pentru Anul nou:

— La mulți ani, domnule Naum!

— Încîntat de cunoștință, don'le Oprișanu.

— Cînd ne-a fi mai rău, tot așa să ne fie...

— *A la votre*<sup>50</sup>, Oprișene! Să-ți văd partidul la putere!  
— Să te-audă Dumnezeu, nene Mincule, că cu hoții îți de liberali...

Lui Todiriță îi sări țandura:

— De ce-s hoți, dom'le? întrebă el așos.  
— Ei asta-i parcă dumneata nu știi, răspunse Oprișanu.  
— De ce, dom'le?... De ce!... Te rog spune-ne și nouă, zise Todiriță cu glas prefăcut.  
— Păi nu i-a prins?  
— Cum i-a prins? Cu ce i-a prins?... Eu nu știu nimic... zău, nu știu nimic.

— Cu gazu...

— Ei, cum?

— Ei, cum!... Cu mîna în buzunarul comunei, cum!...

— Pen'ce?

— Pentru că sînt tâlhari.

— Cum tâlhari? Te rog explică...

— Iac-așa! N-ai văzut facsimilul?

— Ce *faschimil*, dom'le?... Ce sfax... ce fasc?...

— Apoi nu te fă că nu știi... facsimilul...

— Dumniata l-ai cetit?...

— Eu nu l-am cetit... dar toată lumea l-a cetit...

— A pățit-o Oprișanu, zise doctorul Mincu făcînd cu ochiul.

— Și-apoi și cu Creditul... reluă Oprișanu.

— Nu schimba chestia, dom'le! strigă Naum furios, punînd mîna în pieptul adversarului. Nu schimba!... Ne-ne-ne-ne! Nu schimba! Dovedește!

D-l Serbenciu, care tocmai atunci apărură pe ușă, interveni:

— Dom'lor!... vă rog... lăsați politica... mai bine luați d-ici...

— Nu-nu-nu-nu!... dovedește!... strigă Todiriță.

— Toată lumea știe, afirmă Oprișanu.

— Apoi nu!... Ai să-mi faci pe loc dovada...

Dar d-l Serbenciu, foarte solemn:

— Vă rog, don'lor!... vă rog!... în casă la mine... nu vreau politică... fără politică... don'le To-iță!...

— Să dovedească! ținea morțiș Naum.

D-l Serbenciu se vîri între dinșii:

— Frate Costache!... eu cunosc pe don' Naum... 'mealui cînd spune o-orbă...

Dar Naum:

— Să dovedească!

Și pe cînd Todiriță Naum se băga în sufletul lui Oprișanu, silindu-l să-i facă dovada, ușa se deschise și tregherul apărură din nou:

— Domnu șef, trenu 143...

Naum răcni:

— De ce-s hoți, dom'le?

Dar d-l Serbenciu:

— Don'le Naum!... iaca o s-tă pa-zeci și t-i... împăcați-vă!

— Întăi să dovedească!

— To-iță!... uite-n ochii mei, puiule!... Dacă mă iubești...

Și d-l Serbenciu, apucînd pe adversari de după gît, îi aplecă de capete, măcar că amîndoi se înțepeniră în cerbice, silindu-i astfel să se apropie unul de altul. Naum sărută pe Oprișanu, iar d-l Serbenciu pe Naum și pe Oprișanu, ba și pe doctorul Mincu, care beneficia și el ceva — pe nedreptul, nu-i vorbă — din recompensa dulce a împăciitorului...

Todiriță zise avocatului, cu glas blajin de astă dată:

— Acu... trebuie să-mi faci dovada.

Dar d-l Serbenciu, cu un gest imperativ:

— *Finis Poloniae!*

Discuția, prin urmare, se închide. Trebuie să se grăbească, căci trenul e la peron. Chirilovici și Naum mulțămesc frumos doamnei Serbenciu, care îi roagă „să scuzeze”, apoi, urmați de stăpînul casei, de Oprișanu, doctorul Mincu și încă de doi, pornesc cu toți înspre gară. Nu e vînt, nici nu mai ninge. E ger strașnic... și aerul rece face mult bine călătorilor, dar mai ales domnului Serbenciu. La gară ei intră repede în restaurant: pînă la plecare, mai este.

— Pricop! ia dă-ne o sticlă de vin infundat, de cel care îmi place mie, poruncește d-l Serbenciu.

Vinul sosește, iar prietinii noștri, în picioare, beau pentru despărțire:

— Ei, să trăiești, nene Serbenciu!

— Vivat!

— Poftim și la Iași, domnule Serbenciu! zice Chirilovici.

— A! cînd îi veni la București... să știi că mă supăr... vivat!... tot acolo stau... Și dumneata, domnule Oprișanu... să trăiești!... facem un chef la bodega lui Mircea...

— Cu plăcere, cu plăcere!

— *Prosit!*... în sănătatea doamnei Serbenciu!

Naum și Chirilovici se grăbesc. Mașina pufăie pe linie ca un monstru astmatic, și răsufllarea ei greoaie întretine neliniștea călătorilor.

— Este vreme... n-aveți grijă!... îi liniștește d-l Serbenciu... biletele sînt valabile... Pricop, încă una!... da' repede! Apoi, către cei doi prietini: Adecă de ce v-ați grăbi așa?... Todiriță scoase ceasul.

— Domnule Naum... domnule Chirilovici... ba nu, zău... să fim oameni serioși... eu nu vorbesc multe... știi ce?

— Ce, nene Serbenciu?

— Rămîneți la potroc!

— A! nu se poate, răspunseră în cor Naum și Chirilovici, cărora — nu se știe de ce — cuvîntul *potroc* le umpluse gura de apă.

D-l Serbenciu avu o vagă intuiție:

<sup>50</sup> În sănătatea dv. (fr.).



— Am să pun să se facă un pui de potroc să-ți înghiți limba!  
zise el.

Amîndoi călătorii înghițiră într-adevăr în sec.

— Cu clapon, domnule Naum!

Și d-l Serbenciu schiță cu mîna, în mic, semnul pe care acarii la drumul-de-fier îl fac mare, în fața primejdiei însă.

— Serios, domnule Naum... plecați cu 35... un ceas mai mult sau mai puțin...

Portarul anunță cu glas solemn că trenul de linia a doua pleacă la Iași.

— E foarte greu... zise gînditor Naum.

Dar Chirilovici:

— Ardei ai?

— He-he-hei!... făcu d-l Serbenciu... să sai de-un cot în sus!

Cei doi amici se consultară din nou cu privirile, iar Todiriță:

— E drept că azi toată lumea doarme.

— Mai așa! aprobă d-l Serbenciu.

— Și dacă n-am fost cînd trebuia...

— Haide, rămîneți! interveni și Oprișanu.

— Zici că mai avem un tren?

— Cum nu! 35, la patru. Bravo! Apoi, cătră tregher: Scoboară bagajele! Pricop, încă una!

Și pe cînd conductorul striga afară: „Poffiți în tren, domnilor!”, prietini noștri părăseau restaurantul, luînd din nou drumul spre locuința nemțească. Aproape de casă, d-l Serbenciu zise entuziasmat:

— Așa potroc n-ai mîncat de cînd ești, nene Todiriță! Cu clapon. Da' ce clapon!...

## MOȘTENIREA LUI DOCAN

UN VIS

Prietinul nostru Ionică Galin deschise ușa cu graba unui om care aduce o știre senzatională și, fără altă introducere, ne anunță:

— Docan moștenește jumătate de milion. Azi s-a deschis testamentul.

Noi primirăm vestea cu exclamații de uimire și cu accente de simpatie: Docan ne era prietin. Și convorbirea, întreruptă prin intrarea neașteptată a lui Galin, se încinse cu înflăcărare în jurul sumei și al moștenitorului. Cașian, entuziasmat de noua situație a lui Docan, ne făcu cunoscut programul pe care și l-ar alcătui dacă norocul i-ar pune la dispoziție milioanele vreunui unchi necunoscut. Iar în planurile lui se vedea o dorință egoistă și brutală a vieții, pe care el, pentru mai mare fericire, o așeza în cadrul unei depărtate regiuni apusene, deși proiecta s-o trăiască într-o perfectă contemplație orientală.

Ștefan Trantomir zise:

— Eu aș face un falanster de amici la Mănăstirea Neamțului.

— Iată un lucru la care desigur nu se gîndește Docan, am răspuns eu.

— Docan este om practic, adăugă altul.

După ce făcurăm cîteva glume în legătură cu subiectul, chestiunea fu privită din alt punct de vedere:

— Acuma Filipache va consimți să-i fie socru.

— Ba cred că va umbla el după dînsul...

— Care va să zică, Docan intră în nobleță...

— În doi-trei ani ai să-l vezi deputat.

— Te pomenești că ne stropește cu glod!...

— Mai știi?...

— E în stare...

Convorbirea, colorată de puțină invidie și stimulată prin absența fericitului moștenitor, a continuat toată sara, avînd de obiect viitoarea transformare a lui Docan.

Cînd am ajuns acasă — mai era pînă la miezul nopții — m-am dus în odaia mea de culcare. Aici, pe cînd îmi puneam scufia de noapte, pe care o chelie prematură m-a silit s-o port dintr-o tinereță relativ fragedă, am exclamat: „Halal de Docan!”

După ce m-am culcat, o ușoară obosală m-a făcut să stau un moment în nemișcare, fără să mă gîndesc la ceva; apoi, puțin cîte puțin, revăzui întreaga scenă de la Trantomir. Iar felul cum îl judecasem noi pe Docan mă făcu să surîd. Și, pe cînd chipurile prietinelor mei îmi defilau în contururi din ce în ce mai șterse, ceasornicul de la Sfîntul Spiridon, cu glasul lui puternic de bas, mă vesti de douăsprezece ori că noaptea e înaintată. Pe urmă... nu știu cît a trecut... poate cîteva minute, poate o oră încheiată... un zgomot neobișnuit în odaia de alături făcu să-mi fie frică. Cînd am deschis ușa, cu oarecare precauțiune, în fața mea era Ionică Galin. De gîtul lui era atîrnată o geantă enormă, galbenă, în felul cum poartă factorii noștri postali. Galin îmi zise:

— Ți-am adus testamentul.

M-am uitat într-însul. Moștenisem o avere colosală. Era vorba de sute de milioane, mai mult chiar, o avere formidabilă, care mă făcea dintr-o dată egal cu miliardarii americani.

Mi-am frecat minile de bucurie și am gîndit: „Acuma voi putea zbura”. Și imediat, aruncîndu-mă în sus, am început să plutesc ușor, cu același sentiment de siguranță ca și cum aș fi străbătut drumul pe jos. M-am coborît în mijlocul unui oraș necunoscut. O mulțime imensă mă înconjură din toate părțile, vînturînd în aer pălăriile. Din mulțime se desprinseseră Docan. El mă fixă din cap pîn'la picioare și, luîndu-mă de mîna, mă învîrti de jur împrejur, oprindu-și privirile asupra botinelor mele, care se distingeau prin oarecare vechime. Nu era însă acea vechime respectabilă care face din astfel de lucruri obiecte de admirație...

Mă întrebă:

— Ce botine ai, domnule general?

Ridicai un picior în sus, pentru ca să le poată judeca mai bine. De astă dată mirarea lui fu enormă:

— Din ce-s făcute?

— Din piele de crocodil...

— Cîți crocodili ai acuma?

— S-au mai ouat trei...

— Și cît te costă ciubota?

— Opt mii de lei.

La această vorbă, toți deschiseră ochii mari și căzură în extaz înaintea încălțămintelor mele. Dar Docan, care părea șeful acestei mulțimi, comandă ca la armată:

— Omagiu ciubotelor!

Atunci toată gloata începu să sară și să țopăie în jurul meu, aruncînd picioarele într-un chip fantastic, care nici azi nu mi-a ieșit din minte. Era un danț macăbru, al cărui tact îl potrivea Docan cu

mîna, care se lungea în măsura bătăii. Apoi el întrerupse „omagiul” printr-un gest amenințător și, întorcîndu-se spre mine, mă întrebă:

— Ce-ai mîncat azi?

Aici, țin mînte, voi să-i fac o nomenclatură detaliată, să-i înșir o listă de lucruri scumpe, comestibile, dar imaginația nu mă servi de loc asupra acestei materii. De aceea îmbrăcai intenția mea într-o formulă generală:

— Tot ce-a fost mai bun.

— Și ce-ai băut?

— Șampanie.

— Marca?

— „La trei stele albastre”...

Ah! Dumnezeu! „La trei stele albastre” este într-adevăr firma unei prăvălii din strada Sfintei Vineri, de unde soția mea cumpără — de multe ori pe credit — ață, bumbi și alte mărunțișuri, pentru micile ei cîrpituri și reparații domestice...

Apoi, afectînd o obosală, am căscat zgomotos, zicînd cătră Docan:

— Sînt plictisit. Acuma trebuie să zbor.

I-am întins un deget, iar el, apucîndu-mi-l cu putere, mă salută pînă la pămînt, îndoindu-se mereu într-un chip cabalistic, așa că mișcările lui curioase păreau mai degrabă o bătaie de joc. L-am părăsit pe Docan, care-și urma mai departe închinăciunile lui bizare. Le vedeam foarte bine, cu toate că nu mă uitam într-acolo. În mîna aveam un baston c-o măciucă de aur, mare cît un cap de copil. Și, punîndu-mi bățul după gît, am pornit pe o stradă lungă și dreaptă, al cărei capăt ajungea la Copou. Trebuia numaidecît să mă duc acolo. Înaintam însă foarte cu greu, căci mergeam cu totul anapoda. Uneori, scoțînd înainte un pîntece enorm, introduceam degetele mari de la mîni în subsuorile jiletcii, așa cum văzusem într-o ilustrație chipul unui bancher, mulțămînt de afacerile sale. Ori alcătuiam cu bastonul — cel cu măciuca de aur — cele mai extravagante combinații care îmi amintesc azi figurile pe care fachirii din India le fac cu membrele lor superioare și inferioare. Iar picioarele le purtam într-o stranie cadență, ca și cum ar fi fost afectate de o profundă maladie...

Deodată îmi ieși înainte Filipache. El făcu trei salturi mortale, unul după altul, iar eu, privindu-l, fără mirare, am gîndit: „E bun de ambasador”. Apoi el zvîrli cu putere îndărăt dintr-un picior, zicîndu-mi:

— Îți aduc mandatul de deputat.

Și, zicînd așa, Filipache făcu iarăși trei tumbe, după care se lovi cu mîna peste frunte:

— Apropo... Nu te tragi din Pătrașcu-vodă?

— Cum nu? sînt rudă și cu Ștefan cel Mare...

De prisos să mai adaug că afirmația mea este o neexactitate istorică.

Pe cînd vorbeam, Filipache se transformase... Era tot el, dar cu chipul fostului meu profesor de matematici. Atunci mi-aduseși aminte cu groază că e sfîrșitul anului și ultima zi de clasă, că sînt fără notă și

neascultat și mă gândii cu foarte multă luciditate: „Să plec repede pînă nu bagă de samă”. Cînd am voit să mă furișez, Filipache, sub noua lui înfățișare, voi să mă întrebe ceva, dar eu m-am spăriat așa de strașnic, încît... am deschis ochii, plin de spaimă și asudat...

\*

Deși treaz, eram foarte neliniștit, fiind buimac. Am căutat să mă dumeresc. Figura fostului meu profesor îmi stătea zîmbitoare înaintea, cu tăria unei halucinații. Am închis ochii. Mi-am dat însă sama imediat că au trecut aproape douăzeci de ani de cînd matematicile au ieșit din cercul preocupărilor mele, și o mare ușurare îmi înlocui groaza din suflet. Pe urmă îmi amintii de milioane, și un moment am fost încurcat; însă, după o chibzuință, puțină dar concentrată, am descoperit că moștenirea îl privea pe Docan, și nu pe mine. Nu mai gândii nimic. Un sentiment dureros, urmat de-o vagă părere de rău, după ceva nehotărit, mă învălui într-o ușoară amărăciune. Am întors perna, care era umedă de sudoare, mi-am strîns halatul la piept și am articulat încet: „De n-aș mai visa urit!” Prin geamul din față o stea strălucea cu sclipiri colorate. Apoi, încetul cu încetul, gîndurile mi se răriră, conștiința îmi slăbi, cercuri mari, concentrice, începură să se învrtească tot mai iute înaintea ochilor mei închiși și în curînd... mă văzui la Mănăstirea Neamțului...

\*

Arhondaricul din față era scaldat într-o lumină orbitoare, iar lampa *Washington*, ale cărei capriții fantastice întrețin vara veselii copiilor, ardea acuma constant și uniform, cu intensitatea farului de la Tuzla. Din ceardacul arhondaricului, Filipache îmi făcea cu mîna semne deznădăjduite. Eu stăteam în casa mea, care se mutase în chimia părintelui Pahomie, peste drum de aghesmătarul mănăstiresc. Feimei și bărbați necunoscuți mă zoreau neconținut: „Uită-te la Filipache... Uită-te la Filipache!” Am răspuns cu gesturi desperate:

— N-am falansterul!

O spaimă mare se zugrăvi pe fețele celor dimprejurul meu, cînd auziră ce-mi lipsește. Eu repetam într-una:

— Vă spun că n-am falansterul.

Din ceardacul arhondaricului, Filipache mă chema mereu. Am voit să-i strig: „Trebuie să-mi vie îndată din Pașcani. Am vorbit cu Vassermann”... dar cineva îmi spuse:

— Ia-ți mai bine halatul!

Ideea mi se păru minunată. Mi-am șters sudoarea, care, din cauza falansterului, îmi curgea în șiroaie și m-am îmbrăcat cu halatul. Pe cap aveam scufia, iar în mîna bastonul — cel cu măciuca de aur — și, cu picioarele goale, am pornit spre Filipache, care-mi făcea semne tot mai neliniștite. Mă gîndeam: „De n-ar băga de samă că sînt desculț”, și o mare greutate mă apăsa din pricina asta.

Cînd am plecat, am strigat celor rămași:

— Luați sama de milioane!

Am suit scările arhondaricului, călînd să-mi ascund cît mai bine picioarele. Filipache mă dezbracă de halat, domnișoara îmi luă scufia, iar doamna Filipache adăugă: — Vă stă foarte bine în alb”.

Mă gîndeam mereu: „De n-ar observa că-s desculț!”.

Sala cea mare a arhondaricului era plină de oameni necunoscuți. Am făcut ocolul odăii, întinzînd cite un deget și simțindu-mă obligat să adresez fiecăruia cuvîntul. Nu știam însă ce să le spun și eram într-o încurcătură penibilă.

Am ajuns lîngă domnișoara Filipache.

Îmi inchipui că nu mă vede nimeni, deși toată lumea era de față, și apuca pe față cu două degete de bărbie. În dosul meu răsună glasul lui Filipache: „Îți mulțămesc! Îți mulțămesc! Îți mulțămesc!”. Mă cuprinse o mare frică: „Să zbor iute, cît mai este vreme”. Și, pe cînd mă pregăteam să mă arunc pe deasupra mănăstirii, Filipache se dădu de trei ori peste cap.

Auzeam printre invitați:

— A strîns-o de bărbie.

— Ferice de dînsa!

— A apucat-o de gușă.

De data asta mă adresai direct lui Filipache:

— Îmi place copila... trebuie să fie și deșteaptă...

Și, pentru a mă convinge de adevăr, o bătui ușor cu palma peste obraz. O nouă rumoare străbătu asistența:

— A bătut-o peste obraz.

— A dezmiardat-o.

— O ia de nevastă.

În vremea asta, eu mă plimbam prin salon, cu aerul unei persoane simandicoase, azvîrlind picioarele înaintea, ca și cum aș fi fost lovit de ataxie locomotrice...

În colțul odăii, la o strană enormă, stătea arhimandritul Evghenie și însemna cu o pană de gîscă într-un ceaslov uriaș toate gesturile și mișcările mele. El închise bucoavna și, apucînd grațios cu două degete antereul de o parte și de alta, făcu o reverență la dreapta, apoi la stînga, zicîndu-mi:

— Anicuța e aici.

Cînd am auzit de Anicuța, mi-am adus aminte că sînt în costum puțin elegant și am cerut să-mi aducă halatul. Dar doamna Filipache mă asigură:

— Vă stă foarte bine în alb.

Aici spectacolul se schimbă, iar arhondaricul dispăru ca prin farmec. Nu mai eram la mănăstire, ci la Otel Buch. În fața otelului, o pădure de plopi uriași arunca străluciri de argint. O masă mare întinsă, la care se înghesuia o adunare confuză. În fruntea mesei eram așezat eu, dominînd mulțimea dintr-un fotoliu înalt. Nimeni nu vorbea, așteptînd să dau eu semnalul. Am început cu un ton sentențios:

— Pentru ca friptura să fie bună, trebuie bine friptă.

Imediat discuția s-a încins asupra acestui subiect :

— Ați spus un mare adevăr, declară un domn necunoscut plocnindu-se adînc.

— Un adevăr etern, mă asigură Docan, ridicînd cu entuziasm o mîină în sus.

— Foarte bine!... bravo!... îmi bătu din palme arhimandritul.

— Apoi dumnealui se pricepe la orice, zise și Anicuța făcîndu-mi ochi dulci.

Și multă vreme discuția s-a învîrtit în jurul acestei ineptii.

Arhimandritul se ridică în picioare. Dacă aș trăi viața lui Matusalem, și încă n-aș uita figura călugărului din acest moment. Într-o mîină el ținea un pahar, mare cit o vadră moldovenească, iar cu cealaltă agita amenințător un satir de căsăpie. El făcea gesturi largi cu satirul, clătînd vehement din cap și ridicînd brațele spre tavan. Dar, lucru curios! El nu scotea nici o vorbă, măcar că deschidea și închidea gura cu mișcări tot mai hotărîte, clempănind sinistru din măsele. Iar barba lui albă și stufoasă vibra foarte elocvent. Părea mai degrabă un vampir ce dorea să înghită musafirii decît un comesean care ține o cuvîntare...

M-am ridicat și eu cu gîndul că „trebuie să-mi arăt recunoștința”. Ce-am spus, uite, țin minte cuvînt de cuvînt :

— Domnilor — comesenii rămaseră toți cu mișcările neisprăvite, așa cum îi găsi începutul cuvîntării mele —, așezați-vă pe două rînduri lîngă păriletele din fund, dar vă rog luați tare bine sama să nu vă înecați în apa Nemțîșorului. Eu voi arunca portofelul meu, și cine-l va prinde, al lui să fie.

Propunerea fu primită cu delir. Arhimandritul își aruncă comăncul în tavan, iar camilavca, în cădere, se prefăcu în coada unui păun. Toată lumea se rîndui lîngă păriletele hotărît, fără nici o primejdie din partea Nemțîșorului, care nu se vedea nicăiri. Fiecare căuta să iasă în rîndul dintii. Filipache, care apăru și el, se fixă la locul cel mai bun, după socotînța lui, împiedicînd cu minile pe cei care voiau să-i treacă înainte.

— Sînteți gata? am întreat eu.

— Gata! răspunseră cu toții.

— Atunci... nu mai mișcă nimeni!

Toți se făcură ca de piatră.

Scosei cu mișcări domoale un portofel — vai, deșert! — și mă suii apoi cu picioarele pe masă, pentru ca să execut mișcarea mai bine.

— Uitați-vă la mine!

O mie de priviri se ațintiră asupra portofelului :

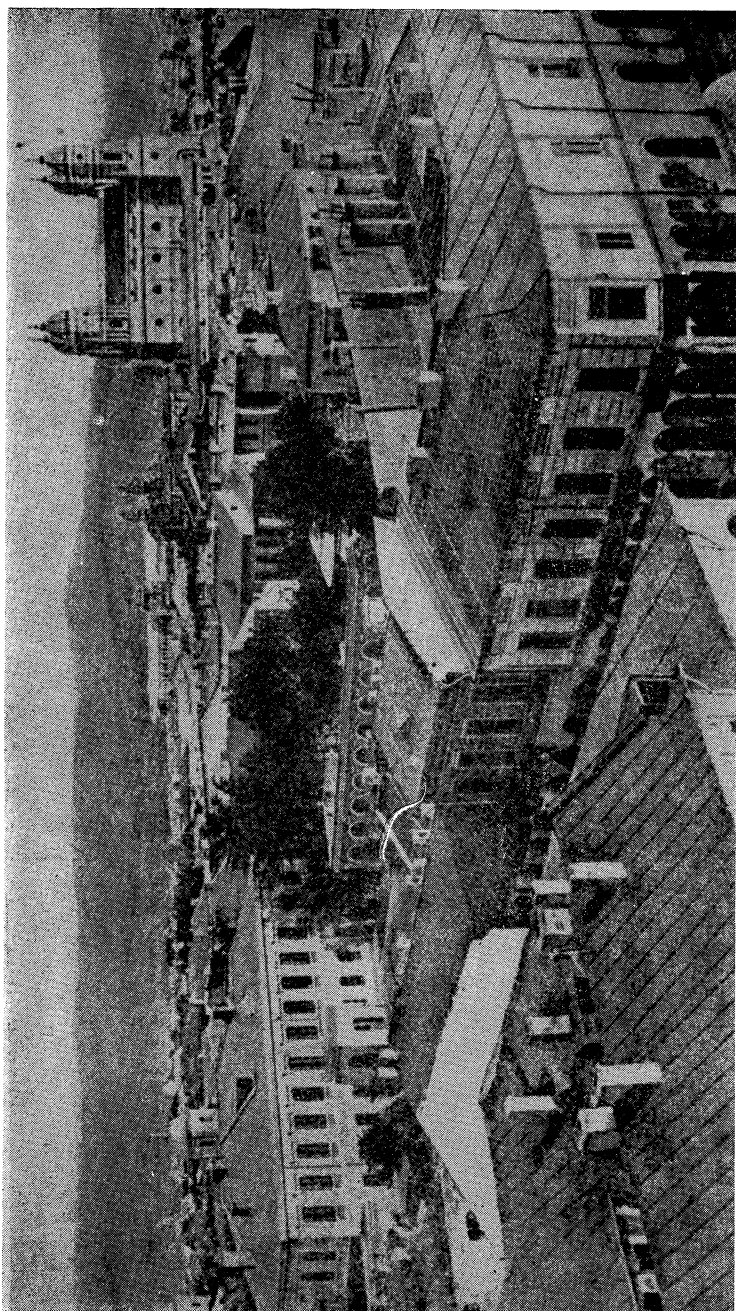
— E plin, adăugai eu bătîndu-l cu mîina.

O mică rumoare străbătu prin cele două rînduri.

— Cînd voi zice „trei”. Luați sama!... Acuma!... Una... două... trei!

Sfinte Dumnezeule! Am crezut că vor să se omoare. A fost o încăierare atît de grozavă, un zgomot așa de infernal, încît... mă deșteptai cu totul aiurit. Afară era ziuă...

M-am gîndit de multe ori la acest straniu vis, pe care îl văd și azi cu așa precizie, încît parcă l-am trăit aievea. El ar îndreptăți teoria că visele sînt de natură patologică. Dacă e adevărat însă ca elementele acestor ciudate manifestări sînt rupte din fondul nostru sufletesc, atunci eu am descoperit în natura mea intimă lucruri foarte urite, care probabil nu așteaptă decît momentul oportun ca să iasă la iveală. Poate că el a fost o revelație pentru a mă dezgusta radical de dorința de a-mi schimba condiția actuală a vieții. Căci, cu prețul de a deveni o ființă atît de abjectă, aș refuza nu numai milionul lui Docan, dar chiar și miliardele lui Rotschild...



Iașul în anii de studenție ai scriitorului.  
 Vedere generală — 1890.  
 (N. Bogdan — Orașul Iași, pag. 272)

## CUPRINS

Prefață . . . . .	5
Notă asupra ediției . . . . .	21

### Proză

#### Nuvene, schițe, povestiri

Din amintirile lui Constantin Casian (copilăria) . . . . .	23
Din amintirile lui Constantin Casian (Un episod din tinerețe) . . . . .	50
Plimbare . . . . .	95
Decorația lui Vartolomei . . . . .	100
Un caz special . . . . .	106
O audiență la Ministerul de Război . . . . .	113
Îvingătorul lui Napoleon . . . . .	118
Ce cere publicul de la un deputat . . . . .	124
Stăruinți... . . . .	141
În tren . . . . .	150
Inspecție . . . . .	155
Un martir al higienii . . . . .	162
Rețetă pentru un discurs parlamentar . . . . .	170
Tribulațiile unui aviator . . . . .	179
Condica doamnei Pompiliu . . . . .	188
Arhanghelul Mihail . . . . .	198
Telegramă . . . . .	204
Excursiune de plăcere . . . . .	211
Între copii . . . . .	223
Înzăpădiți! . . . . .	230
Moștenirea lui Docan . . . . .	243